

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ GÜCÜ OPERASYONLARINDA
BÖLGESEL ÖRGÜTLERİN HAK İHLALLERİ: AFRİKA BİRLİĞİ
OPERASYONLARI**

**HAZIRLAYAN
EBRAR YAĞMUR KARAKAYA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA – 2023

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ GÜCÜ OPERASYONLARINDA
BÖLGESEL ÖRGÜTLERİN HAK İHLALLERİ: AFRİKA BİRLİĞİ
OPERASYONLARI

HAZIRLAYAN
EBRAR YAĞMUR KARAKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. HALUK KARADAĞ

ANKARA - 2023

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER Anabilim Dalı ULUSLARARASI İLİŞKİLER Tezli Yüksek Lisans Programı çerçevesinde EBRAR YAĞMUR KARAKAYA tarafından hazırlanan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 20/01/2023

Tez Adı: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ GÜCÜ OPERASYONLARINDA BÖLGESEL ÖRGÜTLERİN HAK İHLALLERİ: AFRİKA BİRLİĞİ OPERASYONLARI

Tez Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı - Soyadı, Kurumu) **İmza**

DOÇ.DR. HALUK KARADAĞ (DanıŐman)

DOÇ.DR. MEHMET EMİN AKGÜL

DOÇ.DR. KLEVİS KOLASI

ONAY

PROF.DR. MENDERES ÇINAR

Enstitüsü Müdürü

Tarih: 20/01/2023

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 20/01/2023

Öğrencinin Adı, Soyadı : Ebrar Yağmur KARAKAYA
Öğrencinin Numarası : 22020299
Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Programı : Uluslararası İlişkiler
Danışmanın Adı, Soyadı : Doç. Dr. Haluk KARADAĞ
Tez Başlığı : Birleşmiş Milletler Barış Gücü Operasyonlarında Bölgesel
Örgütlerin Hak İhlalleri: Afrika Birliği Operasyonları

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 157 sayfalık kısmına ilişkin, 20/01/2023 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esasları”nı inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası

Onay

20/01/2023

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad,
DOÇ. DR. HALUK KARADAĞ

İmza

İTHAF

*İnsan hak ihlallerinin yaşanmadığı, çocukların güvenli ve huzurlu bir dünyada yaşamaları
dileğiyle...*

Tüm dünya çocuklarına ...

TEŞEKKÜR

Benim için oldukça önemli olan tez çalışmamda özverisi ve önemli yönlendirmeleri ile bana yol gösteren, akademik kariyerimde kilit rol alan, her zaman bana destek olan ve danışmanlığımı yapmayı kabul ederek beni onurlandıran değerli danışmanım *Sayın Doç. Dr. Haluk KARADAĞ'a*, jürimde yer almayı kabul ederek çok yönlü bir analiz ve değerlendirme yapmama katkı sağlayan değerli hocalarım *Sayın Doç. Dr. Mehmet Emin Akgül ve Sayın Doç. Dr. Klevis KOLASI'ye* teşekkür ve şükranlarımı sunuyorum.

Gerek tez sürecimde gerek iş hayatımda çok önemli katkıları ile hiçbir zaman desteğini eksik etmeyen, her koşulda anlayışlı davranan değerli patronum *Sayın Hakkı ÇAMUR' a*, tanıdığım günden beri hayatımın her aşamasında yanımda olan ve beni her zaman en iyisi olması için teşvik eden, kıymetli çalışmaları ile akademik kariyerime çok önemli katkılar sağlayan, enerjisi ve güler yüzü ile hayatımda özel bir yeri olan kıymetli hocam *Sayın Dr. Zeynep Deniz ALTINSOY' a* teşekkür ve şükranlarımı sunuyorum.

Beni ben yapan tüm kararlarımda, tüm hayallerimde ve tüm hassasiyetlerimde her zaman her koşulda bana destek olup benimle aynı heyecanı, aynı hassasiyeti yaşanan, sevgilerini ve desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen, uzakları yakın eden, bana inanmaktan hiçbir zaman vazgeçmeyen, her kararında beni teşvik eden, başarılarımın mimarları, hayatımın en kıymetlileri *Değerli Annem ve Babam' a* sonsuz teşekkür ve şükranlarımı sunuyorum.

Ebrar Yağmur KARAKAYA, Ankara

ÖZET

Ebrar Yağmur KARAKAYA

**Birleşmiş Milletler Barış Gücü Operasyonlarında
Bölgesel Örgütlerin Hak İhlalleri: Afrika Birliği Operasyonları**

Başkent Üniversitesi

Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı

2023

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemin polisi olarak adlandırılan Birleşmiş Milletler'in uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak amacıyla gerçekleştirdiği barış gücü operasyonları uluslararası sistemin revizyon etkileriyle beraber dönüşüme uğramış ve kapsamı genişlemiştir. Soğuk savaş dönemi ve öncesinde daha çok yumuşak diplomasi faaliyeti olan arabuluculuk kapsamında gerçekleştirilen operasyonlar bu dönemden sonra gerekli görülen durumlarda zorlayıcı eylemleri de içermeye başlamıştır. Bu değişim ve dönüşümde etkili olan temel unsurların başında özellikle Afrika gibi sömürge devletlerini bünyesinde barındıran kıtalarda yaşanan iç savaş ve çatışmalar gelmektedir. Hiç kuşkusuz yaşanan iç savaş ve çatışmaların en büyük etkisi birey üzerinde olmaktadır. Bölgesel düzeyde başlayan şiddetin ulus aşan bir hal alması uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında en büyük engeldir. Bu engelin kaldırılması, dünya barışının sağlanması ve insan haklarının korunması misyonlarına sahip olan Birleşmiş Milletler, Afrika bölgesinde Afrika Birliği ile işbirliği yaparak bölgede aktif rol olmaktadır. BM- AfB iş birliğinde gerçekleşen ve BM bünyesinde "mavi bereliler" olarak adlandırılan barış gücü askerlerinin sığınma kamplarındaki kadın ve kız çocuklarına cinsel şiddet ve sömürü uygulaması uluslararası sistemin üzerinde ciddiyetle durması gereken bir konudur. İç savaş ve çatışmaların yoğun olarak yaşandığı ve bünyesinde birçok insan hak ihlalini barındıran Somali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde çok ciddi cinsel şiddet ve istismar vakaları yer almaktadır. Birleşmiş Milletler ordusunun olmayışı ve dolayısıyla Afrika Birliği ve Afrika Birliği üye devletlerinin askerlerinden yararlanan Birleşmiş Milletler hakkındaki bu iddialar BM'ye zarar vermekte ve uluslararası sistemdeki imajını zedelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Afrika Birliği, Barış Gücü Operasyonları, Cinsel Sömürü ve İstismar, Somali, Orta Afrika Cumhuriyeti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti

ABSTRACT

Ebrar Yağmur KARAKAYA

Rights Violations of Regional Organizations in United Nations Peacekeeping Operations: African Union Operations

Başkent University

Institute of European Union and International Relations

Master's of International Relations With Thesis

2023

The peacekeeping operations carried out by the United Nations, which is called the police of the international system in the post-Cold War period, to ensure and protect international peace and security, have been transformed and expanded in scope with the revision effects of the international system. Operations carried out within the scope of mediation, which was mostly a soft diplomacy activity during and before the Cold War, started to include coercive actions when deemed necessary after this period. At the beginning of the main factors that are effective in this change and transformation are the civil wars and conflicts experienced especially in the continents that include colonial states such as Africa. Undoubtedly, the biggest impact of civil wars and conflicts is on the individual. Transnational violence, which started at the regional level, is the biggest obstacle to ensuring international peace and security. The United Nations, which has the mission of removing this obstacle, ensuring world peace and protecting human rights, takes an active role in the African region by cooperating with the African Union. The sexual violence and exploitation of women and girls in the refugee camps by peacekeepers, who are called “blue berets” within the UN-AfB cooperation, is an issue that should be seriously emphasized by the international system. There are very serious cases of sexual violence and abuse in Somalia, the Central African Republic and the Democratic Republic of Congo, where civil wars and conflicts are intense and where many human rights violations are experienced. These allegations about the United Nations, which benefit from the absence of the United Nations army and therefore the soldiers of the African Union and African Union member states, harm the UN and tarnish its image in the international system.

Keywords: United Nations, African Union, Peacekeeping Operations, Sexual Exploitation and Abuse

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: KAVRAMSAL, HUKUKSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE	4
1.1. Barış Teorisi	4
1.2. Uluslararası Barış ve Güvenliğe Katkıları Açısından Birleşmiş Milletler Anlaşması.....	9
1.2.1. Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında güvenlik konseyi kararları.....	15
1.3. Birleşmiş Milletler Barış Gücü Operasyonlarında Uluslararası İnsancıl Hukukun Uygulanabilirliği	23
1.4. Birleşmiş Milletler Barış Gücü Operasyonlarının Dönüşümü	36
1.4.1. Barışı koruma (Peacekeeping).....	40
1.4.2. Barışı sağlama (Peacemaking).....	42
1.4.3. Barış inşası (Peacebuilding).....	43
1.5. Metodoloji ve Sınırlılıklar	46
2. BÖLÜM: AFRİKA BİRLİĞİ OPERASYONLARI	48
2.1. Afrika Kıtasında Yaşanan Güvenlik Sorunları	48
2.2. Afrika Birliği'nin Barış Gücü Operasyonlarındaki Etkisi	52
2.2.1. Afrika Birliği'nin kuruluşu.....	52
2.2.2. Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Mimarisi (APSA)	58
2.2.3. Afrika Birliği Kurucu Anlaşmasında askeri müdahale	65
2.3. Birleşmiş Milletler ve Afrika Birliği İş Birliği.....	68
3. BÖLÜM: AFRİKA BİRLİĞİ OPERASYONLARINDA İSTİSMAR VAKALARI	72
3.1. Somali'de Barış Gücü Operasyonları ve Güvenikleştirme Çabaları.....	72
3.2. Somali Barış Gücü Operasyonlarında İstismar Vakaları.....	87
3.3. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Barış Gücü Operasyonları ve Güvenikleştirme Çabaları.....	92
3.4. Orta Afrika Cumhuriyeti Barış Gücü Operasyonlarında İstismar Vakaları	97

3.5. Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde Barış Gücü Operasyonları ve Güvenikleştirme Çabaları.....	102
3.6. Demokratik Kongo Cumhuriyeti Barış Gücü Operasyonlarında İstismar Vakaları.....	109
SONUÇ	114
KAYNAKÇA.....	121
EKLER	139

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AfB	: Afrika Birliği
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AMU	: Arap-Mağrip Birliği
ASF	: Afrika Yedek Gücü
AEC/AEK	: Afrika Ekonomi Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BNDF	: Burundi Ulusal Savunma Kuvvetleri
CEN-SAD	: Sahel Devletleri Topluluğu
COMESA	: Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı
CEEAC	: Orta Afrika Ekonomi Topluluğu
DKC	: Demokratik Kongo Cumhuriyeti
DMSPC	: Yönetim Stratejisi, Politikası ve Uyumluluk Departmanı
EAC	: Doğu Afrika Topluluğu
EUCAP NESTOR	: Avrupa Birliği Somali Denizcilik Kapasite Geliştirme Misyonu
EUNAVFOR	: Avrupa Birliği Somali Deniz Kuvvetleri
ECOWAS	: Batı Afrika Ülkeleri Topluluğu
ECCAS	: Orta Afrika Devletleri Ekonomi Topluluğu
FIB	: Kuvvet Müdahale Tugayı
HRW	: İnsan Hakları İzleme Örgütü
ICRC	: Uluslararası Kıızıllaç Komitesi
IGAD	: Kalkınma için Hükümetlerarası Otorite
ICU	: İslami Mahkemeleri Birliği
ICG	: Somali Uluslararası Temas Grubu
ICJ	: Uluslararası Adalet Divanı
LPA	: Afrika'da Ekonomik Kalkınma İçin Lagos Eylem Planı
LRA	: Tanrı'nın Direniş Ordusu
MINURCA	: Birleşmiş Milletler Orta Afrika Misyonu

MINUSCA	: Birleşmiş Milletler Orta Afrika Cumhuriyeti Çok Boyutlu Entegre Misyonu
MONOSCO	: Birleşmiş Milletler Demokratik Kongo Cumhuriyeti Örgütü İstikrar Misyonu
MISCA	: Orta Afrika Cumhuriyeti Afrika Birliği Liderliğindeki Uluslararası Destek Misyonu
MISAB	: Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki Afrikalılar Arası Güç
MONUC	: Birleşmiş Milletler Kongo Demokratik Cumhuriyeti Organizasyon Misyonu
MICOPAX	: Orta Afrika'da Barış'ın Güçlendirilmesi Misyonu
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
OAU	: Afrika Birliği Örgütü
OCHA	: BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi
OAC	: Orta Afrika Cumhuriyeti
ONUC	: Birleşmiş Milletler Kongo Operasyonu
OIOS	: Birleşmiş Milletler İç Gözetim Dairesi
PSC	: Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi
REC	: Bölgesel Ekonomik Topluluklar
RTF	: Afrika Birliği Bölgesel Görev Gücü
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SEA	: Cinsel Sömürü ve İstismar
SNA	: Somali Silahlı Kuvvetleri
SADC	: Güney Afrika Kalkınma Topluluğu
SEMG	: Güvenlik Konseyi Somali ve Eritre İzleme Grubu
TFG	: Federal Geçiş Hükümeti
TCC	: Birliğe Katkıda Bulunan Ülkeler
UNOSOM I	: Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu I
UNOSOM II	: Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu II
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu
UNITAF	: Birleşik Kuvvet Gücü
UNJHRO	: BM Demokratik Kongo Cumhuriyeti Ortak İnsan Hakları Ofisi
UNIC	: Birleşmiş Milletler Bilgi Merkezleri
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

UN WOMEN	: Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNPOS	: Birleşmiş Milletler Somali Siyasi Bürosu
UNEF	: Birleşmiş Milletler Acil Müdahale Gücü
UPDF	: Uganda Halk Savunma Gücü
UCM	: Uluslararası Ceza Mahkemesi
WFP	: Dünya Gıda Programı
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
WPF	: Dünya Barış Fonu

GİRİŞ

Dünya tarihi kadar eski olan savaş ve çatışmaların en yoğun etkisi hiç kuşkusuz bireyler üzerinde olmaktadır. Savaş ve barışın odak noktasını oluşturan birey hem devletin geleceği hem de uluslararası sistemin sürdürülebilirliği açısından elzem olduğu kadar suistimale de açıktır. İki büyük dünya savaşı sonrası uluslararası sistemde yaşanan gelişmeler, insan hakları kavramının biraz daha ön plana çıkmasını sağlamıştır. Bireyin haklarının korunması ve uluslararası barış ve güvenliğin sürekliliğinin sağlanması için uluslararası örgütlerin işlevleri daha da belirginleşerek etkinlikleri büyük oranda artmıştır. Bu yönde en önemli gelişme Soğuk Savaş sonrası dönemde Milletler Cemiyeti'nin bir revizyonu olan Birleşmiş Milletler'in kurulmasıdır. Kurulduğu günden günümüze kadar en önemli ulus üstü mekanizma olma özelliğini taşıyan Birleşmiş Milletler, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında birincil görevi üstlenmektedir.

Uluslararası sistemde liberal politikalar benimseyerek “İnsan Hakları Koruyucusu” olarak değerlendirilen Birleşmiş Milletler, özellikle savaş ve çatışmaların yoğun olduğu bölgelerde barış ve güvenliği sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin verdiği yetkiler doğrultusunda barış gücü operasyonları gerçekleştirmektedir. Uluslararası sistemde yaşanan gelişimler ve dönüşümler Birleşmiş Milletler' in mekanizmasında da etkili olmuş ve bu gelişmeler Birleşmiş Milletler barış gücü operasyonlarına da yansımıştır. Bir çeşit diplomasi faaliyeti olan barış gücü operasyonları, 2.Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından yoğunlaşan iç savaşlarda bölgesel düzeydeki çatışma ve anlaşmazlıkların evrensel boyuta taşınmasını engellemek, uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla yeni vizyonlar benimsemiştir.

Egemen devlet kavramının dönüşümü ile beraber Soğuk Savaş dönemine kadar devlet rızasının ön planda tutulduğu barış gücü operasyonları, bu dönemden sonra BM kurucu anlaşmasınının 7. bölümünde yer alan “Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler” başlığında belirtilen hükümler gereğince birtakım zorlayıcı tedbirleri bünyesinde almıştır. Zorlayıcı tedbirlerin gerçekleştiği barış gücü operasyonlarında devlet ve tebaası arasındaki anlaşmazlıkların yoğun olması, çıkar gruplarının aktifliğinin hükümet tarafından önlenememesi ve yönetim sisteminin bulunmaması, yoğun insan hak ihlallerinin yaşanması etkili olmaktadır.

Dünyada oldukça önemli bir kıta olan Afrika kıtası, en fazla sömürge devletini bünyesinde barındıran ve gelişmişlik düzeyinin çok az olduğu bir kıta olması sebebiyle günümüzde de kıtada güvenlik problemleri devam etmektedir. Her ne kadar 2. Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemde aktif silahlı çatışmalar sona erse de özellikle sömürge devletlerinde, devlet otoritesinden yoksunluk ve sosyo-ekonomik sorunlar iç savaş ve çatışmaları beraberinde getirmektedir. Hiç kuşkusuz yaşanan bu güvenlik problemleri bölgesel düzeyde kalmayarak uluslararası barış ve güvenliği de tehdit etmektedir.

Bölgede barış ve güvenliğin sağlanmasında en büyük katkı payına sahip olan Birleşmiş Milletler çeşitli misyonlarla hem bölgesel hem de uluslararası barış ve güvenliğe katkı sağlamaya çalışmaktadır. Fakat Birleşmiş Milletler 'in bir ordusunun olmayışı ve yapısal bazı eksikliklerinin bulunması sebebiyle BM Kurucu Anlaşması'nın 8. Bölümünde yer alan "Bölgesel Anlaşmalar" aracılığı ile Birleşmiş Milletler, bölgesel örgütlerden ve bu örgütlere üye devletlerin askerlerinden yararlanarak barış gücü operasyonları gerçekleştirmektedir. Gerçekleştirilen operasyonlarda kullanılan askerler, Birleşmiş Milletler adı altında görev yapmakta ve "mavi bereliler" olarak anılmaktadır. Özellikle devlet otoritesinden yoksun, farklı etnik grupları bünyesinde barındıran Afrika ülkelerinde Birleşmiş Milletler ve Afrika Birliği iş birliği içerisinde gerçekleştirilen barış gücü operasyonlarında yoğun insan hak ihlallerine rastlanmaktadır. Şiddetin yapısal bir hale dönüştüğü, özellikle kadın ve kız çocukları başta olmak üzere çoğu insanın mağdur olması uluslararası sistemin sorumlu olduğu bir konudur.

Bu çalışma Birleşmiş Milletler 'in Afrika'daki barış gücü operasyonlarında bölgesel barış ve güvenlik mimarı olarak değerlendirilen Afrika Birliği ile barış ve güvenliği sağlamak adına yaptığı iş birliğine değinerek, Somali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde barış gücü askerleri tarafından gerçekleştirilen cinsel sömürü ve istismar vakalarına odaklanmıştır.

Hazırlanan tez çalışmasının amacı, Birleşmiş Milletler tarafından barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla gerçekleştirilen barış gücü operasyonlarında yararlanılan bölgesel örgütlerin Birleşmiş Milletler'e etkilerinin neler olduğunu araştırarak belirlenen üç ülke özelinde gerçekleştirilen barış gücü operasyonlarının detayını sunarak yaşanan cinsel sömürü ve istismar vakalarına odaklanmaktadır.

Araştırma kapsamında Birleşmiş Milletler ‘in b‘lgesel ‘rg‘tlerle iş birliği yapmasının Birleşmiş Milletler ‘in rep‘tasyonuna zarar verdiği hipotezini destekler açıklamalar ve veriler kullanılmıştır. Bu minvalde ‘zellikle insan hakları alanında çalışan uluslararası ‘rg‘tlerin raporları ile medya kaynakları kullanılmıştır. Çalışma, bu y‘n‘yle Uluslararası İlişkiler literat‘r‘ne katkı sağlamayı amaçlamakla beraber daha ‘nce irdelenmemiş bir konu olması ‘zelliğiyle de ‘zg‘n bir değere sahiptir.

1. BÖLÜM: KAVRAMSAL, HUKUKSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE

1.1. Barış Teorisi

Geniş bir tanım yelpazesi olan barış kavramına yönelik farklı teorik yaklaşımlar bulunmaktadır. En genel tanımlaması ile barış, savaşın olmama durumudur.¹ Türk Dil Kurumu ise barışı, savaşın bittiğinin bir anlaşma ile belirlenmesinin ardından başlayan süreç olarak tanımlamaktadır.² Bir başka tanımlamaya göre ise barış, şiddetin fiziksel ve yapısal olarak olmaması durumudur.³ Barış kavramı her ne kadar savaş kavramı ile bağlantılı olarak kullanılsa da insan hakları, özgürlük, adalet, gibi kavramlarla da tanımlanmaktadır.

Barış, ilk defa Johan Galtung tarafından kullanılan negatif barış ve pozitif barış olmak üzere iki farklı kategoride incelenmektedir. Galtung barışa daha detaylı bir perspektiften bakarak geleneksel uluslararası ilişkiler tanımlamalarından farklı bir tanımlama yapmıştır. Negatif barışı şiddet ve savaşın yokluğu pozitif barışı ise insan topluluğun bütünleşmesi olarak tanımlamıştır.⁴ Organize olmuş şiddet türlerinin yokluğunu ifade eden negatif barış kavramı, aktif şiddeti yok etmek veya mevcut durumu oldukça azaltmaya yöneliktir.⁵ En genel tanımlaması ile kişisel şiddete yönelik yani başkalarına bedensel zarar vermeyi negatif barışla, yapısal şiddeti yani toplumsal eşitsizlikleri ise pozitif barışla bağdaştırmıştır.⁶ Sosyal adaleti pozitif barışla bağdaştıran Galtung, pozitif barışın sürekli yenilenen bir olgu olduğuna değinmiştir.⁷ Genel bir değerlendirme yapıldığında söylemek mümkündür ki, pozitif barış, yapısal ve hemen fark edilmeyen şiddet türlerinin yanı sıra şiddetin açıkça belli olduğu durumlarda göz ardı edildiğini ifade ederken negatif barış kavramı, aktif bir şiddet savaşının olmaması durumudur.⁸

Uluslararası İlişkiler disiplinin temel teorilerinden olan idealizm, realizm ve liberalizmin barış ve barışın inşasına çeşitli yaklaşımları bulunmaktadır. İdealizm geleneğinde barış, tüm halkların kendi yönetimlerini belirleme yetkisine sahip olmasının

¹ Johan Galtung, "Violence, Peace, and Peace Research", *Journal of Peace Research*, Vol. 6, No. 3 (1969):167.

² Türk Dil Kurumu

³ "The Nature and Scope of Peace and Peace Studies." *Peace Research* 20, no. 3 (1988): 1.

⁴ Felix E. Martin, "Critical Analysis Of The Concept Of Peace In International Relations", *Peace Research*, Vol 37, No 2 (2005):

⁵ Alpaslan Özerdem, *Barış İnşası Kuram ve Uygulaması* (Ankara: Nobel Yayın, 2013), 6.

⁶ A.g.e, s. 45.

⁷ A.g.e, s. 190.

⁸ A.g.e, s. 21.

önemini vurgulamaktadır. Dünya barışının sağlanması için bağımsızlığın sağlanması ve kendi kendini yönetebilecek bir idari yapının olması gerekliliğini vurgular.⁹ İdealizmin öncülerinden olan Immanuel Kant, barışı bağımsızlıkla bağdaştırmaktadır. Kant'a göre dünya barışının sağlanması devletlerin kendi iktidarını tayin etmesine ve bir devletin başka bir devletin hakimiyeti altına girmemesine bağlıdır. Kant'a göre devlet, geleceğini kendi belirleyen bir toplulukla devlettir ve uluslararası barışın sağlanabilmesi için öngörülen dünya federasyonu bağımsız devletlerden oluşmaktadır.¹⁰ İdealizme göre uluslararası barışın sağlanması devletlerarası iş birliği ile mümkün olabilmektedir. Woodrow Wilson, Barışın sağlanmasının tek bir devlet hegemonyası ile mümkün olmayacağı ve böylelikle devletler topluluğunun birlikte hareket etmesinin önemini vurgular.¹¹ İdealizm, uluslararası barışın sağlanması için belirli norm ve kuralların gerekli olduğunu belirtir. Böylelikle devletlerarası anlaşmazlıkların çözülmesinde uluslararası hukukun belirlediği ilkelerin esas alınmasının gerekliliğini savunur. Grotius'a göre devletler çıkarları ve barışı için uluslararası hukuka bağlı kalmalıdır. Benzer olarak Kant'ta sürdürülebilir uluslararası barışın sağlanması için mümkün olan federal birliğin sağlanmasında uluslararası hukukun üstünlüğüne vurgu yapmıştır.¹²

Uluslararası sistemin anarşik olduğunu savunan realistlere göre barışın sürdürülebilir kılınması için en etkili yol güç dengesidir. Realistler barış kavramını çıkar ve güç ile orantılı olarak anlamlandırmaktadır. Barışın sıfır toplamlı bir denge olduğunu savunmalarından dolayı barış devletlerin kendi çıkarları için gerekli bir unsurdur. Devletlerarası kolektif bir yapının oluşturulmasının mümkün olmadığını savunan görüşe göre barış, devletin bireyselliğine dolayısıyla da iç düzenin sağlanması ile mümkün olabilmektedir.¹³ Güç kavramına sıklıkla vurgu yapan realistler, barışın mücadele eden güçler arasındaki güç dengesinin sağlanması ile sürdürülebileceğini savunurlar.¹⁴ Çünkü realistler, evrensel kalıcı barışın sağlanması için tüm anlaşmazlıklar ve düşmanlıkları sona erdirecek bir barışın mümkün olmadığını savunur. Barış belirli dönemlerde sağlanabilen sınırlı bir etki alanını

⁹ Atilla Sandıklı, Erdem Kaya, "Barış Kavramına Teorik Yaklaşımlar ve Küresel Yönetişim", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 23 (2013): 61.

¹⁰ Immanuel Kant, *Toward Perpetual Peace: A Philosophical Sketch* (1795), 1-2, http://fs2.american.edu/dfagel/www/Class%20Readings/Kant/Immanuel%20Kant,%20_Perpetual%20Peace_.pdf.

¹¹ Woodrow Wilson, "The Fourteen Points," içinde *Classics of International Relations*, der. John A. Vasquez, (New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1996), 38-40.

¹² Atilla Sandıklı, Erdem Kaya, "Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Barış", içinde *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. Der. Atilla Sandıklı (İstanbul: BİLGESAM Yayınları, 2012), 136.

¹³ A.g.e. s.67.

¹⁴ Alpaslan Özerdem, *Barış İnşası Kuram ve Uygulaması* (Ankara: Nobel Yayın, 2013), 15-16.

kapsamaktadır. Realist görüş sıcak savaşın yaşanmadığı sürece barışın geçerli kılınabileceğini vurgular. Realistler barışa dar bir tanımlama yaparak rekabeti insan doğasının bir tabiatı olarak değerlendirir ve devletlerin savaşa girme sebeplerini açıklamaya çalışır. Morgenthau, insan doğasını mücadele ve şiddetin sabit bir yönünü oluşturduğunu ve devletlerin savaş ve çatışmaya girmesine sevk eden temel dinamik olduğunu savunmaktadır.¹⁵ Realistlere göre barışın sağlanması, bir ülkenin aktörlerinin olası bir gerginliğe karşı koyacak güce sahip olmaları ile sağlanır. İdealizm ve realizm arasındaki en temel farklılık, realizmin ülke çıkarına idealizmin ise uluslararası iş birliğine atıf yapmasıdır. Bir başka farklılık ise idealizm uluslararası norm ve kuralları tamamlayıcı olarak değerlendirirken realizme göre savaş ya da şiddet bazı durumlarda uluslararası hukuku zorlayarak adalet ve barışa hizmet edebilmektedir.¹⁶ Realizmin savunucularından önemli bir isim olan Raymond Aron diğer realistlere göre barış kavramına daha farklı yaklaşmaktadır. Bireye de vurgu yapan Aron, Morgenthau'dan farklı olarak gücün maddi imkanlardan ayrı ve insan ilişkileri ile bağlantılı olduğunu savunmaktadır. Barış ve savaş halini açıklayan güç ve kuvvet kavramlarına ilişkin olarak Aron'a göre kuvvet, "devletlerin elinde bulundurduğu zor kullanma ve baskı araçlarının tümünü kapsamaktadır."¹⁷ Bu araçlar askeri kuvvet, ahlaki kuvvet veya ekonomik kuvvet olabilir. Aron'a göre güç, kuvveti yönlendirme ve onu kullanma kapasitesini ifade etmektedir. Gücün irade ile arasında anlamlı bir bağ olduğunu savunan Aron, bir devletin fiziki güç kapasitesi ne kadar güçlü olursa olsun, ordusu bu kuvveti yönlendirecek hedef ve iradeye sahip değilse savaşlarda başarısız olunabileceğini belirtir.¹⁸

Liberal görüş savunucuları, bireyi, insan haklarını ve uluslararası iş birliğini ön planda tutmaktadır. İdealizmin doğasından etkilenen fakat farklılıkları bulunan liberalizm, idealizme göre uluslararası barış ve güvenliğin sağlanabilmesi için daha uygulanabilir öneriler geliştirmiştir. Siyasi ve ekonomik normların kontrol edilmesi ile barışın sürdürülebilir kılınacağını savunan neoliberaler, bu normları yerleşmesi ile liberal demokratik rejimler ve liberal ekonomik kurallar aracılığı ile serbest ekonomi piyasasının yaygınlaşacağını ve dolayısıyla devletlerin çatışmacı ortamdan uzaklaşarak menfaat odaklı

¹⁵ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* (Newyork: Knopf, 1967), 30-32.

¹⁶ Alpaslan Özerdem, *Barış İnşası Kuram ve Uygulaması* (Ankara: Nobel Yayın, 2013), 16.

¹⁷ Hatice Rümeyza Dursun, "Raymond Aron'un Savaş ve Barış Yaklaşımı", *Muhafazakardüşünce*, Yıl 15, No 56, (2019), 57.

¹⁸ A.g.e.

bir iş birliği sağlayacaklarını savunmaktadır. Montesquieu barışa yönelik tanımlamasında barışı uluslararası ticaretin bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Öyle ki karşılıklı bağımlılığı bulunan devletlerin birbirleriyle savaşmayacaklarını varsaymaktadır.¹⁹Ekonomik ve siyasi etkileşimin güçlenmesi neticesinde de barışçıl bir ortam sağlanacaktır. Liberaller barış için, adalet, insan haklarının savunulması ve liberal anayasaları savunmaktadır. Böylelikle hakları korunan birey ülke içinde barışçıl bir ortamda yaşayacaktır. Liberaller kolektif barışın sağlanmasının kolektif bir iş birliği ile mümkün olduğunu savunur. Liberalizm, uluslararası hukuk ve normların oluşması ile kolektif güvenliğin sağlanabileceğini savunur. Bu görüşe göre uluslararası hukukun, uluslararası sistemde barışı sağlaması beraberinde kolektif güvenliği de getirecektir.²⁰ Böylelikle kolektif güvenlik için iş birliği uluslararası barışı sağlayacaktır. Liberal yaklaşım özellikle son zamanlarda küresel yönetişime de vurgu yapmaktadır. Sivil toplumunda dahil edildiği bu süreçte ulus üstü mekanizmalarla beraber dünya barışına dolaylı veya doğrudan katkı sağlanabilecektir. Özellikle Birleşmiş Milletler küresel ve yerel ölçekte yönetişimi gerçekleştirmeye katkı sağlamaktadır.²¹ Liberalizm, uluslararası sistemi oluşturan devletlerin, uluslararası düzeni sağlayacağına değinirken kurumsallaşmaya atıf yapmaktadır. Öyle ki bu kurumsallaşma uluslararası hukuk aracılığı ile sağlanacak ve kolektif güvenlik sistemi yeni bir boyut kazanacaktır. Bu kurumsallaşma devletlerin demokratikleşmesi ile mümkündür. Demokratik barış kuramına göre demokratik devletler savaşmayacak ve böylece hem kolektif güvenlik sağlanacak hem de demokratik barış inşa edilmiş olacaktır.²² Bu kurama göre yönetim sistemlerinde demokratikleşmenin tesis edilmesi ve sürdürülebilir kılınması uluslararası barış ve güvenliği de sürdürülebilir kılacaktır. Demokrasi, halka atıf yapmakta ve iktidarın değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Böylelikle devlet liderlerinin hegemonyası engellenmekte ve devlet şahsi menfaatler doğrultusunda meydana gelebilecek çatışmaların önü kesilmektedir. Doyle'ye göre halkın iradesinin seçimlere

¹⁹ Robert Howse, "Montesquieu On Commerce, Conquest, War, and Peace," *Brooklyn Journal of International Law* 33 1 (2006): 693-694.

²⁰ Akira Iriye, *Global Community: The Role of International Organizations in the Making of the Contemporary World*, (California: University of California Press, 2002), 10.

²¹ Oliver P. Richmond, *Peace In International Relations* (New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2008), 35.

²² Atilla Sandıklı, Erdem Kaya, "Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Barış", içinde *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. Der.Atilla Sandıklı (İstanbul: BİLGESAM Yayınları, 2012), 14.

yansıması ve karar alma süreçlerinde etkili olması, karar mercilerini zorlayıcı diplomasi yerine yumuşak diplomasiye yönlendirmektedir.²³

İdealizm, liberalizm ve realizm her ne kadar uluslararası ilişkiler disiplininde temel ve yönlendirici teoriler olsa da özellikle Soğuk Savaş döneminde uluslararası konjonktürde yaşanan gelişmeler farklı teorik yaklaşımları beraberinde getirmiş ve eleştirel yaklaşım ön plana çıkmıştır. Çalışmanın araştırma konusu kapsamında değinilmesi gereken en önemli teorik yaklaşım yapısal şiddet teorisidir. Bu teori güvenliğe karşı yaklaşımı genişletmiş ve güvenlik politikalarının askeri tehditler ve istihbarat faaliyetleri üzerinde odaklanmasına neden olmuştur.²⁴ Yapısal şiddet teorisi, güvenliği farklı boyutlardan ele almaktadır. Sosyal, kültürel ve ekonomik yapı üzerinden değerlendirerek ulusal güvenliğe yönelik dış tehditlere odaklı stratejiler benimseyerek güvenliğe önemli katkı sağlamaktadır. Çok boyutlu bir yaklaşım ile yapısal şiddet teorisi, ulus altı ya da etnik düzeyde yaşanan çatışmalar ile ulusal düzeyde yapılan düzenlemelere odaklanmaktadır.²⁵

Uluslararası sistemde birey ve devlet güvenliği kadar kolektif güvenlikte önemlidir. Hem birey güvenliğini hem de devlet güvenliğini kapsayan kolektif güvenlik yaklaşımı yapısal şiddet teorisi içinde önemli bir yer tutar. Şiddet sadece uluslararası nitelikte olan silahlı çatışmalarda değil her durumda etkili olan bir unsurdur. Bu doğrultuda Galtung, şiddeti savaş dahil olmak üzere insan varlığını tehdit eden her türlü olumsuz durum olarak tanımlamıştır.²⁶ Galtung' a göre insan varlığı için en önemli ve en sürekli tehdit türü sosyal yapı içerisinde yüz yüze kaldığı adaletsizlikler ve yoksulluklardır. Dolayısıyla Galtung, şiddete geniş bir perspektiften bakmakta ve insanın içinde bulunduğu sosyal yapıyı bir bütün olarak değerlendirmektedir.²⁷ Teknik olarak kaçınılması mümkün olan bir durumun engellenememesi ve önlem alınmaması da bir yapısal şiddet sorunudur. Bu durumun arka planında sosyal eşitsizlikler ve cinsiyet ayrımlarından bahsetmek mümkündür. Toplumdaki adaletsiz dağılım, yeteri kadar önem verilmeyen sosyal politikalar ve kültürel yapı şiddet tekeli oluşturmaktadır. Örneğin bir toplumda cinsel şiddet ve sömürü vakalarının yalanması kadın ve kız çocuklarının ayrımcılığa maruz kalması o toplumda yapısal şiddetin

²³ Michael Doyle, "Three Pillars of the Liberal Peace", *The American Political Science Review*, 99, 3, (2005): 464.

²⁴ Stephan M. Walt, "The Renaissance of Security Studies", *International Studies Quarterly*, 35, 2, (1995): 212.

²⁵ Buzan Barry ve Lene Hansen, *The Evolution of International Security Studies*, (UK: Cambridge University Press, 2009): 124.

²⁶ Johan Galtung, "Violence, Peace, Peace Research", *Journal Of Peace Research*, 6:39, (1969): 168.

²⁷ A,g,e.

olduğunun en bariz göstergelerindendir. Bu minvalde adaletin ve dolayısıyla temel hakların hiyerarşik yapılanması insan varlığını olumsuz etkileyerek potansiyel yaşam beklentilerine karşı bir bariyer oluşturmaktadır.

Güvenliğin sağlanması için sosyal adaletin sağlanma biçiminin belirleyici olduğunu savunan yapısal şiddet teorisi, Uluslararası İlişkilerde bireysel olarak özellikle feminist teori ekseninde ele alınmaktadır. Barışın bozulduğu savaş ve çatışmaların aktif olarak yaşandığı durumlarda öncelikli olarak kadınlar ve kız çocukları şiddete maruz kalmaktadır. Şiddetin önemli bir türü olan cinsellik, uluslararası politikada bir araç haline gelmiştir. Özellikle cinsel şiddet savaş esnasında varlık gösteren bir olgu olduğu kadar kısmi barış ve kalıcı barışın sağlanması durumunda da bir araç olarak kullanılmaktadır.²⁸

Barışa yönelik farklı teorik yaklaşımlar, barışın tesisi ve sürdürülebilir kılınması için çeşitli faktörler üzerinde durmuştur. Barış teorileri her ne kadar Soğuk Savaş öncesi dönemde de var olsa da barışın inşasına yönelik çalışmalar Soğuk Savaş sonrası dönemde yoğunluk kazanmıştır. Soğuk Savaş sonrası baskın olan liberalizm, Birleşmiş Milletler'in hedef ve ilkelerinde de belirtildiği gibi insan hakları, adalet ve özgürlük gibi konulara dikkat çekmiştir. Günümüzde de barışın tesisi ve sürdürülebilirliğinde Birleşmiş Milletler liberal politikalar çerçevesinde bir katalizör görevi görmektedir.²⁹

1.2. Uluslararası Barış ve Güvenliğe Katkıları Açısından Birleşmiş Milletler Anlaşması

Uluslararası sistemin en önemli evrensel örgütü olan Birleşmiş Milletler, 1. Dünya Savaşı'nın ardından savaşa engel olmak, barış ve güvenliği sağlamak amacıyla oluşturulan Milletler Cemiyeti'nin bir revizyonudur. Hiç kuşkusuz uluslararası sistemi şekillendiren 1. ve 2. Dünya Savaşları yoğun insan hak ihlallerinin yaşanmasına, devletlerin ekonomik ve sosyo-kültürel durumlarının değişmesine sebep olmuştur. Savaşmak her ne kadar zor bir olguysa barışı sağlamak ve barışı sürdürülebilir kılmakta bir o kadar zordur. Savaş dönemleri göstermiştir ki uluslararası sistemin barış ve güvenliği için iş birliği esastır. İki büyük dünya

²⁸ Zeynep Deniz Altınsoy, "Bir Savaş Stratejisi Olarak Cinsel Şiddetin Feminist Teori ve Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", *International Crimes and History*, 23, (2022): 127

²⁹ Cihan Dizdaroğlu, "Barış İnşası", Güvenlik Yazıları Serisi, No.13, Ekim 2019, https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/10/BarisInsasi_CihanDizdaroglu_v.2.pdf, erişim tarihi: 10.04.2022.

savaşında yaşanan maddi ve manevi kayıplar devletleri ortak bir eyleme yönlendirmiş ve devlet üstü bir kontrol mekanizması ihtiyacı doğmuştur. Ulusüstü bir yapı aracılığıyla barış ve güvenlik sağlanmaya çalışılarak devletlerin ortak çıkarları etrafında hareket edebilmeleri için iş birliği yapmalarının gerekliliği vurgulanmıştır. Birleşmiş Milletler, Milletler Cemiyeti gibi uluslararası örgütlerin kurulmasının temel amacı ortak bir iş birliği ile her türlü çatışma ve anlaşmazlıkların önlenmesine yardımcı olmak ve barışı sürdürülebilir kılmaktır. Bu mekanizma oluşturulana kadar kimi zaman iş birliğinin önemi artmış kimi zaman da devlet üstü bir yapının varlığı bazı devletlerce bir tehdit olarak algılanmıştır.

Uluslararası sistemin ilk ulus üstü mekanizması özelliğini taşıyan Milletler Cemiyeti (MC), 1.Dünya Savaşı sonrasında Amerika Başkanı Woodrow Wilson'un girişimleri ile başlamıştır. Bu girişimlerin amacı ortak bir güvenlik sisteminin kurulması ve gerçekleştirilecek faaliyetlerin desteklenmesini sağlamaktır. Kolektif bir yapılanma ile hem devletlerin hem de uluslararası konjonktürün güvenliğinin sağlanması amacıyla girişimlerde bulunan Başkan Wilson'un güvenlik örgütüne ilişkin çalışmaları, 1917 yılında Amerikan Senatosu'ndaki konuşmasında üstün bir kolektif güç tarafından desteklenecek Barış Ligi önermesi ile başlamış daha sonrasında Wilson İlkeleri olarak adlandırılan on dört maddelik barış planlaması ile devam etmiştir. Amerikan Kongresi'nin 8 Ocak 1918 tarihinde gerçekleştirilen oturumunda yaptığı açıklama ile duyurduğu 14 maddelik ilkelerin 1. Maddesinde, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması yolunda engel olan gizli anlaşmalara vurgu yapmış ve barış görüşmelerinin kamuoyuna açık olarak yapılması gerektiğini belirtmiştir. Savaş sonrası dönemde küçük ve mağlup devletler için önemli bir ilke olan 1. Madde, iş birliğinin sağlanmasını güçlendirmiştir.³⁰ Wilson ilkelerinde silahsızlanma, ambargoların kaldırılması, denizlerde tam bir serbestliğin sağlanması ve şeffaflığın esas olmasına ilişkin maddeleri kapsayan ilk dört madde, uluslararası bir örgütün kurulmasına işaret etmiştir.³¹ İdealist bir yapıda olan Wilson tarafından belirlenen ilkelerde *self-determinasyona* vurgu yapılması, Milletler Cemiyeti gibi bir yapının zeminini hazırlamıştır. Ulusların kendi kaderlerini kendilerinin saptaması ilkesi anlamına gelen *self-determinasyon* ilkesi bundan sonrası savaşların engellenebilmesi için bir uluslararası yapılanmanın kurulmasını öngörmesi ve diplomaside açıklık ve serbestlik istemini dile

³⁰ İhsan Şerif Kaymaz, "Wilson Prensipleri ve Liberal Emperyalizm", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 23, (2007):146-147.

³¹ Fulya Akgül, "Uluslararası İlişkilerde Liberal Yaklaşımlar", içinde *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, der. Mehmet Şahin ve Osman Şen (Ankara: Kripto Yayınları, 2014),66.

getirmesi yönüyle de devletler tarafından cazip bir teklif olarak algılanmıştır.³² İngiltere'nin de yoğun desteğini alan gelişmelerde 1917 yılında başlatılan girişimlerin ardından 18 Ocak 1919'da Paris'te yapılan Paris Barış Konferansı'nda Milletler Cemiyeti'nin kurulması ana gündem maddesi olarak yer almış ve barışın tesisi için öngörülen görüşmeler sonucunda uluslararası ilk örgüt olan Milletler Cemiyeti 10 Ocak 1920 tarihinde kurulmuştur.³³ Savaştan yorgun çıkan devletler için bir umut olan Milletler Cemiyeti, 1.Dünya Savaşı sonunda İtilaf Devletleri ile Almanya arasında imzalanan Versay Barış Anlaşması'nın devamı niteliğinde görülmüş ve dönemin en etkili mekanizması olarak değerlendirilmiştir. Devletlerin ulusal çıkarlarına zarar vermeden iş birliğini hedefleyen Milletler Cemiyeti, kolektif yapılanmayı hedeflemiş ve uluslararası güvenliği sağlamak için barışa odaklanmıştır. Her devletin üyeliğine ve iş birliğine açık olan cemiyette büyük devletlerin yanı sıra küçük devletlerinde katkısı önemli düzeyde olmuştur. Milletler Cemiyeti'nin kurucu olarak ilan edilen Wilson'un oluşturduğu 14 maddelik barış prensipleri en önemli unsurlardan biri iyi niyet göstergesidir.³⁴ İyi niyet göstergesi cemiyet içinde uyum sağlamayı ulusal çıkarları gerekli yerlerde ikincil plana almayı gerektirmektedir. Cemiyet-i Akvam, her ne kadar kolektif yapılanmayı ve iş birliğini sağlamayı amaçlasa da daimî üyelik hususunda yaşanan anlaşmazlıklar ve finansal sorumluluklar devletlerin bireysel çıkarlarını ön planda tutmasında etkili olmuştur.

Uluslararası güvenlik için vazgeçilmez bir husus olan silahsızlanmaya ilişkin Milletler Cemiyeti tarafından "savaşı önleme" programı oluşturulmuş ve bu program gereğince devletlerin ulusal güvenlik çerçevesinde mümkün olan en düşük düzeye indirmesine ilişkin karar alınmıştır. Cemiyeti'nin 8. ile 17. Maddelerinde yer verilen ifadeler doğrultusunda tavsiyelerde bulunmuştur.³⁵ Milletler Cemiyeti'nin var olduğu süre boyunca üzerinde en çok yoğunlaştığı konu silahlanma konusu olmuştur, böylelikle yeni bir dünya savaşının engellenebileceği düşünülmüştür. Fakat, 1930 yılından itibaren Japonya'nın Mançurya'yı işgali ile başlayan süreç ve 2. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri neticesinde 1945 tarihinde alınan kararla cemiyetin dağılmasına karar verilmiştir. Büyük devletlerin cemiyet üyesi

³² A.g.e 150.

³³ Bilal Karabulut, *Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Boyutu*, (Ankara: Barış Kitabevi, 2014), 47.

³⁴ Doğan Şafak Polat, "Kuruluşundan Çöküşüne Kadar Milletler Cemiyeti Sistemi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 19, 76 (2020):1952.

³⁵ Abdülhâhat Akşin, "Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi" (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991), 145.

olmayışı (ABD)³⁶, yapısal sorunlar ile karar verme mekanizmasının yetersizliği ve üye devletlerin amaca aykırı hareket etmeleri ile güçlü devletlerin yeni sömürge yarışları Cemiyet-i Akvamın başarısızlık sebepleri olarak gösterilebilir. İlk uluslararası örgüt olma özelliği ile uluslararası barışı sağlamak ve korumaya yönelik misyonu olan Milletler Cemiyeti, 2. Dünya Savaşı'nın gerçekleşmesine engel olamayarak misyonunu yerine getirememiş 18 Nisan 1946 tarihinde 21.Genel Kurul toplantısında hukuku varlığı son bulmuştur.³⁷

Milletler Cemiyeti'nin dağılma süreci, 2. Dünya Savaşı'nın yaşanması ve akabinde yaşanan gelişmeler uluslararası sistemi yeni bir iş birliğine teşvik etmiştir. Özellikle savaşın son dönemlerinde uluslararası nitelikte bir örgütün kurulmasının gerekliliğine dair baskıların artması ve büyük devletlerin teşvikleri neticesinde evrensel nitelikli örgüt olan Birleşmiş Milletler kurulmuştur. Radikal değişimlerin yaşandığı uluslararası sistemde Milletler Cemiyeti ile aynı amaca ilişkin kurulan Birleşmiş Milletler, MC'ye kıyasla liberal politikalar benimsemiştir. Milletler Cemiyeti'nin kurulmasında öncü olan Amerika Birleşik Devletleri, BM'nin kurulmasında da etkili olmuştur.

Savaş sonrası uluslararası bir örgütün anayasasına ilişkin kararların ortaya çıktığı Dumbarton Oaks Görüşmeleri, ABD, SSCB, Çin ve İngiltere'nin katkılarıyla gerçekleştirilmiş ve Birleşmiş Milletler'in zeminini hazırlamıştır. Dumbarton Görüşmelerinin ardından San Francisco Anlaşması ile 1945 tarihinde Birleşmiş Milletler anayasası resmen imzalanmıştır. Anlaşma, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi (ABD, Fransa, İngiltere, SSCB ve Çin) ve imzacı olan diğer devletlerin çoğunluğunun onayının ardından 24 Ekim 1945'te yürürlüğe girmiştir. Türkiye'nin de kurucu üye olduğu Birleşmiş Milletler anlaşması, bugün etkinliğini koruyan en çok üyeli örgüttür. Birleşmiş Milletlerin asli üyeleri, 1 Mart 1945'e kadar Mihver devlet olan Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ederek 2. Dünya Savaşı'nın galipleri arasında yer alan 51 üyedir.³⁸ 19 Bölüm ve 111 maddeden oluşan Birleşmiş Milletler anlaşmasınca oluşturulan yapının

³⁶ A.LeRoy Bennett, James K. Oliver, *Uluslararası Örgütler*, çev. Nasuh Uslu (Ankara, Serbest Akademi, 2021), s.54.

³⁷ Doğan Şafak Polat, "Kuruluşundan Çöküşüne Kadar Milletler Cemiyeti Sistemi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 19/2020, 76 (2020):1965.

³⁸ Aydın Aybay, Rona Aybay, Ali Pehlivan, *Hukuka Giriş* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,2016), 261.

temel organları Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi ve Sekretarya ve Uluslararası Adalet Divanı olarak belirlenmiştir.

Uluslararası örf ve âdet hukuku kurallarının desteğini alarak oluşturulan Birleşmiş Milletler Anlaşması, anlaşma ve yükümlülükleri içeren çok taraflı bir yapı olması niteliğiyle de uluslararası hukuka önemli bir katkı sağlamıştır. Milletler Cemiyeti'ne kıyasla Birleşmiş Milletler hukuka daha önem vermiş ve bu yönde önemli olan adalet, insan hakları, barış ve güvenlik unsurlarına yönelik açıklamalar belirgin olarak anlaşmada yer almıştır. Hukuki terimlerin varlığının yanı sıra Birleşmiş Milletler giriş notunda da BM, gelecek kuşakları korumayı, kadın erkek hak eşitliğinin önemini, büyük küçük ulus fark etmeksizin ulusların eşitliğinin korunması için hoşgörüyle davranmayı ve tüm bu noktalar için ortak hareket etmeyi (kolektif yapılanma) taahhüt etmiştir. Birleşmiş Milletler Anlaşmasının 1.Bölümünde BM'nin amaç ve ilkeleri tanıtılmıştır. Anlaşmanın 1. Maddesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını, hak ihlallerinin engellemesini ve eşitlik sağlanmasını, uluslararası uyuşmazlık veya benzeri durumlarının barışçıl yollarla çözülmesini amaçlamakla beraber ırk, cinsiyet din veya dil ayrımı yapmaksızın uluslararası iş birliğinin sağlanmasına odaklanmıştır. Sadece üye devletler için değil tüm dünya devletlerinin barış ve güvenliğinin sağlanmasına katkı sağlayarak dünya barışını hedeflemiştir. Devletler aracılığıyla iş birliğinin sağlanmasını, adaletin insan merkezli bir hedef doğrultusunda gerçekleştirileceğini belirtmiştir.³⁹ Kurucu anlaşmanın 2.maddesinde ise örgüt ve üyelerin 1.madde de belirtilen amaç ve ilkelere uygun bir şekilde hareket edeceği belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler Anlaşması sadece üye devletlere yönelik olmayıp, üye olmayan devletlerin de uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının gerektirdiği ölçüde ilkelere uygun hareket etmesini sağladığını belirtmiştir. 2.maddenin 7.fikrasınca belirtilen hüküm gereği, sözleşme hiçbir devletin iç işlerine karışma yetkisine sahip olmadığını belirtmiş, aynı şekilde üye devletlerinde birbirlerinin iş işlerine karışamayacağını belirtmiştir. Emir niteliğinde olan bu kararda BM anlaşmasının 7. Bölümünde belirtilen zorlayıcı önlemler saklı tutulmuş ve yetki Birleşmiş Milletler'in kontrolüne bırakılmıştır.⁴⁰ Birleşmiş Milletler çatısı altında yapılan girişimlerde tüm devletlere yönelik faaliyet ve eylemler yer almaktadır. Örneğin, savaş sonrası dönemde çoğu devletin bağımsızlığını kazandığı Afrika bölgesinde gerçekleştirilen eylemler ile Avrupa, Asya bölgelerinde gerçekleştirilen eylemler farklılık

³⁹“Charter of United Nations”, United Nations, erişim 3 Şubat, 2022, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

⁴⁰ A.g.e

göstermektedir. Bu farklılıklarda, bölgenin ekonomik, sosyal, siyasi ve coğrafi şartları göz önüne alınmaktadır.

Birleşmiş Milletler eylem ve faaliyetlerinde öncelikli olarak uluslararası barış ve güvenliğin tesisi için iş birliğinin üzerinde yoğunlaşarak liberal politikalar geliştirmiştir. Bu doğrultuda örgüt faaliyetlerinin amacı her devletin güvenliğini ve bağımsızlığını hedefleyen kolektif güvenliğin sağlanmasıdır. Kolektif güvenlik, tüm dünya devletlerinin barışı tüm amaç ve hedeflerinin önünde tutmayı gerektiren, kolektif eylemin kolektif örgütlenmeyi oluşturmasıdır.⁴¹ Bu hususta en önemli unsur devletlerin barışı ulusal çıkarlarının ve dış politikalarının önüne almaları gerekliliğidir. Çünkü barış, bireyin haklarının en güvenli olacağı yapıdır. Tüm bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için yetkili kılınan organ ise Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'dir.

Kolektif güvenlik sistemi, Milletler Cemiyeti'nin ardından Birleşmiş Milletler sisteminde de uygulanmaya çalışılan güç konulardan biridir. Zorlu bir alan olmasındaki en temel sebep kolektif eylemi gerektirmesidir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları kapsamında kolektif güvenliğin sağlanması çalışılsa da konseyin siyasi bir organ olması dolayısıyla da her zaman gerekli müdahaleleri doğru şekilde yapamaması sonucunu doğurmaktadır.⁴²

Birleşmiş Milletler'in uluslararası barış ve güvenliğine katkılarında bir diğer önemli unsur ise silahsızlanmadır. Her ne kadar silahsızlanmaya ilişkin kurucu anlaşmada özel bir madde bulunmasa da örgüt silahsızlanmaya yönelik birçok çalışma yapmıştır. Silahsızlanma, uluslararası sistemde devletlerin güvenliğinden çok uluslararası güvenlik için önem arz eden bir husustur. Nükleer, konvansiyonel, kimyasal ve radyoaktif silahların uluslararası sistemdeki varlığı ve kullanımı devlet gücünden ziyade insan hayatı için büyük bir tehdittir. Savaş dönemlerinde devletlerin silahsızlanmayı kontrol altına alması zaruri bir hal almıştır, çünkü silahlanma yarışı her devlet için bir tehdittir.

Soğuk Savaş dönemine kadar devletlerin silahsızlanmayı güvencesizlik olarak görmesi, bu dönemden sonra 1952'de Silahsızlanma Komisyonu'nun oluşturulmasının

⁴¹ A.LeRoy Bennett, James K. Oliver, *Uluslararası Örgütler*, çev. Nasuh Uslu (Ankara, Serbest Akademi, 2021), s.181.

⁴² Melda Sur, "Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Gelişimi ve Geleceği", *Yaşar Üniversitesi E-dergisi* 8, (2013):2541.

ardından silahsızlanmanın sağlanması için girişimler netice vermeye başlamıştır. 1946 yılından itibaren Birleşmiş Milletler 'de oluşturulan silahsızlanma komisyonları, 1961'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda alınan karar neticesinde genişletilmiştir.

Egemen eşitliğine dayanan Birleşmiş Milletler Anlaşması, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması, barış ve güvenliğin bozulduğu durumlarda çatışma ve anlaşmazlıkların giderilmesi, ekonomik ve sosyal alanlarda iş birliğinin yapılması, insan haklarının korunması, uluslararası hukukun uygulanması ve geliştirilmesi amaçları çerçevesinde günümüzde de en etkin örgüt olma özelliğini korumaktadır. Birleşmiş Milletler'in amaç ve kapsamının daha geniş olması, evrensel nitelikte olması ve uluslararası sistemin güvenliğinin ve barışın sağlanması amacını taşıyarak oluşturulan yapının daha güçlü olması tabi ki Birleşmiş Milletler örgütünün ideal yapıda olduğu anlamına gelmemektedir.

1.2.1. Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında güvenlik konseyi kararları

Günümüz koşullarında önemini daha da belirginleştiren güvenlik kavramı, birey-devlet ve uluslararası sistemin refahı için vazgeçilmez bir unsurdur. Güvenliğin mikro düzeyden makro düzeye kadar geniş kapsamlı oluşu, dünya barışı için bireyselliği ikincil planda tutarak kolektif hareket edilmesini gerektirmektedir. Bu minvalde ulus ötesi kuruluşlar aracılığı ile devletlerin iş birliği ile dünya barış ve güvenliğine katkı sağlanmaya çalışılmaktadır. Güvenliğin ilk parçası bireyin güvenliğinin sağlanması ile başlamaktadır. Çünkü bireyin güvenliği, devletin güvenliğini, devletin güvenliği ise uluslararası sistemin güvenliğini oluşturmaktadır. Uluslararası İlişkilerde güvenlik, Soğuk Savaş sonrası dönemde değişiklik göstererek realizmin devlet odağını değiştirmiş ve güvenliğin uluslararasılaştırılmasına sahne olmuştur. Güvenliğin sadece “güç” kavramına ilişkin olmaması sosyal nitelikteki konuların da güvenliğin temel taşlarından biri oluşu, bu tartışmanın evrilmesinde rol oynamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel sorunların kolektif güvenlik tehdidi haline gelmesi, devletleri toplumsal güvenliğe yönlendirmiştir.⁴³ Artık devletin güvenliği için uluslararası güvenliğin sağlanmasının gerekliliği, uluslararası İlişkiler sahnesindeki önemini belirginleştirmiştir. Özellikle bireyin güvenliğinin ön planda olması gerekliliği, birey kavramına vurgu ile devlet ve uluslararası sistemin güvenliğinin

⁴³ John Baylis,“Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008), s. 72-73.

sağlanmasında insan haklarının önemi Soğuk Savaş sonrası dönemde sıklıkla gündeme gelmektedir. İnsan haklarının korunması amacı felsefesini benimseyerek kurulan Birleşmiş Milletler, güvenliğe ilişkin kararlarını Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kapsamında ele almaktadır.

Birleşmiş Milletler kurucu anlaşması ile belirlenen Güvenlik Konseyi, BM'nin güvenlik ve barışın tesisi için yetkilendirilmiş birincil organıdır.⁴⁴ Kuruluşundan günümüze kadar içeriğinde belirgin değişimler olan Güvenlik Konseyi, ilgili anlaşmanın 5.bölümü çerçevesince düzenlenmiş, ilgili bölüm gereğince konseyin görev ve yetkileri belirlenmiştir. Kurucu anlaşmanın giriş notunda Güvenlik Konseyi'nin üyeleri hakkında bilgi verilmiş ve başlangıcında 11 üyeden oluşan Güvenlik Konseyi, 1963 tarihli 1991 sayılı kararı ile anlaşmanın 23. Maddesince yapılan değişiklik kararı neticesinde üye sayısı 15'e yükseltilmiştir.⁴⁵ Güvenlik Konseyi üyeleri geçici ve sürekli üyelerden oluşmaktadır. Anlaşmanın 5.bölümünde açıklanan, belirlenen on beş üye ülke arasında, Çin Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, İngiltere, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri daimî üye statüsünde yer almıştır. Belirlenen daimî üyeler dışında seçilen on üye ise Güvenlik Konseyi'nin geçici üyeleri olarak belirlenmiştir.⁴⁶ Güvenlik Konseyine ilişkin 24-32. maddeler konseyin görev ve yetkilerini içermektedir. Güvenlik Konseyi'nin temel misyonlarından biri olan barış gücü operasyonları veya bir diğer adı ile barışı koruma operasyonları bu maddelerde belirlenen kriterlere göre gerçekleştirilmektedir. Güvenlik Konseyi'nin 31.ve 32. maddeleri kararlarınca barış ve güvenliğin sağlanması için Birleşmiş Milletler üyesi olmayan bir devlet Güvenlik Konseyi'nin incelediği bir uyuşmazlığa taraf olması halinde oy hakkı olmaksızın uyuşmazlığın giderilmesine ilişkin görüşmelere katılabilmektedir. Bu maddelerden de belirli olduğu üzere oy hakkının onay mekanizması olduğu BM Güvenlik Konseyi kararlarında temel amaç, iş birliği sağlanarak uyuşmazlıkların çözümünün sağlanmasıdır.⁴⁷

Süreklilik esasına dayanan güvenlik konseyi kararları görevlerin sürdürülebilir olması amacıyla madde 29'da verilen görevlerin 6-7-8 ve 11. Bölümlerde detaylandırılmıştır. Uluslararası güvenliğin sağlanması için Güvenlik Konseyi farklı alanlarda diplomatik misyonlara sahiptir. Anlaşmanın 41.ve 42. Maddelerinde belirtilen ifadelerde sorunları

⁴⁴“Main Bodies,” United Nations, erişim 5 Mart,2022, <https://www.un.org/en/about-us/main-bodies>

⁴⁵ Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk* (Ankara: Turhan Kitapevi,2016),s193.

⁴⁶ “Charter of United Nations”, United Nations, erişim 5 Şubat, 2022, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

⁴⁷ A.g.e.

çözmek için izlenecek stratejilere yer verilmiştir. Bu stratejiler arasında diplomatik yaptırım, ekonomik yaptırım ve bu yaptırımların başarısız olması neticesinde gerçekleştirilen askeri yaptırımlar bulunmaktadır.⁴⁸ Diplomatik yaptırımların amacı uluslararası hukuka aykırı davranan devleti, uyarmak ve davranışından vazgeçirmektir. Bir nota niteliğinde olan diplomatik yaptırımlar, diplomatik ilişkilerin askıya alınması ve akabinde örgütten çıkarmaya kadar giden birçok yöntemi kapsar.⁴⁹ Ekonomik yaptırımlar ise BM'nin askeri yaptırımlara göre değerlendirildiğinde daha yumuşak yaptırımlardır. Ekonomik yaptırımlar ambargoları içermekle beraber devletin gücünü sınırlamak amacıyla gerçekleştirilir. Özellikle insanlık suçunun yaşandığı veya devletin davranışının uluslararası toplum tarafından tasvip edilmediği durumlarda gerçekleştirilir. BM Güvenlik Konseyi'nin uyguladığı yardımlarda günümüzde de büyük tartışma konusu olan Askeri yaptırımların içerikleri sorunlu bölgenin ekonomik, demokratik, sosyokültürel boyutuna göre değişiklik göstermektedir. Silah ambargosu ve askeri müdahaleyi içeren askeri yaptırımlar BM tarafından “son çare” olarak gerçekleştirilen operasyonlardır.

Askeri yaptırımlara ilişkin olarak anlaşmanın 42. Maddesine atıf yapmak gerekir. Bu bağlamda ilgili madde de barışın sağlanması ve tekrar kurulması amacıyla hava, deniz veya kara kuvvetleri aracılığı ile gerekli görülen yerlerde müdahalelerin yapılması meşru kılınmıştır. Öyle ki bu girişimlerde Birleşmiş Milletler dolaylı olarak belirtmiştir ki hava, deniz veya kara kuvvetlerinin yapacağı operasyonların alanı genişleyebilir ve başka operasyonları da içerebilir.⁵⁰ Önleyici diplomasinin bir unsuru olan askeri yaptırımlar, Barışı İnşa (Peacebuilding), Barışı Koruma (Peacekeeping) ve Barışı Sağlama (Peacemaking) olarak üç farklı kategoriden oluşmaktadır.

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında yetkili kılınan Güvenlik Konseyi kararlarınının 6,7 ve 8. bölümlerde barış ve güvenliğin sağlanmasında izlenecek, askeri yaptırımlar, usul ve içerikler yer almaktadır. 6. Bölüm “Uyuşmazlıkların Barışçıl Yollarla Çözülmesi”, 7. Bölüm “Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler” ve 8. Bölüm “Bölgesel Anlaşmalar” düzenlemelerine ilişkindir.

⁴⁸ Mesut Şöhret, “BM Güvenlik Konseyi'nin Uluslararası Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Rolü ve BM Teşkilatının Geleceği”, (Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2013), 268.

⁴⁹ H. Bülent Olcay ve Tarık Olcay, “Dış Politika Araçları”, içinde Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, İdris Bal, (Ankara: Lalezar Kitapevi, 2006), 210.

⁵⁰ “Birleşmiş Milletler Anlaşması”, UNTURKEY, erişim 20 Şubat, https://turkey.un.org/sites/default/files/2020-02/UN-charter-turkish_0.pdf

6. Bölümde yumuşak diplomasisi olarak da nitelendirilen kamu diplomasisi faaliyetlerine değinilmiş ve bir anlaşmazlığın olması durumunda öncelikle arabuluculuk, uzlaşma, yargısal çözüm yolları, bölgesel kuruluş veya anlaşmalar, hakemlik ve uyuşmazlık seçenekleri taraflarının kendi seçecekleri yollar ile barışa ilişkin çözüm aramayı hedeflemiştir. Birleşmiş Milletler anlaşması 6.bölümde yer alan maddeler devletlerin rızasının arandığı Birleşmiş Milletler'in aracı rol oynadığı operasyonları içermekte ve herhangi bir zorunluluk teşkil etmeyen tavsiye niteliğindeki kararlardır. Barış ve güvenliğin sağlanması, barışa yönelik tehditlerin sonlandırılması veya ilerlemesinin durdurulmasına ilişkin durumlarda tavsiyelerde bulunmakta veya 41 ve 42. Maddelere atıf yaparak ilgili durumlarda alınacak önlemleri belirtmektedir.⁵¹ Bu maddeler barış ve güvenliğin tehdidi durumunda 6.bölümde yer alan kamu diplomasisine yönelik eylem ve faaliyetlerin gerçekleşmediği durumlarda silahlı kuvvetlere başvurmaksızın bazı yaptırımları içermektedir. Bu yaptırımların temel amacı ise sıcak çatışmaları önlemektir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 6.bölümce alınan kararlar, devlet rızasını ön plana alan ve herhangi bir eylem veya müdahaleye başvurmaksızın ilgili devletler arasındaki arabuluculuk diplomasisi faaliyetidir. Anlaşmanın ilkelerini açıkladığı 2. Bölümde de bahsedildiği gibi Birleşmiş Milletler Anlaşması, devletlerin iç işlerine karışma yetkisi vermemekle beraber örgüt üyelerine böyle bir hak tanımamıştır. Fakat anlaşma metninde bulunan bazı istinaşlar uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için bazı zorlayıcı tedbirleri de içermektedir. Zorlayıcı diplomasinin bir parçası olarak da değerlendirilebilen 7.bölüm, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine geniş yetkilerin tanındığı ve yaptırımları uygulayacak tek merciidir. 7.bölüm, Güvenlik Konseyi'ne uluslararası barış ve güvenliği korumak veya yeniden sağlamak için yaptırım önlemleri almasını içerir. Bu yaptırımlar geniş çaplı olup ekonomik yaptırımlardan uluslararası harekate kadar uzanabilmektedir.⁵² Bu bölümde Güvenlik Konseyi, kriz durumlarında hemen toplanma yetkisine sahip olan daimî organ olma özelliğine sahiptir. Konseye özgü yetki kılınmasının temel amacı, 24. Madde de belirtilen uluslararası barış ve güvenlik için etkin ve hızlı hareket edilmesini sağlamaktır. Ancak ilgili maddenin devamında Güvenlik Konseyi tarafından yapılan eylemlerin Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine uygun olarak hareket etmesi koşulu belirtilmiştir. Anlaşmanın 27.maddesince usule ilişkin konularda dokuz üyenin olumlu

⁵¹ A.g.e.

⁵² "Maintain International Peace and Security," United Nations, erişim 6 Mart, <https://www.un.org/en/our-work/maintain-international-peace-and-security>

oyunu esas kılmakla beraber 5 daimî üyenin de olumlu yönde karar vermesini gerektirirken zorlayıcı tedbirleri de saklı tutmuştur. Aynı zamanda veto yetkisinin ayrıcalığını da sunan 27.madde 7.bölüm kapsamında uygulanacak zorlayıcı tedbirler için bir seçenektir. Daimî üyelerin temsil ve söz hakkının baki olduğu BM Güvenlik Konseyi kararlarında zorlama tedbirlerin alınabilmesi için daimî üyelere öncelik verilmiştir.⁵³

Güvenlik Konseyi kararları ile ilgili konularda genel kurula atıf yapılmıştır. Buna göre Genel Kurulun Güvenlik Konseyi'nin tıkanıdığı durumlarda devreye girmesi söz konusudur. Bu karar Genel Kurul'un 1950 tarihinde benimsediği Barış İçin Birleşme Kararı'na dayanmaktadır.⁵⁴ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 377 (5) sayılı ve 3 Kasım 1950 tarihli kararında genel kurulun BM noktalardan biri de Tedbirler Komitesi'nin kurulmasının öngörülmesidir. Kurulacak komite için alınan kararlar "D" bölümünde detaylandırılmıştır. 14 üyeden (Avustralya, Belçika, Brezilya, Burma, Kanada, Mısır, Fransa, Meksika, Filipinler, Türkiye, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda, ABD, Venezuela, Yugoslavya) oluşan Kolektif Tedbirler Komitesi ile kolektif meşru müdafaa ve BM Anlaşması'nın 51. ve 52. Maddesince (Meşru savunma ve bölgesel anlaşmalar) bölgesel teşkilleri dikkate alarak belirtilen devletlerin Güvenlik Konseyi'ne ve Genel Kural'a rapor vermesini tavsiye niteliğinde tutmayarak emretmektedir. Barış ve güvenliğin sağlanması yolunda oluşan veya oluşabilecek her türlü sorunu hızlı ve etkin bir şekilde çözümlenmeyi amaçlayan bu kararda hem zorlayıcı hem de tavsiye niteliğinde kararlar yer almaktadır. Emir niteliğinde olan bu kararın akabinde ise üye devletlere ilişkin bazı kararların alınmasını tavsiye etmektedir. "B" bölümü kapsamında düzenlenen içerikte Birleşmiş Milletler Anlaşmasının 7. Bölümünde yer alan 43,45,46, ve 47. Maddeleri ile alakalı olan Askeri Kurmay Komitesinin uygulanmasına ilişkin tedbirlerin hazırlanmasını tavsiye etmektedir.⁵⁵ 43. Madde de açıklanan Askeri Kurmay Komitesi, Güvenlik Konseyi'nin daimî üyelerinin Kurmay Başkanları'ndan veya onların temsilcilerinden oluşmaktadır. Güvenlik Konseyi'nce konseyin emrine verilen tüm silahlı kuvvetlerin stratejik yönetiminden sorumlu tutulmaktadır.⁵⁶ Genel olarak, belirtilen maddelerce alınan kararlar, BM Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin temel görev ve sorumluluklarını yerine getiremediği durumda Genel

⁵³ Melda Sur, "Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği", *Journal of Yaşar University* 8,(2013): 2539.

⁵⁴ A.LeRoy Bennett, James K. Oliver, *Uluslararası Örgütler*, çev. Nasuh Uslu (Ankara, Serbest Akademi, 2021), s.186.

⁵⁵ "Birleşmiş Milletler Anlaşması", UNTURKEY, erişim 22 Haziran, https://turkey.un.org/sites/default/files/2020-02/UN-charter-turkish_0.pdf

⁵⁶ A.g.e.

Kurulun olağanüstü hâl ilan ederek yirmi dört saat içerisinde Konsey'in dokuz üyesini veya BM üye ülkelerinin çoğunluğunu toplantıya davet edebilme hakkına sahip olmasıdır. Bu kararın arka planında Güvenlik Konseyi daimî üyelerinin arasında yaşanan anlaşmazlıklar ile 43. Maddenin uygulanamamasından dolayı meydana gelen boşluğu doldurmak yer almaktadır.⁵⁷ Çünkü 43.madde tüm üye devletleri konseyin çağrısı ile uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için gerekli silahlı kuvvetleri ve geçit hakkını da içine almak üzere her türlü yardım ve kolaylığı konseyin hizmetine sunmayı içerir. Üye devletçe silahlı kuvvetlerin BM emrine verilmesi, tehdit olarak algılanabilmekte ve/veya devletler için güvencesizlik olarak değerlendirilebilmektedir. Her ne kadar uluslararası bir çatı altında birleşme durumu söz konusu olsa da devletlerin en büyük gücü silahlı kuvvetleridir.

Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi ilişkisinde 24.maddenin 2.fikrasınca konsey tarafından Genel Kural'a incelenmek üzere yıllık raporlar ve gerekli hallerde ise özel raporlar sunması hükmedilmiştir. 7.bölümde daha önceki operasyonlardan farklı olarak belirli durumlarda barışın sağlanmasında zora başvurma yetkisi ile beraber devlet rızası arka planda bırakılabilmektedir. Bu bölüm çerçevesinde alınan kararlar, iç savaşların yoğun olarak yaşandığı ve devlet otoritesinden yoksun olan bölgelerde ilk önce insani müdahale sağlanarak siyasi, sosyal mekanizmanın düzeltilmesi için yapılacak operasyonlar yer almaktadır. Anlaşmanın ilk iki ilkesinde yer alan uluslararası barış ve güvenliği muhafaza etmek ve barışın sağlanmasına ilişkin olan engellerin ortadan kaldırılması amacıyla aldığı kararlarında eşit haklar ve self determinasyon ilkesine saygı gösterdiğini belirterek uygun ve gerekli tedbirlerin alındığını kabul etmiştir. Bu karar gereğince belirtilen bölümlerde Güvenlik Konseyi daimî üyeleri arasında oy birliğinin olmadığı durumlarda, kuvvet kullanımına meşru olarak kabul ettiğini ve konuyu ele alacağını kararlaştırmıştır.⁵⁸ Barış için Birleşme kararınca Genel Kurula komisyon kurma yetkisi tanınmış ve Güvenlik Konseyi'ne kurulan bu komisyondan yararlanma hakkı tanınmıştır.

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için oluşturulan Güvenlik Konseyi'nin görev yetkilerini yerine getirememesi durumunda Genel Kurul'un devreye girebilmesi için daimî üyeler arasındaki anlaşmazlıkların yoğun olması ve fikir birliğinin bulunmaması, Konseyin barış ve güvenliğin sağlanabilmesi için asli sorumluluklarını gerçekleştirememesi

⁵⁷ A.g.e,187.

⁵⁸ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 377 (V) Sayılı ve 3 Kasım 1950 Tarihli "Barış İçin Birleşme" Kararı, UNIC TURKEY, erişim 20 Haziran, https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020095425bm_32.pdf.

ve bundan dolayı konseyin sürdürülebilir ve sağlıklı kararlar alamaması, barışa yönelik bir tehdit veya fiilen bir saldırı hali olması gerekmektedir.⁵⁹ Genel Kurul'un yetkilendirilmesine yönelik olan bu karar, konseyindeki boşlukları doldurmak ve etkinliği devam ettirmek amacı taşımaktadır. Belirtilen bu şartlar dışında Genel Kurul kararları tavsiye niteliğindedir çünkü Birleşmiş Milletler kurucu anlaşmasının 24.maddesinde uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında asıl yetkili organı Güvenlik Konseyi olarak yetkilendirmiştir.⁶⁰

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'nin ilişkisinde her ne kadar Genel Kurul tavsiye niteliğinde karar verme yetkisine sahip olsa da Birleşmiş Milletler kurucu anlaşması Genel Kurul'a her konuda görüşme yetkisi tanımıştır. Bu durum iki ana organ arasında yetki çatışmasının doğmasına sebep olabilmektedir. Tarihsel süreçte de Kore Savaşı, örnekleri bulunan yetki tartışması konusunun gündeme gelmesinde temel faktör Güvenlik Konseyi'nin daimî üyelerine veto hakkının tanınmasıdır. Veto hakkı bulunan üyeler arasında yoğun anlaşmazlıkların olması halinde meydana gelebilecek yetki devri tartışmasında belirleyici unsur, hiç kuşkusuz sorunun nitelikleri olacaktır.⁶¹

Güvenlik Konseyi'nin işlevselliğinde etkili olan bir diğer ana organ ise Vesayet Konseyi'dir. Milletler Cemiyeti'ndeki Manda Sistemi'nin güncel bir versiyonu olan Vesayet Konseyi, 2. Dünya Savaşı sonrasında vesayet uygulamalarına devam etmiştir. Topyekûn Savaşın ardından başlayan bağımsızlaşma hareketleri ile sömürge devletlerinin ekonomik ve sosyal durumlarının iyileştirilmesi için politikalar geliştirme görevini üstlenmiştir. Vesayet Konseyi, günümüzde her ne kadar vesayet devletinin kalmaması sebebiyle işlevselliğini yitirse de BM'nin ana organlarından biridir.⁶² Vesayet Konseyi ve Güvenlik Konseyi ilişkisine dair yorumlama olarak, Güvenlik Konseyi'nin Vesayet Konseyi'nin görev ve sorumluluklarını üstlendiğini söylemek mümkündür. Çünkü Güvenlik Konseyi kararlarında yapılan barışı koruma operasyonlarında öncelikli hedef anlaşmazlıkların olduğu bölgede ekonomik ve sosyal kalkınmayı destekleyecek politikalar geliştirerek sorunları çözmektir. Vesayet sistemine ilişkin BM Anlaşmasının 12. Bölümünde yer verilmiştir. Uluslararası

⁵⁹ Ahmet Hamdi Topal, "Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sürdürülmesi Kapsamında Barış için Birlik Kararı'nın Uygulanabilirliği", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 19 (2014): 116.

⁶⁰ "Birleşmiş Milletler Anlaşması", UNTURKEY, erişim 24 Haziran, 2022, https://turkey.un.org/sites/default/files/2020-02/UN-charter-turkish_0.pdf

⁶¹ Şaban Kardaş, Ali Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (İstanbul: Küre Yayınları, 2014), 560.

⁶² Berdal Aral, *Küresel Güvenlikten Küresel Tahakküme BM Güvenlik Sistemi ve İslam Dünyası* (İstanbul: Küre Yayınları, 2016), 20.

vesayet rejimine ilişkin 83.maddenin 3.fıkrasında yer alan açıklama yapılan bu yorumu destekler niteliktedir. Öyle ki ilgili madde, Güvenlik Konseyi, vesayet anlaşmalarına uygun olarak ve güvenlik gerekliliklerinin saklı tutulması kaydıyla BM'nin vesayet rejimi uyarınca yüklenmiş olduğu siyasal, ekonomik, sosyal ve eğitsel görevlerin stratejik bölgelerde yerine getirilmesinde Vesayet Meclisi'nden yararlanacağını belirtmiştir.⁶³ Her ne kadar bugün vesayet altında kalan devlet olmasa sömürgecilik mirası Afrika ülkelerinde varlığını sürdürmektedir. Stratejik güvenliğin sağlanması için önemli olan ekonomik ve sosyal konular devletlerin çöküşünde veya anlaşmazlıkların başlamasında etkili bir unsurdur. 1994 yılında Palau'nun bağımsız olmasıyla beraber uluslararası sistemde son bulan vesayet, Vesayet Konseyi'nin işlevselliğini bitirse de Konsey, gerektiğinde tekrar toplanma kararıyla askıya alınmıştır.

Genel Kurul ve Vesayet Konseyi ile olan ilişkisi Güvenlik Konseyine büyük bir sorumluluk yüklemektedir.

Birleşmiş Milletler anlaşmasının 8. Bölümü Bölgesel Anlaşmalar konusuna ilişkindir. Barış ve güvenliğin sağlanabilmesi için bölgesel anlaşmalar ile bölgesel örgütlerle iş birliğine atıf yapan 53.madde, Güvenlik Konseyi'nin gerekli durumlarda kendi yetkisi altında aldığı zorlayıcı önlemlerin uygulanmasına ilişkin bölgesel anlaşmalardan veya bölgesel kuruluşlardan yararlanılabileceğine değinmiştir. İş bu hükmün devamında yapılan tüm anlaşmaların Güvenlik Konseyi iznine tabii olduğuna, Güvenlik Konseyi izni olmaksızın bölgesel anlaşmalar uyarınca veya bölgesel kuruluşlar tarafından hiçbir zorlama eylemin gerçekleştirilemeyeceğini belirtir.⁶⁴ Bu madde uyarınca anlaşma maddesi bölgesel anlaşmaları veya bölgesel kuruluşları, tavsiye niteliğinde bir karar değil kesin ve zorlayıcı bir karara hükmetmiştir. 8.bölümde bölgesel anlaşmalara ilişkin bir diğer madde olan 54.madde de ise uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin tüm girişimlerden Güvenlik Konseyine haber verilmesini içermektedir. Bölgesel anlaşmalar ve bölgesel kuruluşlara ilişkin Birleşmiş Milletler her daim açık olduğunu belirtmiş olması iş birliğine açık olduğunu göstermekle birlikte uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında ana mercii olma özelliğini de göstermektedir. Bu bölüm kapsamında yapılan iş birliklerinde Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı, Afrika Birliği, NATO, Avrupa Birliği gibi güvenlik

⁶³ A,g,e.

⁶⁴ "Birleşmiş Milletler Anlaşması", UNTURKEY, erişim 6 Şubat, https://turkey.un.org/sites/default/files/2020-02/UN-charter-turkish_0.pdf

kuruluşları yer almaktadır. İlerleyen bölümlerde değinileceği üzere kimi zaman bölgesel kuruluşlarla yapılan iş birliklerinde bu kuruluşlardan Birleşmiş Milletlerin mekanizmasına olumlu ve olumsuz etki sağlayabilmektedir. Birleşmiş Milletler tarafından bölgesel kuruluşlarla iş birliği yapılmasında BM'nin mekanizmasındaki eksiklikler etkili olmakla beraber askeri bir ordusunun olmaması temel faktördür. Birleşmiş Milletler sistemi her ne kadar uluslararası sistemde barış ve güvenliğin korunması ve sağlanmasına ilişkin temel evrensel örgüt olsa da yapısında ki eksikliklerden kaynaklı olarak bölgesel kuruluşlarla iş birliği yapmak durumundadır. Özellikle, devlet otoritesinin yoksun ve/veya eksik, iç savaşların ve insani sorunların yoğun olduğu coğrafyalarda yapılan barışı koruma operasyonlarında, bölgesel örgütlerden yararlanmak Birleşmiş Milletler için kaçınılmaz olmaktadır. Bu bölgelerde yapılan operasyonların maliyeti maddi ve manevi anlamda çok fazladır. 7.bölüm kapsamında bahsedilen zorlayıcı eylemlerin gerçekleştirilmesinde bölgesel kuruluşların önemi daha da artmakla beraber yapılan yumuşak diplomasi faaliyetlerinden zorlayıcı diplomasi faaliyetlerine geçilmiştir.

Birleşmiş Milletlerin kuruluş amacı ve faaliyetlerinin gerçekleştirilmesindeki en önemli organı hiç kuskusuz Güvenlik Konseyi'dir. Konseyin görev yetkileri, 1990'lı yıllardan sonra Uluslararası İlişkilerde büyük devletlerin tekelinde olan kolektif yapılanmayı üstlenmiş ve günümüzde de bu görevi sürdürmeye devam etmektedir. Konseye ilişkin detaylandırmanın ardından söylemek mümkündür ki Güvenlik Konseyi'nin görev ve işleyişindeki dönüşümler günümüzce sıkça tartışılan konulardan biridir. Tartışma konusu olmasındaki etken unsur Güvenlik Konseyi kararlarınca yapılan operasyonların hukuka uygunluğu meselesidir. Güvenlik Konseyi çerçevesinde yapılan barışı koruma operasyonlarının insancıl hukuk ve insan hakları hukuku bağlanımında değerlendirilmesi bu sebeple oldukça elzemdir.

1.3. Birleşmiş Milletler Barış Gücü Operasyonlarında Uluslararası İnsancıl Hukukun Uygulanabilirliği

Savaşların ve çatışmaların en büyük yıkıcı etkisi hiç kuşkusuz insan üzerinde olmuştur. Bireyin yaşam hakkı en temel insan hakkını oluştururken, savaşlar insanların yaşam hakkını elinden almakla beraber insan ırkını da tehlikeye atmaktadır. İki büyük dünya savaşında sayısız insanın yaşam hakkını kaybetmesi ile beraber insani güvenlik kavramı daha da önemli bir hale gelmiştir. Yaşanan gelişmeler, devletleri ve uluslararası sistemi harekete

geçirerek yeni uygulamaları da beraberinde getirmiştir. İnsanın yaşam hakkı ve insan ırkı, sadece sıcak çatışmaların olduğu bölgelerde değil çatışmaların ve anlaşmazlıkların yoğun olarak yaşandığı bölgelerde de büyük tehdit altındadır. 2 büyük dünya savaşına kadar sınırlı savaş olarak bilinen, muharebe alanlarında yapılan savaşlar bu dönemlerle birlikte yerini topyekûn savaflara bırakmıştır. Topyekûn savaşlar sadece orduları değil halkın geri kalanını da savaşa dahil eden ve sivil halkı doğrudan etkileyen savaşlardır.⁶⁵ Topyekûn savaş olan 1.ve 2. Dünya Savaşları göstermiştir ki devletlerin egemenlik savaşları insan ırkının devamına engel olmakta ve uluslararası sistemin güvenliği için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Sadece savaş ortamında değil her zaman her alanda dünyanın en önemli konusu olan insan hakları, küreselleşmenin başlaması ile geçmişe nazaran günümüzde daha belirgin hal almıştır. Uluslararası hukukun ayrılmaz bir parçası olup anlaşmalar ile güvence altına alınan insan hakları, uluslararası hukukun bir süjesi olmasının dışında ulusal hukukta da bağlayıcıdır.

İnsan hakları en geniş tanımı ile bireyin ırk, din, dil ve toplumsal sınıf gibi özelliklerden bağımsız olarak sadece insan olmasından dolayı sahip olduğu haklardır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının yayımlanmış olduğu raporda da insan hakları, “Bütün şahısların insan olmaları dolayısıyla hür ve haysiyetli yaşamları için sahip oldukları haklardır. Bu haklar herkese diğer bireyin davranışlarıyla ilgili ve toplumsal düzenin yapısı üzerinde manevi haklar verir. Bu haklar, evrensel, vazgeçilmez ve bölünmezdir.” şeklinde tanımlanmıştır.⁶⁶ Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere, insan hakları sadece bireye aittir ve bu haklar şahsidir. Bir başka bireyin yetkisi ile genişletilemez veya kısıtlanamaz.

2. Dünya Savaşı sonrasında özellikle ırkçılık ve toplu kısımların tekrarlanmaması için üzerinde durulan insan hakları, Birleşmiş Milletler kurucu anlaşmasında tanımlanmış ve bu anlaşma ardıl anlaşmalara öncülük etmiştir. Her ne kadar insan haklarına ilişkin açıklamalar BM aracılığı ile belirginleşmiş olsa da devletlerin insan haklarına kararlılıkla ve saygıyla yaklaşımı zaman almıştır. Bu savı desteklemek amacıyla 1966 yılında yapılan “ikiz sözleşmeler” önem arz etmektedir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na kabul edilmiştir. Kabul edilen beyannamenin temel misyonu, insan haklarının siyasetten bağımsız, hukuki korumaya ilişkin olduğu esasına

⁶⁵ Haldun Yalçinkaya, Kadir Tamer Türkeş, “Yirmi Birinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, 4,7, (2008): 59.

⁶⁶ Mehmet Emin Çağiran, *Uluslararası Alanda İnsan Hakları* (Ankara, Barış Kitap, 2011), 31.

dayanmaktadır.⁶⁷ Uluslararası hukukta bağlayıcı niteliği bulunmayıp tavsiye niteliğinde olan bu beyanname, uluslararası hukukta “*buyruk kural*” *jus cogens* niteliğindedir. ⁶⁸ İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi daha sonrasında imzalanan 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), Birleşmiş Milletler sistemi içinde oluşturulmuş olan 1966 tarihli Medeni ve Sivil Haklar Haklar Sözleşmesi, 1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi gibi uluslararası metinlerinde giriş bölümlerine öncülük ederek İnsan Haklarının öneminin belirginleşmesinde katkı sağlamıştır.⁶⁹

Dünya barışının sağlanması, hak ihlallerinin engellenmesi ve sürdürülebilir bir dünya amacıyla kurulan Birleşmiş Milletler sistemi, bugün insan haklarının evrenselliğini savunan en temel sistemdir. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen barışı koruma operasyonları insan hakkının savunulması ve korunmasına ilişkin olsa da bu operasyonları insan hakları ile doğrudan bağdaştırmak mümkün değildir. Özellikle 2.Dünya Savaşı sonrası uluslararası konjonktürde sıklıkla gündeme gelen insan hakları konusu beraberinde insancıl hukuk kavramını gündeme getirmiştir. İnsancıl hukuk ve insan hakları hukukunun amacı bireyin özgürlüğü, güvenliği için gerekli unsurlara işaret etmek olsa da iki kavram arasında içerik bakımından farklılık bulunmaktadır. Amaç birlikteliği olan fakat içerik farklılığı bulunan bu kavramlarda, Uluslararası insancıl hukuk ilk olarak devletlerarasındaki silahlı çatışma durumlarında uygulanma amacıyla ortaya çıkmıştır. Fakat iç çatışmaların artmasıyla beraber giderek iç silahlı çatışmaların uygulanmasında yaygın bir hal almıştır. İnsan hakları devletin iç hukukunda meydana gelen devlet ve devlet içi ilişkiden kaynaklanan durumlarda ikinciyi birinciye karşı korumak amacı taşımaktadır. Kısaca, uluslararası insancıl hukuk devletlerarası ve iç çatışmalarla ilgiliyken insan hakları hukuku iç hukukta devlet ve birey arasındaki ilişkiye odaklıdır. Her iki durumda da uluslararası insancıl hukuk temel insan haklarını koruma amacını taşımaktadır. ⁷⁰ Bu minvalde Birleşmiş Milletler tarafından yapılan barışı koruma operasyonlarının hukuki değerlendirmesinde bu iki kavramın niteliği önem arz etmektedir. İnsan hakları hukuku ile insancıl hukuk birbirlerinin tamamlayıcısı olmakla beraber, insancıl hukuk, daha çok Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları ile kullanılan bir kavramdır. İnsancıl hukuk, insan haklarının korunmasının bittiği veya devre

⁶⁷ Louis Henkin, “ The United Nations and Human Rights”, *Cambridge University Press* 19,3,(1965): 505.

⁶⁸ Rona Aybay, Elif Oral, *Kamusal Uluslararası Hukuk* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016),139.

⁶⁹ Rona Aybay, *İnsan Hakları Hukuku* (İstanbul, DER Yayınları, 2011), 61.

⁷⁰ Ezeli Azarkan, “Uluslararası İnsancıl Hukuk ve Birleşmiş Milletler Askeri Operasyonları”, *AÜEHFD*, C, X, S. 85-86.

dışı kaldığı silahlı çatışmalarda sivil halkı ve masum insanları koruyarak silahlı çatışmaların yarattığı her türlü zararın önlenmesini sağlayarak temel insan hakları özgürlüklerinin yeniden tesis edilebilmesidir.⁷¹

Her ne kadar insancıl hukuk, savaş ve çatışma dönemlerinde insan haklarının tesisi için var olsa da devletlerarası savaş hukukunu düzenleyen uluslararası hukukta Birleşmiş Milletler tarafından yapılan barışı koruma operasyonlarının insancıl hukuk ilkelerine ne derece bağlı kaldığı uluslararası sözleşme maddelerince tartışma konusudur. Savaşın ve çatışmaların yıkıcı etkisini en aza indirmek, sivil halkın korunması ve uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla yapılan BM Barışı Koruma Operasyonlarının insancıl hukuk bağlamında değerlendirilmesinde BM kurucu anlaşmasının “Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler”e ilişkin 7.bölümüne atıf yapılmaktadır. Özellikle Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Ruanda ve Somali operasyonlarında daha da tartışılır bir hale gelen insancıl hukuk ve barış operasyonlarına yönelik temel tartışma konusu, sivil halkı korumak amacıyla da olsa BM’nin bir silahlı çatışmanın tarafı olup olmadığıdır. Çünkü Birleşmiş Milletler barış gücü operasyonlarının temel ilkesi olan tarafsızlık ilkesi ile çelişip çelişmediği konusunda netlik bulunmamaktadır.⁷² Bu ikilemde Birleşmiş Milletler’in insan hakları savunuculuğu hususunu ne ölçüde başarabildiği sorusunu da beraberinde getirmiştir.

Yaşanan iki büyük dünya savaşı, devletlerin güç savaşıdır. Soğuk Savaş sonrası döneme kadar gücün ön planda olması bireyin ikincil planda tutulmasına dolayısıyla da insan haklarının göz ardı edilmesine yol açmıştır. Öyle ki 2.Dünya Savaşı, Otuz Yıl Savaşlarının ardından sivil ölümlerin askeri ölümlerin sayısını geçtiği bir savaş olmuştur.⁷³ Bu durum da göstermektedir ki 20.yüzyıl öncesine kadar bir devletin gücünü ifade eden toprak kazanımı savaşlar aracılığı ile sağlanabiliyordu. Devletler toprak kazanımını bireyin güvenliğinden daha fazla ön planda tutmuş ve savaşı ilk yol olarak değerlendirmiştir.

Uluslararası barışın sağlanmasında savaşın içeriği ve hangi durumların savaş niteliğinde olduğunun da değerlendirilmesi gereklidir. Uluslararası İlişkiler literatüründe

⁷¹ Anıl Çeçen, “İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk”, *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 1 Haziran 2013, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/179449>, erişim tarihi: 24.03.2022.

⁷² Katarina Grenfell, "Perspective on the applicability and application of international humanitarian law: the UN context," *International Review of Red Cross* 95, no. 891/892 (Autumn/Winter 2013): 647.

⁷³ Age, s 645.

farklı tanımlamaları olan savaş en genel değerlendirmesi ile devlet ve toplumların silah zoruyla hesaplaşması olarak tanımlanabilir.⁷⁴ Bazı tanımlamalar savaşın sadece devletlerarası olduğu görüşünde olsa da savaşın genel kabulünde objektif ve subjektif şekilde olmak üzere iki farklı değerlendirme vardır. İlk olarak, devlet ile devlet arasındaki silahlı çatışmaların varlığı ikinci olarak ise taraflardan en az birinin silahlı eylemleri savaş niyetiyle icra etmesidir. Fakat, ikinci açıklama uluslararası sistemde savaş olgusuna karşı bir ikilem yaratmaktadır. Bu durumda savaş olabilmesi için kesin şartın silahlı eylemin fiilen gerçekleşmesidir. Aktif olarak silahlı eylem olmadan yapılan çatışmaların savaş olarak değerlendirilmemesi savaşı tamamen subjektif kılmaktadır. Savaş adı verilen silahlı çatışmalar, Birleşmiş Milletler dönemine kadar devletlerarasında gerçekleşen geniş çaplı çatışmaları ifade etmektedir.⁷⁵ Günümüzde her ne kadar devletlerarası doğrudan silahlı çatışmalar bulunmasa da iç savaşlar devam etmektedir.⁷⁶ Savaşa ilişkin tanımlamalar ve kural düzenlemeleri Birleşmiş Milletler Anlaşması ile değişmiş, savaşı düzenleyen kurallar bütünü oluşturulan savaş hukukunda da kodifikasyona yol açmıştır.

19. yüzyıl ile beraber devletlerarası savaşların bir kurala bağlanması gerektiği gündeme gelmiştir. Uluslararası sözleşmelerin hukuki bağlayıcılığı bu dönemden sonra yansımaya başlamış ve uluslararası belgeler savaşta dost ve düşman ayrımı yapmadan her iki tarafında halkına, mal varlıklarına saygı ve korumayı öngörmüştür.⁷⁷ İnsancıl hukuk kurallarına ilişkin adımların atıldığı ve her türlü silahlı çatışmanın uluslararası hukuka dahil edilmesi ilk kez 1864 yılında Cenevre’de imzalanan “Savaş Alanında Yaralıların Durumunun İyileştirilmesi Sözleşmesi” ile gerçekleşmiştir.⁷⁸ Bugün, 1949 yılında kabul edilen 1. Cenevre Sözleşmesinin temelini oluşturan bu sözleşmede evrensellik ve ırk, milliyet ve din ayrımının yapılmaması ilkeleri yer almıştır.⁷⁹ 1899 tarihli LaHay sözleşmelerinde Kara ve Deniz savaşlarının kurallarının düzenlenmesi ile ilgili kavramların genişletilmesi, savunmasız kentlerin bombalanmaması gibi kurallar getirilmiştir. Uluslararası hukuk açısından 1899 LaHay Sözleşmelerinin en önemli iddiası uluslararası anlaşmazlıkları çözmek üzere zorunlu tahkim yetkisi ile donatılmış bir uluslararası

⁷⁴ M.Yasin Aslan, “Savaş Hukukunun Temel Prensipleri”, *TBB Dergisi*, Sayı 79, 2008, 247.

⁷⁵ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk* (Ankara: Turhan Kitapevi,2016),s536.

⁷⁶ A.g.e,538.

⁷⁷ M.Yasin Aslan, “Savaş Hukukunun Temel Prensipleri”, *TBB Dergisi*, Sayı 79, 2008, 236.

⁷⁸ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, IV.Kitap, (Ankara: Turhan Kitapevi,2000):s127.

⁷⁹ Oğuz Demiralp, “Uluslararası İnsancıl Hukuk: Kökenleri ve Gelişimi.” *Uluslararası Suçlar ve Tarih / International Crimes and History* 22, (2021): 23.

mahkemenin kurulması olsa da bu durum hedefe ulaşılamamıştır.⁸⁰ Tahkim mahkemelerinin kurulması durumunda uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması önündeki engellerin kaldırılması, cezalandırılması daha etkili olacağı düşünülmüştür. 1907 yılında imzalanan ikinci LaHey sözleşmesi ise çatışmaların başlaması, savaş ve ticaret gemilerine ilişkin kurallar ile deniz savaşı kurallarını düzenlemiştir. Devletlerarası çatışmalarda, kara ve deniz yoluyla yapılan saldırıların bir kurala bağlanması her devlet için bir korumaya işaret etmektedir. LaHey Sözleşmeleri barış ve anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi için büyük ve önemli adımlar atsa da bağlayıcılık esasının olmaması ikinci topyekûn savaşın gerçekleşmesini engelleyememiştir.⁸¹ Her ne kadar 1. Dünya Savaşı'na engel olunamamış ve akabinde de 2. Dünya Savaşı gerçekleşmiş olsa da uluslararası barışın sağlanması için gerekli çalışmalar devam etmiş ve savaşın gücü minimum düzeye indirilmeye çalışılmıştır. 2. Dünya Savaşı'nın sonlanması, 1945 yılında savaşın yasaklanması, devletler tarafından hak olarak değerlendirilen kuvvet kullanma yasaklanarak “meşru” kuvvet kullanımı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine bırakılmıştır. Bu gelişme ile yapılacak değerlendirme de devletlerarası ilişkileri düzenleyen uluslararası hukukun artık evrenselleşmesi ve uluslararası sistemin devlet tekelinden çıkarak evrensel boyuta dönüşmesidir. Böylelikle devlet üstü bir mekanizma uluslararası hukukta etkili olmuş, barış ve güvenliğin sağlanmasında birincil rol üstlenmiştir. Savaşın yasaklanması, barış ve güvenliğin sağlanması için ulus üstü bir mekanizmanın kontrolü uluslararası sistem için daha güvenli bir liman niteliğindedir. Bu vesile ile savaşın insancılaştırılması amacıyla olan 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri, bugün uluslararası insancıl hukukun temellerini oluşturmakta ve savaşa katılmayanları ve savaşamayacak durumda olanları korumayı taaddüt eder. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine ilişkin dört sözleşme yer almaktadır. Bu doğrultuda Harp Halindeki Silahlı Kuvvetlerin Hasta ve Yaralıların Vaziyetlerinin Islahı hakkında Cenevre Sözleşmesi, Silahlı Kuvvetlerin Denizdeki Hasta, Yaralı ve Kazazedelerinin Vaziyetlerinin Islahı Hakkında Cenevre Sözleşmesi, Harp Esirlerine Yapılacak Muamele ile ilgili Cenevre Sözleşmesi ve son olarak Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesidir.⁸² Uluslararası hukukun bir parçası olan ve aynı zamanda insancıl hukuk ile bağdaştırılan savaş hukukunda LaHey ve Cenevre tipi sözleşmelerin ortak amacı insan haklarının korunması ve sağlanmasına ilişkin olan insancıl

⁸⁰ A.g.e, 24.

⁸¹ A.g.e, 241.

⁸² ICRC, “ The Geneva Conventions of 1949 and their Additonal Protocols”, Erişim tarihi: 15.05.2022, <https://www.icrc.org/en/document/geneva-conventions-1949-additional-protocols>.

hukuk düzenlemelerinin sağlanmasıdır. İki farklı tip sözleşmenin temel farklılıkları incelendiğinde ise görülmektedir ki insanın korunması için dünyanın ve uluslararası sistemin korunması gerekmektedir. LaHey sözleşmeleri silahlı çatışmaların sevk ve idaresine ilişkin kuralları düzenlerken⁸³ Cenevre tipi sözleşmeler silahlı çatışma nedeni ile savaşta yer almayan siviller salık çalışanları ve yardım görevlileri ile artık çatışmalara katılmayan yaralı, hasta ve savaş esirlerinin korunmasına ilişkindir.⁸⁴

Cenevre ve LaHey sözleşmeleri ile silahlı çatışmalara yönelik yapılan düzenlemelerde savaş yerine “*silahlı çatışma*” ifadelerine yer verilmiştir.⁸⁵ Günümüzde de insancıl hukukun temsiliyeti olarak değerlendirilen Birleşmiş Milletler kurucu anlaşmasında *savaş* kavramına yer verilmemiştir. Savaşa ilişkin açıklamalarda *meşru müdafaa* ve *zorlayıcı faaliyetler* kavramlarına yer verilmiştir.⁸⁶ Belirtilen iki istisna dışında savaşın kural olarak yasaklanmasında devletlerin iş birliği esası bulunmaktadır. Her ne kadar savaşın yasaklanması ve uluslararası barışın sağlanması çabası bulunsa da savaş uluslararası hukuktaki varlığını revizyonlarıyla korumaya devam edecektir.

İnsancıl hukukun temelleri ilk olarak 1854 yılında yapılan ve sonrasında güncellenen Cenevre sözleşmeleri ile atılmış olup savaş sırasında uygulanacak hukuka ilişkin iki farklı başlık altında incelenmektedir. Uluslararası nitelikte olan silahlı çatışmalar ve uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalardır. Bu iki çatışma türü günümüzde silahlı çatışmaların dönüşümünü göstermektedir. Uluslararası nitelik taşıyan silahlı çatışmalara ilişkin olarak en az iki devletin silahlı kuvvetli arasında gerçekleşen savaşın olması durumu iken uluslararası nitelik taşımayan silahlı çatışmalar ise bir devletin kendi tabiiyetinde olan topraklarında düzenli silahlı kuvvetlerle silahlı gruplar arasındaki çatışmayı veya birbirleriyle çatışan silahlı gruplar arasındaki çatışma halidir.⁸⁷

Uluslararası olmayan silahlı çatışmalar iç savaşları ifade etmekte beraber üçüncü devletlerin veya çok uluslu bir gücün hükümetle beraber müdahale ettiği iç çatışmaları içermektedir. Cenevre Sözleşmelerinin ortak 3. Maddesi “uluslararası olmayan silahlı

⁸³ İlhan Lütem, Harp Suçları ve Milletlerarası Hukuk (Ankara: AÜ Hukuk Fakültesi, 1951), 17.

⁸⁴ Age.

⁸⁵ M.Yasin Aslan, “Savaş Hukukunun Temel Prensipleri”, *TBB Dergisi*, Sayı 79, (2008): 256.

⁸⁶ Ezeli Azarkan, “Uluslararası İnsancıl Hukuk ve Birleşmiş Milletler Askeri Operasyonları”, AÜEHFD, C, X, S. 89.1

⁸⁷ Merve Aksoy Ercümen, “Savaşın Değişen Doğası ve Cenevre Sözleşmeleri”, *İNSAMER*, erişim 20 Mayıs, 2022, https://insamer.com/tr/savasin-degisgen-dogasi-ve-cenevre-sozlesmeleri_346.html.

çatışma” durumunu kapsamaktadır. Ortak 3 maddenin en önemli amacı⁸⁸ insancıl hukukun insan hakkını savunmasına ilişkin olmasıdır. İnsancıl amaçla bazı kuralların uygulanmasını öngören bu madde özellikle cinayet, sakatlama, işkence ve aşağılayıcı nitelikte olan eylemleri yasaklamaktadır.⁸⁹ Çatışmaların yürütülmesine ilişkin herhangi bir kural bütününe içermemesi, hangi durumlarda uluslararası nitelikte bir silahlı çatışmanın olduğunun değerlendirilmesi ve hangi durumun iç savaş olarak kabul edileceği hususunda netlik yoktur.⁹⁰ Bu hususta iki farklı değerlendirme yapmak mümkündür. İlk olarak hiç kuşkusuz Cenevre ortak 3.madde devletlere bir hukuki sorumluluk yüklemektedir fakat bir devletin kendi tabiiyetinde bulunan topraklarda gerçekleşen terör veya benzeri gruplar tarafından yapılan eylemlerde mücadelenin iç savaş niteliğinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceğidir. Bir diğer husus ise, devletlerin uluslararası bir örgüt tarafından yapılan müdahaleden rahatsızlık duyması ve bu durumu egemenliklerine karşı bir müdahale olarak değerlendirmesidir. Uluslararası sistemde egemen güç görüşü her ne kadar savaş sonrası dönemde eskiye nazaran baskınlığını törpülemiş olsa da bir devlete “barış ve güvenlik” amacıyla da olsa müdahale edilmesi uluslararası ilişkiler güçlerince rahatsızlık algısı oluşturmaktadır. Bahsedilen görüşü desteklemek için Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC)’nin faaliyetlerine değinmek gerekir. 1864 tarihinde imzalanan Savaş Alanında Yaralıların Durumunun İyileştirilmesi Sözleşmesi’nin 1906 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ile değişmiş ve 1906 Cenevre Sözleşmeleri ile Uluslararası Kızılhaç Teşkilatı kurulmuştur.⁹¹ Temel misyonu “*Silahlı çatışma ve şiddet mağdurlarının hayatlarını ve onurlarını korumak ve onlara yardım sağlamak*⁹²” olan ICRC, insancıl hukukun gelişmesi için yapılan Cenevre Sözleşmelerinin bir icrası niteliğindedir. 3. Ortak maddesinde yer alan “...Uluslararası

⁸⁸ Resmi Türkçe metninde ;“Yüksek Akit Taraflardan birinin ülkesinde meydana gelen uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma durumunda, çatışmanın Taraflarından her biri, asgari olarak aşağıdaki hükümleri uygulamakla yükümlüdür:1) Silahlarını bırakmış olan silahlı kuvvet mensupları ve hastalık, yaralılık, gözaltı veya herhangi başka bir sebeple savaş dışı kalanlar, ırk, din veya inan., cinsiyet, doğum veya servet veya buna benzer herhangi bir duruma dayanan ve aleyhte görülen hiçbir ayırım gözetilmeksizin insani surette muamele görecektir. a)Hayata, vücut bütünlüğüne ve şahsa tecavüz her nevi katil, sakatlama ,vahşice muamele, işkence ve eziyet; b)rehine almak; c)özellikle küçük düşürücü ve aşağılayıcı muamele; d) medeni halklar tarafından vazgeçilmez olarak kabul edilen tüm yargı güvencelerini sağlayan, düzenli olarak kurulmuş bir mahkeme tarafından önceden verilmiş bir karar olmaksızın cezaların verilmesi ve infazların infazı. 2)Yaralı ve hastalar toplanacak ve tedavi edilecektir. Uluslararası Kızılhaç Komitesi gibi tarafsız bir insani kuruluş, hizmetlerini çatışmanın Taraflarına sunabilir. Çatışmanın Tarafları, özel anlaşmalar yoluyla, bu Sözleşmenin diğer hükümlerinin tamamını veya bir kısmını yürürlüğe koymak için ayrıca çaba göstermelidir. Yukarıdaki hükümlerin uygulanması, ihtilaf Taraflarının hukuki statüsünü etkilemeyecektir.”

⁸⁹ ICRC, “ The Geneva Conventions of 1949 and their Additonal Protocols”, erişim 15 Mayıs, 2022, <https://www.icrc.org/en/document/geneva-conventions-1949-additional-protocols>.

⁹⁰ Oğuz Demiralp, “Uluslararası İnsancıl Hukuk: Kökenleri ve Gelişimi.” *Uluslararası Suçlar ve Tarih / International Crimes and History* 22, (2021): 25.

⁹¹ Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, IV. Kitap, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2000), s. 127.

⁹² “ The Geneva Conventions of 1949 and their Additonal Protocols”, ICRC, erişim 17 Mayıs, 2022, <https://www.icrc.org/en/who-we-are/mandate>.

Kızılhaç Komitesi gibi tarafsız bir insani kuruluş, hizmetlerini çatışmanın taraflarına sunabilir” ifadesi devletten bağımsız bir yardım kuruluşu aracılığı ile insancıl faaliyetlerin gerçekleştirilmesi eylemi için Cenevre Sözleşmesi devletleri davet etmektedir. Bu minvalde devlet içinde gerçekleşen uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışma durumunun iç savaş olarak değerlendirilmesi ve Kızılhaç’ın yardım talebinin kabul edilmesi durumu devletlerce terör ve suç örgütlerini meşrulaştırmak olarak nitelendirilmektedir.⁹³ Sonuç olarak insani eylemlerle yapılan bir faaliyet devlet ve uluslararası sistem paradoksuna mahrum kalmaktadır. Bu durumda insan haklarının ihlallerinin engellenmesi önünde bir bariyer niteliğindedir.

İnsan hakları Soğuk Savaş dönemine kadar devletlerarasındaki siyasi yarışın bir parçası olarak görülmüş ve bu dönemde Batının emriyle SSCB’de zorla çalıştırmayı durdurmak için yapılan kınamaların yoğunlaşması, aynı şekilde Sovyetlerin Macaristan’a ve onun yurttaşlarına yönelik saldırısının kınanması, Amerika Birleşik Devletleri’ne karşı savaş suçlamalarının yapılması insan haklarının “savunulması” veya insan hak ihlallerinin duyurulması amacı görünümünde siyasi nitelikli bir soğuk savaş olarak insan haklarına yönelim gerçekleştirilmiştir. Soğuk savaşta insan hakları tüm hükümetlere karşı bireyin hakkını savunmak için değil sömürgeciliğe ve ekonomik emperyalizme karşı siyasi bir silah olarak kullanılmıştır. ⁹⁴ Bu dönemde İnsan haklarının bir siyasi obje olması, Birleşmiş Milletler’in etkinliğini ve önemini daha da artırmıştır. Bu gelişmeler, hukuki eğilimde insan hakları ve insancıl hukuk iş birliğinin doğmasına katkı sağlamıştır.

Savaşları önlemek ve uluslararası barışı sağlamak için kurulan Birleşmiş Milletler yaptığı barışı koruma operasyonlarının niteliğinin ve insancıl hukuka uygulanabilirliğinin anlaşılabilmesi için *jus in bello* ve *jus ad bellum* kavramlarını açıklamak gerekmektedir. *Jus in bello*(savaşta hukuk), kuvvet kullanımında uygulanan kurallar bütünü ifade etmektedir. Savaşın meşru olarak gerçekleşmesi için belirlenen kriterler, silahlı bir çatışmaya karışan tarafların davranışlarını düzenlemektedir. Uluslararası insancıl hukuk ile aynı özellikleri taşıyan *Jus in bello*, özellikle silahlı çatışmalara odaklanarak mağdurların korunmasını hedeflemektedir.⁹⁵ Savaşta zor kullanmaya ilişkin bir eylemin gerçekleşmesi için *Jus in*

⁹³ Oğuz Demiralp, “Uluslararası İnsancıl Hukuk: Kökenleri ve Gelişimi.” *Uluslararası Suçlar ve Tarih / International Crimes and History* 22, (2021): 26.

⁹⁴ Louis Henkin, “The United Nations and Human Rights”, *Cambridge University Press* 19,3,(1965): 513.

⁹⁵ “UNCHR ‘What are jus ad bellum and jus in bello?’” UNCHR erişim 26 Nisan, 2022, <https://www.icrc.org/en/document/what-are-jus-ad-bellum-and-jus-bello-0>

bello'nun iki ölçütü bulunmaktadır. İlk olarak, sivil dokunulmazlığının korunmasıdır ve bu durum savaşta doğru hedefin belirlenmesine yöneliktir. Doğru hedefin belirlenmesi savaşın tarafı olmayan yani savaş dışı olan sivil halkın korunması açısından önemlidir. İkinci olarak orantılılık kriteri, savaşın şiddetini ve yıkıcılığını en aza indirmeye yönelik bir ölçüttür.⁹⁶ Haklı savaş kuramınca sivil dokunulmazlığı temel ilkelerden biri olsa da bazı durumlarda sivillerinde öldürülmesinin kaçınılmaz olması, “çift etki” ile açıklanmaktadır.⁹⁷ Bu ölçütler “*haklı savaş (bellum justum)*” yapısının gerçekleşmesinde belirleyici kriterlerdendir. *Jus in bello* kuralları savaşan tarafların eylemlerine dayanmakta ve savaş için bir neden olmalıdır. Bu yönü ile de *jus ad bellum* kapsamında savaş nedenlerinin bir sonucu niteliğindedir.⁹⁸ Orantılılık ilkesinden bahsederken *jus in bello* ve *jus ad bellum* ilkelerinde farklılık bulunmaktadır. Bu doğrultuda bir savaşı “haklılaştırma” ya yönelik olacak eylemlerde *jus in bello* ilkesince orantılılık savaşın yıkıcılığını ve şiddetini en aza indirmek için bir ölçütken *jus ad bellum* haklı nedenin ilk koşulunu oluşturarak burada belirtilen orantılılık kriteri savaşın amacının dışına çıkmamasıdır.⁹⁹ Yani savaş amacıyla uyumlu ve orantılı olmalıdır.

En temel tanımı ile *Jus ad bellum (savaşa başvurma hakkı)*, kimlerin hangi şekillerde kuvvet kullanabileceğine cevap veren kuvvet kullanma anlamına gelmektedir. Uluslararası hukukun objesi devletlerdir ve kuvvet kullanımı sadece devletlerle sınırlandırılmıştır. Uluslararası hukukta kuvvet kullanımı şiddet tekeli ve çatışmaları belirli bir zemine angaje edebilme sistemi Birleşmiş Milletler aracılığı ile sağlanmaya çalışılmıştır. 19.yüzyıla kadar asker kullanma ve kuvvete başvurma devletin egemenliğine ilişkin olmakla siyasi çıkarlar ön planda tutularak meşru bir dış politika aracı olarak görülmüştür.¹⁰⁰ Kuvvet kullanma hakkı sadece devletlere özgü olsa da zamanla bu hakka ilişkin değişimler meydana gelmiştir. İlk olarak Milletler Cemiyeti akabinde Birleşmiş Milletler aracılığı ile kuvvet kullanımına ilişkin hukuki bir düzen kurulmuştur. Kurulan bu hukuki rejim, *modern jus ad bellum*'u ifade etmektedir.¹⁰¹ Kuvvet kullanımının yasaklanmasına ilişkin iki istisnaya *Modern Jus ad bellum*,

⁹⁶ Fulya A. Ereker, “İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 3, Güz (2004), s 4.

⁹⁷ Çift Etki: Savaşta sivil ölümlerinin niyet edilmediği, fakat bazen bu durumun gerçekleştiği durumlarda kazaen olmasıdır. Bir bakıma bu durum sivil ölümlerini haklılaştırma olanağı sağlamaktadır. Bu konuda bknz, Fulya A. Ereker, “İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 3, Güz (2004), s 3-4

⁹⁸ Aleksander Orakhelashvili, “Overlap and Convergence: The Interaction Between Jus ad Bellum and Jus in Bello”, *Journal of Conflict & Security Law*, , Vol 12, No 2, Spring (2007): 164.

⁹⁹ A.g.e

¹⁰⁰ Levent Ersin Orallı, “Uluslararası Hukukta ve BM Sisteminde Askeri Müdahale Olgusu”, *TESAM Akademi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, (2014), 105.

¹⁰¹ Klevis Kalosi, "Savaşın Değişen Niteliği ve Jus ad bellum ve Jus in bello'ya Etkisi". *İnsan Hakları Yıllığı*, 35 (2017) : s.7.

esas dayanağı olan Birleşmiş Milletler Anlaşmasında yer verilmiştir. Devletlerin savaşa başvurabileceği 51.madde de yer alan açıklama ve 7. Bölümün 39.ve 42.maddesi kapsamında düzenlenen BM Güvenlik Konseyi'nin barış ve güvenlik için aldığı kararlardır.¹⁰² 51.madde de yer alan meşru müdafaa/savunma hakkının kullanılabilmesi için önce bireysel savunma hakkının yani bir devlete karşı silahlı saldırı gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. BM Anlaşması'nın 7.bölümü Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemleri kapsamaktadır.¹⁰³

Modern Jus ad Bellum'un asıl kaynağı Birleşmiş Milletler Anlaşmasının madde 2/4 ve 7. Bölüme dayanmaktadır. Böylelikle *jus ad bellum* yani savaşa başvurma hakkı devletlerin elinden alınarak Birleşmiş Milletlere bağlanmıştır. Devletlerin birbirlerinin egemenliğine ve devletin bütünlüğüne karşı, Birleşmiş Milletlerin amaçlarıyla uyuşmayan kuvvet kullanmaları ve kuvvet kullanımına ilişkin tehditten uzak durmaları BM Anlaşmasına açık ve net bir şekilde belirtilmiştir.¹⁰⁴ Sonuç olarak *jus ad bellum*, savaşın haklılığını sağlayan en önemli kriterler arasında savaşın son seçenek olması ve savaşı barışı korumak için bir şans niteliği olarak değerlendirmektedir.¹⁰⁵

Günümüz uluslararası hukuk ve politika tartışmalarında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarının insan haklarına yaklaşımı tartışmalı olsa da savaş sonrası balayı döneminde BM Güvenlik Konseyi Kararları ile barışı koruma operasyonlarında askeri yöntemlere başvurmasındaki eğilimi artmıştır. Barış Koruma Operasyonlarında insancıl hukukun ilkelerine ne derece bağlı olduğu tartışmaları BM'nin en zorunlu operasyonları olarak nitelendirilen Somali'de gerçekleştirilen (UNOSOM I- UNOSOM II) operasyonlarıyla daha da artmıştır.¹⁰⁶ Birleşmiş Milletler, barışı koruma operasyonlarında uluslararası insancıl hukukun uygulanabilirliğini üstlendiğini belirtmiştir fakat uluslararası

¹⁰² 51.madde;“ Bu Anlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinin birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına helal getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in iş bu Anlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir şekilde etkilemez.”

¹⁰³ 39. Madde:“Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptar ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur veya 41. Ve 42. Maddeler uyarınca hangi önlemler alınacağını kararlaştırır.”

¹⁰⁴ Klevis Kalosi, "Savaşın Değişen Niteliği ve Jus ad bellum ve Jus in Bello'ya Etkisi". *İnsan Hakları Yıllığı*, 35 (2017) : s.19.

¹⁰⁵ Fulya A. Ereker, “İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 3, Güz (2004) : 2

¹⁰⁶ Evan Resnick, “ United Nations Peacekeeping Operations: Ad Hoc Missions, Permanent Engagement”, *Journal of Affairs*, 55, 2, (2002): 541.

toplum adına faaliyet göstermesi ve bundan dolayı bir çatışma durumunda “taraf” olmayacağı kabul edilmektedir. Bu hususta üzerinde durulması gereken en önemli husus Birleşmiş Milletler’in barışı koruma askerlerinin insani eylemleri yerine getirmesi veya diplomatik bir misyonla çatışma alanında veya savaşta yer almasıdır. Bu durumda askerlerin uluslararası insancıl hukuk ilkelerine bağlı olmaları gerekli değildir.¹⁰⁷ Fakat bu durum insani sınırlamalardan muaf olduğu anlamına gelmemektedir. Her ne kadar devlet üstü bir yapı olsa da Birleşmiş Milletler, bir devlet değildir ve ne kadar geniş yetkilerle donatılmış olsa da bir devletin sahip olduğu bazı ögelere sahip değildir. Üzerinde yetkili olduğu bir ülkesi veya insan topluluğu bulunmadığı için *imperum* yani buyruk verme ve bunlara uymayanları cezalandırma, zorlama yetkisine sahip değildir.¹⁰⁸ Bu minvalde Cenevre Sözleşmeleri veya Ek protokollerde belirtilen kurallara uyma yükümlülüğü yoktur. Diğer taraftan Birleşmiş Milletler’in barış gücü operasyonlarında bölgesel örgütler aracılığıyla temin ettiği askerlerin BM bünyesine dahil olması bir dizi kural ve sözleşmeye tabidir. Birleşmiş Milletler ile Birleşmiş Milletler barışı koruma misyonlarına asker gönderen ülkeler arasında yapılan anlaşma kapsamında cinsel sömürü ve tacizde bulunan askerlerin yargılanması tabi oldukları devletin sorumluluğundadır. Birleşmiş Milletler nezdinde Birleşmiş Milletler asker gönderebilir ve gelecekteki BM misyonlarına katılmalarını yasaklayabilir fakat onları kovuşturmak için bağımsız bir kapasitesi yoktur.¹⁰⁹ BM, asker katkısında bulunan ülkelerin personeli tarafından yapılan cinsel sömürü ve taciz iddialarını soruşturmak ve asker ve polis katkısında bulunan ülkelerin, kovuşturma yoluyla bu durumlarda hesap vermek için birincil sorumluluğu devletlere yüklemektedir.¹¹⁰

Cezalandırma yetkisinde uluslararası hukuka göre birincil sorumluluk devletlere ait olsa da devletlerin sorumluluğu yanında bireylerin de gerçekleştirdikleri eyleme ilişkin cezai olarak sorumlu tutulabilmeleri ve uluslararası nitelikteki suçlardan dolayı uluslararası mahkemelerce yargılanmaları uluslararası ceza hukukunun temel amaçlarından biridir. İnsancıl hukuk kapsamındaki uluslararası suçları kovuşturma da sürekli bir mahkeme

¹⁰⁷ Ezeli Azarkan, “Uluslararası İnsancıl Hukuk ve Birleşmiş Milletler Askeri Operasyonları”, *AÜEHFD*, C, X, S. 1-2 (2006): .84.

¹⁰⁸ Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk* (Ankara: Turhan Kitapevi,2016), 186.

¹⁰⁹ “Central African Republic: Rape by Peacekeepers”, *HRW*, 4 Şubat, 2016, <https://www.hrw.org/news/2016/02/04/central-african-republic-rape-peacekeepers>, erişim tarihi: 25 Aralık, 2022

¹¹⁰ “Resolution 2272 (2016) Adopted by the Security Council at its 7643rd meeting, on 11 March 2016”, United Nations, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/069/25/PDF/N1606925.pdf?OpenElement>, erişim tarihi: 28 Aralık, 2022.

niteliğinde olan ve kuruluş belgesi Roma statüsü olan Uluslararası Ceza Mahkemesi, 1 Temmuz 2002 yılında kurulmuş ve 11 Mart 2003 tarihinde göreve başlamıştır.¹¹¹

Uluslararası Ceza Mahkemesinin amacı Roma Statüsünde de belirtildiği gibi uluslararası suçlarla mücadelede, uluslararası düzeyde adaleti sağlamak, bu tür suç mağdurlarının zararlarını gidermek, uluslararası düzeyde sosyal değerleri ve bireysel dürüstlüğü güçlendirmektir.¹¹²

Uluslararası suçları (soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar) yargılamak için daha önce oluşturulan ad hoc mahkemelerden farklı olarak UCM, sürekli bir mahkemedir. Roma Statüsünün 13/b maddesinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi' ne bir olay hakkında uyuşmazlık taraflarının Statü'yü onaylamadığını bakılmaksızın mahkemeden ilgili konu hakkında yargılama yapılmasını talep etme hakkı vardır.¹¹³ Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında ilgili kararların alındığı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 'nin 7. Bölüm kapsamında gerçekleştirdiği eylem ve faaliyetler insancıl hukuka aykırı bir durumun olması dahilinde başvuru yapılmasından itibaren 12 ay süreyle, Roma Statüsü' ne dayanarak hiçbir koşulda bir dava veya soruşturma açılmamaktadır.¹¹⁴

Uluslararası Ceza Mahkemesinin varlığında yargılamanın sağlanabilmesinin tamamlayıcı nitelikleri vardır. Roma Statüsü'nün 1.maddesinde belirtildiği üzere UCM'nin yargılama yetkisinin devreye girmesi birtakım kurallar dizinine bağlıdır. Öyle ki sözleşmeye taraf olan ülkelerin ulusla ceza mahkemeleri, UCM statünde sayılan ağır suçları soruşturma ve cezalandırma mevzuatını uygulaması isteğine ve kapasitesine sahipse Uluslararası Ceza Mahkemesi bu noktaya devreye girmemektedir. Belirtilen bu şart ve esasların olmaması veya ilgili devletin bu yargılamayı göstermelik yapması ve yargılama yapıp göstermelik cezalar verilmesi durumunda tamamlayıcı olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi devreye girmektedir.¹¹⁵

¹¹¹Antonio, Cassese, "International Criminal Law, (USA: Oxford University Press, 2003):721.

¹¹² Figen Tabanlı, "Uluslararası Ceza Yargılamalarına Başlanabilmesinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Rolü ve Sudan Örneği, YBHD,3, (2017): 82.

¹¹³ "Statute of The International Court of Justice", UN, https://legal.un.org/avl/pdf/ha/sicj/icj_statute_e.pdf, erişim tarihi: 31.12.2022.

¹¹⁴ A,g,e.

¹¹⁵ A,g,e.

Şiddet eylemini gerçekleştirmek kolay ve kısa bir süreyi kapsarken şiddetin etkilerini ortadan kaldırmak ve cezalandırmak oldukça meşakkatli ve uzundur. Bir yargılama sürecinin başlayabilmesi, soruşturma ve cezalandırmanın sağlanabilmesi için birçok prosedür gerekmektedir. İnsana yönelik gerçekleştirilen ağır suçların yargılandığı UCM'nin kuruluş statüsü olan Roma Statüsü, taraf devletler için geçerlidir. Uluslararası Ceza Mahkemesinde bir yargılamanın sağlanabilmesi ve başvuru yapılabilmesi için, Mahkeme Statü'ye taraf devletlerin egemenlik alanında işlenen suçlar ile Statü'ye taraf olan devletlerden birinin vatandaşı tarafından işlenen suçları yargulamakta yetkilidir.¹¹⁶ Bir istisna olarak, zaman ve yer bakımından yetkide istisna tanınmıştır. Bu doğrultuda Roma Statüsü'nün 12/3 maddesine, Roma Statüsü' nü onaylamayan bir devlet, suç karşısında mahkemenin yargı yetkisini kabul ettiğine dair bir bildirimde bulunduğu mahkemenin yargı yetkisini kabul edebilmektedir.¹¹⁷

Uluslararası insancıl hukukun Birleşmiş Milletler Barış Koruma Operasyonlarına uygulanabilirliği hususunda önemli olan iki unsurdan biri BM'nin komutasında bulunan askerlerine yüklemiş olduğu görevler bir diğeri ise BM'nin bir askeri gücüne uygulanabilecek komuta tipleridir.¹¹⁸ Soğuk Savaş sonrası dönemle beraber BM Anlaşmasının 7. Bölüm 42.maddesine belirtilen şartlarda BM tarafından yapılan operasyonlarda gösterilen askeri tavrın “savaş” niteliği taşımadığına ilişkindir.

1.4. Birleşmiş Milletler Barış Gücü Operasyonlarının Dönüşümü

Askeri yaptırımların bir parçası olan barışı gücü operasyonları, çatışmayı önleme, barışı tesis etme, barışı koruma ve barışı sürdürülebilir kılma konularında etkinlik göstermektedir. Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması, korunması ve sürdürülebilir kılınmasıyla amacıyla farklı alanlarda diplomatik misyonları olan Güvenlik Konseyi'nin izlediği stratejiler arasında ekonomik, diplomatik ve askeri yaptırımlar yer almaktadır. Diplomatik ve ekonomik yaptırımların başarısız olması neticesinde uygulanan barış gücü operasyonları askeri yaptırımın bir parçasıdır.¹¹⁹ Birbirini tamamlayıcı nitelikte olan

¹¹⁶ Figen Tabanlı, “Uluslararası Ceza Yargılamalarına Başlanabilmesinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Rolü ve Sudan Örneği, YBHD,3, (2017): 84.

¹¹⁷ “Statute of The International Court of Justice”, UN, https://legal.un.org/avl/pdf/ha/sicj/icj_statute_e.pdf, erişim tarihi: 31.12.2022.

¹¹⁸ A,g,e, 93.

¹¹⁹ Mesut Şöhret, “BM Güvenlik Konseyi'nin Uluslararası Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Rolü ve BM Teşkilatının Geleceği”, (Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2013), 268.

ekonomik yaptırımlar, özellikle insanlık suçunun yaşandığı veya devletin davranışının uluslararası toplum tarafından tasvip edilmediği durumlarda gerçekleştirilen daha yumuşak yaptırımlardır. Günümüzde de tartışmalı bir konu olan askeri yaptırımların içerikleri sorunlu bölgenin ekonomik, demokratik, sosyokültürel boyutuna göre değişiklik göstermektedir.¹²⁰ Silah ambargosu ve askeri müdahaleyi içeren askeri yaptırımlar BM tarafından “son çare” olarak gerçekleştirilen operasyonlardır. Askeri yaptırımlara ilişkin düzenlemeler anlaşmanın 42.maddesinde belirlenmiştir.¹²¹

Birleşmiş Milletler Anlaşmasında Barış Gücü Operasyonlarına açıkça yer verilmese de, BM barışı koruma operasyonlarının yetkilerini Güvenlik Konseyi’nden, polis ve askeri destekleri ise üye devletlerden almaktadır.¹²² 1946 yılından itibaren uluslararası sistemde yaşanan gelişmelerle orantılı olarak dönüşüme uğramıştır. BM bünyesinde gerçekleştirilen barışı koruma operasyonları veya barışı koruma harekâtı, dar ve geniş anlamlarda yorumlanabilir. Genellikle bir silahlı çatışmanın sona ermesinin akabinde başlayan barış gücü operasyonları, dar anlamı ile uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla ilgili devletin onayı ile bölgede faaliyet gösterilmesidir. Geniş tanımlamasında ise hem barışı koruma kuvvetlerini hem de askeri gözlemci gruplarını içermektedir. En genel ifadeyle barışı koruma harekâtı amaca yönelik olmak kaydıyla barışı koruma kuvvetlerini askeri gözlemci gruplarını ve sivilleri kapsamaktadır.¹²³

BM Barış Gücü Operasyonları, Soğuk Savaş öncesi ve Soğuk Savaş sonrası dönem olarak iki farklı kategoride değerlendirilmelidir. Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemde yaşanan gelişmeler neticesinde Barış Gücü Operasyonlarında dönüşümler meydana gelmiştir. Bu değerlendirme de devletlerarası sıcak çatışmaların sona erip, iç savaşların ve anlaşmazlıkların artması etkili olmuştur. Her ne kadar uluslararası sistem artık sıcak

¹²⁰ H. Bülent Olcay ve Tarık Olcay, “Dış Politika Araçları”, içinde Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, İdris Bal, (Ankara:Lalezar Kitapevi,2006), 210.

¹²¹ BM Anlaşması, Madde 42: “Güvenlik Konseyi, 41. madde de öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli sayıda her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler gösterileri, ablukayı ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir”.

¹²² “Maintain International Peace and Security”, UN, erişim 06 Ağustos, 2022, <https://www.un.org/en/our-work/maintain-international-peace-and-security#:~:text=Under%20Chapter%20VII%20of%20the,Operations%20and%20Special%20Political%20Missions.>

¹²³ Sadi Çaycı, *Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması* (Ankara: Genelkurmay Basım Evi, 1995): 32.

savaşlara sahne olmasa da bölgesel çapta yaşanan çatışmalar uluslararası sistemde yeni bir revizyon olarak yerini korumaya devam etmektedir.

Farklı dönem ve unsurlara göre değişiklik gösteren barışı koruma operasyonları, 1. 2. ve 3. Nesil olarak değerlendirilmektedir. Üç farklı nesilde incelenen operasyonlarda 1947 ve 1991 yıllarını kapsayan Soğuk Savaş döneminde “rıza” ön planda tutulmuş ve dolayısıyla gerçekleştirilen operasyonlarda yumuşak diplomasi benimsenmiştir. Tarafların rızası ve silaha başvurmama (askerin kendini savunma hakkı hariç) gibi geleneksel yöntemler benimsenerek yapılan 2. Nesil operasyonlarda Soğuk Savaş sonrası dönemde silahlı kuvvete başvurma, insani müdahalenin gerekli olduğu unsurlarda ise rızanın ikincil plana alınarak müdahale edilmesi gibi konular gündeme gelerek zorlayıcı diplomasiye geçilmiştir.¹²⁴ Soğuk Savaş dönemi boyunca BM tarafından 13 farklı barış gücü oluşturulmuştur. Oluşturulan bu güçler, genellikle devletlerarası çatışma durumlarında askerden arındırılmış bölgeleri gözlemlemek, tampon bölgeler oluşturarak arabuluculuk yapmak, ilgili tarafların silahsızlandırılmasını sağlamak ve sınır kontrollerinin denetimini gerçekleştirmek hedeflerini benimsemiştir. Bu dönemde yapılan operasyonların en büyük amacı, dönemin iki hegemonik gücü olan SSCB ve ABD’nin üçüncü dünya devletlerinde (az gelişmiş ülkeler) yer alan anlaşmazlıklarda karşı karşıya gelmelerini engellemektir.¹²⁵ Geleneksel yöntemlerle yapılan dönem operasyonları koruyucu- önleyici bir diplomatik faaliyettir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ise sadece askeri değil sivil görevlerinden artması ile çok boyutlu hale gelen barışı koruma operasyonlarına “İkinci Nesil BM Operasyonları”, “Kapsamlı Barışı Koruma” veya “Genişletilmiş Barışı Koruma” operasyon isimleri de verilmiştir.¹²⁶ Buradan da anlaşılacağı üzere ikinci nesil operasyonlar Birleşmiş Milletler ile bütünleştirilmiştir. 2. Nesil operasyonların gündeme gelmesine ilişkin ilk adımlar, 1992-1996 yılları arasında görev yapan BM Genel Sekreteri Butros Gali’nin hazırladığı raporla atılmıştır. İçeriğinde önleyici diplomasi (*preventive diplomacy*), barışı koruma (*peacemaking*) ve barışı sağlama (*peacekeeping*) konularına ilişkin açıklamalar yer almaktadır. Ghalı tarafından hazırlanan raporun 5. Bölümünde barışı korumanın Birleşmiş Milletler’in bir icadı olduğuna değinerek, BM Güvenlik Konseyi üyelerinin taleplerine yer vermiştir. Rapor, barış ve güvenliğin sağlanmasına ilişkin yeni kararlar alınması

¹²⁴ Uğur Güngör, “Günümüzde Barış Operasyonları”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 4, 8, (2008): 11.

¹²⁵ A.g.e, 14.

¹²⁶ Steven R Ratner, *The New UN Peacekeeping: Building Peace in Lands of Conflict after the Cold War*, (New York: St. Martin’s Press, 1995): 17.

tavsiyesinde bulunmuş ve bu yönde BM anlaşmasının 43.madde uyarınca müzakerelerin başlatılmasını tavsiye ederek 47.maddece öngörülen Askeri Birlik Komitesi'ne atıf yapmıştır.¹²⁷ Ghali tarafından hazırlanan raporda ikinci nesil operasyonlara ilişkin olarak öz savunma amacıyla silaha başvurma ilkesinden uzaklaşarak barış ve güvenliği sağlamak amacıyla gerekli yerlerde güç kullanılabilmesine değinerek devletin rızanın aranmayacağı belirtilmiştir.¹²⁸ Birleşmiş Milletler Anlaşmasının 7. Bölümünde düzenlenen kuvvet kullanımına ilişkin operasyonlar, özellikle devlet otoritesinden yoksun olan Somali ve sivil halkın kırımına yönelik olan Bosna-Hersek gibi ülkelerde gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda insani yardımın silahlı gruplar tarafından engellenmesi durumunda BM askerlerinin ateş açabileceği belirtilmiştir.¹²⁹ 3. Nesil operasyonlar ise “Üçüncü Nesil BM operasyonları” veya “Barışı Güç Kullanarak Sağlama (*peaceenforcement*)” faaliyetleri olarak ele alınmaktadır. Özellikle Somali’de BM tarafından gerçekleştirilen operasyonda bölgede istikrar ve barışı sağlayamamasından ardından 3. Nesil olarak değerlendirilen UNOSOM II birlikleri, BM anayasasının 7. Bölümünce öngörülen zorlama faaliyetleri uygulamakta yetkili kılınmış ilk operasyondur.¹³⁰

Güvenlik Konseyi kararlarınca üç nesil operasyon değerlendirildiğinde söylemek mümkündür ki 6.bölüm kararları 1. Nesil operasyonlara yönelikken, 7. Bölüm kararları 2. ve 3. Nesil operasyonlara yöneliktir. Yapılan operasyonlarda değişim ve dönüşüm yaşanmasındaki temel unsur ise, Soğuk Savaş sonrası dönemde sömürge devletleri başta olmak üzere ülkelerde yaşanan iç savaşların artması, insan haklarının yoğun ihlale uğraması ve dolayısıyla insani müdahalenin gerekmesidir. 2. Nesil operasyonlarda her ne kadar 7. Bölümüne atıf yapılsa da uygulanma noktasında 3. Nesil operasyonlara göre daha yumuşak önlemler yer almıştır. Bu doğrultuda insani yardım faaliyetlerinin yapılması, geçiş hakkının garanti altına alınması ve hukukun ve düzenin sağlanmasına yardım etmek gibi konuları içermektedir.¹³¹ 2.nesil operasyonların uygulanma döneminden itibaren belirtilen “Kuvvet Kullanma” 3. Nesil operasyonlarla beraber uygulanmaya başlanmıştır. Önleyici diplomasinin parçası olan operasyonlar, 1992 yılında BM Genel Sekreteri Ghali tarafından

¹²⁷ “An Agenda for Peace”, UN, erişim 6 Ağustos 2022, file:///C:/Users/ADM%C4%B0N/Downloads/%5EST_%5EDPI_1247-EN.pdf.

¹²⁸ Boutros-Ghali, “Empowering the United Nations”, *Foreign Affairs*, 71,5, (1992): 94.

¹²⁹ A.g.e, 94.

¹³⁰ Ülkü Demirtürk Demirögen, “Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları ve Güç Kullanma Olgusu (1946-1996)”, *Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi*, 11, (2006): 247.

¹³¹ A.g.e 244.

Barışı Koruma (*Peacekeeping*) Barışı Sağlama (*Peacemaking*) ve Barışın Yeniden Yapılandırılması (*Peacebuilding*) kavramları tanımlanmıştır.¹³²

1.4.1. Barışı koruma (Peacekeeping)

Barışı Koruma kavramı, ilk olarak 1956 yılında İsrail, Fransız ve İngiliz silahlı kuvvetlerinin Mısır'a silahlı saldırıda bulunmaları üzerine, BM Genel Kurulu'nun "*Barış için Birleşme Kararı*"nda yer alan ilkeler doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Bu kavram, uluslararası sistemde yaşanan gelişmelere bağlı olarak uluslararası toplumda genel kabul gören bir harekât biçimidir.¹³³

Barışı sağlama (*peacemaking*) ve barış inşası (*peacebuilding*) faaliyetlerini içeren barışı koruma (*peacekeeping*) operasyonları, "acil şiddeti ve düşmanlıkları sona erdirmeyi" amaçlayan silahlı kuvvetlerin konuşlandırılmasına atıf yapar.¹³⁴ Barışı koruma operasyonlarının en temel amacı askeri çatışmayı durdurmaktır. Geniş tanımı ile barışı koruma operasyonları, devletler arasındaki ve/veya devlet içindeki anlaşmazlıkların barışçıl bir üçüncü taraf müdahalesi aracılığı ile uluslararası düzeyde organize edilen ve yönetilen asker, polis ve sivillerin dahil olması ile mevcut durumun eski haline dönmesi, kontrol altına alınması ve nihai hedefinde sona erdirmektir.¹³⁵ Eski Birleşmiş Millet Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali, barışı koruma operasyonlarını hem çatışmaları önleme hem de barışın sağlanmasına yönelik olasılıkları genişleten bir teknik olarak tanımlamıştır.¹³⁶

Tümgeneral Gunther G.Greindl barışı koruma operasyonlarını yalnızca mevcut durumun koruyucu amacıyla olmadığını belirterek, statükonun korunmasından ziyade dahil olunan bölgelerde yaşanan çatışmaları kapsamlı çözüme ulaştırma hedefinde olması gerektiğini belirtmiştir. Siyasi bağlamlarında farklılıklardan kaynaklı olarak Greindl, barışı koruma operasyonlarını ilk olarak politik olarak müzakere edilen bir anlaşma olarak başlatılan operasyonlar (Batı İrlanda-Namibya), ikinci olarak bir ateşkes anlaşmasından sonra konuşlandırılan kuvvetler aracılığı ile barışı koruma (Arap-İsrail savaşlarından sonraki operasyonlar) ve son olarak çatışmanın sona ermesine yardımcı olmak amacıyla çatışan

¹³² Boutros Boutros-Ghali, "An Agenda for Peace", United Nations, Newyork, 1992,11-12.

¹³³ Sadi Çaycı, *Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması* (Ankara: Genelkurmay Basım Evi, 1995): 31.

¹³⁴ Alpaslan Özerdem, Sung Yong Leo, *International Peacebuilding an Introduction* (London: Routledge, 2016), 26-27.

¹³⁵ Yaşar Sarı, "Peace-Building as a Peace Operation", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 25, 20, (2011): 46.

¹³⁶ Boutros Boutros-Ghali, "An Agenda for Peace", United Nations, Newyork, 1992, 11.

tarafların rızası dahilinde önceden yazılı bir anlaşma olmadan araya giren kuvvetler olarak ele almıştır.¹³⁷

Birleşmiş Milletler Anlaşması'nda yer almayarak herhangi bir düzenlenmeye bağlanmayan barışı koruma operasyonları, Güvenlik Konseyi'nin karar ve yetkileri kapsamında gerçekleştirilmektedir.¹³⁸ İlk olarak 1948'de Arap- İsrail uyuşmazlığında başlayan operasyonların diğer operasyonlardan temel farkı zorlayıcı olmayarak söz konusu tarafların rızası çerçevesinde gerçekleştirilmesidir.¹³⁹ Siyasi bir anlaşmanın sağlanmasının ardından geri çekilen barışı koruma misyonları, bölgede arabuluculuk faaliyeti gerçekleştirerek tarafsızlık, tarafların rızası ve meşru müdafaa dışında kuvvet kullanmama ilkelerine bağlı kalmaktadır.¹⁴⁰

Soğuk Savaş döneminde BM misyonlarının gerçekleştirdiği “geleneksel” barış koruma yöntemi, ön cepheleer arasına bir ara konumlu tampon kuvvet konuşlandırma görevini üstlenerek ilgili kuvvetler arasındaki teması azaltarak çatışma olasılığını minimize etmektedir. Bu vesile ile savaşan taraflar arasındaki çatışmayı önleyerek bir diplomasi faaliyeti gerçekleştirir.¹⁴¹

Birleşmiş Milletler kurucu anlaşmasının 11,12,14,24, 39-49 ve 52-54. Maddelerinde belirtilen usul ve esaslar barışı koruma operasyonlarının hukuksal temelini oluşturmaktadır.¹⁴² Siyasi ve diplomatik bir faaliyet olan barışı koruma ve bu minvalde gerçekleştirilen barışı koruma operasyonları, çoğunlukla silahlı bir çatışmanın sona ermesinin ardından başlayan barışı koruma süreci, sorunu tamamen çözmeye yeterli olmayıp geçici bir önlem niteliğindedir. Kısacası bu harekât türü, barışın sağlanması ve sürdürülebilir kılınması için yardımcı bir araçtır.¹⁴³

¹³⁷ Indar Jit Rikhye, Kjell Skjelsbaek , The United Nations and Peacekeeping Results, Limatations and Prospects (Newyork: Palgrave Macmillan, 1991): 4.

¹³⁸ A,g,e, 2.

¹³⁹ Melda Sur, “Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Gelişimi ve Geleceği”, *Yaşar Üniversitesi E-dergisi* 8, (2013): 2541-2542.

¹⁴⁰ “What is Peacekeeping”, UN Peacekeeping, Erişim 27 Ekim, 2022, <https://peacekeeping.un.org/en/what-is-peacekeeping>

¹⁴¹ Kai Micheal Kenkel, “Five generations of peace operations: from the “thin blue line” to “painting a country blue”, *Rev. Bras. Polit. Int.*, 56 (1): 125.

¹⁴² Sadi, Çaycı, “Barış Gücü Harekâtının Hukuksal Esasları”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Ocak 1993, s.104-105.

¹⁴³ Sadi Çaycı, *Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması* (Ankara: Genelkurmay Basım Evi, 1995): 32.

1.4.2. Barışı sağlama (Peacemaking)

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanabilmesi için taraflar çatışma yerine müzakereye yönelmelidir. Rather, barışı sağlamayı anlaşmazlığın taraflarını uzlaşmaya varmak amacıyla bir araya getirmeye yönelik diplomatik süreç olarak tanımlar.¹⁴⁴ Birleşmiş Milletler kurucu anlaşmasının 6. Bölümü “Uyuşmazlıkların Barışçıl Yollarla Çözülmesi” başlığı altında çatışmanın çözümüne ilişkin ilgili usulleri içermektedir.¹⁴⁵ 6. Bölüm kapsamında 33-38. Maddeler uluslararası barışı tehdit eden bir durumda Güvenlik Konseyi tarafından alınacak barışçıl önlem ve yaptırımları kapsamaktadır. Bu kapsamda 33. Madde herhangi bir anlaşmazlığın meydana gelmesi halinde arabuluculuk, müzakere, tatbikat, hakemlik gibi barışçıl yolların kullanılmasını içerirken 34. Madde Güvenlik Konseyi’nin kuruluş bünyesinde önleyici kararlar almasını ve 35. Madde de Birleşmiş Milletler üyesi olmayan bir devletin Güvenlik Konseyi veya Genel Kurul’un gündemine dahil olduğu bir çatışma veya anlaşmazlığı giderebilmesini mümkün kılmaktadır.¹⁴⁶

BM Genel Sekreteri Boutros B.Ghali, tarafından hazırlanan raporda çatışmaların çözülmemesinin nedeninin barışçıl çözüm tekniklerinin bilinmemesi veya yetersiz olmasından kaynaklı olmadığını belirtmiştir. Bu doğrultuda, anlaşmazlıkların çözülememesi 6.bölümde belirtilen yollardan bir çözüm bulabilmeleri için gerekli siyasi iradede yoksun olmaları ve çözüme katkısı istenen üçüncü bir tarafın elinde gerekli kaynakların olmamasından kaynaklanmaktadır.¹⁴⁷ Barışı sağlama süreci daha çok diplomatik nitelikli bir süreç olduğu için bu süreç diplomatik veya politika merkezli programlara odaklanan devlet odaklı bir faaliyet haline gelmiştir.¹⁴⁸

Barışı koruma, barışı sağlamanın temelini oluşturmaktadır. Barışı korumada olduğu gibi devletin rızası ile gerçekleştirilen barışı sağlama faaliyetleri, uluslararası sistemde yaşanan gelişmeler ve çatışmaların artması ile beraber daha önemli bir hale gelmiştir.

¹⁴⁴ Alpaslan Özerdem, Sung Yong Leo, International Peacebuilding an Introduction (London: Routledge, 2016), 27.

¹⁴⁵ “Peacemaking Mandate”, UN Peacemaker, Erişim 30 Ekim 2022, <https://peacemaker.un.org/peacemaking-mandate>

¹⁴⁶ “Charter of United Nations”, United Nations, erişim 29 Ekim, 2022, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

¹⁴⁷ Boutros Boutros-Ghali, “An Agenda for Peace”, United Nations, Newyork, 1992,20.

¹⁴⁸ Alpaslan Özerdem, Sung Yong Leo, International Peacebuilding an Introduction (London: Routledge, 2016), 27.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse barışı koruma (*Peacekeeping*) ve barışı sağlama (*Peacemaking*) arasındaki bağlam tartışılan bir konudur. Barışı sağlama siyasi müzakerelerle ilerleyen bir süreçken barışı koruma geniş çaplı bir süreçtir. Barışı koruma görevlileri bazen bir anlaşmanın parçası olabildiği gibi bazen de çatışmaları durdurmak için devreye girerler.¹⁴⁹ Barışı sağlama faaliyetleri insani müdahale, güvenlik yardımı gibi yumuşak diplomasinin bir parçası iken barışı koruma faaliyetleri önleyici diplomasinin bir parçasıdır.

1.4.3. Barış inşası (Peacebuilding)

Barışın yeniden sağlanması veya barışın inşası, yaşanan çatışmaların tekrar yaşanmaması için bir çatışmanın altında yatan nedenlerin giderilmesidir.¹⁵⁰ Barışı koruma ve barışı sağlama süreçlerini kapsayan barış inşası, çatışma öncesinde, sırasında veya sonrasında gerçekleştirilen tüm faaliyetleri kapsamaktadır.

Geniş çaplı bir süreci ve faaliyet bütünlemesini içeren barış inşası, farklı sektörlerde, çeşitli düzeylerde, farklı katmanlarda birçok insanın eş zamanlı faaliyetlerini kapsamaktadır. Çatışmaya bağlı olarak yerel, orta, üst ve uluslararası düzeyde aktörlerle ilgilenen barış inşası, diplomatik, ekonomik ve siyasi sektörler başta olmak üzere birçok sektörde çoklu dönüşümler arasında sinerji aramaktadır.¹⁵¹

BM Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali, 1995 yılında barış gündeminde (*Supplement to an Agenda for Peace*) yaptığı açıklamada çatışma sonrası barış inşası kavramını gündeme getirmiştir. Çatışma sonrası barış inşasının sağlanabilmesi için izlenecek stratejilerden bahseden Ghali, inşa sürecinin önleyici diplomasiyi de desteklediğini belirtmiştir. Bu doğrultuda hafif silahların kontrolü, askerden arındırma, seçim reformu, ekonomik ve sosyal kalkınma, insan haklarının izlenmesi, kurumsal reform

¹⁴⁹ Indar Jit Rikhye, Kjell Skjelsbaek , The United Nations and Peacekeeping Results, Limitations and Prospects (Newyork: Palgrave Macmillan, 1991):19-21.

¹⁵⁰ Tevfik Odman, “Barışı Destekleme Operasyonları”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), (2014): 74.

¹⁵¹ Luc Reyckers, “Peacemaking, Peacekeeping, and Peacebuilding”, *Leuven International and European Studies*, KU Leuven, (2017):8.

gibi çalışmaların çatışmayı önlemede ve çatışmanın akabinde yaraları iyileştirmede değerli olduğu görülmüştür.¹⁵²

Bütünleyici bir yapıyı içeren Barış İnşası süreci, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde hem uluslararası sistemin hem de Birleşmiş Milletler' in üzerinde yoğunlaştığı bir süreç olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan çatışmalar ve anlaşmazlıklar etnik ve dinsel temelli iç çatışmalardır. Bu döneme kadar izlenen geleneksel barış inşası süreci, bu dönemden sonrasında işlevini daha da arttırmış ve hem askeri yapı hem de sivil yapı sürece dahil olmuştur.¹⁵³

İki farklı perspektiften ele alınan barış operasyonları, ilk olarak çatışmanın hemen akabinde ateşkesin sağlanması ile devreye giren operasyonlardır. Bu operasyonların temel amacı, yaşanan çatışma ortamında askeri kuvvetlerin terhis edilmesi ve devlet otoritesinin kurulması/güçlendirilmesi ve kamu hizmetlerinin yeniden sağlanması ile mültecilerin yeniden yerleştirilmesini içerir. Kriz sonrası acil önlem niteliğinde olan bu operasyonlar, barış inşa sürecince kısmi önlemler olarak almaya çalışmaktadır. Acil önlemlerin ardından sorunun temeline yönelen kalıcı barışın sağlanması için ilgili çalışmalar başlatılarak ikinci tür barışı koruma operasyonları devreye girmektedir.¹⁵⁴ Barışı koruma, barışı sağlama operasyonlarının kapsayıcısı olan barışın inşa edilme süreci aslında önleyici diplomasinin bir parçasıdır.

Uzun ve karmaşık bir yapıda olan barış inşası operasyonları bütüncül bir yapıyı oluşturmaya çalışmaktadır. Her ne kadar barış inşası operasyonları ilgili bölgede düzen sağlamaya ve barışın sürdürülebilir kılmaya çalışsa da bu eylemler hassas ve entegre bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Örneğin, yapılan operasyonlarda bilgi kapasitesinin önemi büyüktür. Çünkü halka güvenilir bilgi vermek ve açıklama yapmak bölgede konuşlandırılan birliklerin güvenliği için de önemlidir. Bu noktada Ghali, operasyonlarında radyo ve telsiz

¹⁵² Boutros Boutros-Ghali, "Supplement To An Agenda For Peace: Position Paper of the Secretary-General on The Occasion of The Fiftieth Anniversary Of The United Nations", Newyork,:United Nation ,1995.

¹⁵³ Cihan Dizdaroglu, "Barış İnşası", Güvenlik Yazıları Serisi, No.13, Ekim 2019, https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/10/BarisInsasi_CihanDizdaroglu_v.2.pdf.

¹⁵⁴ Alpaslan Özerdem, Sung Yong Leo, International Peacebuilding an Introduction (London: Routledge, 2016), 27-29.

gibi ürünlerin kullanılmasının bu amaç için etkili bir ortam olduğuna değinerek operasyonlara çok değerli bir katkı sağladığını belirtmiştir.¹⁵⁵

Immunuel Kant gibi barışın kalıcı olarak sağlanmasına odaklanan birçok araştırmacı bu alana katkı sağlayarak barışın inşasında ön ve kesin koşullar üzerine yoğunlaşmıştır. Bouilding'in söylediği gibi istikrarlı bir barış arayışı barış politikasının bir amacıdır. Barış inşası çalışmalarında Johan Galtung, John Burton, Adam Curle, Karl Deutsch gibi isimler daha büyük resme odaklanılması gerektiğini belirtmiştir. Barışı koruma, barışı güçlendiren siyasi, ekonomik ve güvenlik yapılarının kurulması ile ahlaki politik iklimin dönüşümü arasında karşılıklı bağlantılara odaklanarak barışın sadece bu unsurlarla sağlanamayacağını ve dolayısıyla farklı sektörlerdeki çabaların da dikkate alınmasının gerektiğini belirtmişlerdir.¹⁵⁶

Barışı sağlama, barışı koruma ve çatışma sonrası yeniden yapılandırmayı kapsayan barış inşası çalışmaları günümüzde 25 yıllık düşüncelerin sonuçlarını temsil etmektedir. 1989-2014 yılları arasında gerçekleştirilen barış inşası belirli aşamalara ayrılmıştır. İlk olarak Soğuk Savaşın bitimiyle başlayan ve 1990'lara kadar devam eden süreç, çok boyutlu barışı korumaya ilişkindir. Bu dönemde temel odak noktası çatışma yaşayan devletler arasında arabuluculuk faaliyetlerinin gerçekleştirilmesiyle barışın inşa edilme sürecinin sağlanmasıdır. Namibya, Guatemala, Nikaragua, El Salvador, Kamboçya, Mozambik dahil olmak üzere, bu ülkelerde uzun süredir devam eden iç savaş, uluslararası arabuluculuk yoluyla barışçıl bir şekilde sonuçlandırılrsa da Angola, Ruanda ve eski Yugoslavya'da müzakere edilmiş çözümlerin hayal kırıklığı yaratan başarısızlıkları arabuluculuk faaliyetlerinin yeterli olmadığını göstermiştir. Bu gelişmenin akabinde sivil gereksinimler hızla gelişerek insan hakları, siyasal süreçleri izleme ve danışmanlık faaliyetlerinin önemi artmış ve çok yönlü barış koruma kavramının kapsamı Birleşmiş Milletler içinde genişletilmiştir.¹⁵⁷

1999-2005 yıllarını kapsayan dönemde barış inşası devlet inşası odaklıdır. 1999 yılında Birleşmiş Milletler Kosova ve Doğu Timur'da çok önemli bir yürütme yetkisini

¹⁵⁵ Boutros Boutros-Ghali, *Supplement To An Agenda For Peace: Position Paper of the Secretary-General on The Occasion of The Fiftieth Anniversary Of The United Nations*, Newyork,:United Nation ,1995.

¹⁵⁶ Luc Reyhler, "Peacemaking, Peacekeeping, and Peacebuilding", *Leuven International and European Studies*, KU Leuven, (2017):3-4.

¹⁵⁷ Charles T. Call, "The Evolution of Peacebuilding: Improved Ideas and Institutions?", *United Nations University Centre for Policy Research*, (2015), 2-3.

üstlenmiştir ve ardından 2001'den itibaren Afganistan'da ABD öncülüğündeki savaş ve 2003-2004 yıllarında ise ABD'nin Irak'ı işgali Birleşmiş Milletler'in görev sorumluluklarını artırmıştır. Bu dönemde bölgesel anlaşmalar aracılığı ile bölgesel örgütlerin önemi daha da belirginleşmiştir.¹⁵⁸

2005 yılı ise Birleşmiş Milletler Barış İnşası Mimarı dönemi olarak ele alınmıştır. Bu süreçte BM 5 farklı ihtiyaca odaklanmıştır. Bu ihtiyaçlar; güç boşluğu (diplomatik dikkat), tutarlılık boşluğu (koordinasyon ihtiyacı), kritik fon açığı (daha fazla finansman ve daha hızlı kaynak ihtiyacı), analiz ihtiyacı (erken uyarı ihtiyacı) ve son olarak Barış inşası mimarı etrafında uzlaşımın sağlanması ve fikir birliğinin oluşturulması temennisinde bulunmaktadır. Giderek kapsam ve hedefleri genişleyen BM barış inşası faaliyetlerinde 2009-2014 yılları ise ulusal düzeyde sahip olunan barış inşasında gelişen uygulamaları içermektedir.¹⁵⁹

Sonuç olarak, uluslararası sistemdeki değişimlere bağlı olarak kapsam ve misyonu değişen barış inşası, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında kolektif bir güç olmanın önemini kanıtlamıştır.

1.5. Metodoloji ve Sınırlılıklar

Hazırlanan tez çalışması, uluslararası sistemin barış polisi olarak nitelendirilen Birleşmiş Milletler'in uluslararası barış ve güvenliği koruması amacı ile gerçekleştirdiği barışı gücü operasyonlarında bölgesel örgütlerle iş birliği yapmasının etkileri üzerine odaklanmıştır. Çalışmanın temel hipotezi, Birleşmiş Milletler'in yapısal bozuklukları olduğunu ve bu dezavantajı minimize etmek için ad hoc nitelikte iş birliklerine başvurmasının Birleşmiş Milletler'in repütasyonuna zarar verdiği yönündedir.

Uluslararası sistemin ortak güvenlik tehdidi haline gelen Afrika bölgesinde, BM operasyonlarında Afrika Birliği ile yapılan iş birliklerinde insan hak ihalelerine rastlanmaktadır. Bu çalışmanın kapsamına Somali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Kongo dahil edilmiştir. Bu ülkelerin seçilmesinin nedeni ise bu bölgelerde yaşanan istismar vakalarının uluslararası gündeme yansımış olmasıdır. Ülkeler için "utanç" sebebi olan istismar vakaları, Birleşmiş Milletler tarafından da gizli tutulmaya çalışılmaktadır. Çünkü yaşanan istismar

¹⁵⁸ A.g.e.

¹⁵⁹ A.g.e, 3-6.

vakalarının tüm şeffaflığı ile bilinmesi BM'e karşı olan güveni hem devletler hem de uluslararası toplum nezdinde zedeleyecektir. Örneklem olarak seçilen ülkeler Afrika Bölgesinde diğer ülkelere nazaran daha dezavantajlı konumda olması ve uluslararası aktörlerin bu bölgelerde hegemonyasının devam ettirilme arzusunun istinaden insan haklarının ihlali tüm uluslararası toplumun önlem alması ve farkındalık yaratması gereken bir konudur.

Çalışma boyunca nitel bir araştırma perspektifi benimsenerek medya, haber kaynakları ve bazı sivil toplum örgütlerinin hazırlamış olduğu faaliyet raporlarından yararlanılmıştır. Tez çalışması, hem insan hakları ihlallerinde bir farkındalık sunmak hem de alana önemli bir katkı sağlamayı hedeflemektedir.

2. BÖLÜM: AFRİKA BİRLİĞİ OPERASYONLARI

2.1. Afrika Kıtasında Yaşanan Güvenlik Sorunları

Uluslararası hukukun ilişkilerini ve statüsünü düzenliği temel birim olan devlet yerleşik tanımı itibariyle bir insan topluluğundan oluşan, bir ülkeye sahip olan ve kendi üstünde herhangi bir otoriteye bağlı olmayan bir siyasal yönetim biçimidir.¹⁶⁰ Devleti devlet yapan özellikler sınırları ve egemenlik biçimiyle birlikte o sınırlar içinde yaşayan insan topluluğudur. Kısacası devlet, merkezi sevk ve idare teşkilatına bağlı olarak yaşanan insanlardan oluşan bir siyasal birliktir. Siyasi mekanizmasının oluşu devleti devlet yapan ve tebaası için bir güvenli alan ifade eden yapıdır.¹⁶¹ Toplumsal bir varlık olan devletin devlet olabilme ve tanınma unsurlarını içeren 1933 tarihli Montevideo Anlaşması ile, devlet olabilmenin klasik dört temel modeli kodifiye edilmiştir. Bu kriterlere göre uluslararası hukukun bir kişisi olan devletin devlet olabilmesi için, sürekli nüfus, belirlenmiş bir toprak parçası, hükümet ve diğer devletlerle ilişkiler kurabilme yeterliliğine sahip olması gerekmektedir.¹⁶²

Bunun haricinde günümüz Westphalian ulus devlet anlayışı içinde milliyetçilik ve uluslaşma sürecini tamamlamış olmasının önemini vurgulamak gerekir. Baskın Oran'a göre Avrupa Milliyetçiliği ile farklı olan Afrika Milliyetçiliği'nin uluslaşması birbirinden ayrılmaktadır. Avrupa Milliyetçiliği, *"Milli ekonomiyi nispeten geniş bir toprak içinde kuran veya kurmak isteyen burjuvazinin toplumu kendi yönetiminde örgütlerken ortaya çıkan, diğer sınıflarında bu toplumda beliren farklılaşmış, uzmanlaşmış, kurumsallaşmış bünye içinde benimsediği toplumsal sadakatin odağı olarak "millet" birimini alan ve bunu "ulusal devlet" içinde örgütlemek isteyen bir tutumun ideolojisi ve toplumsal hareketidir."*¹⁶³ Bu geniş, Avrupa'ya özgü milliyetçilik ve ulus anlayışı tanımının Oran, az gelişmiş ülkeler milliyetçiliğine örnek verdiği Afrika'ya uygulanamayacağını söyler ve eleştirir. Oran'a göre, bu tanım ekseninde Afrika'da ve Afrika gibi az gelişmiş ülkeler ve

¹⁶⁰ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk* (Ankara: Turhan Kitapevi,2016), s144.

¹⁶¹ Ali Fuat Başgil, "Devlet Nedir? Realist Bir tarif Denemesi", *Journal of Istanbul University Law Faculty* 12 (2011): 987.

¹⁶² "Montevideo Convention on the Rights and Duties of States", 1933, The Faculty of Law, <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml>. erişim tarihi: 02.12.2022

¹⁶³ Baskın Oran, *Az Gelişmiş Ülke Milliyetçiliği Kara Afrika Modeli* (Ankara:Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Yayını, 1977): 52.

alanlarda milliyetçiliğin ve uluslaşmanın hiçbir suretle olmaması gerekir. Çünkü bu ülkelerde “*sanayileşmiş bir bünye*”¹⁶⁴ yoktur. Oran’ a göre, Afrika’daki milliyetçilik ve uluslaşma anlayışı onların kabile yapısından beslenmekteydi. Bu ulus anlayışının Avrupa’nın emperyalist uygulamaları neticesinde ekseninden uzaklaşması devletleşme sürecinin de sekteye uğramasına neden oldu.¹⁶⁵ Afrika’nın devletleşme süreci için söylemek mümkündür ki 9. Yüzyıldan 19. Yüzyıla kadar geçen sürede, Afrika’da yaklaşık on bini aşkın devletin ve/veya devlet yapısına sahip oluşum ortaya çıkmıştır.¹⁶⁶

Asya kıtasından sonra dünyanın büyük ikinci kıtası olma özelliğine sahip olan ve bünyesinde 54 devlet barındıran Afrika, jeostratejik ve demografik özellikleri bakımından uluslararası sistemin odağında yer almaktadır. Özellikle sahip olduğu doğal rezervler ve stratejik geçiş noktalarına sahip olması Afrika’yı ABD, SSCB ve Çin başta olmak üzere birçok devletin dış politika defterinde üst sıralara taşımaktadır. Her ne kadar devletlerin odağında yer alsa da Afrika geçmişten günümüze kadar sayısız güvenlik sorununu bünyesinde barındıran ve uluslararası sistemin barış ve güvenliğinde kritik rol oynayan mihenk taşlardan biridir. Kıtada hem devlet içi hem devletlerarası hem de kıtanın tamamını ilgilendiren güvenlik sorunlarının olması Afrika’yı güvenlikte kozmopolit bir hale getirmektedir. Dünya’da en az gelişmiş 48 ülkenin 33’ü Afrika bölgesinde bulunmaktadır. Az gelişmişliğin beraberinde getirdiği demografik, sosyoekonomik ve güvenlik problemlerinin yaşanması uluslararası barış ve güvenliğinin önünde bir tehdittir.

Uluslararası ilişkilerde karışık bir yapı olan ve erişimin kısıtlı olduğu Afrika kıtasında yaşanan güvenlik sorunlarına ilişkin değerlendirmenin yapılması için Afrika Kıtası’nın Panoraması üzerinde durulmalı ve siyaset, toplum ve sosyo-ekonomik yapıdaki farklılıklar ve benzerlikler analiz edilmelidir. Birçok güvenlik sorununu bünyesinde barındıran Afrika’da günümüze kadar ulaşan güvenlik problemlerinin başında iç çatışmalar, darbeler, terör, yapısal bozuklukların yol açtığı ciddi yapısal şiddet sorunları, demokratikleşme süresinde yaşanan sıkıntılar, yoksulluk, kaynakların yetersizliği ve var olan kaynakların da yetersiz kullanımı, sağlık ve eğitim alanlarında ciddi yetersizlik, ekonomik sorunlar, nüfus artışının yüksek olması, ciddi salgın hastalıklar ile çatışma ve iç savaşların neden olduğu göç

¹⁶⁴ A,g,e, 53.

¹⁶⁵ A,g,e, 52-54.

¹⁶⁶ Zeynep Arıkanlı, “”Sessizliğin Payı”: Afrika Tarihini Bağımsızlaştırmak”, Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi, 6, (2018): 237

gelmektedir. Kıtada yerleşik hal alan güvenlik sorunları uluslararası barış ve güvenlik için de bir tehdit niteliğindedir.

Afrika, farklı dönemlerde farklı devletlerin politika masalarında yer almış ve uluslararası ilişkilerde pastanın büyük önemli bir dilimini temsil etmiştir. Hiç kuşkusuz Soğuk Savaş'ın da etkili olduğu Afrika'da üç farklı dönemde değerlendirme yapmak mümkündür. Her üç dönemde de farklı devletlerin sömürü odağına giren Afrika Soğuk Savaş öncesi dönemde Avrupalı devletlerin odak noktası olmuştur.

Avrupalılar, 15. ve 16. Yüzyıllarda gerçekleşen coğrafi keşiflerle beraber yeni ticaret yollarının bulunması, ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla yeni kıtaların keşfedilmesi ve dolayısıyla bu bölgelerin sömürgeleştirilmesini sağlamıştır. Afrika kıtasında ilk olarak Portekiz ve İspanya ile başlayan sömürgeleştirme hareketi, 17. Yüzyılda Fransa ve Hollanda'nın, 18. Yüzyılda Fransa ve İngiltere'nin 19. Yüzyılda ise yalnızca İngiltere'nin egemenliğinde sürdürülmüştür. 20. yüzyılda ise kıtanın neredeyse tamamı İngiltere, Almanya, Fransa, Belçika, İspanya, İtalya ve Portekiz arasında bölüştürülmüştür. 1. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yenilmesinin ardından ise onun sömürsünde olan ülkeler zafer kazanan ülkeler arasında paylaştırılmıştır.¹⁶⁷ Soğuk Savaş öncesi dönemde sanayi devrimi ve neticesinde hızla yayılmaya başlayan sömürgecilik faaliyetleri, Afrika kıtasında yeni doğal zenginliklerin keşfedilmesine yol açmış ve dolayısıyla hızla bir şekilde istilaya uğrayan Afrika topraklarında Avrupalı devletler arasında anlaşmazlığa yol açarak kıtada istikrarsızlık ve taktiksel gücü beraberinde getirmiştir. İki büyük dünya savaşının yaşanması ve uluslararası konjonktürdeki gelişmeler hem Afrika kıtasında hem de Avrupalı devletler üzerine etkili olmuştur. Bu süreçte Avrupalı devletlerin denizaşırı bölgelerde zayıflaması ve kendi güvenliklerini ön plana aldıkları bir dönem olurken Afrika'da güç boşluğu meydana gelmiştir.¹⁶⁸

2. Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası sistemin revizyon etkileri Afrika kıtasında yer alan ülkelerde diğer ülkelere nazaran farklı etkiler bırakmıştır. 19. Yüzyıl sonlarından itibaren birçok Avrupalı devletin sömürgeciliğine maruz kalan Afrika bölgesi, sahip olduğu jeostratejik konumu nedeniyle her zaman devletlerin odağında yer almıştır. Kompleks bir

¹⁶⁷ İsmail Ermağan, *Dünya Siyasetinde Afrika 1* (Ankara: Nobel, 2014), 7-8.

¹⁶⁸ Zafer Ay, "Afrika Kıtasının Dünya Politikasındaki Yeri," <https://www.gencdiplomatar.com/masalar/afrika/afrika-kitasinin-dunya-politikalarindaki-yeri.html>, erişim tarihi: 6 Aralık,2022.

yapıda olan Afrika'da sömürgecilik, çatışma ve anlaşmazlıkları da beraberinde getirmiştir. Afrika bölgesinde hem devlet sömürsünün fazla olması hem de devlet içi savaş ve anlaşmazlıkların yoğun yaşanması uluslararası sistemi tedirgin eden temel konulardandır. Bölgenin jeostratejik öneminin yanı sıra iklimsel ve çevresel koşulları da Afrika devletlerinin kaderinde önemli bir yere sahiptir.

19. Yüzyıl sonlarında ortaya çıkan PanAfrikanizm düşüncesi, ekonomik sömürgeci ve ırksal ayrımcılıktan kurtulma ve sosyal siyasal eşitlik mücadelesi olarak tanımlanmaktadır.¹⁶⁹ Irksal, kıtasal ve ideolojik olarak üç çeşit PanAfrikanizm süresinde, ilk olarak *Irksal PanAfrikanizm*, 1900 ve 1945 yılları arasında ABD ve Karayipler başta olmak üzere köleciliğe ve ayrımcılığa karşı çıkan siyahları özgürleşme hareketini ifade ederken, *Kıtasal PanAfrikanizm*, 1945 ve 1960 yılları arasında siyasi bağımsızlık algısının ön plana çıktığı ve bu dönemde Batı'da eğitim alan Afrikalı liderlerin öncülüğünde siyasi bağımsızlık taleplerinin arttığı dönemi ifade etmektedir. Son olarak *İdeolojik PanAfrikanizm*, 1960 sonrası post-kolonyal dönemi ifade etmekte ve bu dönemde Afrika'da siyasal bağımsızlığı kalıcı hale getirmeye yönelik kıtasal bir birlik arayışı sürecidir.¹⁷⁰ 3 çeşit PanAfrikanizm çeşidine ek olarak 21. Yüzyıl gelişmelerini ifade eden ve özellikle neo-liberalizmin dünyada hakim sistem haline gelmesi ve Afrika'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla Pan-Afrikanist emeller tekrar gün yüzüne gelmiştir.¹⁷¹ 1990 sonrası dönem Afrika'da ve dünyada yeni bir dönem olmuştur. Hem dünyada hem de Afrika'da sömürgecilik mücadelesinin sona erdiği bir dönemde, Afrika ülkeleri sömürgecilik mirası olan farklı etnik grupların sebep olduğu iç savaşlar ve çatışmalarla mücadele etmeye başlamıştır. Her ne kadar Soğuk Savaşın sona ermesi ve insan hakları, hukukun üstünlüğü, iyi yönetim gibi normlara atf yapan neo-liberalizm Afrika'da etkilerini gösterememiştir.¹⁷²

Afrika'da barış ve güvenliğin sağlanmasında ve dolayısıyla gelişme ve ilerlemesinde etkili olan önemli unsurlar arasında başta Birleşmiş Milletler olmak üzere uluslararası ve bölgesel aktörler yer almaktadır. Özellikle barış ve güvenliğin sağlanması için Afrika ülkelerinde kurulduğu zamandan günümüze gelen sürede gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler

¹⁶⁹ Timothy, Murithi. *Pan-Africanism, Peace-Building and Development*. (Aldershot: Ashgate Publishing, 2005): 11

¹⁷⁰ Müge Dalar, "Afrika Birliği Örgütü'nden Afrika Birliği'ne: Afrika'da Bütünleşme Çabaları," (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), 38.

¹⁷¹ A.g.e, 38.

¹⁷² Cemil Doğaç İPEK, "Afrika Birliği Örgütü ve Kıtada İş birliği Arayışları", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum* 1,3 (2012): 127-128.

barış gücü operasyonları hem yönetim hem de insan haklarının korunması alanlarında aktif görev almaktadır. Birleşmiş Milletler' in bölgedeki gücü ve etkinliği neticesinde kıtada ekonomik, siyasal ilerlemeler kaydedilmiştir. Afrika'nın barış ve güvenlik mimarı olan Afrika Birliği ise kıtada "Afrika sorunlarına Afrika çözümleri" üretmeye çalışarak politikalarında bu ilkeyi esas almaktadır.¹⁷³

2.2. Afrika Birliği'nin Barış Gücü Operasyonlarındaki Etkisi

2.2.1. Afrika Birliği'nin kuruluşu

Afrika'nın entegrasyon sürecinde önemli rol oynayan yapılardan biri Afrika Birliği'dir. Afrika Birliği Örgütü'nün ardılı olan Afrika Birliği, Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da 2002 yılında bölgesel bir örgüt olarak kurulmuştur. Afrika Birliği Örgütü kurucu anlaşması, Soğuk Savaş'ın iki hegemonik gücü olan ABD ve SSCB arasındaki rekabetin arttığı 1960'lı yıllarda herhangi iki gruba da yakın olan Etiyopya'da yapılan görüşmelerde, Etiyopya İmparatoru Haile Selassie önderliğinde yapılan arabuluculuk girişimleri neticesinde imzalanmıştır. Selassie yaptığı açıklamada, bağımsız Afrika ülkelerini bir çatı altında toplamak, Afrikalılar arasındaki sorunlara çözüm üretmek ve ekonomik ve sosyal alanda iş birliği fırsatlarının sağlanması amacıyla bir örgüt kurulması fikri yapılan görüşmeler sonucunda netlik kazanmış ve Afrika Birliği Örgütü (OAU) 25 Mayıs 1963 tarihinde kurulmuştur.¹⁷⁴ OAU kurucu anlaşmasına göre o dönemde bağımsız 32 Afrika ülkesinden 31'i kurucu üye olurken¹⁷⁵ o tarihte bağımsız olmayan 20 Afrika ülkesine de örgüt tarafından gözlemci üyelik statüsü tanınmıştır.¹⁷⁶ Afrika Birliği gibi bölgesel bir örgüt olan Afrika Birliği Örgütü, Afrika kimliğinin güçlenmesi ve bağımsızlıklarını zorluklarla kazanan sömürge devletlerine katkı sağlamak ve Afrika ülkelerini bir yapı altında toplama amacını taşımaktadır.¹⁷⁷ Ortak bir çatı altında toplanarak "Afrikalılar" birliğini sağlamayı hedefleyen örgütün kurucu anlaşmasında belirttiği hedefleri arasında öncelikle üye devletlerin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü korumak ve kıtayı sömürgecilik ve apartheid

¹⁷³ Zeynep Arıkanlı, "Sessizliğin Payı": Afrika Tarihini Bağımsızlaştırmak", Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi, 6, (2018): 236.

¹⁷⁴ Selassie I Haile, "Towards African Unity," *The Journal of Modern African Studies*, Vol.1, No.3(1963): 285.

¹⁷⁵ Joram Mukama Biswaro, *The Role of Regional Integration in Conflict Prevention, Management, and Resolution in Africa* (Brasília: Fundação Alexandre de Gusmão, 2013), 106.

¹⁷⁶ Cemil Doğan İPEK, "Afrika Birliği Örgütü ve Kıtada İşbirliği Arayışları", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum* 1,3 (2012): 113.

¹⁷⁷ "OAU Charter", African Union, erişim 5 Aralık, 2022, https://au.int/sites/default/files/treaties/7759-file-oau_charter_1963.pdf

rejimden kurtarmak yer almaktadır. Kurucu anlaşmada belirtilen diğer hedefler arasında ise Birleşmiş Milletler şartına ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine gerekli saygıyı göstererek uluslararası örgütlerle iş birliğini geliştirmek ve üyelerin siyasi, ekonomik, diplomatik, eğitimsel, kültürel, sağlık, refah, teknik ve savunma politikalarını uyumlu hale getirme hususları yer almaktadır.¹⁷⁸ Tüm bu hedeflerden anlaşılacağı üzere Afrika Birliği Örgütü için Afrika ve Afrika ülkelerini uluslararası sistemde koruma ve ön plana çıkarma hedefinin olduğu söylenebilir. Örgüt, hem kıtasal hem de uluslararası güvenliği sağlamak için çaba sarf etse de Afrika Birliği Örgütü kurucuları için güvenlik önceliği devletin güvenliği noktasında olmuş, devletin çıkarları ve toprak bütünlüğü ön planda tutulmuştur. Güvenliğe mikro düzeyden yaklaşılması kıtasal sorunların önünde bir bariyer olarak kalmış ve Afrika Birliği Örgütü'nü zayıflamasında etkili olmuştur. Örgütün başarısız olmasında etkili olan unsurların başında yapısal bozukluklar gelmektedir. Öyle ki Afrika kıtası içinde yeni bir kurumsallaşma sürecinde olan örgüt, öncelikle yaygın sömürgecilik mirasından kurtulmayı amaçlasa da bu amacı gerçekleştirme yolunda ekonomik ve sosyal kalkınma gibi önemli alanlarda geri planda kalmış ve üye devletlerin ödemeleri gereken katkı paylarını ödeyememeleri de örgütün uluslararası konjoktüre adapte olamamasına neden olmuştur.¹⁷⁹ Dolayısıyla uluslararası sistemde baskın olan güç dengelerinin de etkisiyle Afrika Birliği Örgütü'nün etki ve faaliyet alanı kısıtlanmış ve örgüt yeni bir yapılanmaya gitmek zorunda kalmıştır.

Soğuk Savaş dönemin devam etmesi ve uluslararası sistemde sosyal ve ekonomik düzeyde değişimlerin yaşanması neticesinde Afrika'daki devlet ve hükümet başkanları 1979 yılında Liberya'da Monrovia Deklarasyonunu ve akabinde 1981'de Afrika İnsan ve Halklar Hakkı Sözleşmesini kabul etmişlerdir. Söz konusu sözleşme, Afrika Birliği Örgütü kurucu anlaşmasının temel hedeflerinde yer alan ve taahhüt edilen özgürlük, eşitlik, adalet ve onur prensipleri esas alınarak hazırlanmıştır.¹⁸⁰ Bu anlaşmalar, ekonomik, Siyonizm, etnik grup, dil, ırk, din ve politik temelli her türlü ayrımcılığa karşı olduklarını belirtmişlerdir. Afrika, Soğuk Savaşın etkileri doğrultusunda birçok anlaşma ile uluslararası sisteme ayak uydurmaya çalışmış ve bu yönde çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaların bir diğer önemli olanı

¹⁷⁸ "African Union Handbook 2018", African Union Commission, (Addis Ababa and New Zealand: The African Union Commission and New Zealand Ministry of Foreign Affairs and Trade Publishing, 2018):14.

¹⁷⁹ Muhammed Tandoğan, "Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı Bağlamında Afrika Birliği", *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*,4,3, (2015): 641.

¹⁸⁰ "African Charter on Human and Peoples Rights", The Organization of African Unity,, erişim 5 Aralık, 2022, https://au.int/sites/default/files/treaties/36390-treaty-0011_-_african_charter_on_human_and_peoples_rights_e.pdf

ise devlet ve hükümet başkanlarının 1990 yılında Afrika Ekonomik Topluluğu'nun (AEC veya AEK) kurulmasıdır.¹⁸¹ Entegrasyon sürecinin bir parçası olan Topluluk, 1970, 1973, 1977 ve 1979 yıllarında gerçekleştirilen zirvelerde onaylanmış olup beş farklı yapıda oluşturulmuştur. Bu yapılar tercihli ticaret bölgesi, serbest ticaret bölgesi, ortak pazar, gümrük birliği ve ekonomik topluluktur. Bir nevi entegrasyon deneyi olan bu aşamalar Batı Afrika, Doğu ve Güney Afrika, Orta Afrika ve Kuzey Afrika'da alt bölgeler düzeyinde başlamış ve 1980 yılında sonuçlanmıştır.¹⁸² Kıtada yaşanan çatışmaların barış ve güvenliğe engel olmasının yanı sıra devletlerin ekonomik kalkınmalarına engel olması devletleri ekonomik önlem almaya yönlendirmiştir.¹⁸³

Soğuk Savaş dönemin sonlarına doğru değişimlerin kendini belirgin olarak gösterdiği Afrika'da birçok devlet bağımsızlığını kazanmaya başlamış ve bölgede 1980'li yıllar siyasal bağımsızlığa ilişkin sorunların gündemde olmasının yanı sıra ekonomik sorunları gündeme taşımıştır. 1980 yılında Logas'ta bir araya gelen Afrikalı liderler Afrika Birliği Örgütü Zirvesi'nde Afrika'nın dışa bağımlı ekonomik modelini ortadan kaldıracak bir yapı üzerinde çalışarak yeni bir strateji geliştirmiş ve "Afrika'da Ekonomik Kalkınma İçin Lagos Eylem Planı (LPA)" kabul edilmiştir.¹⁸⁴ Hazırlanan plana göre Afrika kıtasının temel mirası olan sömürgeciliğin, son yirmi yıldır neo-kolonyal bağlar yoluyla sürdürüldüğü ve bu durumun ekonominin önündeki en büyük engel olduğu tespit edilmiştir.¹⁸⁵ Yapılan çalışmalar neticesinde "kolektif kendine yetme (kolektif self-reliance)" ilkesince hareket edilerek bütünleşme ve endüstrileşmenin hızlanması planlanarak Afrika Ekonomik Topluluğu kurulması kararlaştırılmıştır. Ekonomik bağımlılığı ortadan kaldırmak ve entegrasyon sürecini hızlandırmak amacıyla LPA ile başlatılan süreç neticesince Afrika Ekonomik Topluluğu 49 devlet tarafından imzalanan Abuja Anlaşması ile 1991 yılında kurulmuştur.

¹⁸¹ "Declaration of the Assembly of Heads of State and Government of the Organization of African Unity on The Political and Socio- Economic Situation in Africa and the Fundamental Changes Taking Place in The World", Organization of African Unity, erişim 6 Aralık, 2022, https://archives.au.int/bitstream/handle/123456789/562/AHG%20Decl%201%20%28XXVI%29%20_E.pdf?sequence=1&isAllowed=y

¹⁸² Kinfu Abraham, "The Challenges of Accelerating Economic and Political Integration in The Formation of a Union Government" içinde *Towards a Union Government for Africa: Challenges and Opportunities*, der. Timothy Murithi (ISS Monograph Series, No: 140, Addis Ababa January 2008),29-30.

¹⁸³ İbrahim Arslan, "Soğuk Savaş Sonrasında Afrika'daki Çatışmaların Önlenmesi: Afrika'da Barış ve Güvenlik Mimarisi ve Darfur Krizi Örneği," (Doktora Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2014),96-97.

¹⁸⁴ Müge Dalar, "Afrika Birliği Örgütü'nden Afrika Birliği'ne: Afrika'da Bütünleşme Çabaları," (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2013),103.

¹⁸⁵ "Lagos Plan of Action for the Economic Development of Africa", Organization of African Unity, (1980): 5.

Afrika ekonomilerinin bütünleşmesini sağlama amacı olan bu topluluk, ülkelerin ekonomilerine katkı sağlayarak sömürgeciliğin önüne geçmeyi dolayısıyla da ülke güvenliği ve barışını sağlamayı hedeflemesi açısından oldukça önemlidir. Bu topluluğun kurulması, Afrika Birliği Örgütü'nden Afrika Birliği'ne geçiş aşamasındaki son basamak olmuştur.

Afrika Ekonomik Topluluğu bünyesinde ekonomik bütünleşmeye katkı sağlayacak bölgesel örgütler de mevcuttur. Bu örgütler arasında Sahel Devletleri Topluluğu (CEN-SAD), Doğu Afrika Topluluğu (EAC), Batı Afrika Ülkeleri Ekonomi Topluluğu (ECOWAS), Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA), Orta Afrika Ekonomi Topluluğu (CEEAC), Arap-Mağrip Birliği (AMU), Kalkınma İçin Hükümetlerarası Otorite (IGAD), Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC) yer almaktadır.¹⁸⁶ Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından uluslararası sistemde yeni bir dönem başlamış bölgesel düzeyde problemler artış göstermiştir. Özellikle kıtasal sorunların yoğun yaşandığı Afrika bölgesinde iç çatışmalar, ekonomik ve sosyal meseleler ciddi bir güvenlik problemi haline gelmiştir. Yaşanan bu gelişmelerin akabinde Afrika Birliği Örgütü yeni bir yapılanmaya giderek Afrika Birliği halini almıştır. 2002'de Afrika Birliği'nin kurulmasına kadar üç farklı tanıtım (lansman) zirvesi düzenlenmiştir. Bu zirveler sırasıyla 1999 yılında yapılan ve Afrika Birliği'nin kurulmasına çağrı yapan Sirte Zirvesi, 2000 yılında Afrika Birliği'nin kurucu anlaşmasının kabul edildiği Lome Zirvesi, 2001 yılında Birliğin uygulanmasını başlatan Lusaka Zirvesi ve artık kurulmuş olan Afrika Birliği'nin 2002 yılında da ilk devlet ve hükümet başkanlarının toplandığı Durban Zirvesidir.¹⁸⁷ Birliğe karşı ilk somut olan ve yeni bir örgütlenme çağrısının yapıldığı Sirte Zirvesi, Sirte şehrinde dönemin Libya lideri Muammer Kaddafi'nin önderliğinde gerçekleştirilmiştir.¹⁸⁸ 4-8 Temmuz 2000 tarihlerinde Lome' da düzenlenen 72. Olağan Bakanlar Konseyi Zirvesi'nde kabul edilen kurucu anlaşmanın taslağı, 10-12 Temmuz'da düzenlenen, 30 devletin katıldığı 36. Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde imzaya açılmıştır. Zirve sonunda gerekli imza sayısına ulaşan kurucu anlaşma taslağı onaylanarak 2001 yılında yürürlüğe girmiştir.¹⁸⁹

Afrika Birliği Örgütü'nden Afrika Birliğine geçiş sürecinin sağlam olması amacıyla OAU kurucu anlaşması yaklaşık bir yıl süre ile yürürlükte kalmış ve 8 Temmuz 2002

¹⁸⁶ A,g,e, 106-107.

¹⁸⁷ African Union Commission, "African Union Handbook 2018", (Addis Ababa and New Zealand: The African Union Commission and New Zealand Ministry of Foreign Affairs and Trade Publishing, 2018):14.

¹⁸⁸ Jakkie Cilliers, "Commentary Towards The African Union", African Security Review,10,2, (2010):105.

¹⁸⁹ Müge Dalar, "Afrika Birliği Örgütü'nden Afrika Birliği'ne: Afrika'da Bütünleşme Çabaları," (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2013),115-116.

tarihinde Güney Afrika'nın Durban şehrinde düzenlenen Afrika Birliği Örgütü Zirvesini takiben fiilen sona ermiştir. Bu tarihten itibaren Afrika devletleri için yeni bir yapılanma olan Afrika Birliği süreci başlamıştır.¹⁹⁰ Afrika Birliği'nin kuruluşu ile ilgili Durban Deklarasyonu'nun kabul edilmesi ile başlayan sürecin 20 maddeden oluşan deklarasyonunun 14. Maddesinde Devlet ve Hükümet başkanları kendilerini Afrika Birliği Örgütü'nün prensiplerine, hedeflerine, birlik, özgürlük ve kalkınma ideallerine daha kararlı bir bağlılıkla tekrar adadıklarını ifade etmektedir. Deklarasyonun 18. ve 19. Maddelerinde yer alan kararlarca Afrika'nın gelişimine ve kıtada barış ve güvenliğin sürdürülebilir kılınmasına ilişkin teminatların verilmesi ile beraber iş birliğinin önemi vurgulanarak birlikte çalışma çağrısında bulunulmuştur.¹⁹¹

33 maddeden oluşan Afrika Birliği kurucu anlaşması, Birliğin hedeflerini ve prensiplerini içermekle beraber Afrika Birliği'nin kurulacak organları hakkındaki genel esas ve usulleri hakkında bilgi vermektedir. Kurucu anlaşmanın 3.maddesinde birliğin hedefleri yer almaktadır. Belirtilen hedefler arasında öncelikle Afrika halkları ve Afrika ülkeleri arasında daha büyük birlik ve dayanışmanın sağlanması, üye devletlerin bağımsızlıklarının savunulması, kıtanın politik ve sosyoekonomik entegrasyonunu hızlandırmak, Afrika kıtasının ve halkların çıkarlarına ilişkin konularda Afrika'nın ortak pozisyonunu sağlamak, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'ni dikkate alarak uluslararası iş birliğini teşvik etmek yer almaktadır.¹⁹² 14 farklı bentten oluşan madde, genel olarak Afrika'nın barış ve güvenliğinin sağlanmasına ilişkin hedefleri belirlemiştir. Kurucu anlaşmada hedeflerin belirtilmesinin akabinde ise birliğin prensiplerine yer verilmiştir. 4.madde de belirtilen hükümlerce Birliğe üye devletler arasında egemen eşitlik ve dayanışma, devletlerin bağımsızlıklarına saygı, Afrika halklarının birliğe katılımı, genel kurul kararı doğrultusunda belirlenecek uygun tedbirlerle üye devletler arasında meydana gelen çatışmaların barışçıl çözümü, Afrika kıtası için Ortak Savunma Politikasının oluşturulması, üye devletlerinin iç işlerine karışılmaması gibi hükümler yer almaktadır. Prensiplerin belirlendiği 4. madde de barış ve güvenlik esaslarına ilişkin belirtilen iki önemli

¹⁹⁰ "Assembly of The African Union First Ordinary Session 9 – 10 July 2002 Durban, South Africa", African Union, erişim 6 Aralık, 2022, https://au.int/sites/default/files/decisions/9564-assembly_au_dec_1-5_i_e.pdf

¹⁹¹ "SS/AU/Decl.2 (I) The Durban Declaration in Tribute to the Organization of African Unity and on the Launching of the African Union", African Union, erişim 6 Aralık, 2022, https://archives.au.int/bitstream/handle/123456789/284/Assembly%20AU%20Decl%20%2028I%29%20_E.PDF?sequence=1&isAllowed=y

¹⁹² "Constitutive Act of African Union", African Union, erişim 6 Aralık, 2022, https://au.int/sites/default/files/pages/34873-file-constitutiveact_en.pdf

bent yer almaktadır. Bu doğrultuda savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı işlenen suçlar gibi önemli durumlarda Genel Kurul'un kararını takiben bir üye devlete Birliğin müdahale hakkı bulunmaktadır. Aynı amaç doğrultusunda barış ve güvenliğin tesis edilebilmesi için üye devletlere de birlikten müdahale edilmesini isteme hakkı tanınmıştır.¹⁹³ Kurucu anlaşmanın organlarının belirtildiği 5.maddede yer alan ifadelerce Afrika Birliği'nin organları; Genel Kurul, Yürütme Konseyi, Pan-Afrika Parlamentosu, Adalet Divanı, Komisyon, Daimî Temsilciler Komitesi, Uzmanlaşmış Teknik Komiteler, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Konsey ve Mali kurumlardır. Belirtilen organlar dışında kurulun kurulmasına karar verebileceği diğer organlar olarak belirlenmiştir.¹⁹⁴ Bugün, Güney Sudan (2011) ve Fas'ın da (2017) dahil olmasıyla 55 üye devletten oluşan Afrika Birliği, Orta Afrika, Doğu Afrika, Kuzey Afrika, Güney Afrika ve Batı Afrika olmak üzere beş farklı coğrafi yapıya ayrılmıştır.¹⁹⁵

Uluslararası sistemdeki dönüşümlerde Soğuk Savaş Dönemi önemli bir ayrıma işaret eder. Her yapıyı etkilediği gibi bölgesel kuruluşları da etkileyen Soğuk Savaş döneminde Afrika bölgesine bakıldığında söylemek mümkün ki bu dönemde Afrika kendi kararlarınca hareket edememiş ve sömürge mirasını sürdürmek durumunda kalmıştır. Her ne kadar bölgesel aktörler kıtanın barış ve güvenliği için çalışsa da yapısal bozukluklar ve uluslararası konjonktür bu duruma engel olmuştur. Bütünleşme hareketlerini ifade eden entegrasyon süreci, aynı zamanda bir ulusun kurumsallaşma süreçlerini de ifade etmektedir. Bu bağlamda Afrika ülkeleri için üç farklı entegrasyon döneminden bahsedilmiştir. Afrika ülkelerinin ilk kurumsallaşma süreci Pan-Afrika Kongreleri ile, ikinci kurumsallaşma süreci Afrika Birliği Örgütü ile ve üçüncü olarak da Afrika Birliği ile gerçekleşmiştir.¹⁹⁶ Pan-Afrikacılığın kurumsallaşmasında önemli olan Afrika Birliği Örgütü, sömürgecilik ve ırkçılığa karşı güçlü mücadelesi ile Pan-Afrika dayanışması daha da güçlenmiştir. Fakat, Afrika ülkelerinin sömürgelerinden kurtulmaları ile başlayan süreçte Pan-Afrikanizm ideolojisine bağlılık giderek zayıflamaya başlamıştır. Bir çeşit kayıtsızlık kültürü halini alan yapıda egemenlik, topraklara müdahale etmeme gibi unsurların ön plana çıkması devlet içi huzursuzlukları hızlandırmış ve çoğu gayri meşru diktatörler, oligarklar ve kleptokratlar olan Afrikalı

¹⁹³ A.g.e, article 4.

¹⁹⁴ A.g.e, article 5.

¹⁹⁵ "Member States", African Union, erişim 6 Aralık, 2022, https://au.int/en/member_states/countryprofiles2

¹⁹⁶ Timothy Murithi, "Introduction: Contextualising the debate on a Union Government for Africa" içinde *Towards a Union Government for Africa: Challenges and Opportunities*, der. Timothy Murithi (ISS Monograph Series, No: 140, Addis Ababa January 2008),3-4.

liderlerin çoğunluğu kendi halklarına karşı işkence yapmasına sebep olmuştur. Bu dönemde gerçekleşen Ruanda Soykırımında OAU, devlet egemenliğine karşı duramamış ve barış ve güvenliği sağlayamamıştır. Afrika Birliği Örgütü'nün başarısız olmasındaki en temel sebeplerin başında devlet egemenliği ve müdahale etmeme, toprak bütünlüğüne saygı gösterme ilkelerinden dolayı iç savaflara müdahale edememesi gelmektedir.¹⁹⁷

Afrika'da entegrasyon sürecinin 3.adımı olan Afrika Birliği, Afrika Birliği Örgütü'ne kıyasla daha emin ve doğru politikalar benimsemiştir. Afrika Birliği, kurulduğu günden beri kıtada yaşanan yapısal bozuklukların giderilmesi hem de kıtada kolektif güvenliğin sağlanması için revizyonist politikalar benimsemektedir. Kolektif güvenliğin çalışılmasına yönelik gerçekleştirilen çalışmalar hem kıta güvenliği hem de uluslararası sistemin güvenliği açısından kilit rol oynamaktadır. Kurulduğu ilk yıllardan itibaren barış ve güvenliğe yönelik çalışmaların en belirgin ve en önemlisi Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Mimarisi (APSA)'dır. APSA'nın kurulması hem Afrika için hem de Afrika Birliği Operasyonları için oldukça önemli olmuştur.

2.2.2. Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Mimarisi (APSA)

Afrika Birliği kurucu anlaşmasının 5.maddesinde yer alan bir hüküm ile kurul tarafından belirlenecek yeni organların kurulmasının mümkün olmasıdır. Bu karar doğrultusunda APSA olarak bilinen yeni bir güvenlik örgütünün kurulması Afrika Birliği'nin güvenlik politikalarında ne kadar ciddi çalışmalar yaptığının bir göstergesidir. Benimsenen bu güvenlik politikası Afrika için yeni bir dönüm noktasını ifade etmekle beraber Afrika'nın uluslararası sistemdeki imajına da olumlu bir katkı sağlamıştır.

Kıtasal, bölgesel ve ulusal düzeyde birbiriyle ilintili bir yapıdan oluşan Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Mimarisi, çatışmaları önlemek ve kıtada barış ortamını sağlamaya yönelik birleştirilmiş yapıları ve prosedürleri ifade etmektedir.¹⁹⁸ Barış ve güvenlikle ilgili konuların önceliğe alınması amacıyla kurulan Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Mimarisi' nin temel direği olan Barış ve Güvenlik Konseyi, çatışmaların önlenmesi, çözümü ve yönetiminin

¹⁹⁷ Mondjombo Saidi Sındanı, "Afrika Birliği'nin Barış ve Güvenlik Yaklaşımı Teorik Bakıştan Gerçekçiliğe Doğru Bir İnceleme", *Africana-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi*, 2 (2),111.

¹⁹⁸ Soner Karagül, İbrahim Arslan, " Afrika'da Barış ve Güvenliğin İnşasında Kıtasal Yaklaşım: Afrika'da Barış ve Güvenlik Mimarisi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 10,19, (2014), 69.

sağlanmasında yetkili olan Afrika Birliği'nin daimi organıdır.¹⁹⁹ Barış ve Güvenlik Konseyi'nin kurulmasına ilişkin Protokol 9 Temmuz 2002'de Güney Afrika'nın Durban kentinde kabul edilmiş ve 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. Hazırlanan protokolda Birleşmiş Milletler Şartı'na atıf yapılmıştır. Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında yetkili olan Güvenlik Konseyi'nin Afrika Birliği'nde ki örneği de Barış ve Güvenlik Konseyidir. Protokolün 2. Maddesinde Konseyi'in yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Bu doğrultuda Konsey, Afrika'daki kriz ve çatışmalara zamanında ve etkin bir müdahale edebilmek adına ortak bir güvenlik ve uyarı düzenlemesidir. Ayrıca Konsey, Komisyon, Bilgeler Paneli, Özel Fon, Kıta Erken Uyarı Sistemi ve Afrika Yedek Gücü tarafından desteklenmektedir.²⁰⁰

Barış ve Güvenlik Konseyi'nin kurulmasına ilişkin protokolün 3.maddesinde Konseyin amaçları belirlenmiştir. Bu amaçlar, Afrika'da barış, güvenlik ve istikrarı teşvik etmek, Afrika halkının can ve mal güvenliğini sağlamak, sürdürülebilir kalkınmaya elverişli koşulların yaratılmasını teşvik etmek, çatışmaları önlemek ve öngörmek temel amaçlardandır. Barış ve Güvenlik Konseyi bu çatışmaların çözümü için barışı sağlama ve barışı tesis etme işlevlerini üstlenme sorumluluğuna sahiptir.²⁰¹

Konseyin amaçları arasında ayrıca uluslararası terörizmle her koşulda mücadele etmek ve önlemeye yönelik kıtasal çabaların koordine edilmek, kurucu anlaşmanın 4(d) maddesinde belirtilen Birlik için ortak bir savunma politikası geliştirmek ve çatışmaları önleme çalışmalarının bir parçası olan demokratik uygulamaları, hukukun üstünlüğünü teşvik etmek ve insan haklarını ve temel özgürlükleri, insan yaşamının kutsallığına saygıyı ve uluslararası insancıl hukuku korumak yer almaktadır.²⁰² Erken uyarı yaparak önleyici diplomasi uygulayan Barış ve Güvenlik Konseyi, 2003 yılında yasada yapılan değişiklik sonucunda 2004 yılında 15 üyeden oluşmakta ve üyeler Yürütme Konseyi tarafından seçilmektedir.

APSA çatışma yönetiminin sürdürülmesinde alt topluluklarla iş birliği gerçekleştirmektedir. Bu minvalde bölgesel ekonomik topluluklardan ekonomi, entegrasyon ve ticaret gibi konularda destek alınmaktadır. Öyle ki APSA, barış ve güvenlik için oldukça

¹⁹⁹ "Peace and Security Council", African Union, erişim 7 Aralık, 2022, <https://au.int/en/psc>

²⁰⁰ "Protocol Relating To The Establishment Of The Peace And Security Council Of The African Union", African Union, erişim 7 Aralık, 2022, <https://www.peaceau.org/uploads/psc-protocol-en.pdf>

²⁰¹ A,g,e, article 3.

²⁰² A,g,e.

güçlü bir yapı olsa da kolektif bir yapılanma ile çalışan konsey, ECOWAS, ECCAS, IGAD, EAC gibi örgütlerle iş birliği içinde olarak karşılıklı etkileşim içindedir.²⁰³

Afrika Ortak Savunma ve Güvenlik Politika Deklarasyonu, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisini oluşturan unsurlarla ilgili usulleri belirlemekte güvenliğe yönelik tehditleri tanımlamaktadır. Afrika'nın barış ve güvenliği için tehdit olan yapılar iç ve dış tehditler olarak detaylı şekilde ele alan deklarasyon kararında iç tehditler; devletler arası çatışmalar, devlet içi çatışmalar ve istikrarsız çatışma sonrası durumlar; vahim insani durumlar ve diğer durumlar olarak ele alınmıştır. Güvenlik tehditlerine oldukça detaylı yaklaşan bu metinde devletlerarası çatışmalar; Afrika Birliği üye ülkelerinin egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne zarar veren durumlar, üye devletler arasında fiili güç kullanılmasını veya güç kullanma tehdidini içeren durumların olması, bir devletin iç işlerine karışmama ilkesine saygı gösterilmeme hali ve Afrika Birliği ilkelerini ve BM şartı hükümlerini ihlal eden bir ülkeden veya ülkeler birliğinden gelen saldırı tehdidi olarak tanımlanmıştır.²⁰⁴ Aynı şekilde devlet içi çatışma ve gerilim durumlarında yaşanan tehdit unsurları ise; savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı işlenen suçların varlığı, siyasi suikast, terör eylemleri ve yıkıcı faaliyetlerin gerçekleşmesi ve insan hayatının kutsallığına saygı gösterilmemesi, demokratik kurum ve yapıların desteklenmesini engelleyen durumlar, seçim süreçlerinin uygunsuz şekilde yürütülmesi, insan ve halkların haklarının korunmaması ve fırsat eşitliğinin sağlanmayarak ırkçılık, ayrımcılık, dini ve etnik aşırılık faaliyetlerinin meydana gelmesidir. Son olarak ise istikrarsız çatışma sonrası durumlarda yaşanan güvenlik tehditleri arasında da çatışma sonrası barışın yeniden sağlanamaması ve rehabilitasyon sürecinin işletilememesi yer almaktadır. Hem Afrika kıtası özelinde hem de kıta içinde yaşanan ve uluslararası konjonktürde de yayılım etkili gösteren diğer güvenlik tehditlerinde başta mülteci sorunu olmak üzere küçük ve hafif silahların yasa dışı yollarla çoğaltılması, HIV/AIDS gibi salgın hastalıklar, kara para aklama olayları, uyuşturucu kaçakçılığı, insan kaçakçılığı gibi kritik sorunlar gelmektedir.²⁰⁵

Afrika Barış ve Güvenlik mimarisi altında oluşturulan barış ve güvenlik konseyi, kıta güvenliğinin sağlanması için çok boyutlu çalışmalar gerçekleştirmektedir. Koordinasyon ve

²⁰³ Erin Kimball Damman, "Peacekeeping for Approval: The Rise of African-Led Interventions", (A Dissertation for the degree Doctor of Philosophy, Northwestern University, Evanston, Illinois 2012.), 47.

²⁰⁴ "Solemn Declaration on a Common African Defence and Security Policy", African Union, erişim Aralık, 2022, https://au.int/sites/default/files/documents/30849-doc-solemn_declaration_on_cadsp_0.pdf

²⁰⁵ A,g,e

organizasyon yapısı oldukça güçlü olan APSA, Barış ve Güvenlik Konseyi'nin etkinlik kazanmasında etkili olan bölgesel ve küresel örgütlerle ilişkilerini pekiştirerek iş birliği yapmaktadır. Afrika'nın kolektif güvenliğinin sağlanmasına yönelik izlenen stratejilerde Kıtasal Erken Uyarı Sistemi, Akil İnsanlar Heyeti, Afrika Acil Müdahale Gücü gibi oluşumlardan da destek alınmaktadır.

Barış ve Güvenlik Konseyi ile koordineli çalışan Akil İnsanlar Heyeti, Afrika Birliği Barış ve güvenlik Mimarisi'nin kritik yapılarından biridir. Barış ve Güvenlik Konseyi'ni kuran kurucu protokolün 11.maddesinde Akil İnsanlar Heyeti, kıtada barış, güvenlik ve kalkınma davasında olağanüstü katkılar sağlayan, saygın Afrikalı kişilerden oluşan beş kişilik bir panel olarak tanıtılmıştır.²⁰⁶ Barış ve Güvenlik Konseyi ve Komisyon Başkanı'nın özellikle çatışma önleme alanlarındaki çabalarını desteklemek için oluşturulmuştur. Bu heyet kıtada barış, kalkınma ve güvenlik çalışmalarına önemli katkılar sağlamış özellikle silahlı çatışmalarda kadınlar ve çocuklar başta olmak üzere, seçim anlaşmazlıkları gibi barış ve güvenlik konularında önemli raporlar hazırlamıştır. İlk kez 2007'de oluşturulan Heyet, Barış ve Güvenlik Konseyi'ne ve Konsey aracılığı ile Genel Kurul'a rapor sunmakla görevlidir. Akil İnsanlar Heyeti'nin fonksiyonları ile ilgili usuller Komisyon başkanı tarafından düzenlenmekte ve Barış ve Güvenlik Konseyi tarafından onaylanmaktadır.²⁰⁷

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Mimarisi altında görevlendirilen Kıtasal Erken Uyarı Sistemi, kıtanın güvenliğine yönelik olabilecek her türlü tehdit ve tehlikeye karşı kurulmuş bir uyarı mekanizmasıdır. Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi Protokolünün 12.maddesinde çatışmaların önlenmesi ve tahmin edilmesini kolaylaştırmak amacıyla bir Erken Uyarı Sistemi olarak bilinen Kıtasal Uyarı Sistemi kurulacağı belirtilmiştir. Erken uyarı sistemine ilişkin kararların açıklandığı maddece, birliğin çatışma yönetimi müdürlüğünde "Durum Odası" olarak bilinen ve bir rapora dayalı veri toplama ve analizinden sorumlu bir gözlem merkezinin kurulması ve bu merkezde verileri işlenerek Genel Merkeze gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Komisyon, Erken Uyarı Sisteminin etkin verimli çalışabilmesi için uluslararası kuruluşlar, Birleşmiş Milletler, araştırma merkezleri, hükümet dışı organizasyonlarla iş birliği yapacak ve bu kurumlarla ilgili istişarelerde bulunacaktır. Komisyon bakanı, Erken Uyarı Sistemi aracılığıyla toplanan bilgileri Barış ve

²⁰⁶ "Panel of The Wise (POW)", African Union, erişim 8 Aralık, 2022, <https://www.peaceau.org/en/article/panel-of-the-wise>

²⁰⁷ Soner Karagül, İbrahim Arslan, "Afrika'da Barış ve Güvenliğin İnşasında Kıtasal Yaklaşım: Afrika'da Barış ve Güvenlik Mimarisi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 10,19, (2014), 78.

Güvenlik Konseyi'ne Afrika'daki barış ve güvenliğe ilişkin tehdit ve muhtemel çatışmalar hakkında zamanında tavsiyelerde bulunmak ve en uygun hareket tarzını önermek için kullanılmaktadır. Son olarak üye devletler, Barış ve Güvenlik Konseyi ve/veya Komisyon Başkanı tarafından erken uyarı bilgisince acil olarak eyleme geçmelerini konularında zorunlu tutulmuşlardır.²⁰⁸

Afrika'da barış ve güvenliği korumaya yönelik oluşturulan mekanizmada önemli bir diğer tamamlayıcı yapı Afrika Ani Müdahale Gücü'dür. Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Kuruluşuna Dair Protokolün 13.maddesi, Barış ve Güvenlik Konseyi'nin kurucu anlaşmanın 4(h) ve 4(j) maddeleri uyarınca barışı destekleme misyonlarının konuşlandırılması ve müdahaleye ilişkin sorumluluklarını yerine getirebilmesi için bir Afrika Yedek Kuvveti kurulmasını öngörmektedir. Çok disiplinli yedek birliklerden oluşan kuvvet, kendi ülkelerinde bildirilen zamanda intikale hazır olarak sivil ve askerlerden oluşacaktır. Bu amaç doğrultusunda üye devletler, Barış ve Güvenlik Konseyi tarafından kararlaştırılan barışa destek misyonlarına veya Genel Kurul tarafından izin verilen müdahaleye katılım için yedek birlikler oluşturmak üzere adım atacaktlardır. Oluşturulacak birliklerin gücü ve türleri, Afrika Birliği Barış Desteği Standart Operasyon Prosedürlerine (SOP'ler) göre belirlenecek ve mevcut kriz ve çatışma durumlarına bağlı olarak periyodik incelemelere tabi tutulacaktır.²⁰⁹ Afrika Yedek Kuvveti, gözlem ve izleme misyonları ve diğer barışa destek misyonları alanlarında görev alacaktır. Kurucu Senedin 4(h) ve (j) Maddelerine uygun olmak kaydıyla, barış ve güvenliği yeniden tesis etmek için bir Üye Devlete ağır koşullarla ilgili olarak veya bir Üye Devletin talebi üzerine müdahale, bir anlaşmazlığın veya çatışmanın tırmanmasını, devam eden şiddetli bir çatışmanın komşu bölgelere veya devletlere yayılmasını ve bir çatışmanın tarafları bir anlaşmaya vardıldıktan sonra şiddetin yeniden ortaya çıkmasını önlemek için önleyici konuşlandırma, çatışma sonrası silahsızlanma ve güçlerin dağıtılması dahil barışın inşası, çatışma bölgelerindeki sivil nüfusun acısını hafifletmek için insani yardım ve büyük doğal afetleri ele alma çabalarını desteklemek ve Barış ve Güvenlik Konseyi veya Meclis tarafından yetkilendirilebilecek diğer tüm işlevleri yerine getirmekle görevlendirilmiştir.²¹⁰

²⁰⁸ "Protocol Relating To The Establishment Of The Peace And Security Council Of The African Union", African Union, erişim 8 Aralık, 2022, <https://www.peaceau.org/uploads/psc-protocol-en.pdf>

²⁰⁹ "Protocol Relating to The Establishment of The Peace And Security Council of The African Union", African Union, erişim 9 Aralık, 2022, <https://www.peaceau.org/uploads/psc-protocol-en.pdf>

²¹⁰ A,g,e, article 13.

Afrika Yedek Gücü, bu görevleri üstlenirken Birleşmiş Milletler başta olmak üzere ilgili diğer uluslararası kuruluşlar ve bölgesel kuruluşların yanı sıra ulusal makamlar ve STK'lar ile iş birliği yapmaktadır. Gücün kontrol ve denetlemesi Konsey tarafından yürütülecektir. Afrika Yedek Gücü (ASF) tarafından yerine getirilecek her operasyon için Komisyon Başkanı, Barışı Destek Operasyonları Prosedürlerine uygun olarak Özel Temsilci ve bir Kuvvet Komutanı atamaktadır. Afrika'da barış ve güvenliğin tesis edilmesi ve desteklenmesi için askeri ve güvenlik ihtiyaçları hususunda Barış ve Güvenlik Konseyi'ne tavsiyelerde bulunmak ve yardımcı olmak üzere bir Askeri Komite teşkil edilmiş ve bu komite, konsey üye devletlerinin kıdemli askeri yetkililerinden oluşmaktadır. Silahlı çatışmalara bir cevap niteliğinde olan ASF, birbiri ile irtibatlı kıtasal, alt bölgesel düzey ve ülke düzeyi olmak üzere üç farklı seviyede faaliyet göstermektedir.²¹¹ ASF henüz bir operasyon başlatmamış fakat nihai operasyon için ön zemin hazırlamaktadır. Kıtasal düzeyde Afrika Birliği Komisyon Planlama unsuru, alt bölgesel düzeyde beş tugay ve ülke düzeyinde katkıda bulunan ülkeler yer almaktadır.²¹²

ASF'nin küçük ölçekli gözlemden zorla askeri müdahale yapılmasına kadar değişen altı farklı senaryoya cevap vermesi beklenmektedir. Bu senaryolar; Afrika Birliği bölgesel bir siyasi misyona karşı askeri tavsiye, bir Birleşmiş Milletler misyonu ile konuşlandırılmış Afrika Birliği bölgesel gözlemci misyonu, Bağımsız Afrika Birliği bölgesel gözlemci misyonu, 6.bölüm ve önleyici konuşlandırma misyonları (ve barış inşası) için Afrika Birliği bölgesel barışı koruma kuvveti, düşük seviyeli spoiler içeren de dahil olmak üzere karmaşık çok boyutlu barışı koruma görevleri için Afrika Birliği Barış Gücü ve son olarak örneğin uluslararası toplumun hemen harekete geçmediği soykırım gibi durumlarda Afrika Birliği müdahalesinin gerçekleşmesidir.²¹³ Belirlenen bu senaryolara cevap aramaya çalışan Afrika Yedek Gücü, Doğu Afrika Yedek Kuvveti (EASF), Kuzey Bekleme Tugayı (NARC), Batı Afrika Yedek Tugayı (ECOWAS), Orta Afrika Yedek Tugayı (ECCAS) ve Güney Afrika Yedek Tugayı (SADC) bölgelerinde ki birliklerden oluşan çok uluslu ve çok disiplinli sivil, polis ve askeri bileşenlerden oluşmaktadır. Bu bileşenler ASF'nin yukarıda belirtilen altı

²¹¹ Soner Karagül, İbrahim Arslan, "Afrika'da Barış ve Güvenliğin İnşasında Kıtasal Yaklaşım: Afrika'da Barış ve Güvenlik Mimarisi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 10,19, (2014), 80-82.

²¹² Paul D. Williams, "The African Union's Conflict Management Capabilities", *Council on Foreign Relations*, (2011), 10.

²¹³ Paul D. Williams, "The African Union's Conflict Management Capabilities", *Council on Foreign Relations*, (2011), 10-11.

barış destek senaryosunda belirtilen yapılara en uygun biçimde hızlı konuşlandırılmak için hazır beklemekle görevlendirilmiştir.²¹⁴

Afrika Yedek Gücü kapsamında oluşturulan en gelişmiş Tugay, Afrika Yedek Kuvveti'nin beş bölgesel çok boyutlu gücünden biri olan -eski adıyla EASBRİG-Doğu Afrika Yedek Gücü (EASF)'dür. EASBRİG için sadece sivil bileşen ve yedek kadrosunun oluşturulması gereklidir. 2004 yılında kurulan EASF, Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Kurulmasına İlişkin Protokol'ün 13.maddesince belirtilen işlevleri yerine getirmesi ile yükümlüdür.²¹⁵ Batı Afrika'da ECOBRIG ve Güney Afrika'da SADCBRIG için bölgesel tugayların çalışmaları devam etmekle beraber bu tugaylar gelişim göstermektedir. Fakat, Orta Afrika'da oluşturulan ECCAS teşkil hususunda yeterince başarılı olmamıştır. Kuzey Afrika'daki NASBRIG ise en iyi iyimser haliyle henüz kurulma aşamasındadır. Tüm bu gelişmelerde etkili olan önemli unsur bölgelerde yaşanan çatışmalardır, dolayısıyla bazı bölgelerdeki karmaşık çatışmalar, ASF'nin oluşturulmasını zorlaştırmıştır.²¹⁶

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Mimarisi 'ne yönelik ana finansman kaynağı olan Afrika Barış Fonu, Afrika Birliği Örgütü çatışmalara çözüm olması amacıyla Kahire Deklarasyonu'nun 23. Paragrafı uyarınca oluşturulmuştur. Oluşturulan bu fon, Afrika Birliği Örgütü'nün düzenli bütçesinden ödenekler, üye devletlerin gönüllü katkıları ve Afrika içindeki ve dışındaki diğer kaynaklardan oluşturulmaktadır.²¹⁷ Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'ni kuran protokolün 21.maddesinde belirtilen maddece, barışa destek misyonları ile barış ve güvenli alakalı diğer operasyonel faaliyetler için gerekli mali kaynakların sağlanması amacıyla Barış Fonu olarak anılan Özel Fon kurulmuştur.²¹⁸ 1993 yılından beri yerleşen bir uygulama olan Barış Fonu, Afrika Birliği Örgütü Mekanizması altında örgütün düzenli bütçesinin %6'sı kendisine tahsis edilmiştir. Birleşmiş Milletler'deki sistemin aksine, Afrika'nın yoksul bir ülke olması ve üye devletlerin kimi zaman

²¹⁴ "About EASF", Eastern Africa Standby Force, erişim 9 Aralık, 2022, <https://www.easfcom.org/index.php/en/about-easf>

²¹⁵ A,g,e

²¹⁶ Ulf Engel and Joao Gomes Porto, "Africa's New Peace and Security Architecture: Toward an Evolving Security Regime", *Routledge*, (2009), 88.

²¹⁷ Edmund Amarkwei Foley, "Taking a critical Look at Conflict and Human Rights from the Organization of African Unity to the African Union, a Dissertation for the degree of master of laws (LLM) in human rights and democratisation in Africa", Master 's Thesis, School of Humanities and Social Sciences, American University in Cairo, Department of Political Science, 2004), 22.

²¹⁸ "Protocol Relating To The Establishment Of The Peace And Security Council Of The African Union", African Union, erişim 9 Aralık, 2022, <https://www.peaceau.org/uploads/psc-protocol-en.pdf>

kuruluşa karşı mali yükümlülüklerini yerine getirmemesi veya zorlanmaktadırlar. Bu durumda Afrika Birliği'nin barış ve güvenlik faaliyetlerini zorlaştırmakta ve sınırlamaktadır.²¹⁹ Örneğin Afrika Birliği, 1993-2005 yılları arasında Afrika Birliği Örgütü Barış Fonu, 7 milyon dolardan az para almış ve kabaca bu miktarın yaklaşık 45 milyon doları Afrika Birliği üyesi olmayan ülkelerden karşılanmıştır.²²⁰ Kurul, Barış Fonu'na 2017 yılında 325 milyon dolar verilmesine karar vermiştir. Belirlenen bu miktar %0.2 vergiden 2022'ye kadar toplamda 400 milyon dolara yükselmiştir. İhtiyaç olması halinde yıllık olarak yenilenecek bu fon maksimum miktarı ifade etmektedir. Barışı destekleme operasyonlarından daha fazlasını kapsayan barış fonu, Afrika Birliği arabuluculuk ve önleyici diplomasi faaliyetlerini, kurumsal hazırlığı ve kapasitesini tam olarak finanse etmesini, barış operasyonları bütçesinin %25'ini finanse etme taahhüdünü yerine getirmesini sağlayacaktır.²²¹ Belirlenen miktardan da anlaşılacağı gibi finansal zorlukların yaşanması Afrika Birliği'ni dışa bağımlı hale getirmektedir.

2.2.3. Afrika Birliği Kurucu Anlaşmasında askeri müdahale

Birleşmiş Milletler 'in kurulması ile devletlerin birbirine karşı kuvvet kullanılması yasaklanmış ve uluslararası hukukta şiddet tekeli Birleşmiş Milletler 'in kontrolüne bırakılmıştır. Bir bölgesel örgütün kuvvet kullanma ve askeri müdahale gerçekleştirebilmesi Birleşmiş Milletler kurucu anlaşmasında belirtildiği gibi BM Güvenlik Konseyi'nin iznine tabiidir. BM Güvenlik Konseyi, izni ve bilgisi olmadan hiçbir bölgesel örgüt askeri eyleme başvuramaz.²²² Afrika Birliği Kurucu Anlaşması'nda birliğin üye devletlere karşı askeri müdahalede bulunma hakkı düzenlenmiş fakat kurucu anlaşma BM Güvenlik Konseyi'nin kararlarına ilişkin herhangi bir atıfta bulunmamıştır.

²¹⁹ Mondjombo Saidi Sındani, "Afrika Birliği'nin Barış ve Güvenlik Yaklaşımı Teorik Bakıştan Gerçekçiliğe Doğru Bir İnceleme", *Africana-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi*, 2 (2),(2002), 122.

²²⁰ Paul D. Williams, "The African Union's Conflict Management Capabilities", *Council on Foreign Relations*, (2011), 12.

²²¹ "Peace Fund", African Union, erişim 9 Aralık, 2022, <https://au.int/en/peace-fund>

²²² Birleşmiş Milletler Anlaşması 53.madde;1. Güvenlik Konseyi, gerekirse kendi yetkisi altında zorlayıcı önlemlerin uygulanması için bölgesel anlaşma ya da kuruluşlardan yararlanır. Bununla birlikte, Güvenlik Konseyi'nin izni olmaksızın bölgesel anlaşmalar uyarınca ya da bölgesel kuruluşlar tarafından hiçbir zorlama eylemine girişilmeyecektir; bu maddenin 2.fikrasında verilen tanıma göre düşman devlet sayılan devlete karşı 107.Madde uyarınca alınan ya da böyle bir devletin saldırı politikasına yeniden girişmesine karşı bölgesel anlaşmalar çerçevesinde yöneltilen önlemler, ilgili hükümetlerin isteği üzerine örgütün böyle bir devlet tarafından girişilecek yeni bir saldırıyı önleme görevini üstlenmesi mümkün oluncaya dek, bunun dışındadır. 2. Bu madde'nin 1. Fikrasında kullandığı şekliyle düşman devlet terimi, İkinci Dünya Savaşı sırasında işbu Anlaşma'yı imzalamış herhangi bir devleti anlatır.

Afrika Birliği kurucu anlaşmasının 4.maddesinde Birliğin uygulayacağı ilkeler belirtilmiştir. Bu ilkeler, askeri müdahalelere ilişkin düzenlemeleri de kapsamaktadır. Askeri müdahaleye ilişkin karar ve usullerde Afrika Birliği Örgütü ile karşılaştırma yapıldığında, Afrika Birliği Örgütü Şartı'nın 3.maddesinde tüm üye devletlerin egemen eşitliğine değinilerek örgütün devletlerin iç işlerine karışmayacağı taahhüt edilmiştir.²²³ Müdahale yasağını belirten bu madde kapsamına uymak zorunda olan Afrika Birliği Örgütü, askeri müdahaleler gerçekleştirememiş ve ağır insan hak ihlalleri ile sonuçlanan iç savaşlara engel olamamıştır. Aslında örgütün başarısız olması ve Afrika Birliği haline dönüşmesinde ki temel neden bu durumdur. Afrika Birliği'nde ise kurucu anlaşmada belirtilen şartlar haricinde müdahale etmeme, iç işlerine karışmama ilkesi benimsenmiştir. Askeri müdahalelere yönelik en büyük fark Afrika Birliği kurucu anlaşmasının 4(h) fıkrasınca belirtilen soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlarda birliğin müdahale hakkının bulunmasıdır. ²²⁴ Birliğin müdahale hakkı, insancıl hukukun ağır ihlalleriyle sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte Afrika Birliği Kurucu Anlaşması'nın Değiştirilmesine Dair Protokol,4(h)'nin kapsamını genişletmiş ve meşru bir tehdit olması durumunda Barış ve Güvenlik Konseyinin önerisiyle müdahale hakkı genişlemiştir. Antlaşma'nın 4.maddesinin h bendinin genişletilerek (q) ve (r) olmak üzere iki bent eklenmesine karar verilmiştir.

Q bendinde belirtilen usullere göre, herhangi bir devletin kendi topraklarının başka bir üye devlete karşı yıkım için bir üs olarak kullanılmasına izin vermemesi, r bendi ise herhangi bir üye devletin topraklarının başka bir üye devlete karşı yıkım için bir üs olarak kullanılmasına izin vermesinin yasaklanması şeklindedir.²²⁵

Barış ve güvenliğin tehdidinde, meşru düzene yönelik tehdidin kapsamına ilişkin ne protokolde ne de kurucu anlaşmada açıklık bulunmamaktadır. Bundan dolayı Afrika Birliği'nin ağır ihlaller durumunda çok çeşitli gerekçelerle devletlere müdahale etmesi mümkün hale gelmiştir. Hangi durumun barış için bir tehdit oluşturduğu ve dolayısıyla hangi

²²³ "Charter of Organization of African Union", African Union, erişim 8 Aralık, 2022, https://au.int/sites/default/files/treaties/7759-file-oau_charter_1963.pdf

²²⁴ "Constitutive Act of African Union", African Union, erişim 8 Aralık, 2022, https://au.int/sites/default/files/pages/34873-file-constitutiveact_en.pdf

²²⁵ "Protocol on Amendments to The Constitutive Act of The Africa Union", African Union, erişim 8 Aralık, 2022, https://au.int/sites/default/files/treaties/35423-treaty-0025_PROTOCOL_ON_THE_AMENDMENTS_TO_THE_CONSTITUTIVE_ACT_OF_THE_AFRICAN_UNION_E.pdf

durumlarda askeri müdahalenin gerçekleştirileceği hususunda Barış ve Güvenlik Konseyi geniş bir yetkiye sahip olmakla beraber yorumlama alanı geniştir. Bu yönüyle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden ya da bozan eylemleri tespit etme konusundaki geniş takdir yetkisi ile benzer bir yapı olduğundan bahsedilebilir.²²⁶

Afrika Birliği kurucu anlaşmasının 4.maddesinde bazı hükümlerde çelişki olduğu düşünülebilir. Öyle ki uluslararası örf ve adet hukukunun “müdahale etmeme” ilkesini desteklemesine rağmen bazı ince nüanslar bulunmaktadır. 4.madde kapsamında, Birleşmiş Milletler anlaşmasının 2/7 maddesinde yer alan Birleşmiş Milletler şartındaki amaçlarla aynı sonucu amaçlamadığını ortaya koymaktadır. Bir diğer farklılık olarak ise mevcut şartta yer alan hiçbir husus Birleşmiş Milletler'e esasen herhangi bir devletin iç yargı yetkisine giren meselelere müdahale etme yetkisi vermediğini belirtir. Afrika Birliği kurucu anlaşmasının 4(h) bendinde belirtilen hükümler kapsamındaki müdahale etmeme hakkı iç silahlı çatışmalarla sınırlı değildir. Birlik üyeler arasında yani uluslararası nitelikte silahlı çatışmalar söz konusu olduğunda da müdahale hakkını kullanabilir. Ek olarak madde 4(h), Afrika Birliği'ne üye devletlerin devlet içi veya devletlerarası çatışmalarına müdahale etme ayrıcalığı değil, hakkı tanıır.²²⁷ Yani bu madde AfB'ye müdahale yükümlülüğü değil müdahale etme hakkı tanımaktadır. Dolayısıyla bir çatışma durumunda müdahil olmak zorunda olmayan birliğin, bir çatışmaya müdahale edip etmeyeceği tamamen Devlet ve Hükümet Başkanları Kurulu'nun takdirine bağlıdır. Kendi topraklarında çatışmanın yaşandığı ülkeler de dahil olmak üzere hiçbir üye devlet Afrika Birliği'nin kendi topraklarına girmesini engelleyemez. İlgili devletin böyle bir müdahaleye rıza göstermemesi önemsiz olacaktır. Bu, ilgili bir üye devletin kendi topraklarındaki barışı koruma operasyonlarına yönelik cömert tutumuyla nihai olarak bağlantılı olan OAU rejiminden dikkate değer bir sapmadır. Görünüşe göre, bir üye devletin Birliğin zorunlu müdahalesinden kaçınmasının tek yolu, ya örgütten tamamen çekilmek ya da Devlet ve Hükümet Başkanları Meclisi'nin bir müdahale başlatmamaya karar vermesidir. Ancak müdahale hakkı olduğu için, bundan ancak kolektif bir müdahale etmeme kararı ile kaçınılabılır.²²⁸

²²⁶ Berat Lale Akkutay, “Afrika Birliği'nin Askeri Önlemlere Başvurma Hakkı”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2,4, (2016), 23-24.

²²⁷ Ademola ABASS, Mashood BADARIN, “Towards Effective Collective Security and Human Rights Protection in Africa: An Assessment of the Constitutive Act of the New African Union”, *Netherlands International Law Review*, 49,1, (2002), 15.

²²⁸ A,g,e, 16.

Askeri müdahaleye ilişkin kararların yer aldığı 4.maddenin J bendi rızaya dayalı müdahaleye ilişkindir. Bu madde de “üye devletlerin barış ve güvenliği yeniden tesis etmek için Birlik’ten müdahale talep hakkı” bulunmaktadır.²²⁹ Bu maddede belirtilen müdahaleler, müdahale edilecek olan devletin rızasına bağlıdır. Bu kapsamda gerçekleştirilen operasyonlar da iç savaş ve iç gerginliklerin fazla olduğu başta Somali olmak üzere Burundi, Sudan ve Komorlor gelmektedir.

2.3. Birleşmiş Milletler ve Afrika Birliği İş Birliği

Birleşmiş Milletler Anlaşması’nın 8. Bölümünde düzenlenen bölgesel anlaşmalar aracılığı ile bölgesel örgütlerle iş birliği kurulmaktadır. BM Anlaşması 52.madde de belirtildiği üzere uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında bölgesel anlaşma ya da kuruluşlar engellenmemektedir. Maddenin devamında belirtilen şartta yapılacak anlaşma ve kuruluşların ve bu kuruluşların çalışmalarının Birleşmiş Milletler ’in amaç ve ilkeleri ile bağdaşması gerekmektedir.²³⁰ Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında önemli rolü olan bölgesel örgütlere ilişkin, BM Anlaşması 53.madde de Güvenlik Konseyi’nin geniş yetkilerine verilmiştir. Belirtilen bu madde gereğince, Güvenlik Konseyi’nin gerekirse kendi yetkisi altına alınan zorlayıcı önlemlerin uygulanması için bölgesel anlaşma ya da kuruluşlardan yararlanabilmektedir. Bununla birlikte, Güvenlik Konseyi’nin izni olmaksızın bölgesel anlaşmalar uyarınca ya da bölgesel kuruluşlar tarafından hiçbir zorlama eyleme girişilemez.²³¹ Güvenlik Konseyi gerçekleştirdiği barış gücü operasyonlarında veya arabuluculuk, önleyici diplomasi alanında bölgesel örgütlerle iş birliğine giderek hem kıtasal hem ülkesel hem de uluslararası barış ve güvenliğin yeniden tesisi, çatışma ve anlaşmazlıkların çözümü ile sürdürülebilir barışın sağlanmasına katkı sağlamaktadır.

Birleşmiş Milletler, kendi ordusunun olmamasından kaynaklı olarak bölgesel anlaşmalar aracılığı ile iş birliği yapılacak örgütün askeri ordusunu kullanarak uluslararası barış ve güvenliği sağlamaya çalışmaktadır. Kimi durumlarda bölgesel örgütlerin önemi çok daha belirgin olmakla beraber güvenliğin tamamlayıcı unsurunu oluşturur. Bölgesel anlaşmaların amacı, kıtasal ve uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için

²²⁹ “Constitutive Act of African Union”, African Union, erişim 9 Aralık, 2022, https://au.int/sites/default/files/pages/34873-file-constitutiveact_en.pdf

²³⁰ “Charter of United Nations”, United Nations, erişim 9 Aralık, 2022, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

²³¹ A,g,e, article 53.

gerçekleştirilecek faaliyetlerin ve özellikle askeri müdahalenin sağlanmasında iş birliği yapılmasıdır.

Dünyada en fazla çatışma ve anlaşmazlığın yaşandığı bölge Afrika Kıtasıdır. Afrika Birliği Örgütü'nün 2002 yılında Afrika Birliği'ne dönüşmesi ile devam eden süreçte BM-Afrika Birliği iş birliği ile bölgede barış gücü operasyonları hızla gelişmiş, kıtanın ve uluslararası sistemin güvenliğine katkı sağlamak amacıyla icra edilen faaliyetler günümüzde de devam etmektedir.

Afrika Birliği- Birleşmiş Milletler ilişkisinde gerçekleştirilen operasyonlar, her iki örgütün kurucu anlaşmaları aracılığı ile hukuki çerçevelerini de belirlemiştir. Hiç kuşkusuz yapılan bu operasyonlar hukuka uygun olmalıdır fakat günümüzde bu operasyonların insancıl hukuka uygulanabilirliği tartışma konusudur.

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin, Afrika'da barış ve güvenliğin tesis edilmesi amacıyla kendisine verilen görevlerin yerine getirilmesinde birincil iş birliği yaptığı mekanizma Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'dir.

Birleşmiş Milletler kurucu anlaşmasının 2/7. Maddesinde yer alan ifade de “İşbu Anlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler'e herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi üyeleri de bu türden konuları işbu Anlaşma uyarınca bir çözüme bağlayamaz; ancak bu ilke VII. Bölümde öngörülmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını hiçbir şekilde engellemez.” açıklaması yer almıştır.²³² Bu maddeden anlaşılacağı üzere Birleşmiş Milletler bir devletin iç yetkisine tabii olan konularda müdahale etme hakkı olmadığını belirtmiştir fakat maddenin devamında yer alan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasında devlet izni olmaksızın BM yetkilidir, dolayısıyla bu eylemlerin uluslararası hukuka aykırı bir nitelik taşımadığına yönelik yorumlama yapılabilir. Sonuç olarak, 2/7. Madde zorlayıcı tedbirlerin tamamlayıcı olan askeri kuvvet kullanmayı da kapsadığından dolayı BM Güvenlik Konseyi barışın bozulduğu, tehdit altında olması veya bir saldırı eyleminin gerçekleşmesi durumunda 7.bölüme dayanan yetkileri ile üye devletlere askeri olan ve/veya olmayan zorlama önlemleri uygulayabilir.

²³² “Charter of United Nations”, United Nations, erişim 11 Aralık, 2022, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

Birleşmiş Milletler Anlaşması'nda belirtilen müdahaleye ilişkin düzenlemeler aynı şekilde Afrika Birliği kurucu anlaşmasında da düzenlenmiştir. Bu doğrultuda kurucu anlaşmanın 4(g) maddesi müdahale yasağını düzenlemektedir. Bu madde de “Herhangi bir üye devletin başka bir ülkenin iç işlerine karışmaması” açıklaması yer almaktadır.²³³ Bu maddede belirtilen müdahale etmeme yasağı üye devletlerin birbirlerinin iç işlerine yönelik müdahaledir. Fakat AfB kurucu anlaşmasının 4(h) maddesinde ise “Birliğin ağır koşullar, yani savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı suçlar ile ilgili konularında kurul kararınca bir üye devlete müdahale etme hakkı” açıklaması yer almaktadır.²³⁴ Bu yönüyle de BM anlaşmasının 7. Bölüm kapsamındaki zorlama önlemlere ilişkin düzenlemelere benzetilmektedir. Bir devlete karşı askeri müdahalenin gerçekleştirilebilmesinin hukuki dayanağının da güçlü olması gerekmektedir.

UNEF (Birleşmiş Milletler Acil Müdahale Gücü) ve ONUC' un (Birleşmiş Milletler Kongo Operasyonu) niteliği ile BM.17. madde kapsamında Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'nin işlevleri ve bütçe uygulamalarının görüşüldüğü Uluslararası Adalet Divanı'nın (UCJ) 20 Temmuz 1962 tarihli “Birleşmiş Milletler' in Belirli Giderleri” Danışma Görüşü metninde UNEF ve ONUC özelinde finansman değerlendirmeleri ile bu operasyonların niteliği hakkında görüş verilmiştir. Bu metinde verilen bilgiler dahilinde UCJ, BM'nin 7. Bölümüne giren “zorlama eylemi” ifadesini “zorlayıcı askeri eylemler” olarak tanımlamıştır.²³⁵ Bu tanımlamanın yapılmasında ONUC operasyonlarındaki gelişmeler etkili olmuştur.

Bu savı destekleyecek açıklamada ise ONUC operasyonlarının karşı silahlı güç kullanımı içermediği söylenebilir. Yani bir devlete karşı silahlı kuvvet kullanımını içermeyen Birleşmiş Milletler Acil Müdahale Gücü, Güvenlik Konseyi'nin 39. Maddesince BMGK' nın devlette bir saldırı eylemi gerçekleştirdiği ve barışın bozulduğuna karar verilmesi durumunda devreye girer. Bu doğrultuda yapılan açıklamanın devamında Kongo'da kullanılan silahlı kuvvetlerin herhangi bir devlete karşı askeri eylemde bulunma

²³³ “Constitutive Act of African Union”, African Union, erişim 11 Aralık, 2022, https://au.int/sites/default/files/pages/34873-file-constitutiveact_en.pdf

²³⁴ A,g,e

²³⁵ “Certain Expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter) Advisory Opinions, International Court of Justice, erişim 11 Aralık, 2022, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/49/049-19620720-ADV-01-00-EN.pdf> s 177.

yetkisinin olmadığı ve bu operasyonun 7.bölümde belirtilen “Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler” dahilinde gerçekleşmesi durumudur.

3.BÖLÜM: AFRİKA BİRLİĞİ OPERASYONLARINDA İSTİSMAR VAKALARI

Şiddet, geçmişten günümüze her alanda ve her bölgede karşılaşılan bir olgudur. Toplumun kültürel ve sosyal yapısıyla doğrudan ilgili olan şiddet, psikolojik, sosyolojik ve hukuksal yönü ile alınmalıdır. Birçok farklı tanımlaması bulunan şiddet kavramı, güç ve baskının kullanımı ile ortaya çıkan; kontrol, tehdit ve tahakküm içeren, doğrudan veya dolaylı olarak cinsel, bedensel, ruhsal, ekonomik veya politik zarar veren ya da zarar verme riski taşıyan bireysel ya da toplumsal her tür tutum ve davranışı ifade etmektedir.²³⁶ İnsan hakkının istismarı olan şiddet Dünya Sağlık Örgütü'nde “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” şeklinde tanımlamıştır. Şiddet ve Sağlık Raporu şiddeti *kendine yönelik şiddet, kişiler arası şiddet ve kolektif şiddet* olarak üç farklı kategoride tanımlamıştır.²³⁷ Genel tanımı ile şiddet, bir grubun veya bireylerin başkalarının bedenlerine yönelik gerçekleştirdiği istismar türüdür.²³⁸ Çalışmanın ekler bölümünde istismar vakalarına ilişkin oluşturulan detaylı tablo yer almaktadır.

3.1. Somali'de Barış Gücü Operasyonları ve Güvenlikleştirme Çabaları

Uluslararası konjoktürde yaşanan gelişmelerin bazıları ya belirli bir süre sonra tekrar etmektedir ya da izleri çok uzun yıllar boyunca sürmektedir. Her iki gelişmeyi de bünyesinde barındıran Afrika ülkeleri, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası barış ve güvenlik için büyük bir tehdit arz etmektedir. Çünkü, Afrika bölgesindeki sömürge mirası her ülkede eşit olmasa da bugün hala etkilerini göstermeye devam etmektedir. Bu etkilerin en belirgin yaşandığı Somali, Afrika boynuzu ülkeleri içinde uluslararası sistemin güvenlikleştirmeye çalıştığı zorunlu bölgelerdendir.

²³⁶ Tefvik Odman, Lütfiye Odman, *Örselenen Çocuklar Çocuğun Aile İçi İstismarı ve İhmali* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 26.

²³⁷ Etienne G. Krug, Linda L. Dahlberg, James A. Mercy, Anthony B. Zwi and Rafael Lozano, *World Report on Violence and Health*(Geneva: World Health Organization, 2002), 5-6.

²³⁸ Bekir Kocadaş, Özge Özgür, Mahmut Özbulut, *Gençlik ve Şiddet Toplumsal Alanda Şiddetin Yükselişi* (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2010), 11-13.

Afrika Boynuzunda yer alan Somali, diğer Afrika Boynuzu ülkeleri olan Eritre, Cibuti ve Etiyopya gibi sömürgeleşme sonrası bağımsızlıklarını kazanan fakat homojenleşemeyen devletlerdendir. Afrika boynuzu ülkeleri de aynı şekilde hem ülke içi savaflara hem de devletlerarası silahlı çatışmalara sahne olmaktadır. Bu kapsamda ülkeler arası savaflarda Afrika Boynuzu'nun en güçlü devleti olarak adlandırılan Etiyopya ile Somali, Etiyopya ile Eritre, Eritre ile Cibuti arasında ciddi çatışmalar ve anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bağımsızlık hareketi girişimleri sonucunda Eritre, Etiyopya ile yaşanan iç savaş sonrasında 1993'te, Cibuti ise 1977'de bağımsızlığını kazanmıştır.²³⁹ Devletlerin bağımsızlıklarını kazanmaya başlaması aslında “yeni sömürgecilik” olarak adlandırılan dekolonizasyon sürecidir. Dekolonizasyon sürecinde devletlerin “devlet” erkine sahip olacak şartların tamamını sağlayamamış olmalarından kaynaklı olarak bugün hala bölgede sömürge izleri devam etmektedir.²⁴⁰ Sömürge sonrası modernleşme süresinde devletleşme ve modern devletin inşasının tesisinde Somali, Cibuti ve Eritre gibi kolonyal modelde olan devletler ile yerli modelde olan Etiyopya'nın modernleşme, devletleşme ve demokratikleşmeleri birbirlerinden farklı olmuştur.²⁴¹

2. Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan gelişmelerden en fazla etkilenen ülkelerden biri olan Somali, sömürgeleşme sonrası bağımsızlığını kazanan fakat homojenleşemeyen bir ülkedir. Somali bölgesinin kuzeybatısında Cibuti, batısında Etiyopya, kuzeyinde Aden Körfezi ve doğusunda Hint Okyanusu yer almaktadır. Farklı devletlerin sömürgelerinde kalan ve etkilerinin günümüze kadar devam ettiği Somali, Akdeniz ve Arap Denizi arasında köprü görevinin bulunması nedeniyle Afrika Boynuzu'nun önemli ülkelerinden biri pozisyonundadır.²⁴² Somali'nin jeostratejik bir yapıya sahip olması hiç kuşkusuz Avrupa devletlerinin dikkatini çekmekte ve devletler bölgeye egemen olmak istemektedir.

Somali, 19.yy ile beraber farklı devletlerin sömürgesinin altında kalmıştır. İtalyan, İngiltere ve Fransız devletlerinin sömürgeciliğine maruz kalan Somali 1960'ta bağımsızlığını kazansa da devlet otoritesinden yoksunluk, ekonomik ve sosyal geri

²³⁹ Barry Buzan and Ole Waever, *Regions and Powers: The Structure of International Security* (United Kingdom: Cambridge University Press, 2003), s241.

²⁴⁰ Serhat Orakçı, “Afrika Kıtasında Küresel Rekabet”, *Araştırma* 114, *İNSAMER*, (Mart, 2020): 22.

²⁴¹ Redie Bereketeab, “Rethinking State- Building in the Horn of Africa: Challenges of Striking a Balance between Traditional and Modern Institutions”, *African African Studies*, 70,3, (2011): 376.

²⁴² Ö. Faruk Demircioğlu, *Somali, Barış ve Kurumsallaşma* (İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, 2019), 19.

kalmışlık, kabileler arası çatışmalar, terör, deniz haydutluğu, etnik ve dini gruplaşmalar bu topraklarda sömürge mirası olarak kalmış ve etkileri günümüzde de devam etmektedir.

Üç büyük devlet sömürgesinde, Fransız Somali'si olarak nitelendirilen bölge günümüz Cibuti sınırlarıdır. 19.yüzyılın ikinci yarısında Fransızların Cibuti bölgesinde etkin hakimiyetleri, sonrasında İngiltere ve devamında İtalya'nın Somali topraklarında sömürge yarışına girmesine sebep olmuştur.²⁴³ İngiliz ve İtalyanların Somali'de izledikleri farklı stratejilerde İngiltere "böl ve yönet" politikasını benimserken İtalya sömürgeleştirme ile bu topraklarda egemenliğini sürdürmüştür.²⁴⁴ İngiliz sömürgesinde bulunan bölge, günümüz Somali'sinin kuzeyinde kalan ve Somaliland olarak adlandırılan bölgedir. Mevcut durumda İngiliz nüfusunun yoğun olduğu bağımsız Somaliland topraklarının tamamı ile Puntland özerk bölgesinin bir kısmını oluşturmaktadır.²⁴⁵ Ülkede farklı sömürgeler içinde "devlet" yapısı Somali'nin yaşadığı ve yaşayacağı sorunlara bir ayna niteliğindedir. İtalya'nın Somali'de hakimiyet kurmasının arka planında İtalyan milliyetçiliğinin yükselişi etkili olmuş ve bundan dolayı bölgede sömürgeleştirilme stratejisi uygulanmıştır. 1839 yılında İngilizler tarafından işgal edilen Somali, 1884'de İtalya tarafından ele geçirilmiş ve 1927 yılına kadar İtalyan sömürgesinde kalmıştır. Somali merkezde ve güneyde bulunan İtalyan sömürgeciliği, ekonomik faaliyetler aracılığı ile yayılmış²⁴⁶ ve bölgede İtalyan sömürgeciliği giderek artmıştır. 1893'te İtalya tarafında kurulan İtalyan Kraliyet Doğu Afrika Şirketi (Royal Italian East African Company) ile de doğal kaynaklar ve stratejik topraklar ele geçirilmiştir.²⁴⁷ Devletlerin sömürge yarışları devam ederken Somali'de kabile sisteminin yaygın olması da kabile içlerinde anlaşmazlıkların artmasına ve dolayısıyla klanların da sömürge devletlerinin etrafında çevrelenmesine yol açmıştır. 1949 yılında Birleşmiş Milletler'in Somali'nin bağımsızlığını onaylaması ile bölgeden çekilen İtalyanlar, bölgeye sömürgecilik mirasını bırakmıştır.²⁴⁸

Soğuk Savaş'ın hüküm sürdüğü 1960 yılında İngiliz Somaliland ve İtalyan Somaliland bölgelerinin birleşmesi ile bağımsızlığını ilan eden ülke 1 Temmuz 1960 tarihinde Somali

²⁴³ Oktay Bingöl, "Somali'de Barış ve Kalkınma Sürecinde Türkiye'nin Rolü", *Akademik Bakış Dergisi*, 7, 13 (2013): 85.

²⁴⁴ Ferhat Pirinççi, Tunç Demirtaş, "Sömürgecilik Mirasının Somali'ye Etkisi" *International Journal Of Social Inquiry*, 13,2 (2020): 769.

²⁴⁵ Age. S.770.

²⁴⁶ Bilge Şahin, "Somali'de Devletsizlik Deneyimi," (Master Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), 48.

²⁴⁷ Robert Hess, "Italian Colonialism in Somalia", *The Journal of Modern African Studies*, 6, 02, (2008): 1.

²⁴⁸ İsmail Ermağan, *Dünya Siyasetinde Afrika 3* (Ankara: Nobel,2016),38.

Cumhuriyeti adıyla uluslararası sistemde yeni yerini almıştır. Her ne kadar bir devlet bağımsızlığını ilan etse de “coğrafya kaderdir” felsefesinde olduğu gibi sömürgeciliğin izleri her daim o topraklarda dolaylı veya doğrudan hüküm sürmeye devam edecektir. Bağımsızlık sonrası bölgede iç savaşların giderek artması, çatışma ve anlaşmazlıkların yoğunlaşması beraberinde yeni güvenlik sorunlarını getirmiş ve bu durum uluslararası sistemin barış ve güvenliğini tehdit etmektedir.

Bölgesel sorunlar irdelendiğinde ise, Somali'nin Aden Körfezi, Akdeniz ve Arap Denizi ile olan bağlantısı deniz korsanlarının odağı olmuştur. Terör, insan kaçakçılığı, silah kaçakçılığı ve deniz haydutluğu bölgenin en yoğun sorunları olmakla beraber uluslararası suç şebekelerinin yasadışı faaliyetlerinin merkezi haline gelmiştir. Bu durumda etkili olan unsur, hiç kuşkusuz bölgenin devlet meşruiyet zafiyetinin olması ve güvenliğinin sağlanamamasıdır.²⁴⁹

Devletlerin coğrafi konumları kadar liderlerde ülkelerin kaderinde önemli bir yere sahiptir. 1969 yılında Ziyad Barre'nin darbe ile başa gelmesi, ülke tarihinde önemli bir dönüm olmuştur. Ziyad Barre rejimi, iktidara gelmesinin ardından ilk iş olarak anayasayı feshederek parlamentoyu kaldırmıştır.²⁵⁰ Bu gelişmenin akabinde ülkede istikrarsızlık ve hukuksuzluğun önüne geçilememiş ve ülke içi çatışmaların sinyalleri verilmiştir. 1969 yılından 1975 yılına kadar hüküm süren Ziyad Barre rejimi, bölgedeki klanların etkinliğini bitirmeye yönelik girişimlerde bulunarak gücünü konsolide etmeye çalışmıştır. İki büyük güç olan ABD ve SSCB kutuplaşmasında Sovyetler, bölgede söz sahibi olmak amacıyla Barre yönetiminin desteğini alarak bölgeye askeri ve teknik yardımlar sunmuş ve Somali ile güçlü bağlar geliştirmiştir.²⁵¹

Sosyalist çizgide olan Ziyad Barre “Büyük Somali” hedefi ile Afrika Boynuzu ülkelerini ele geçirmek, diğer bölgelerde yaşayan Somalilileri birleştirmek, Somali Ulus Devletini oluşturmaya yönelik girişimlerinde ilk operasyonunu Etiyopya'ya yapmıştır. 1977-1978 yılları arasında gerçekleşen Ogedan Savaşı'nda Barre rejimi, Ogedan bölgesinde

²⁴⁹ Oktay Bingöl, “Somali’de Barış ve Kalkınma Sürecinde Türkiye’nin Rolü”, *Akademik Bakış Dergisi*, 7, 13 (2013): 89.

²⁵⁰ Age. S.26.

²⁵¹ Radoslav Yordanov, “Free to decide their destiny? Indigenous resistance to external forms of socialist modernity in Siad Barre’s Somalia”, *Third World Quarterly* 42,3, (2021): 544-545.

yaşayan Somalili isyancı savaşçıları desteklemiş ve bölgeye müdahale etmiştir.²⁵² Hem Etiyopya'yı hem de Somali'yi destekleyen Sovyetlerin daha sonrasında stratejik bir hamle ile Etiyopya'yı destekleme kararı almasının ardından, Küba'da 11.600 askeri personelini Etiyopya'ya göndermiştir. ²⁵³ Sovyet Rusya da bir milyon dolar değerinde savaş yardımı yapmış ve saldırıyı organize etmek amacıyla altı binden fazla askerini Etiyopya'ya göndermiştir. Sovyet ve Küba destekleri Somali'nin yenilmesinde büyük rol oynamıştır. Ogedan Savaşı'nın sonuçları incelendiğinde, asker sayısı, verilen hasar, izlenen strateji ile açlık, kuralık, göç ve insan afetlerinin yoğun olmasından dolayı Somali tarihinin en ağır savaşlarından biri olduğunu söylemek mümkündür.²⁵⁴

Güç dengelerinin değişmesi ile beraber 1978 yılında Etiyopya'ya karşı işgal ettiği topraklardan çıkan Somali yönetimi 1988 tarihinde imzaladığı anlaşma ile Ogedan'da Etiyopya'nın egemenliğini kabul etmiştir. ²⁵⁵ Barre rejimi, Büyük Somali hedefini gerçekleştirememiş ve devlet çöküş dönemine geçiş yapmıştır. Ogedan Savaşı'nın kaybedilmesi ile bölgede tekrar klanların hakimiyeti artmıştır. Huzursuzluk ve anlaşmaların artması üzerine Barre yönetimi, yeni çıkardığı anayasa ile kendine sınırsız yetkiler tanımış ve halkına eziyet etmeye başlamıştır. Ülke yönetiminden ziyade bireysel gücün hakim olduğu Somali'de diktatörlüğünü ilan eden Barre rejimi ile 1989 yılında Barre yönetimine muhalif olanlar arasındaki silahlı çatışmalar yoğunlaşmış ve muhalif güçler tarafından Birleşik Somali Kongresi kurulmuştur.²⁵⁶ Savaş sonrası dönemde milliyetçiliğin artması, ülke içi huzursuzluğun şiddetlenmesi ile farklı gerilla gruplarının denetimi altına giren başkent Mogadişu'da muhalif gruplar birleşerek başkenti ele geçirmişlerdir. Ülkedeki düzensizlik, göç hareketini beraberinde getirmiş ve 10 milyondan fazla insan göç etmek zorunda kalmıştır. Verilere göre Başkent Mogadişu çevresinde 35 bin silahsız sivil hayatını kaybetmiş ve terör örgütleri otorite boşluğundan faydalanarak kendilerine daha geniş bir alan sağlamışlardır.²⁵⁷ Yaşanan gelişmelerin ardından demokrasinin sorunlu olduğu ülkede otokrasi rejimi kendini ilan etmiştir. 21 yıllık otoriter rejimde 1991 yılında Berre döneminin

²⁵² Ferhat Pirinççi, Tunç Demirtaş, "Sömürgecilik Mirasının Somali'ye Etkisi", *International Journal of Social Inquiry*, 13, (2020):774.

²⁵³ A.g.e.

²⁵⁴ Ömer Faruk Demircioğlu, "Afrika Boynuzu ve Jeostratejik Önemi", içinde Somali Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma, der. Güngör Şahin (İstanbul: Millî Savunma Üniversitesi Yayınları,2019), 9.

²⁵⁵ Mehmet Öztürk, "Somali: Bir Ulusun Yok oluşu ve Türkiye'nin Yardım Girişimi", *ORSAM*, 67, (2016): 8.

²⁵⁶ Ömer Faruk Demircioğlu, "Somali'nin Jeostratejik Önemi", içinde Somali Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma, der. Güngör Şahin (İstanbul: Millî Savunma Üniversitesi Yayınları,2019), 27.

²⁵⁷ Christopher Paul, Colin P. Clarke ve Chad C. Serena, "Somalia 1991 2010", Mexicois not Colombia, Rand Corporation, Washington (2014), 152.

sonlanmasının akabinde savaş ağaları ve kabileler arasında yaşanan yoğun iç savaş daha da derinleşmiş, devletin sistemi daha da kötüye giderek çökmüş ve kaynak sorunu nedeniyle ülkede kıtlık baş göstermiştir.

Ülke içinde anlaşmazlıkların hızla artması, otorite boşluğunun yanı sıra eski İngiliz sömürgesi olan Somaliland Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ilan etmesi ülke içindeki durumu daha karmaşık bir hale getirmiştir.²⁵⁸ 1992 yılında Somali'de başlayan iç savaş, güvenlik sorunlarının artmasına zemin hazırlamakla beraber yoğun insan hak ihlallerinin yaşanmasına sebep olmuştur. Verilere göre 1992'deki savaşta kuraklığın da etkisi ile 300 binden fazla insan hayatını kaybetmiştir.²⁵⁹

Bir devleti devlet yapan asli unsurların başında gelen demokrasinin bütünleştirici etkisi farklı din, dil, kültür ve ırkların bir arada yaşamasını sağlamaktır. Ne zamanki devletin demokratik yapısında sorunlar meydana gelmeye başlarsa tabiiyetinde bulunan tebaa ile yönetim arasındaki anlaşmazlıklar artış göstermiştir. 1991 sonrasında ülkede klanlaşmanın tekrar yoğunlaşması, sosyo-kültürel ve ekonomik yapının bozulmasının ardından ülke Somaliland ve Pundtland olarak iki özerk yönetim altında yönetilmeye başlamıştır.²⁶⁰ Yönetimin istikrarsızlaşması ve Barre hükümetinin ardından yönetime el koyan Ali Mehdi Muhammed ile General Muhammed Farah Aidid birlikleri arasında yoğun çatışmalar yaşanmıştır.²⁶¹ İki savaş ağası arasındaki anlaşmazlıklarda Aidid yönetimi daha baskın gelerek ülkede hakimiyeti ele geçirmiştir.

Somali'de bölgesel düzeyde başlayan çatışmalar, açlık ve kuralık etkisi uluslararası sistemi harekete geçirmiştir. Bahsedilen tüm bu unsurlar hem kıtasal hem de uluslararası sistemin refahı amacıyla bölgeyi güvenli hale getirmek için çabalamayı gerektirmektedir. Birleşmiş Milletler ve Afrika Birliği iş birliğinde Somali'de günümüzde de süregelen güvenikleştirme çalışmaları devam etmektedir.

Bütünleştirici bir misyona sahip olan Birleşmiş Milletler 'in Somali bölgesine ilk müdahalesi 1991 yılında ülkeye silah ambargosunun uygulanmasıyla başlamıştır. Birleşmiş

²⁵⁸ Ferhat Pirinççi, Tunç Demirtaş, "Sömürgecilik Mirasının Somali'ye Etkisi" *International Journal Of Social Inquiry*, 13,2 (2020): 778.

²⁵⁹ Güngör Şahin, "Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Kapsamında Somali ve Afrika Boynuzu'nun Güvenliği; Aktörler, Tehditler ve Riskler", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16, (2020): 879.

²⁶⁰ Tuğba Evrim Maden, "Somali'de Bitmeyen Kriz", *ORSAM*, 163 (2013): 10.

²⁶¹ İsmail Ermağan, *Dünya Siyasetinde Afrika 3* (Ankara: Nobel,2016),39.

Milletler Güvenlik Konseyi, 23 Ocak 1992 tarihli ve 773 sayılı kararında Genel Sekreterin duruma ilişkin raporunun akabinde Somali'deki durumun uluslararası barış ve güvenliğe karşı bir tehdit olduğunu belirterek silah ve askeri malzemenin yasaklanmasına karar vermiştir.²⁶² Birleşmiş Milletler, bölgede öncelikle arabuluculuk diplomasisi gerçekleştirerek kaynaklara erişimin zorlaşması, açlık ve kıtlık sebebiyle bölgeye havadan yiyecek takviyesi de dahil olmak üzere insani yardım faaliyetlerinde bulunmuştur. UNOSOM I (Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu) BM Güvenlik Konseyinin 24 Nisan 1992'de kabul ettiği 751 sayılı kararla faaliyete başlamıştır. UNOSOM I'in temel misyonu, başkent Mogadişu'daki ateşkese sağlamak, liman ve havalimanlarında BM personeli, ekipman ve malzemeleri koruyarak insani yardım malzemelerinin şehre ve yakın çevresine güvenli bir şekilde teslim edilmesini sağlamaktır.²⁶³ Bölgede güvenlik sorunlarının yoğun olması ve insani yardımların engellenmesi sebebiyle 27 Temmuz 1992'de 762²⁶⁴ sayılı karar kapsamında UNOSOM I birliklerine takviye yapılarak personel sayısı 4219'a yükseltilmiştir.²⁶⁵ Birleşmiş Milletler'in bölgede ateşkese sağlamak amacıyla oluşturduğu ve "Umut Operasyonu" adını verdiği UNOSOM I birliklerine ve insani yardım görevlilerine yapılan saldırılar sonucunda Amerika Birleşik Devletleri komutasında UNITAF (Birleşik Görev Gücü) kurulmuş ve bu güce kuvvet kullanma yetkisi verilmiştir.²⁶⁶ Bu karar Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 7.bölüm kararlarınca gerçekleştirilmiştir. Ülkede barış ve güvenliği sağlamak amacıyla ABD, hapishaneler, mahkemeler ve polis kuvvetleri oluştursa da maliyetin 1 milyar doları geçmesi neticesinde ABD, operasyonu BM güçlerine devretmiştir.²⁶⁷ Ayrıca oluşturulan bu birliklere karşı bölgesel gücünün engellenmesini istemeyen Aidid yönetiminin söz konusu birliklere karşı yoğun saldırılarına devam etmesi neticesinde ABD bölgeden çekilmiştir.²⁶⁸ ABD'nin bölgeden çekilmesinde etkili olan bir diğer faktör ise 1993 yılında Somalili milislerin 2 ABD helikopterini düşürmesi ve 18

²⁶² Items Relating to the Situation in Somalia, UN, erişim 15 Mayıs,2022, file:///C:/Users/ADM% C4%B0N/Downloads/S_RES_733(1992)-EN.pdf.

²⁶³ "UNOSOM I", United Nations Peace Keeping, 1992, Erişim, 30 Mayıs 2022.https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unosomi.htm.

²⁶⁴ Resolution 762 (1992) or 30 June 1992, UN, erişim 15 Mayıs,2022, https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/21/PDF/NR001121.pdf?OpenElement.

²⁶⁵ Ömer Faruk Demircioğlu, "İç Savaş ve Çözüm Bekleyen Sorunlar ", içinde Somali Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma, der. Güngör Şahin (İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları,2019), 69.

²⁶⁶ Kerem Batır, "Uluslararası Hukukta Devlet ve Başarısız Devletler: Somali Örneği", *COMU Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (4), (2017): 97.

²⁶⁷ Hüseyin Aktürk, "Somali Korsan Krizi", USAK Afrika Raporları 2008, erişim 16 Mayıs, 2022, https://silo.tips/download/somal-korsan-krz-uluslararası-stratejik-aratrmalar-kurumu-orta-dou-ve-afrika-alma 2.

²⁶⁸ Oktay Bingöl, "Somali'de Barış ve Kalkınma Sürecinde Türkiye'nin Rolü", *Akademik Bakış Dergisi*, 7, 13 (2013): 95.

askerinin öldürülmesidir.²⁶⁹ 1992 yılında BM bünyesinde başlatılan UNOSOM I harekatı, birliklerinin başarısız olması neticesinde BM tarafından sonlandırılmıştır.

1993 yılında bölgede tekrar barış, hukuk, istikrar ve düzen sağlamak amacıyla oluşturulan UNOSOM II harekâtına ait birlikler, UNITAF ile beraber yeni bir operasyona başlayarak Somali'nin idari ve yargı sistemlerini tekrar kurmaya çalışmıştır.²⁷⁰ UNOSOM II'ye ait, 4 Mayıs 1993-18 Ocak 1994 tarihleri arasında Birleştirilmiş Görev Kuvvetinin emir ve komutası Türkiye'ye verilmiştir. UNOSOM II harekâtı bir Türk generalinin emir ve komuta etmesi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca bu harekât BM'nin 7. Bölüm kapsamında düzenlenerek birliklere silah kullanma yetkisi de verilmiştir.²⁷¹ Her ne kadar BM, bölgede barış ve istikrarı sağlamaya yönelik 2. operasyonunu gerçekleştirse de birlikte görev yapan Pakistan, ABD ve Nepal askerlerinin bölgede hakimiyet süren savaş ağaları tarafından öldürülmesinden dolayı BM operasyonu 31 Mart 1995 tarihinde sona ermiştir.²⁷² 1995 yılında yeni bir kaosa sürüklenen Somali'de devletsiz bir iç çatışma dönemi başlamıştır.

1995-2000 yılları arasında devletsiz dönemin hüküm sürdüğü Somali'de 2000 yılında ABD ve BM iş birliği ile Ulusal Geçiş Hükümeti kurulmuş ve böylelikle geçiş hükümetler dönemi başlamıştır. Barre rejiminin sonlandığı 1991 yılından 2004 yılına kadar 14 ayrı hükümet kurulsa da kabileler arası anlaşmazlıklar sebebiyle otorite sağlanamamış ve girişimler başarısız olmuştur.²⁷³ Genel bir değerlendirme olarak, Somali bölgesinde yaşanan iç savaş, anlaşmazlıklar ve çatışmaların yoğun olması, savaş ağalarının otokratik rejim kurmalarının engellenememesi ve maddi kaynak yetersizliğinden olayı operasyonlar başarısız olmuştur.

2007 yılında Birleşmiş Milletler ile Afrika Birliği iş birliğinde bölgede yeni bir çalışma başlatılmıştır. AMISOM adı altında Somali'de oluşturulan barış gücünün temel misyonu, kırılğan yapının düzelmesini sağlamak ve geçici federal hükümete destek olarak insani

²⁶⁹ Walter S. Clarke, Robert Gosende, "Somalia: Can a Collapsed State Reconstitute Itself?", içinde *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, der. Robert Rotberg (Washington: Brookings Institute Press, 2003), 143-145.

²⁷⁰ "UNOSOM II", United Nations Peace Keeping, 1993, erişim 30 Mayıs, 2022. <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unosom2mandate.html>.

²⁷¹ Ömer Faruk Demircioğlu, "İstikrara Katkı Yapan Uluslararası Misyon ve Kurumlar", içinde *Somali Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma*, der. Güngör Şahin (İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, 2019), 83.

²⁷² Mario Silva, *State Legitimacy and Failure in international Law* (Boston: Leiden, 2014), 559.

²⁷³ Ken Menkhaus, *The Crisis in Somalia: Tragedy in Five Acts*, *African Affairs*, 106, 424, (2007):359.

yardım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.²⁷⁴ Oluşturulan bu misyonda Uganda, Burundi, Kenya ve Cibuti birliklerinden yaklaşık 22 bin personel halkı korumak ve ülkede barışı sağlamak için görev almaktadır. Ek olarak AMISOM birlikleri Somali polislerini eğitmek üzere bir birlik kurmuştur.²⁷⁵ AMISOM'un saha da görev yapması, yerel halk tarafından desteklenmemiş ve bu operasyonun Etiyopya'nın çıkarlarına ilişkin olduğunu düşünülmüştür. Özellikle Afrika Birliği üye devletler ve Afrika ülkeleri Somali Operasyonunu kendileri için bir tehlike niteliğinde gördüklerinden dolayı desteklenmemişlerdir. Her ne kadar AMISOM birliklerinin görev süresi BM Güvenlik Konseyi'nin 2016 tarihli oturumunda alınan 2297 sayılı kararla 2017 tarihine kadar uzatılsa da bölgede sonuç alınamamıştır.²⁷⁶

Birçok güvenlik sorununa sahne olan Somali'de en önemli sorunların başında deniz haydutluğu gelmektedir. Bölgenin uluslararası deniz ticaretinin ana güzergahlarından olan Aden Körfezine olan konumu, deniz haydutluğunun bölgedeki aktifliğinin temel sebeplerindendir.²⁷⁷ 1991-1995 yılları arasında bölgede etkin olan Birleşmiş Milletler tarafından deniz gücünün görev yapması, Somali açıklarından geçen deniz ticaret noktalarının güvenliğinin sağlanması deniz haydutluğunun engeline takılmıştır. Bölgesel sorunların küresel sorunları tetikleyici niteliğinde olan deniz haydutluğunun bölgede ortaya çıkmasındaki temel sebepler irdelendiğinde ilk olarak iç savaşın halen hüküm sürmesi, olumsuz ekonomik ve sosyal durum ile bölgenin deniz haydutluğu faaliyetlerine uygun coğrafi yapıya sahip olması ve son olarak kara ve deniz sularında yasadışı balıkçılık faaliyetlerinin yapılmasıdır.²⁷⁸ İç savaşların yaşanması ve siyasi istikrarsızlık en çok deniz haydutluğunu beslemekle beraber, ülkedeki temel siyasi iktidarsızlık kaynağı olan klan ve radikal İslamcı terör gruplarına ekonomik katkı sağlayan deniz haydutları bu vesile ile maddi çıkar elde etmektedirler. Bir nevi haraç niteliğinde yapılan eylemler, ülkede sorunların daha da artmasına sebep olmaktadır.²⁷⁹ Deniz haydutluğunun yoğun olması korsancılık faaliyetlerini de beslemektedir. Devlet otoritesinin yoksunluğu ve ekonominin kötü durumda

²⁷⁴ "Brief Story", AMISOM, erişim 29 Mayıs, 2022, <https://amisom-au.org/about-somalia/brief-history/>.

²⁷⁵ Ömer Faruk Demircioğlu, "Sosyoekonomik, Sosyokültürel, İdari Yapı", içinde Somali Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma, der. Güngör Şahin (İstanbul: Millî Savunma Üniversitesi Yayınları, 2019), 51.

²⁷⁶ Kerem Batır, "Uluslararası Hukukta Devlet ve Başarısız Devletler: Somali Örneği", *COMU Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (4), (2017): 98.

²⁷⁷ Güngör Şahin, "Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Kapsamında Somali ve Afrika Boynuzu'nun Güvenliği; Aktörler, Tehditler ve Riskler", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16, (2020): 873.

²⁷⁸ Kerem Batır, *Deniz Haydutluğu ve Uluslararası Hukuk* (Ankara: USAK, 2011): 148.

²⁷⁹ The World Bank Regional Vice-Presidency for Africa, "The Pirates Of Somalia: Ending The Threat, Rebuilding A Nation", 2013, s. 25, <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/16518>, Erişim Tarihi: 10.05.2022.

olması bazı gruplar için fırsat niteliğindedir. Somali kıyılarına yaklaşan kaçak balıkçıların balıkçılık faaliyetleri ile açık denizde balıkçılık yapamayan Somaliler arasında anlaşmazlıkların yoğun yaşanması korsanlığın önünü açmıştır. 1998 yılına kadar, yasadışı balıkçılık yapan yabancı gemilere yönelik saldırılarla başlayan korsanlık sektörü giderek milyonlarca dolar değerinde bir sektöre dönüşmüştür.²⁸⁰ Deniz haydutluğu ve korsanlık aracılığı ile balıkçılık faaliyetlerinin yapılması sadece bölgesel bir tehdit olmamakla beraber çevre ülkeler içinde büyük bir tehdittir. Birleşmiş Milletler'in evrensel barış için aldığı kararlarından biri olan Deniz Hukuku sözleşmesinin 100.maddesi de devletleri deniz haydutluğunun önlenmesi konusunda iş birliği yapma yükümlülüğüne tabi tutmuştur.²⁸¹ 2005 yılından itibaren artan deniz haydutluğu ve korsanlık faaliyetlerine ilişkin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 15 Mart 2006 tarihinde yayımladığı bir bildiri ile Somali'ye dikkat çekmiştir.²⁸² Gelişmelerin akabinde uluslararası güvenlik tehdidi karşısında uluslararası aktörler devreye girmiş ve bölgede 3 farklı uluslararası deniz operasyonu gerçekleştirilmiştir. 2008 yılında Avrupa Birliği, Dünya Gıda Programı ve NATO tarafından düzenlenen operasyonların amacı bölgede gemiciliği korumak, gemilerin Somali'ye yardım ulaştırabilmelerini sağlamaktır. Başarısızlıkla sonuçlanan bu operasyonun bölgede güvenliği sağlayamamasının ardından 2008 yılında NATO tarafından "Müttefik Koruyucu" operasyonu başlatılmıştır. Yapılan bu operasyonun da yetersiz olması sebebiyle "Müttefik Sağlayıcı" operasyonu başlatılmıştır.²⁸³ 2008 yılından itibaren deniz haydutluğunun çok ciddi oranda artması ABD ve müttefikleri, Rusya, Çin ve Hindistan başta olmak üzere iş birliği yaparak bölgede etkin bir mücadele başlatmışlardır. 2009 yılının başlarında ise Türkiye gibi ülkelerin de dahil edildiği 30'dan fazla ülkenin katılımıyla Birleşik Deniz Kuvvetleri oluşturulmuş ve bölgede ciddi düzeyde görülen korsanlığa bağlı saldırılar azalmıştır.²⁸⁴ Uluslararası aktörlerin özellikle bölgede deniz haydutluğu ve korsanlığa karşı etkin mücadelesi, bölgedeki iç savaştan kaynaklı olarak insani yardım faaliyetlerinin yerine getirilebilmesi amacını taşımaktadır. Yoğun insan hak ihlallerinin yaşandığı Somali'de uluslararası sistem farklı kollardan müdahale etmeye çalışmaktadır. Bir zincirin halkası

²⁸⁰ Salam Al-Mahaddin, "The politics of the untranslated: an affective discursive approach to Somali pirates in A Hijacking, *Journal of African Cultural Studies*, 30,3, (2018): 308.

²⁸¹ "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi", UNIC, erişim 10 Mayıs, 2022, <http://www.turkishgreek.org/images/belgeler/unclos.pdf>.

²⁸² Akif Emre Öktem ve Bleda R. Kurtarcan, *Deniz Haydutluğu ve Korsanlık: Tarihi ve Hukuki Boyutlarıyla* (İstanbul: Denizler Kitapevi, 2011), 49-50.

²⁸³ Percy, S. ve Shortland, A. "The Business of Piracy in Somalia", *Journal of Strategic Studies*, 36,4, (2013): 547.

²⁸⁴ Mehmet Ali Yüksel, "Bölgesel Güvenlik Kompleksi Çerçevesinde Ulusların Yükselişi ve Çöküşlerinin Etkileri: Somali İncelemesi", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 28,2, (2021): 281.

niteliğinde olan sorunların her biri bir diğ erinin sebebi veya sonucu olabilmektedir. Her ne kadar bölgede özellikle bu alanda faaliyetler devam etse de iç savaşın artarak devam etmesi, bir yandan da devlet otoritesinde yeni sorunları beraberinde getirmiştir.

Siyad Barre rejimi sonrası oluşan otorite boşluğ unda klanlar arası mücadelenin sonrasında yönetimdeki boşluğ un doldurulmasına yönelik girişimlerde 2000’li yıllarda Federal Geçiş Hükümeti kurulmuştur. 2004 yılında İslami amaçlarla kurulan hükümette isyancıların etkisi kısa sürede hızla artmıştır. Bu örgütlerin içinde en güçlüsü olan İslami Mahkemeler Birliğı (ICU) lideri Şeyh Ahmet yönetimi ile Abdulhadi Yusuf’un önderliğini yaptığı Federal Geçiş Hükümeti arasında anlaşmazlıklar kısa sürede yoğunlaşmış, ülke içinde bölücü faaliyetler yaşanmıştır. ABD, Afrika Birliğı ve Etiyopya ordusu tarafından desteklenen Federal Geçiş Hükümeti (TFG) ile İslami Mahkemeler Birliğı (ICU) arasında yoğun çatışmaların sonucunda İslami Mahkemeler Birliğı gücünü ilan etmiştir. 2007 yılında TFG kuvvetlerinin başkent Mogadişu’yu ele geçirmelerinin ardından Somali’nin güney kesimlerinde büyük oranda başarı sağlanmış ve TFG’yi destekleyen Etiyopya da çeşitli yerleşim yerlerini işgal etmiştir.²⁸⁵ ICU birliklerinin özellikle deniz haydutluğ unu şeriate aykırı bir eylem olarak ilan etmesi, akabinde Etiyopya ile anlaşmazlıkların artması, Somali’yi yeni bir savaşa sürüklemiştir. İslami Mahkemeler Birliğı’nin halk tarafından destek görmesi Etiyopya’nın kendi ulusal güvenliğı için bir tehdit olarak algılanmıştır²⁸⁶. ABD desteğı ile Etiyopya’nın 2006 yılında Somali’yi işgal etmesiyle ICU’nun hakimiyeti kısmi olarak azalmıştır.²⁸⁷ İslami Mahkemeler Birliğı’nin bölgede etkisinin kalkması sonucunda ülke içinde büyük bir güvenlik sorunu olan terör faaliyetleri baş göstermiştir. El-Şebab’ın etki alanının artması ile bölgede iç savaş, kıtlık, deniz haydutluğı gibi önemli sorunların yanında terör de önemli bir güvenlik sorunu olmuştur. İslami Mahkemeler Birliğı’nin askeri kanadı olarak ortaya çıkan El-Şebab örgütünün hedefi bölgede Somali topraklarına ek olarak Kenya’nın kuzey toprakları, Cibuti ve Etiyopya’nın Ogaden bölgelerini ele geçirerek büyük Somali Devletini kurmaktır.²⁸⁸ Etiyopya ile yoğun çatışmaların yaşanması sonucunda bölgede etkinliğini ilan eden El-Şebab örgütü yayılmacı

²⁸⁵ Oktay Bingöl, “Somali’de Barış ve Kalkınma Sürecinde Türkiye’nin Rolü”, *Akademik Bakış Dergisi*, 7, 13 (2013): 86.

²⁸⁶ Ömer Faruk Demircioğ lu, “Afrika Boynuzu ve Jeostratejik Önemi”, içinde Somali Barış, İstikrar ve Kurumsallaş ma, der. Güngör Şahin (İstanbul: Millî Savunma Üniversitesi Yayınları,2019), 10.

²⁸⁷ Güngör Şahin, “Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Kapsamında Somali ve Afrika Boynuzu’nun Güvenliğı; Aktörler, Tehditler ve Riskler”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16, (2020): 887.

²⁸⁸ Oktay Bingöl, “Somali’de Barış ve Kalkınma Sürecinde Türkiye’nin Rolü”, *Akademik Bakış Dergisi*, 7, 13 (2013): 87.

politikalarına devam etmektedir. El- Şebab örgütü, 2010 yılında El-Kaide terör örgütü ile birleşerek²⁸⁹ günümüze kadar etkisini sürdüren bir uluslararası terör sorunu olmuştur.

1991 yılından itibaren bölgede uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik çalışmalar El-Şebab terör örgütünün bölgede hakimiyet kurmasıyla daha da zorlaşmış ve Somali halkına yapılan insani yardımlarda azalmalar meydana gelmiştir. Bölgede etkin faaliyetler yaparak yardım ulaştırmak isteyen uluslararası kuruluşlardan Dünya Gıda Programı (WFP), 2009 yılı itibariyle anne ve çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik kurduğu 12 beslenme ofisini kaynak yetersizliğinden dolayı kapattığını duyurmuştur. Uluslararası kuruluşların bölgeden çekilmelerinde bir başka sebep ise personel ve askerlerin hayatlarının tehlikede olması ve can kayıplarının yaşanmasıdır. WFP'nin 2 personelinin Somali'de öldürülmesi söz konusu olunca örgüt, Somali'ye yardım programlarını askıya almış, daha sonrasında ise bölgeden çekilmiştir.²⁹⁰ Bir başka örnek olarak ise Afrika Birliği birliklerine yapılan saldırılardır. 2009 yılında El-Şebab terör örgütünün Afrika Birliği birliklerine saldırı düzenlemesi sonucunda 1 barış gücü görevlisi ile 4 sivil hayatını kaybetmiştir.²⁹¹ Afrika Birliği'nin Geçici Federal Hükümete yoğun desteklerinin ardından 2010 yılına kadar bölgede teröre karşı mücadele kısmi sonuç verse de etkinliği günümüzde de devam etmektedir.

2011 yılında Geçici Federal Hükümetin Cumhurbaşkanı olan Şeyh Şerif Ahmed'in görev süresinin tamamlanmasına karşı istifa etmeyeceğini bildirmesi üzerine uluslararası aktörlerin bölgede uyuşmazlık çözüm faaliyetlerinin akabinde görev süresi 2012 yılına kadar uzatılmıştır.²⁹² 2012 yılında yapılan seçimlerin ardından Hasan Şeyh Mahmud'un yeni başkan seçilmesi ve bir sonraki yıl Eş-Şebab terör örgütü militanlarının 2013 yılında Nairobi'de bir alışveriş merkezine düzenlediği saldırı sonucunda 67 kişiyi öldürmesi, uluslararası konjonktürel etkiyi tekrar Somali'ye odaklamıştır.²⁹³

²⁸⁹ Melahat Yalçın, "Türkiye Somali İlişkilerinde El-Şebab Örgütünün Etkisi", (Doktora Tezi, Yalova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2016), 40.

²⁹⁰ "Etiyopya Somali'den Çekiliyor", AÇAUM, erişim 11 Mayıs, 2022, <https://dSPACE.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/406/1.pdf?sequence=1>

²⁹¹ Mehmet Öztürk, "Somali: Bir Ulusun Yok oluşu ve Türkiye'nin Yardım Girişimi", *ORSAM*, 67, (2016): 16.

²⁹² Tuğba Evrim Maden, "Somali'de Bitmeyen Kriz", *ORSAM*, 163 (2013): 14.

²⁹³ Cem Oğultürk, "Somali'de İstikrarın Sağlanmasında AMISOM'un Rolü ve Bölgesel Etkisi", *New World Architecture Of Economy And Security*, (2021): 648.

Ülkesel güvenliğin sağlanmasında bölgesel güvenliğini sağlamanın gerekliliğine yoğunlaşan Birleşmiş Milletler, bölgeye müdahale etmek amacıyla 2012-2014 yıllarında AMISOM birliklerinin kapasitesini artırmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 12 Kasım 2013 tarihli 2124 sayılı kararınca personel sayısının 17,131'den 22,126'a yükseltilmesine karar verilmiştir. Belirlenen kararda ek olarak bölgede AMISOM birliklerine teknik destek sağlayarak uzman takviyesi yapılacağı belirtilmiştir.²⁹⁴

2012 yılında yenilenen seçimlerle geçici merkezi hükümet sisteminden federal bir merkezi hükümet sistemine geçen Somali'de özellikle Barre rejimi sonrası dönem dikkate alındığında göreceli olarak demokrasiden bahsedilebilmektedir. 2012'de Federal meclisin teşkil edilmesi ile Federal Hükümetin kurulması, iç savaşın hâkim olduğu ülkede her ne kadar devlet düzeninin sağlanmasına ilişkin yoğun çalışmalar olsa da ülke topraklarında barış ve güvenliğin sağlanması zor gözükmektedir. Günümüzde de bölgenin en büyük güvenlik sorunu olan Eş-Şebab terör örgütü, amaçlarını gerçekleştirirken Somali halkını zor durumda bırakarak yoğun insan hak ihlallerinin yaşanmasına dolayısıyla da ölümlere sebep olmaktadır. Uluslararası aktörlerin bölge hakkında oluşturduğu rapor bu savı destekler niteliktedir. Öyle ki BM Genel Sekreterinin 2013 yılında hazırladığı bir raporda, Eş-Şebab terör örgütünün sivillere yönelik saldırılarının son dönemlerde hızla arttığı belirtilmiştir. Dönemin Genel Sekreteri Ban Ki Moon, hazırladığı raporda Somali'de meydana gelen insan hak ihlallerinin %63'ünün Eş-Şebab tarafından gerçekleştirildiğini belirtmiştir.²⁹⁵ Somali topraklarında barış ve güvenliğin sağlanabilmesi için öncelikle siyasal meseleler çözümlenmelidir. Bu yönde 2013-2016 yılları arasında Somali topraklarında "New Deal- Yeni Düzen" sürecinde imzalanan "Somali Akdi" çerçevesinde uluslararası toplum ekonomik, siyasal, askeri ve insan hakları alanındaki dönüşümleri desteklemiştir.²⁹⁶

Bölgede yaşanan siyasal sorunlar ekonomik sorunları, ekonomik sorunlar ise sosyal sorunları ve tüm bu sorunlar ciddi güvenlik sorunlarını beraberinde getirmektedir. Bir zincirin halkası niteliğinde olan sorunların çözümüne ilişkin uluslararası aktörlerin bölgedeki etkinliği oldukça önemlidir. Genel olarak bölgede uluslararası kuruluşların faaliyetleri özetlenecek olursa başta AB, IGAD, NATO, WFP, NGO'lar, Afrika Birliği-

²⁹⁴"Resolution 2100 (2013) Adopted by the Security Council at its 6952nd meeting, on 25 April 2013", United Nations, erişim 30 Haziran, 2022, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/314/17/PDF/N1331417.pdf?OpenElement>.

²⁹⁵İzzettin Artokça, "Eş Şebab Terör Örgütü, Somali." *TASAM*, (2013): 14.

²⁹⁶ Ömer Faruk Demircioğlu, "İç Savaş ve Çözüm Bekleyen Sorunlar", içinde Somali Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma, der. Güngör Şahin (İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları,2019), 73.

AMISOM, BM ve bağı kuruluşları gelmektedir. BM bağı kuruluşları ile birlikte çalışan Birleşmiş Milletler Siyasi Bürosu (UNPOS) 1995 yılından beri bölgede faaliyet göstermektedir. Ayrıca uluslararası toplumun en üst düzeyde karar verici merci olan Somali Uluslararası Temas Grubu (ICG), BM daimi temsilcilerinin ve Somali’de faaliyet gösteren uluslararası kuruluşların katılımıyla teşvik edilen birimdir. Somali’de bir başka etkin uluslararası kuruluş ise Avrupa Birliğidir. Yardımların yapılması ve kaynak tahsis edilmesi açısından stratejik öneme sahip olan AB, devlet inşasında BM ve Afrika Birliği birlikleri ile koordineli olarak günümüzde de çalışmaya devam etmektedir. Bölgede güvenliğin sağlanması için önemli olan güvenlik kuvvetlerinin eğitilmesi hususunda EUNAVFOR birlikleri oluşturularak deniz haydutluğuna karşı etkin mücadele edilmektedir. Oluşturulan bu birliğin bir önemli görevi de Somali’de insani yardımların sağlanmasında görevli olan Dünya Gıda Programı’nın (WFP) gemilerini korumaktır.²⁹⁷ Deniz haydutluğuna karşı başlatılan mücadelede denizcilik kapasitesinin geliştirilmesi için de EUCAP NESTOR girişimi bulunmaktadır. BM ve Afrika Birliği ile koordineli çalışan misyon, korsancılıkla mücadeleye yönelik kapsamlı çalışmalar yapmaktadır.²⁹⁸ Bölgede kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalar ise EUCAP Somali tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu misyon ise, Somali ve Somaliland dahil olmak üzere Somali’de denizcilikte sivil kolluk kuvvetlerinin kapasitesinin oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.²⁹⁹ Her bir kuruluşun farklı dallarda faaliyet gösterdiği Somali’de yapılan girişimlerin çoğu açlık, barınma, sağlık gibi alanlarda insani yardımlar ile terör, deniz haydutluğu ve iç savaşa karşı askeri birliklerin sağlanması ve eğitilmesi yönündedir.

Uluslararası toplumun önemli aktörlerinden olan devletler, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında başat role sahiptir. Somali bölgesinde etkin olan ülkelerin arasında Türkiye, ABD, İngiltere, İtalya ve Norveç mali kaynak ve insani yardım girişimlerinde bulunmuştur. Uluslararası sistemin önemli aktörlerinden olan Türkiye’nin Somali politikası günümüzde de devam ederek insan haklarının korunması, barış ve güvenliğin sağlanabilmesi için girişimler sürdürülmektedir. Somali ve Türkiye ilişkileri, uluslararası aktörlerinde bölgede faaliyet göstermesinde rol model olmuştur. 1990’lı yıllara dayanan ilişkilerde, devlet kurumları ve sivil toplum örgütleriyle (Kızılay, TİKA, AFAD)

²⁹⁷ “Forces of Operastion ATALANTA”, EU NAVAL FORCE, erişim 1 Temmuz 2022, <https://eunavfor.eu/>.

²⁹⁸ “EUCAP Nestor”, EU, erişim 2 Temmuz 2022, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede010414factsheeteucapnestor_/sede010414factsheeteucapnestor_en.pdf.

²⁹⁹ “Mission Background”, EUCAP, erişim 2 Temmuz 2022, <https://www.eucap-som.eu/about-us/>.

günümüzde de çalışmalar yürüten Türkiye, güçlü ve etkili bir kamu diplomasisi yürütmektedir. 1991- 1992 yıllarında iç savaşta insani yardım faaliyetlerinde rol alan Türkiye, sivil toplum kuruluşları aracılığı ile bölgeye yardım ulaştırmıştır. Türkiye- Somali ilişkilerinde, Türkiye'nin stratejik öneminin en üst düzeyde olduğu dönemlerden biri 1993 yılında BM bünyesinde yapılan operasyonlardaki konumudur. 1992'de UNOSOM I operasyonu ile birleştirilen UNITAF'ta Türkiye, mekanize bölükle katılmıştır. UNOSOM I operasyonunun çeşitli nedenlerle başarılı olamamasının akabinde başlatılan UNOSOM II harekâtında Türkiye'ye Birleştirilmiş Görev Kuvveti'nin (UNITAF) emir komutası verilmiştir. UNOSOM II'nin komutasına Türk Korgeneral Çevik Bir görevlendirilmiştir.³⁰⁰ Bu görevde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bir tabur düzeyinde Somali'de görev almasının son derece anlamlı olmasının yanı sıra Somali Türkiye ilişkilerinin de temelleri atılarak günümüze kadar ulaşmıştır. UNOSOM II operasyonun Türkiye'nin prestiji açısından bir diğer önemi ise, Türk birliklerine Güvenlik Konseyi 7. Bölüm uyarında silah kullanma yetkinin haiz kılınmasıdır.³⁰¹ 2010 yılında Somali açıklarında deniz haydutluğu ile mücadele için oluşturulan Birleşik Görev Kuvveti (CTF-151) komutası Türkiye tarafından üstlenilmiştir. 2011 sonrasında ise dönem hükümetinin Somali'yi ziyaretleri ve insani yardımların yapılmasındaki katkısı Somali'de devlet inşasının kurulmasına olan desteği Türkiye'nin bölgedeki vizyonunu göstermektedir. Somali'de günümüzde bölgenin en büyük güvenlik sorunu olan teröre karşı da Türkiye'nin desteği elzemdir. 2011 yılında kıtlık ve kuraklığın artması üzerine Türkiye, BM ile ortak toplantılar düzenlemiştir. Masa diplomasisinde İstanbul'da İslam Konferansı Örgütü'nün³⁰² toplantısının düzenlenmesi ile Türkiye, uluslararası aktörleri iş birliğine davet ederek barış ve güvenliğin sağlanması için ev sahibi görevini üstlenmiştir. 2013-2016 yılları arasında “New Deal- Yeni Düzen” süreci kapsamında uluslararası toplumun siyasi, ekonomik, askeri ve insan hakları alanındaki dönüşüme olan desteklerinde ise Türkiye, ordu ve polis güçlerinin yeniden yapılandırılmasını amaçlayan güvenlik çalışmaları sürecinde ABD ile beraber eş başkanlık görevini üstlenmiştir.³⁰³ İç savaş sonrası gücünü önemli ölçüde yitiren Somali Silahlı Kuvvetleri'nin (SNA) güçlendirilmesinde önemli rolü olan Türkiye'nin AMISOM

³⁰⁰ Herman J. Cohen, “Intervention In Somalia”, içinde The Diplomatic Records 1992-1993, der. Allan E. Goodman (San Francisco: Institute for the Study of Diplomacy, 1994), 74.

³⁰¹ Ömer Faruk Demircioğlu, “İstikrara Katkı Yapan Uluslararası Misyon ve Kurumlar”, içinde Somali Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma, der. Güngör Şahin (İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, 2019), 83.

³⁰² Ronan Farrell, “Understanding Turkish involvement in Somalia”, July 16, <https://osintjournal.wordpress.com/2012/09/15/understanding-turkish-involvement-in-somalia/>, erişim tarihi: 30 Temmuz 2022.

³⁰³ “Türkiye Somali İlişkileri”, MFA, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, erişim tarihi: 31 Temmuz 2022.

birliklerinin El-Şebab terör örgütü ile mücadelesinde de rolü hiç kuşkusuz büyüktür.³⁰⁴ Sonuç olarak Türkiye, Somali'deki tüm olumsuzluk ve zorluklara rağmen önemli görevlerde yer alarak insani diplomasi faaliyetini günümüzde de kesintisiz olarak devam ettirerek hem bölgesel hem de uluslararası barış ve güvenliğe katkı sağlamaktadır.

Somali'de yaşanan gelişmeler uzun vadeli ve kapsayıcıdır. Bölgesel sorunların küresel sorunlara sebep olduğu uluslararası sistemde, devlet ve devlet üstü yapıların aracılığı ile barış ve güvenlik sağlanmaya çalışsa da sağlansa da istikrarsızlık ve devlet otoritesinden yoksunluk bölgenin en büyük sorunudur. Tetikleyici nitelikte olan sorunlarda güvenliğin yeniden inşası oldukça zordur. Hiç kuşkusuz bu gelişmelerin en büyük zararı bireyler üzerinde olmaktadır. İç savaştan kaçmaya çalışan ve göç edemeyerek sığınma kamplarında kalan kadın ve kız çocuklarının istismara uğradığına ilişkin bilgilere medya ve uluslararası raporlarda yer verilmiştir.

3.2. Somali Barış Gücü Operasyonlarında İstismar Vakaları

Sömürme ile aynı anlama gelen istismar, insan onuruna yönelik gerçekleştirilen en ağır eylemdir. Toplumsal düzenin bozulması ve iç savaş Somali bölgesinde yoğun ihlallerin yaşanmasına sebep vermiştir. Barışın sağlanması amacıyla görev yapan Birleşmiş Milletler Barış Gücü Operasyonlarında görevli olan Afrika Birliği askerlerine yönelik özellikle İnsan Hakları İzleme Örgütü raporları Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Somali ve Eritre grubunun hazırladığı yazı başta olmak üzere medya ve haber kaynaklarında istismar vakalarına ilişkin açıklamalar yer almaktadır. Çalışma kapsamında ulaşılabilen veriler ışığında yapılan değerlendirmede yaşanan istismar vakalarının çoğunluğunda 14-18 yaş arası kız çocuklarına yönelik olduğu saptanmıştır. Farklı tarihlerde ve farklı içeriklerde yer alan istismar vakaları ulaşılabilen içerikler ekseninde değerlendirilerek aynı vakaya ilişkin olan haber ve rapor içerikleri düzenlenerek sunulmuştur.

Dünya'da insanların haklarını savunan ve yaşanan suistimalleri titizlikle inceleyen ve bağımsız bir uluslararası örgüt olan İnsan Hakları İzleme Örgütü, "*The Power These Men Have Over Us*" başlıklı raporunda Somali'nin başkenti Mogadişu'da iki AMISOM üssünde yaşanan 21 farklı cinsel istismar ve taciz olayını belgelemiştir. İlk olarak büyük ölçüde

³⁰⁴ Ömer Faruk Demircioğlu, "Sosyoekonomik, Sosyokültürel, İdari Yapı", içinde Somali Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma, der. Güngör Şahin (İstanbul: Millî Savunma Üniversitesi Yayınları, 2019), 59.

Uganda Halk Savunma Gücü (UPDF) tarafından kontrol edilen AMISOM ana kampı ve Somali Ulusal Üniversitesi yerleşkesindeki Burundi Ulusal Savunma Kuvvetleri (BNDF) birliğini ana kampı tespit edilmiştir. Yaşanan büyük insan hak ihlallerine yönelik oldukça önemli olan raporda genel bilgilendirmede AMISOM güçlerinin konuşlandırıldığı her yerin araştırılmadığı fakat AMISOM askerlerinin Somalili kadın ve kız çocuklarına yönelik ihlalleri konusunda ciddi endişe uyandıracak veriler olduğuna değinilmiştir. “*The Power These Man Have Over Us*” raporu, Birleşmiş Milletler ve Güvenlik Konseyi Somali ve Eritre İzleme Grubu’nun (SEMG) cinsel istismar ve taciz iddialarının ortaya çıkmaya devam ettiğini belirten önceki raporlarını desteklemekte ve bu raporların genişletildiğini belirtmiştir.³⁰⁵

İnsan Hakları İzleme Örgütü, Birleşmiş Milletler ve bağlı kuruluşlarının çalışma ve faaliyetlerini yakından takip ederek, insan haklarına ilişkin gerçekleştirilen çalışmaları kayıt altına almaktadır. İstismar ve cinsel sömürüye ilişkin Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi (UNWOMEN) başta olmak üzere birçok yan kuruluş konu hakkında çalışma yapmaktadır. Somali’de yaşanan istismar vakalarına ilişkin 2012 yılında UNPOS, UNWOMEN ve UNDP’nin hazırladığı “*Violence in the Lives of Girls and Women in the Somali Republic,*” başlıklı raporda da Somali’de kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddete türlerinin her türlü değerlendirilerek kayıt altında alınmıştır. Bu rapora göre, AMISOM güçleri tarafından kadın ve kız çocuklarına para ve yiyecek karşılığında cinsel istismar gerçekleştirdikleri iddialarına yer verilmiştir.³⁰⁶

İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından Eylül 2014 yılında hazırlanan “*The Power These Man Have Over Us*” başlıklı raporu Somali, Uganda ve Burundi’deki araştırmalara dayanarak hazırlanmıştır. 2013 yılından beri meydana gelen tüm olaylara ilişkin hazırlanan rapor, tacizden kurtulan 21 kişi ile görüşülerek hazırlanmıştır. Ek olarak AMISOM birliğine asker sağlayan ülkelerin yetkilileri de dahil olmak üzere yabancı gözlemciler ve diğer askeri personelin de dahil olduğu 50 farklı görüşme yapılmıştır. Mağdurla yapılan görüşmelerin

³⁰⁵ “The Power These Man Have Over Us”, HRW, 2014, https://www.peacewomen.org/system/files/global_study_submissions/The%20Power%20These%20Men%20Have%20Over%20Us.pdf, erişim tarihi: 19 Aralık, 2022.

³⁰⁶ A,g,e

ardından raporda detayları belirtilen raporda AMISOM personeli tarafından gerçekleştirilen 10 ayı tecavüz ve cinsel saldırı vakasını belgelemiştir.³⁰⁷

Cinsel istismar vakaları konusunda yapılan birçok çalışma ve hazırlanan raporlardan bir diğer önemli olanı ise BM Güvenlik Konseyi Somali ve Eritre İzleme Grubu yazısıdır. Bu raporda AMISOM askerlerinin kadın ve kız çocuklarını sömürdüğüne ilişkin üç farklı iddia tespit edilmiştir. Sivil ve görevli her türlü kadının tehdit ve risk altında olduğunu ifade eden rapor öncelikle, AMISOM üssünde çalışmak için bekleyen kadın tercümanların istismara açık olduğu tespit edilmiştir. İkinci olarak, Mogadişu'daki AMISOM tarafından işletilen hastanede tıbbi destek arayan kadınların tıbbi desteğe ulaşabilmeleri için cinsel ilişkiye girmeleri istenmiş ve bu durum raporlarda kayda geçmiştir. Üçüncü olarak da AMISOM üssündeki bazı satıcıların kadınları fuhuş yaptırmak için birliklere getirdikleri kaydedilmiştir. Hazırlanan raporda ek olarak ülkenin başka bölgelerindeki AMISOM karakollarında seks için yiyecek temin edildiğine dair de örnekler yer almıştır.³⁰⁸

HRW raporunda yer alan istismar vakalarından birisinde, 2013 yılında 15 yaşında bir çocuğun hasta annesi için ilaç almak üzere Burundi'deki X-Control üssüne gittiği sırada askerlerden biri tarafında tecavüze uğradığı ve izbe bir alanda sıkıştırıldığı belirtmiştir.³⁰⁹ Farklı bir istismar vakasında ise kadın ve kız çocuklarının cinsel saldırıya uğramalarının akabinde şikâyette bulunmalarının önüne geçmek ve onları caydırmak için kendilerine yiyecek ve para verildiği belirtilmiştir.

Kadın ve kız çocuklarının sadece cinsel sömürü ve istismara maruz kalmasının yanı sıra gerçekleştirilen eylemler bir insan ticaretidir. Uluslararası hukuk ve iç hukukta suç teşkil eden insan ticareti eylemi, Somalili kadınların maruz kaldığı bir diğer hak ihlalidir. Yukarıda örnek olarak zikredilen HRW raporunda belirtilen vakalar arasında kadın ve kız çocuklarına para teklif edildiği belirtilmiştir. Raporda belirtildiği üzere 2013 yılında Somalili bir kıza bir askerinin para karşılığında ilişkiye girme istediğini iletmesinin ardından tecavüzde bulunduğu

³⁰⁷ “The Power These Men Have Over Us”, HRW, 2014, https://www.peacewomen.org/system/files/global_study_submissions/The%20Power%20These%20Men%20Have%20Over%20Us.pdf, erişim tarihi: 19 Aralık, 2022.

³⁰⁸ “Letter dated 12 July 2013 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 751 (1992) and 1907 (2009) concerning Somalia and Eritrea addressed to the President of the Security Council”, United Nations Security Council, 12 Temmuz 2013, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/361/85/PDF/N1336185.pdf?OpenElement>, erişim tarihi: 22 Aralık, 2022, s418.

³⁰⁹ A,g,e.

kaydedilmiştir. Ugandalı askerler tarafından gerçekleştirilen şiddet vakasında çarpıcı olan konu ise kadın ve kız çocuklarının bu eylemi yapmasının “bir gereklilik ve/veya mecburiyet” olarak atfedilmesidir.³¹⁰

Hem AMISOM ana kampında hem de Burundili birliğinin Mogadişu’daki üsünde nispeten organize bir cinsel sömürü sisteminin varlığı da HRW yetkililerinin yaptığı araştırmalar sonucunda belgelenmiştir. Öyle ki yoksulluğun yerleşik bir hal aldığı Somali’den kaçan bu kişiler, hayatta kalabilmek adına güvenlik güçleri (AMISOM askerleri) tarafından sistematik şiddete maruz bırakılmaktadır.

Yaşanan her türlü istismar bireyde kalıcı izler bırakmaktadır. HRW’nin raporunda yer alan bilgilerde de değinildiği gibi saldırı ve sömürüden sağ kurtulan bireyler kendilerini güçsüz ve çaresiz hissettiklerini, misillemekten ve istismarın getirebileceği damgalama ve utançtan korktuklarını belirtmişler.³¹¹ AMISOM askerleri tarafından gerçekleştirilen istismar vakaları uluslararası medyada da yer almıştır.

IGIHE’nin haberine göre Somali’de görev yapan AMISOM askerlerinin 2013 yılında Somali’de barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla görev yapan askerlerin bir kadına toplu tecavüzde bulunduğu iddia edilmiştir. İddianın bulunduğu haberin detayında Somalili bir kadının Ağustos 2013 tarihinde hem Somali ulusal ordusundan hem de 17.000 kişilik birlikten oluşan AMISOM askerleri tarafından kaçırıldığını, uyuşturulup ve ardından defalarca tecavüze uğradığını iddia etmiştir. Burundi, Cibuti, Kenya, Uganda ve Sierra Leone askerlerinden oluşan AMISOM birliği tarafından yapılan açıklama da ise “AMISOM, askerlerine yöneltilen iddiaların farkındadır.” açıklaması yer almıştır. Bu iddialar ışığında AMISOM ve Somali ordusundan oluşan ortak bir ekibin kurulduğu ve iddiaların araştırıldığı belirtilmiştir.³¹²

Nation Afrika haber sitesinde “Afrika Birliği Askerleri Toplu Tecavüz İddiası ile Olay Yerinde” başlıklı haberinde ise Ağustos 2013 tarihinde Somalili bir kadının defalarca tecavüze uğradığı belirtilmiştir. Haberin detayında ise Afrika Birliği askerlerine teslim

³¹⁰ A,g,e.

³¹¹ “The Power These Men Have Over Us”, HRW, 2014, https://www.peacewomen.org/system/files/global_study_submissions/The%20Power%20These%20Men%20Have%20Over%20Us.pdf, erişim tarihi: 19 Aralık, 2022.

³¹² “African Union Soldiers Accused of Gang Rape”, *IGIHE*, 15 Ağustos, 2013, <https://en.igihe.com/news/african-union-soldiers-accused-of-gang-rape>, erişim tarihi: 20, Aralık, 2022.

edilmeden önce ulusal ordudan üç asker tarafından kaçırıldığı ve gözleri bağlanarak bir araca bindirildiği ifadesi yer almıştır. Haber içeriğinde yer alan önemli bir iddia ise tecavüze uğrayan kadının 20’li yaşlarda olduğu bilgisinin yer almasıdır. Somali İnsani Gelişme Bakanı Maryan Qasim, tüm cinsel şiddet iddialarının araştırılacağını ve adaletin sağlanacağını belirtmiştir.³¹³ Belirtilen iddialara ilişkin *BBC NEWS*’in hazırladığı haberde ise Parlamento İnsan Hakları ve Kadın Komitesi Başkan Yardımcısı Milletvekili Musa Şeyh Omar, yaptığı açıklamada hastane raporlarının kadının toplu tecavüze uğradığını doğruladığını belirtmiştir. Dönemin başbakanı Abdi Farah Shirdon, iddialardan haberdar olduklarını ve bu iddiaların tekrar yaşanmaması adına her türlü çalışmayı yapacaklarını belirtmiştir. İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW) 2013 tarihli raporunda istismarın genellikle hükümet güçleri de dahil olmak üzere silahlı grupların elinde gerçekleştiğini ve hükümetin sorunu çözmek için daha fazlasının yapması gerektiğini belirtmiştir.³¹⁴ Belirtilen iddiaya yönelik İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün yaptığı çalışmada HRW’nin mağdur kişi ile röportaj yaptığı ve yaşadığı mağduriyeti anlattığı kaydedilmiştir. İnsan Hakları İzleme Örgütü başkan danışmanının verdiği bilgi de Somali hükümetinin iki askeri tutukladığını belirtmiş olsa da HRW yetkilileri bu tutuklamalara ilişkin bir doğrulama olmadığını belirtmiştir. Kadın hakları direktörü Liesl Gernholtz, Somalili yetkililerin iddiaları ciddiyle takip etmediğini ve güvenlik görevlilerinin hem yaygın cinsel şiddet sorununu bildirenleri hem de tecavüzdten kurtulanlara yardım edenleri susturmaya çalıştıklarını ifade etmiştir.³¹⁵

Afrika Birliği’nin 21 Nisan 2015 tarihinde Somali’deki Somali misyonu askerlerine (AMISOM) yönelik cinsel sömürü ve istismar (SEA) iddialarına ilişkin yayımladığı araştırma raporunda önemli bulgular ve tavsiyeler yer almaktadır. Belirtilen raporda yer alan

³¹³ “AU Troops On The Spot Over Alleged Gang Rape”, *Nation Africa*, 21 Ağustos, 2013, <https://nation.africa/kenya/news/africa/au-troops-on-the-spot-over-alleged-gang-rape-886534>, erişim tarihi: 20, Aralık, 2022.

³¹⁴ “Somalia 'Gang Rape' Investigated by African Union”, *BBC News*, 15 Ağustos, 2013, <https://www.bbc.com/news/world-africa-23710741>, erişim tarihi: 20, Aralık, 2022.

³¹⁵ “Somalia: Deeply Flawed Rapoe Inquiry”, *HRW*, 10 Kasım, 2013, <http://www.hrw.org/news/2013/11/10/somalia-deeply-flawed-rape-inquiry>, erişim tarihi: 20, Aralık, 2022. **Benzer haber linkleri için bknz:** “African Union Troops Accused of Somalia Gang Rape”, *Keydmedia*, 15 Ağustos, 2013, https://www.keydmedia.net/news/african_union_troops_accused_of_somalia_gang_rape, erişim tarihi: 20 Aralık, 2022., “Somalia Gang Rape Victim Accuses African Union Force”, *Asiaone*, 20 Ağustos 2013, <https://www.asiaone.com/world/somalia-gang-rape-victim-accuses-african-union-force>, erişim tarihi: 20 Aralık, 2022. , “African Union Soldier ‘Gang Rape’ Claims Investigated”, *The Voice*, 16 Ağustos 2013, <https://archive.voice-online.co.uk/article/african-union-soldier-%E2%80%98gang-rape%E2%80%99-claims-investigated>, erişim tarihi: 20 Aralık, 2022. , “Somalia Gang Rape Victim Speaks Out”, *News24*, 20 Ağustos 2013, <https://www.news24.com/News24/Somalia-gang-rape-victim-speaks-out-20130820>, erişim tarihi: 20 Aralık, 2022.

iddialar İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 8 Eylül 2014 tarihinde yayımladığı *"The Power These Man Have Over Us"* raporunda yer almıştır. Bu raporda yer alan iddia ve açıklamaların ardından AfB deneyimli müfettişlerden oluşan bir ekip kurarak iddiaları araştırmaya başlamıştır. Oluşturulan ekip, AMISOM' a asker/polis desteğinde bulunmayan Gana, Tanzanya ve Zimbabve'den seçilmiş ve Kasım 2014 ve 2015 yılları arasında meydana gelen cinsel şiddet ve sömürü iddiaları detaylı olarak araştırılmıştır. 2013 yılında 20'li yaşlarda bir kız çocuğunun yaşadığı istismar vakası üzerinde duran ekip, bu iddianın doğruluğunu teyit etmiştir.³¹⁶

Tüm bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Somali'de barış ve güvenliği sağlamak oldukça zordur. Hiç kuşkusuz yaşanan gelişmelerde hem Afrika Birliği'nin hem de Birleşmiş Milletler'in yapısal bozuklukları etkilidir. Birincil kaynak olarak hem İnsan Hakları İzleme Örgütü hem de SEMG raporları ikincil kaynak olarak da haber kaynakları göstermiştir ki yaşanan istismar vakaları birkaç iddia ile sınırlı değildir. Yaşanan bu olaylara ilişkin SEMG tarafından hazırlanan notta, AMISOM birliklerinin cinsel sömürü ve istismar vakalarına yönelik iddiaları sistematik ve şeffaf bir şekilde araştırma ve soruşturma mekanizmasından yoksun olduğuna değinilmiştir.³¹⁷ Benzer şekilde Somali'de yaşanan gelişmelerin üzerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 2093 sayılı kararında AMISOM 'a yönelik karar yer almaktadır. Bu kararda AMISOM'dan cinsel şiddet, cinsel sömürü ve tacizi önlemek amacıyla Birleşmiş Milletler cinsel sömürü ve suistimal bağlamındaki sıfır tolerans politikası ile uyumlu politikalar uygulamayı ve yeterli önlemlerin alınması talep edilmiştir.³¹⁸

3.3. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Barış Gücü Operasyonları ve Güvenikleştirme Çabaları

Afrika kıtasının orta bölümünde yer alan Orta Afrika Cumhuriyeti (OAC), Çad, Sudan, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Kongo, Kamerun ve Güney Sudan olmak üzere altı sınır

³¹⁶ "The African Union Releases The Key Findings and Recommendations of The Report of Investigations on Sexual Exploitation and Abuse in Somalia", *Peaceau*, 21 Nisan 2015, <http://peaceau.org/uploads/auc.com.investigation.sea.amisom.21.04.2015.pdf>, erişim tarihi: 20 Aralık, 2022.

³¹⁷ "Letter dated 12 July 2013 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 751 (1992) and 1907 (2009) concerning Somalia and Eritrea addressed to the President of the Security Council", United Nations Security Council, 12 Temmuz 2013, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/361/85/PDF/N1336185.pdf?OpenElement>, erişim tarihi: 22 Aralık, 2022, s418.

³¹⁸ "United Nations Security Council Resolution 2093 (2013)", UN, erişim 20 Aralık, 2022, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/250/96/PDF/N1325096.pdf?OpenElement>

komşusu olan bir kara ülkesidir. Hem jeostratejik konumu hem de sahip olduğu doğal kaynaklar (elmas, uranyum) bakımından oldukça zengin olan Orta Afrika Cumhuriyeti, Avrupa devletleri tarafından odak noktası olmuştur.³¹⁹ Afrika’da yerleşik bir yapı halini alan sömürgecilik, Orta Afrika Cumhuriyeti’nde de önemli izler bırakmıştır. 1980’li yıllarda Fransa’nın sömürgesi altına giren ülke 1960 yılında bağımsızlığını kazansa da sömürgecilik mirası ülkede devam etmiş ve söz konusu etkileri günümüzde de devam etmektedir.

Birçok güvenlik sorununu bünyesinde barındıran ülkede kıtlık ve açlık sebebiyle yaşanan sağlık sorunları, etnik ve dini farklılıklardan dolayı yaşanan silahlı çatışmalar öncelikli güvenlik problemlerindedir. Yaşanan bu güvenlik sorunları hiç kuşkusuz yoğun insan hak ihlallerine sebep olmakla beraber insan hayatı için ciddi bir tehdit niteliğindedir. Ülkede halen devam eden iç savaş ve çatışmalarda Birleşmiş Milletler başta olmak üzere uluslararası sistemin diğer aktörleri Orta Afrika Cumhuriyeti’nde barış ve güvenliği sağlamaya çalışmaktadır.

Kültür ve dini farklılıklar her ne kadar bireylere özgü bir durum olsa da Orta Afrika başta olmak üzere dünyanın birçok bölgesinde din, toplumsal şiddeti yasallaştıracak öğretilerle dolu olmakla beraber inanç farklılıkları ülkede ayrımcılık ve aykırılığa yol açmaktadır.³²⁰ Orta Afrika Cumhuriyeti’nde yaşanan en büyük güvenlik sorunu Müslüman ve Hristiyan silahlı gruplar arasında yaşanan iktidar mücadelesidir. %80’i Hristiyanlardan oluşan Orta Afrika Cumhuriyeti’nde Seleka ve Anti- Balaka grupları arasında yaşanan çatışmalarda bugüne kadar sayısız insan ölmüş, birçoğu da ülkeden göç etmek zorunda kalmıştır. Ülkenin en büyük güvenlik sorunu olan etnik çatışmalarda, Müslüman çoğunluğun oluşturduğu Seleka ittifakı ile Hristiyan çoğunluğun oluşturduğu Anti- Balaka ittifakları arasında çatışmalar 2012 yılında şiddetlenmiş ve ülke derin bir iç savaşa sürüklenmiştir. Dini düşmanlıkla başlayan iç savaşta, 2013 yılında binlerce insan ölmüş ve Kamerun ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti’ne kaçan yaklaşık 575.000 mülteci yerinden edilmiştir.³²¹

³¹⁹ “The Central African Republic”, Central Intelligence Agency (CIA), erişim 24 Aralık 2022, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ct.html>.

³²⁰ Fikret Birdişli, “Güvenlik Sorunlarına Konstrüktivist Bir Yaklaşım: Yapısal Şiddet Teorisi”, *ResearchGate*, 2021, s.11.

³²¹ “Instability in the Central African Republic”, Council on Foreign Relations, 11 Mayıs, 2022, <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/violence-central-african-republic>, erişim tarihi: 24 Aralık, 2022.

Bağımsızlığını ilan ettiği 1960'lerden 2012 yılına kadar ülkede beş ayrı askeri darbenin yaşanmasının ardından başlayan iç savaş hem bölgesel hem de küresel ölçekte yayılcı bir etki yaratarak uluslararası siyasetin güvenlikleştirmeye çalıştığı bölgelerden biri haline gelmiştir. Bu minvalde bölgede etkin rol alan Birleşmiş Milletler, ilk olarak 1998 yılında BM Güvenlik Konseyi'nin 1159 sayılı kararı kapsamında Birleşmiş Milletler Orta Afrika Misyonu (MINURCA) oluşturulmuştur.³²² 15 Nisan 1998 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere kurulan misyonda 1350 askeri personelin görev alması kararlaştırılarak, Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki Afrikalılar arası güç (MISAB) ile MINURCA arasında sorunsuz bir geçiş sağlanması amacıyla Güvenlik Konseyi bu misyonu görevlendirmiştir. Oluşturulan misyonun temel amacı, Başkent Bangui çevresinde hükümet ve siyasi partiler arasında arabuluculuk yapmak, güvenlik ve istikrarın sağlanmasına destek olmaktır.³²³ Kamerun, Çad, Kanada, Mısır, Fransa, Mali, Gabon, Kanada gibi ülkelere gelen askerlerle silahlanma kapsamında bulunan silahların kontrolünün sağlanması ve denetlenmesi, ulusal polis kapasitesinin artırılmasına yönelik teknik desteğin sağlanmaya çalışılmıştır. 2 yıl boyunca görev yapan MINURCA misyonuna ilişkin, BM Güvenlik Konseyi'nin 14 Temmuz 1998 tarihli ve 1182 (1998) sayılı kararıyla da MINURCA misyonuna, 1159 sayılı kararının 10.paragrafında³²⁴ belirtilen görevler ile Bangui dışında sınırlı sürekli keşif misyonlarını içeren görevlerini yerine getirebileceğini belirtmiştir.³²⁵

BM Orta Afrika Cumhuriyeti misyonu MINURCA için BMGK'nin bir diğer kararında MINUR'ya barış ve güvenliği sağlama amacıyla yeni yetkiler verilmiştir. BMGK, 26 Şubat 1999 tarihli ve 1230 (1999) sayılı kararında ise Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının

³²² "Central African Republic- MINURCA Mandate", Peacekeeping UN, erişim 24 Aralık, 2022, <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/minurcaM.htm>

³²³ "RESOLUTION 1159 (1998) Adopted by the Security Council at its 3867th meeting, on 27 March 1998", United Nations, erişim 24 Aralık, 2022, file:///C:/Users/ADM%C4%B0N/Downloads/S_RES_1159(1998)-EN.pdf

³²⁴ Genel Sekreterin 23 Şubat 1998 tarihli raporundaki tavsiyeleri dikkate alarak, MINURCA'nın aşağıda belirtilen başlangıç yetkisine sahip olacağı belirtilmiştir. (a) Bangui ve yakın çevresindeki şehirlerde hareket özgürlüğü de dahil olmak üzere güvenlik ve istikrarın korunmasına ve geliştirilmesine yardımcı olmak, (b)Ulusal güvenlik güçlerine yasa ve düzeni sağlamada yardımcı olmak ve Bangui'deki kilit tesisleri korumak, (c) Silahsızlanma tatbikatı esnasında ele geçirilen tüm silahların depolanmasını denetlemek, kontrol etmek ve nihai yerleşimini izlemek, (d) Birleşmiş Milletler personelinin güvenliğini ve hareket özgürlüğünü ve BM mülkünün emniyetini ve güvenliğini sağlamak, (e) Kısa süreli polis eğitmenleri programında ve ulusal polisin diğer kapasite geliştirme çabalarında diğer uluslararası çabalarla koordinasyon içinde yardımcı olmak ve ulusal polisin ve özel polis kuvvetlerinin yeniden yapılandırılması konusunda tavsiyelerde bulunmak, (f) Ağustos / Eylül 1998'de yapılması planlanan milletvekili seçimlerinin yürütülmesine ilişkin seçim yasası ve planlarıyla ilgili ulusal seçim organlarına tavsiye ve teknik destekte bulunmak. **Bknz:** "RESOLUTION 1159 (1998) Adopted by the Security Council at its 3867th meeting, on 27 March 1998", United Nations, erişim 24 Aralık, 2022, file:///C:/Users/ADM%C4%B0N/Downloads/S_RES_1159(1998)-EN.pdf.

³²⁵ "RESOLUTION 1182 (1998) Adopted by the Security Council at its 3905th meeting, on 14 July 1998", United Nations, erişim 24 Aralık, 2022, file:///C:/Users/ADM%C4%B0N/Desktop/N9820596.pdf

seçim yardımının koordinasyonunda sahip olacağı başlıca sorumluluğu kabul ederek 1998 Kasım ayında yapılan seçimlerde yerine getirilen göreve uygun olmak kaydıyla başkanlık seçimlerinin desteklenmesine yardımcı olması ve milletvekili seçimlerinde sınırlı ama güvenilir bir uluslararası gözlemciliğin yapılması görevi verilmiştir.³²⁶ BMGK tarafından MINURCA misyonunda 2000’li yıllara kadar verilen görevler yumuşak diplomasi faaliyetleri olmuş ve Birleşmiş Milletler bölgede arabuluculuk görevini üstlenmiştir.

Orta Afrika Cumhuriyeti tarihinde bir diğer önemli dönüm noktası ise 2003 yılı olmuştur. 2012 yılına kadar beş farklı darbe yaşayan ülkede darbelerle tetiklenen iç savaşların yoğun olarak yaşanması 2003 yılında Fransızların desteğini alarak darbeye yönetime gelen François Bozize dönemi ile olmuştur. 2003-2013 yıllarında hüküm süren Bozize iktidarı, sık sık adam kaçıрма, yolsuzluk yapma ve izlediği Müslüman karşıtı politikalarla otoriter bir rejim kurmuştur. Aynı zamanda 2010 yılında gerçekleştirilecek Cumhurbaşkanlığı seçimlerini “uygun ortam olmadığı” gerekçesiyle ertelemesi ve otoritesini devam ettirmesi, etnik ve dini çatışmaları alevlendirmiştir.³²⁷ Protestan mezhebine mensup olan Bozize’nin kendini din adamı ilan ederek, kilise kurması ve akabinde dini otoriterliğini güçlendirmesi ile uyguladığı yoğun mezhepçi ve dini ayrımcılığa dayalı politikalar korkunç katliamlara yol açmıştır.³²⁸ Dini şiddetin artması ile yaşanan yapısal bozukluk sonucunda yaklaşık olarak ülkede %10’luk dilimi oluşturan Müslümanların örgütlendiği Seleka silahlı grubunun 2012 yılında iktidara karşı ayaklanma başlatmasının ardından ülkede derin bir iç savaş dönemi başlamış ve bu etkiler sadece bölgesel düzeyde kalmayarak uluslararası konjunktürde de yankı uyandırmıştır. Seleka grubunun hükümete karşı ayaklanmasının akabinde Bozize, Anti- Balaka örgütünü kurmuştur. Büyük oranda Müslümanlardan oluşan Seleka güçleri tarafından infaz, tecavüz, işkence, bombalama ve çocukları askere çağırma gibi insan hak ihlalleri gerçekleştirilirken Anti Balaka adlı Hristiyan milis grubunun uyguladığı soykırıma varan şiddet sarmalı,

³²⁶ “RESOLUTION 1230 (1999) Adopted by the Security Council at its 3984th meeting, on 26 February 1999”, United Nations, erişim 24 Aralık, 2022, RESOLUTION 1230 (1999) Adopted by the Security Council at its 3984th meeting, on 26 February 1999

³²⁷ Hasan Aydın, “Orta Afrika Cumhuriyeti’nde Barış Süreci ve Yeni Dengeler”, *Afrika Araştırmacıları Derneği*, 9 Nisan, 2019, file:///C:/Users/ADM%4%B0N/Downloads/Orta_Afrika_Cumhuriyetinde_Baris_Sureci.pdf, erişim tarihi: 24 Aralık, 2022.

³²⁸ Osman Kağan Yücel, “Darbelerin Gölgesinde Orta Afrika Cumhuriyeti: İstikrarsızlaştırılmanın Kısa Hikayesi”, *Afrika Araştırmacıları Derneği*, 13 Mayıs, 2017, <https://afam.org.tr/darbelerin-golgesinde-ortaafrika-cumhuriyeti-istikrarsizlastirilmanin-kisa-hikayesi/>, erişim tarihi: 24 Aralık, 2022.

sivilleri hedef almış ve Müslümanlara karşı şiddet ve vahşet uygulanmıştır.³²⁹ Ülkede bölgesel örgütlerin aracılığı ile güvenlik sağlanmaya çalışılsa da başarılı olunamamıştır. Müslüman ve Hristiyanlar arasında yoğun olarak devam eden inanç çatışmasında 2013 yılında Orta Afrika Devletleri Ekonomi Topluluğu'na (ECCAS) bağlı Orta Afrika'da Barış'ın Güçlendirilmesi Misyonuna (MICOPAX) ait tarafsız birliklerin sevkiyatı aracılığı ile güvenlik kısa vade de sağlansa da kalıcı düzen sağlanamamıştır.³³⁰ Ülkede şiddetin çok ciddi boyutlara ulaşması neticesinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin özel danışmanları bu durumu "soykırım tehlikesi" olarak değerlendirerek uyarıda bulunmuştur.³³¹ Ek olarak, İnsan Hakları grupları ve Birleşmiş Milletler ve kuruluşları tarafından hazırlanan raporlar Seleka ve Anti Balaka karşı gruplar tarafından işlenen suçların insanlığa karşı suç teşkil eden eylemler olduğunu belirtmişlerdir.³³² Ülkede iç savaşın soykırım düzeyine gelmesi Birleşmiş Milletleri bölgede tekrar harekete geçirmiştir. Birleşmiş Milletler 'in yanı sıra Afrika Birliği başta olmak üzere bölgesel aktörler barış ve güvenliğin sağlanmasında etkili olmuşlardır.

Orta Afrika Cumhuriyeti Afrika Birliği Liderliğindeki Uluslararası Destek Misyonu (MISCA), Birleşmiş Milletler 'in desteği ile Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi (PSC) tarafından kurulmuştur.³³³ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 5 Aralık 2013 tarihli 2127 sayılı kararı ile kurulan MISCA, ülkenin istikrara kavuşturulması ve ülkenin tamamında devlet otoritesinin yeniden tesis edilmesi, insani yardım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve kamu düzeninin yeniden sağlanması amacıyla Orta Afrika Cumhuriyeti'nde görevlendirilmiştir.³³⁴ Afrika Birliği liderliğindeki ve Birleşmiş Milletler tarafından desteklenen misyon 19 Aralık 2013 tarihinde bölgede konuşlandırılarak uluslararası barış ve güvenliğe katkı sağlamak amacıyla faaliyetlerine başlamış, toplamda 10 Afrika ülkesinden 5097 asker ve 602 polisi yanı sıra insan hakları, silahsızlanma,

³²⁹ Cenk Tamer, "Toplumsal Mutabakat Sorunundan Stratejik Düşünce Eksikliğine: Orta Afrika Cumhuriyeti Örneği", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1,1 (2017): 127.

³³⁰ İsmail Ermağan, *Dünya Siyasetinde Afrika 1* (Ankara: Nobel Yayınları,2014), 241.

³³¹ "Policy Briefing", *International Crisis Group*, erişim 24 Aralık, 2022, <https://www.refworld.org/pdfid/52a56b7f4.pdf>

³³²"Instability in the Central African Republic", Council on Foreign Relations, 11 Mayıs, 2022, <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/violence-central-african-republic>, erişim tarihi: 24 Aralık, 2022.

³³³ "MISCA Establishment", MISCA Peaceau, erişim 24 Aralık, 2022, <http://misca.peaceau.org/en/page/113-establishment-1>

³³⁴ "Resolution 2127 (2013) Adopted by the Security Council at its 7072nd meeting, on 5 December 2013", United Nations, erişim 24 Aralık, 2022, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/594/43/PDF/N1359443.pdf?OpenElement>

toplumsal cinsiyet, insani yardım ve siyasi konularla da ilgilenen önemli sivil bileşenden oluşmaktadır.³³⁵

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 10 Nisan 2014 tarihli 2149 sayılı ile Birleşmiş Milletler Orta Afrika Cumhuriyeti Çok Boyutlu Entegre Misyonu (MINUSCA) kurulmuştur.³³⁶ 2010 yılından itibaren ülkede konuşlandırılmış olan Orta Afrika Cumhuriyeti BM Entegre Barış İnşası Ofisi (BINUCA) bünyesinde olan MINUSCA, başlangıcında 240 askeri gözlemci olmak üzere toplamda 10.000'e kadar ulaşan askeri personelden oluşmuştur.³³⁷

BMGK'nin kararında OAC'deki duruma ilişkin olarak güvenliğin tehdit altında olduğu belirtilmiş ve OAC'deki nüfusun korunmasında birincil sorumluluğun geçiş hükümetinde olduğu hatırlatılmış, Afrika Birliği'nin bölgede devam eden rolüne değinilerek kalıcı barışın sağlanması için çağrıda bulunulmuştur.

Bu tarihten sonra ülkede iç savaş ve anlaşmazlıklardan kaynaklanan çok boyutlu güvenlik sorunları yaşanmaktadır. Hiç kuşkusuz yaşanan bu çatışmalar yoğun insan hak ihlallerine sebebiyet vermiştir. Orta Afrika Cumhuriyeti her ne kadar bağımsızlığını kazansa da ülkede ekonomik ve siyasi yapısal bozuklukların yaşanması, yönetim ve demokrasi yoksunluğu bölgede barış ve güvenliğin sağlanmasını zorlaştırmaktadır.

3.4. Orta Afrika Cumhuriyeti Barış Gücü Operasyonlarında İstismar Vakaları

Kültürel ve dini şiddetin en yaygın şekilde görüldüğü Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Birleşmiş Milletler tarafından gerçekleştirilen barış gücü operasyonları diğer Afrika ülkelerinde olduğu gibi zor şartlarda gerçekleşmektedir. Uzun yıllar boyunca farklı misyonlarla bölgede görev yapan Birleşmiş Milletler askerlerine ve BM bağlı kuruluşlarına yönelik bazı istismar vaka iddiaları bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde ele alınan istismar vakalarında genellikle Birleşmiş Milletler'den bahsedilmiş, Afrika Birliği'ne doğrudan bir iddia da bulunulmamıştır. Fakat, Birleşmiş Milletler 'in bölgesel anlaşmalar aracılığı ile bölgesel örgütlerden yararlanmasının en önemli sebebi bir ordusunun olmayışı

³³⁵ A,g,e.

³³⁶ "Resolution 2149 (2014) Adopted by the Security Council at its 7153rd meeting, on 10 April 2014", United Nations, erişim 24 Aralık, 2022, file:///C:/Users/ADM%4%B0N/Downloads/S_RES_2149(2014)-EN.pdf

³³⁷ "Hat Change to UN", MISCA Peaceau, erişim 24 Aralık, 2022, <http://misca.peaceau.org/en/page/120-hat-change-to-un-1>

dolayısıyla askeri birliklerden yararlanmak durumunda kalmasıdır. Afrika Birliği ve Afrika Birliği üye ülkelerden temin edilen askerler, BM çatısı altına girmekte ve “Mavi Bereli” olarak anılmaktadır. Bu minvalde ele alınan bazı vakalarda doğrudan Birleşmiş Milletler’e iddia yöneltilirken bazı vakalarda da Afrika Birliği’ne yönelik iddialar yer almaktadır.

Günümüzde de etkileri devam eden ve barış ve güvenliğin sağlanmasının bir hayli zor olduğu Orta Afrika Cumhuriyeti’nde barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla görev yapan askerlerin sivil halka yönelik yoğun istismar gerçekleştirdiği uluslararası medya kaynaklarında yer almıştır. OAC’ta yaşanan istismar vakalarının da analizine bakıldığında mağdurların genellikle 13-18 yaş aralığında olduğu saptanmıştır. Somali’de gerçekleşen istismar vakalarına benzer vakaların görüldüğü ülkede cinsel şiddet ve istismara yönelik azımsanamayacak düzeyde önemli iddialar yer almaktadır. Çalışmanın bu bölümünde İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Af Örgütü raporları başta olmak üzere çeşitli haber kaynaklarından yararlanılmıştır.

2014 yılında MINUSCA birliklerinin görevlendirilmesi ile tekrar sahada yer alan BM görevlilerine yönelik iddialar arasında BM Barış Gücü askerlerinin kız çocuklarına cinsel ilişkiye girmeleri karşılığında para teklif edildiği yer almaktadır. Washington Post’un haberinde yer alan ifade de en az dört askerin 13 yaşındaki kız çocukları ile para karşılığı ilişkiye girdikleri belirtilmiştir. Yaklaşık 20 bin kişinin sığınmacı olduğu M’Poka kampında istismar iddiaları yöneltilen askerlerin Gabon, Fas, Burundi doğumlu oldukları iddia edilmiştir.³³⁸ Aynı iddiaya yönelik bir başka haber kaynağında ise BM askerlerine çocuk istismarında bulduklarına yönelik iddialar mevcuttur. Birleşmiş Milletler Sözcüsü Stephane Dujarric tarafından yapılan açıklamada cinsel istismar kapsamında üç farklı ülkeden barış gücü askerinin sorgulandığı belirtilmiştir. Dujarric’in ifadelerine göre istismara uğrayan kız çocuklarının yaş aralıkları 9-13’tür. Sorgulanan askerlerinin Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF) müfettişlerine ifade verdikleri belirtilirken kız çocuğunun istismara uğradığı kayda geçmiştir. 2013 yılında bölgede görevli olan Afrika Birliği misyonu (MISCA) ve 2014 yılından itibaren bölgede görevli olan BM misyonu (MINUSCA)

³³⁸ “Birleşmiş Milletler Barış Gücü’nde Cinsel İstismar Skandalı”, *Dokuz8haber*, 12 Ocak, 2016, <https://www.dokuz8haber.net/birlesmis-milletler-baris-gucunde-cinsel-istismar-skandalı> , erişim tarihi: 25 Aralık, 2022.

dönemlerini kapsadığı ifade edilen iddialarda, Birleşmiş Milletler'in konunun aydınlatılmasında başarısız olduğu da belirtilmiştir.³³⁹

Bu minvalde Birleşmiş Milletler askerlerinin gerçekleştirdiği çocuk istismarı vakalarına da rastlanılmaktadır. 2016 yılında vakaların gün yüzüne çıkması ile BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri konuya ilişkin açıklama yapmıştır. BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Zeid Ra'ad Al Hussein, Orta Afrika Cumhuriyeti'nde barış ve güvenliği sağlamak amacıyla görevlendirilen askerlere yönelik iddialar olduğunu belirterek, yeni vakalarda 14-16 yaş arasındaki dört kız çocuğunun Afrika Birliği Gücü'ne askerler tarafından istismar edildiğini belirtmiştir. Ayrıca, iki kız çocuğunun tecavüze uğradığı iki kız çocuğunun da fuhuşa zorlandığını söylemiştir.³⁴⁰

Özellikle 2013 yılından itibaren kadın ve kız çocuklarına yönelik çeşitli cinsel sömürü ve şiddet vakalarına ilişkin önemli iddialar da uluslararası medyada yer almaktadır. BM Barış Gücü'nün OAC'ta görev almaya başladığı 2014 yılından itibaren çok fazla cinsel istismar vakası ortaya atılmış, 2014 yılında 80, 2015 yılında ise barış gücü askerlerine yönelik 90 ayrı tecavüz suçlaması olmuştur.³⁴¹

İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından hazırlanan rapordaki da Orta Afrika Cumhuriyeti'nde yoğun insan hak ihlallerinin yaşandığı belirtilmiştir. Kadın ve kız çocuklarına yönelik cinsel şiddet ve istismar vakalarının olduğunu belirten HRW, toplu tecavüz vakalarının yaşandığını da belirtmiştir. Ekim 2015- Aralık 2015 tarihleri arasında en az sekiz kadın ve kız çocuğuna yönelik cinsel istismar ve tecavüz vakaları gerçekleşmiş, ülkenin merkezinde bulunan Bambari havaalanını yakınlarında da toplu tecavüzlerin gerçekleştiği belirtilmiştir.³⁴² İstismar vakalarının tamamının yerinden edilmiş kişilerin kaldığı Bambari kampında olduğunu belirten raporda, çoğunlukla 13 ile 18 yaşındaki çocukların farklı sebeplerden dolayı maruz cinsel şiddet ve istismara uğradıkları HRW

³³⁹ "BM Askerleri Çocuklara Tecavüz Ediyor", *Vicdaniret*, 8 Ocak, 2016, <https://vicdaniret.org/oacde-gorev-yapan-bm-askerlerine-cocuklara-cinsel-istismardan-sorusturma-baslatildi/>, erişim tarihi: 25 Aralık, 2022

³⁴⁰ "BM Askerlerinin Çocuk Tacizi Skandalı Bitmiyor", *Milliyet*, 31 Ocak, 2016, <https://www.milliyet.com.tr/dunya/bm-askerlerinin-cocuk-tacizi-skandalı-bitmiyor-2187028>, erişim tarihi: 25 Aralık, 2022

³⁴¹ "BM Barış Gücü Askerlerine Yeni Cinsel İstismar Suçlaması", *Euronews*, 29 Mart, 2016, <https://tr.euronews.com/2016/03/29/bm-baris-gucu-askerlerine-yeni-cinsel-istismar-suclaması>, erişim tarihi: 25 Aralık, 2022

³⁴² "Central African Republic: Rape by Peacekeepers", *HRW*, 4 Şubat, 2016, <https://www.hrw.org/news/2016/02/04/central-african-republic-rape-peacekeepers>, erişim tarihi: 25 Aralık, 2022

yetkililerine anlatılmıştır. Belirtilen vakalarda, sığınma kamplarında kalan kadın ve kız çocukları hayatta kalabilmek, yiyecek bulabilmek adına cinsel şiddete uğradığını, kaldıkları yerlere baskın yapılarak zorla ilişkiye zorlanmaları, tehdit ve baskı ile ilişkiye girmeleri, “çaresizlik” ve “güçsüzlük” düşüncesi ile fiziksel şiddete ses çıkaramadıklarını belirtmişlerdir.³⁴³

İnsan Hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının bölgede aktif ve detaylı çalışma yapmalarının ardından ulaşılabilen vakalar, yaşanan vahşetin boyutunu göstermektedir. Bu alanda çalışan bir diğer önemli kuruluş ise Uluslararası Af Örgütü’dür. Uluslararası Af Örgütü tarafından hazırlanan raporlarda OAC’taki durumu uluslararası gündeme taşımaktadır. 2015 tarihinde yapılan açıklamada Af Örgütü, BM askerlerinin soruşturulması gerektiğini ifade etmiştir. Cinsel, fiziksel ve psikolojik şiddetin yoğun olduğu Orta Afrika Cumhuriyeti’nde Af Örgütü’nün belirttiği haberde 12 yaşındaki bir kız çocuğunun tecavüze uğradığı ve 16 yaşındaki bir erkek çocuk ile babasının BM barış gücü askerleri tarafından öldürüldüğü belirtilmiştir. Yaşanan olayların MINUSCA’ya bağlı askeri kuvvetlerin başkent Bangui’deki PK5 Müslüman yerleşim bölgesinde gerçekleştirildiği kaydedilmiştir. Uluslararası Af Örgütü Kıdemli Kriz Müdahale Danışmanı Joanne Mariner, yaptığı açıklamada “BM birlikleri tarafından işlenen bu tecavüz ve ayırım gözetmeyen öldürme iddiaları, fiziksel kanıtlar ve çok sayıda tanık ifadesiyle destekleniyor. Yetkili bir sivil makam tarafından derhal ve kapsamlı bir soruşturma yapılmalı ve kız çocuğu tıbbi ve psikolojik bakım da dahil olmak üzere tam destek almalıdır.” ifadelerine yer vermiştir.³⁴⁴

³⁴³ Farklı vakaların belirtildiği raporda vaka üzerinden detaylandırma yapılmıştır. Vakalardan birinde 14 yaşında bir kızın Kasım ayında MINUSCA üssünden dönerken iki asker tarafından saldırıya uğradığını belirtmiş ve olayı detaylıca anlatmıştır. 2.vakada, 30 yaşında bir kadının ihtiyaçlarını gidermek için odun kesmesi esnasında askerler tarafından tecavüze uğradığı belirtilmiştir. 3.vakada, 18 yaşında bir kız çocuğunun 2015 yıllarının sonunda yiyecek ve para aramak için üsleri ziyaret etmesi sonucunda toplu tecavüze uğramıştır. Aynı vakaya ilişkin, zorla ilişkiye girmeleri karşılığında kendilerine yiyecek verdiklerini belirtmiştir. 4.vakada 14 yaşında bir kız çocuğunun MINUSCA üssü yakınından geçerken Demokratik Kongo Cumhuriyeti barış gücü askerleri tarafından tecavüze uğradığını belirtmiştir.5.vakada 29. Yaşındaki bir kadın, Ekim 2015 tarihinde Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nden bir askerin kaldığı kulübeyi basarak tecavüz ettiğini belirtmiştir. Kadın ayrıca, hayatta kalabilmenin çok zor olduğunu belirterek düzenli seks işçiliği yapmayı kabul ettiğini belirtmiştir. 6.vakada, 16 yaşındaki bir kız çocuğunun engelli ailesine bakabilmesi ve onların güvenliğini sağlayabilmesi için yiyecek ve para karşılığında seks yapmaktan başka seçeneği olmadığını belirtmiştir. 7.vakada 18 yaşındaki bir kız çocuğu temel ihtiyaçlarını karşılayabilmelerinin yolunun cinsel ilişkiye girmek olduğunu belirtmiş ve ölmek adına bu durumu kabul ettiğini yetkililere açıklamıştır. 8.vakada ise hayatta kalan bir ebeveyni de dahil olmak üzere 13 yaşındaki bir kız çocuğunun iki MINUSCA barış gücü tarafından tecavüze uğradığına dair bilgiler yer almıştır. İki barış gücü askeri ile cinsel ilişkiye girdiğini ve ardından iki farklı askerin de kendisine tecavüz ettiğini belirtmiştir. **Detaylı bknz:** “Central African Republic: Rape by Peacekeepers”, *HRW*, 4 Şubat, 2016, <https://www.hrw.org/news/2016/02/04/central-african-republic-rape-peacekeepers>, erişim tarihi: 25 Aralık, 2022

³⁴⁴ “CAR: UN Troops Implicated in Rape of Girl and Indiscriminate Killings Must be Investigated”, *Amnesty International*, 11 Ağustos, 2015, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/08/car-un-troops-implicated-in-rape-of-girl-and-indiscriminate-killings-must-be-investigated/>, erişim tarihi: 25 Aralık, 2022

Uluslararası Af Örgütü'nün istismar vakalarını ortaya çıkarmasının akabinde Birleşmiş Milletler, tecavüz, adam öldürme, cinsel şiddet ve istismar iddialarının yoğunlaşması sonrası MINUSCA başkanı Babacar Gaye'yi görevden aldığı belirtilmiştir.³⁴⁵

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlik Sözcüsü Ofisi tarafından 19 Ağustos 2015 tarihinde yapılan günlük basın açıklamasında da Orta Afrika Cumhuriyeti'nde yaşanan istismar vakalarına da yer verilmiştir. MINUSCA askerlerine yönelik yeni iddiaların varlığından bahseden sözcü, üç genç kadının MINUSCA askeri birliğinin üç üyesi tarafından tecavüze uğradıkları ile ilgili bir rapora değinmiştir. Raporda yer alan iddiaların, mağdurların aileleri tarafından 12 Ağustos 2015 tarihinde misyonun İnsan Hakları Birimine bildirildiğini ifade etmiştir.³⁴⁶ Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere misyon tarafından görevlendirilen askerlerin misyonun İnsan Hakları birimine şikâyet edilmesi de aslında çözüm olabilecek bir mekanizma değildir. Çünkü denetim eksikliğinin bulunması, istismarcıların hangi birlikte olduğunun veya olabileceğinin belirli olmaması nedeniyle etkili bir sonuca ulaşılmasında yetersizlikler olabilmektedir.

4 Şubat 2016 tarihinde yapılan bir haberde ise, BM Orta Afrika Cumhuriyeti Barışı Koruma Misyonu, İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2016 tarihli raporunda belirttiği istismar vakalarına ek olarak yedi yeni cinsel istismar vakasının tespit edildiğini belirtmiştir. En az beş çocuğun dahil olduğu son vakalarda, 2015 yılında BM güçleri tarafından gerçekleştirilen cinsel taciz ve sömürü yapıldığına dair 20'den fazla iddia eklendiği belirtilmiştir. İnsan Hakları İzleme Örgütü Afrika Direktör Yardımcısı Anneke Van Woudenberg'in *Reuters*'e verdiği röportajda, hesap verilebilirliğin artırılması için asker temin eden ülkelerle yapılan anlaşmalarda temel değişikliklerin yapılması gerektiğini belirterek, Birleşmiş Milletler'in devreye girmesi gerektiği özellikle vurgulanmıştır.³⁴⁷

Sonuç olarak, Orta Afrika Cumhuriyeti'nde de yaşanan istismar vakalarının gün yüzüne çıkması özellikle 2015 yılından sonra sivil toplum kuruluşları öncülüğünde gerçekleşmiştir. Cinsel şiddet ve istismar vakaları yoğun olarak 2013-2016 yılları arasında

³⁴⁵ "BM Afrika Barış Gücü Başkanı Görevden Alındı", *Evrensel*, 13 Ağustos, 2015, <https://www.evrensel.net/haber/258252/bm-afrika-baris-gucu-baskani-gorevden-alindi>, erişim tarihi: 25 Aralık, 2022

³⁴⁶ "Daily Press Briefing by the Office of the Spokesperson for the Secretary-General", *UnPress*, 19 Ağustos, 2015, <https://press.un.org/en/2015/db150819.doc.htm>, erişim tarihi: 25 Aralık, 2022

³⁴⁷ "UN Peacekeepers linked to new Central Africa Rape Cases", 4 Şubat 2016, *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/us-centralafrica-un-crime-idUSKCN0VD29D>, erişim tarihi: 25 Aralık, 2022

gerçekleşse de görevde olan MINUSCA birliklerine yönelik iddialar her geçen artmaktadır. 2021 yılında yapılan bir haberde Birleşmiş Milletler ‘in OAC’teki misyonunda görevli olan Gabonlu askerleri geri çekmeye başladığı haberi yer almaktadır.³⁴⁸ İnsan Hakları İzleme Örgütü Kadın Hakları araştırmacısı Hillary Margolis, silahlı grupların sürekli sivilleri hedef aldığını ve bölgede bulunan BM’nin suçluları adalete teslim etmesi gerektiğini ve hayatta kalanlara ilişkin gerekli desteği vermesi gerektiğini vurgulamıştır.³⁴⁹

3.5. Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde Barış Gücü Operasyonları ve Güvenlikleştirme Çabaları

Eski adıyla Zaire olan Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DKC), Afrika kıtasının ikinci büyük ülkesidir. Yarım yüzyılı aşkın süredir Belçika’nın sömürgesinde kalan ülke, 30 Haziran 1960 yılında federal bir ülke olarak bağımsızlığını kazanmış, 1971 yılında Zaire olarak tanınmıştır. 1997 yılında tekrar değişikliğe giderek bugünkü resmi ismi olan Demokratik Kongo Cumhuriyeti adını almıştır. Özellikle 1998 yılından itibaren ülkede askeri darbeler ve iç savaşların yaşanmasında şiddet bir siyasi unsur haline gelmiştir.³⁵⁰ Bağımsızlığını kazanması ile beraber ülkenin farklı etnik grupları bünyesinde barındırmasından kaynaklanan birçok çatışma yaşanmıştır. Bu çatışmaların yaşanmasında temel etken ülkenin sömürgecilikten bağımsızlığa geçişinin çok hızlı gerçekleşmesi, devlet yönetimi konusundaki bilgisizlik ve deneyimsizliğin olmasıdır. Ayrıca ülkenin bağımsızlığını kazandığı dönemde Soğuk Savaş’ın etkilerinin yoğun olarak yaşanması ABD ve SSCB başta olmak üzere birçok ülkenin Demokratik Kongo Cumhuriyeti topraklarında aktif rekabet etmesine yol açmıştır.³⁵¹

2. Dünya Savaşı’nın ardından 1960 yılında bağımsızlığını kazanan ülke yeraltı ve yer üstü kaynakları bakımından dünyanın en zengin ülkelerinden biri olmasına rağmen DKC, halihazırda dünyanın en yoksul ülkelerinden biri konumundadır. Öyle ki kronik bir sorun

³⁴⁸ “BM, Gabonlu askerleri ‘cinsel istismar’ yüzünden geri çekiyor”, Haber7, 15 Ağustos, 2021, <https://www.haber7.com/afrika/haber/3140945-bm-gabonlu-askerleri-cinsel-istismar-yuzunden-geri-cekiyor>, erişim tarihi: 25 Aralık, 2022

³⁴⁹ “Central African Republic: Rape by Peacekeepers”, HRW, 4 Şubat, 2016, <https://www.hrw.org/news/2016/02/04/central-african-republic-rape-peacekeepers>, erişim tarihi: 25 Aralık, 2022

³⁵⁰ İsmail Ermağan, “Dünya Siyasetinde Afrika 2(Ankara: Nobel, 2015), 126.

³⁵¹ Senem Atvur, “Kongo Krizi Hakkında Bir Değerlendirme”, *Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1,3, (2009): 131.

haline gelen yoksulluk, 85 milyon nüfusun çok büyük bir bölümünü doğrudan etkilemekte ve halkın yaklaşık %60'ı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.³⁵²

1960 yılından beri neredeyse tüm Afrika ülkelerinde olduğu gibi DKC'de de hem siyasi hem de sosyal problemler oldukça fazladır. Uluslararası Af Örgütü'nün 2012 yılı verilerine göre ülkede başlıca güvenlik problemleri arasında rüşvet, yasa dışı siyasi cinayetler, kadın ve çocuklara yöneltilen istismarlar yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine göre 18 yaşının altındaki her birey çocuk olarak kabul edilmektedir.³⁵³ Ne yazık ki siyasi otoriteden yoksun olan ülkede en büyük güvenlik problemi ise insan haklarını yok sayan çok sayıda silahlı gruplar ve bu silahlı grupların kaçırarak çocukların askeri eylemlerde kullanımının oldukça yaygın olmasıdır.³⁵⁴ Bir insan ticareti olan çocukların askeri kullanımına ilişkin Roma Statüsü'nün "Savaş Suçları" bölümünün 8. maddesinde çocukların askere alınması veya çatışmalarda aktif olarak kullanılması hem uluslararası nitelikte hem de uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar için bir savaş suçu olarak değerlendirilmiştir.³⁵⁵

Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki güvenlik sorunlarında etkili olan önemli bir diğer husus ise komşu ülkede 1994 yılında yaşanan Ruanda Soykırımıdır. Hutu ve Tutsi etnik grupları arasında yaşanan savaş, DKC'yi de etkilemiş ve birçok şiddetli ve istikrarsız olayın yaşanmasına zemin hazırlamış, sonuç olarak yaklaşık 2 milyon mülteci DKC'ye göç etmiştir. Demokratik Kongo Cumhuriyeti kısa bir süre sonra Ruandalı Tutsi kabilesinin bir ordu üssüne dönüşmüş ve ülkede istikrar bozulmuştur.³⁵⁶ Bozuk düzenin ve insan hak ihlallerin yoğun olduğu ülkede Ruandalı Tutsi'lerin etkisi hiç kuşkusuz sivil halk üzerinde olmuştur. 1996 yılında Kongo güçleri tarafından uzaklaştırılan silahlı gruplar, 1997 yılında Kongo'yu işgal ederek ülkenin muhalefetine destek vermiş ve ülke diktatörünün

³⁵² "Demokratik Kongo Cumhuriyeti", *INSAMER*, <https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-kongo-demokratik-cumhuriyeti/>, erişim tarihi: 26 Aralık, 2022.

³⁵³ "Convention on the Rights of the Child", UNICEF, erişim 26 Aralık, 2022, <https://www.unicef.org/turkiye/en/convention-rights-child>

³⁵⁴ A.g.e, 127. **Ayrıca bknz:** "Amnesty International Report 2012 The State of the World's Human Rights", *Amnesty International*, <https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/pol100012012en.pdf>, erişim tarihi: 28 Aralık, 2022.

³⁵⁵ "Conflict and Armed Conflict", *HRW*, <https://www.hrw.org/topic/childrens-rights/children-and-armed-conflict>, erişim tarihi: 28 aralık, 2022. **Ayrıca Bknz:** Zeynep Deniz Altınoy, "Uluslararası Hukukta İnsan Ticareti Suçunun Silahlı Çatışmalarda Çocuklar Açısından Değerlendirilmesi," (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022), 7.

³⁵⁶ Romy Niuewenhuizen. "Who will guard the guardians? Sexual exploitation and abuse by peacekeepers: focus on the Democratic Republic of the Congo." Erişim 28 Aralık, 2022, <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=132415>

devrilmesini sağlamışlardır. Tarihte ilk Kongo savaşı olarak değerlendirilen bu savaş, isyan ateşini alevlendirmiştir.³⁵⁷ 1998 yılında Ruandalı ve Ugandalı güçler tarafından işgal edilen Demokratik Kongo Cumhuriyeti, “Birinci Afrika Dünya Savaşı” olarak bilinen ikinci bir savaşa yol açmıştır.³⁵⁸

1996 yılında iç savaş başlayan ülkede 2000 yılında Birleşmiş Milletler devreye girerek barış ve güvenliği sağlamaya çalışmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 20 Temmuz 2000 tarihli ve 1291 sayılı kararı ile Birleşmiş Milletler Kongo Demokratik Cumhuriyeti Organizasyon Misyonu (MONUC) görevlendirilmiştir.³⁵⁹ BMGK’nin 1291 sayılı kararında öncelikle 1995 yılında Demokratik Kongo Cumhuriyeti beş bölgesel devlet arasında imzalanan ve DKC’deki ihtilafın çözümü için en uygun temeli temsil eden Lusaka Anlaşmasına güçlü destek verildiği ifade edilerek, oluşturulan misyonun ateşkesin gözlemlenmesi, askeri güçlerin tasfiyesi ve anlaşmanın tarafları ile sağlıklı ilişkilerin sağlanması görevini üstlenmiştir.³⁶⁰ Yumuşak diplomasi faaliyetlerinin yürütüldüğü misyonda BM Güvenlik Konseyi’nin 5 milyon kişinin yaşamını yitirmesinin ardından BMGK kararlarınca MONUC’un yetkileri artırılmış ve misyona çok sayıda yeni görev eklenmiştir.³⁶¹ Önleyici diplomasi ve tedbir faaliyetlerini bünyesine alan misyon, Birleşmiş Milletlerin 28 Mayıs 2010 tarihli 1925 sayılı kararınca Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nin istikrarına yönelik tehditlerin arttığı ve bu durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği gerekçesiyle BM Şartı’nın 7. Bölümü uyarınca hareket edildiği belirtilmiş ve MONUC’un görev süresinin 30 Haziran 2010’a kadar uzatılmasına karar verilmiştir. Ayrıca bu kararla MONUC misyonun adı MONUSCO olarak güncellenmiştir. Kararda MONUSCO’nun 30 Haziran 2011 tarihine kadar konuşlandırılmasına karar verilmiştir.³⁶² Birleşmiş Milletler’in personel katkısı bakımından en geniş misyonlardan biri olan MONUSCO’nun uygun sivil, yargı ve cezai islah bileşenlerine ek olarak azami 19.815 askeri personel, 760 askerden oluşmaktadır.³⁶³ Birleşmiş Milletler’in bölgede aktif olması ve

³⁵⁷ A,g,e, 9.

³⁵⁸Filip Reyntjens, “Briefing: The second Congo war: More than a remark. African Affairs “, 98,391, (1999):247.

³⁵⁹ “RESOLUTION 1291 (2000) Adopted by the Security Council at its 4104th meeting, on 24 February 2000”, UNSCR, Erişim 28 Aralık, 2022, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1291>

³⁶⁰ A,g,e.

³⁶¹ Alptekin Aslantaş, “Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Kapsamında Polis Barış Gücünün Rolü ve Etkisi: Haiti-Kosova Misyonu Karşılaştırması,” (Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022), 58.

³⁶² “Resolution 1925 (2010) Adopted by the Security Council at its 6324th meeting, on 28 May 2010”, United Nations, Erişim 28 Aralık, 2022, [file:///C:/Users/ADM%C4%B0N/Downloads/S_RES_1925\(2010\)-EN.pdf](file:///C:/Users/ADM%C4%B0N/Downloads/S_RES_1925(2010)-EN.pdf)

³⁶³ “Helping bring peace and stability in the DRC”, *MONUC*, Erişim 28 Aralık, 2022, <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/monuc/index.shtml>

uluslararası barış ve güvenliğe katkı sağlama çabaları halen daha devam etmektedir. Bu minvalde daha önce kurulan MONUC misyonu, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1 Temmuz 2010 tarihli 1925 sayılı kararı ile BM Kongo Cumhuriyeti İstikrar Organizasyon Misyonu olarak değiştirilmiş ve Kongo Cumhuriyeti'ndeki barış gücü operasyonunu devralmıştır.³⁶⁴ 2020 yılı itibaren MONUSCO, Afrika Birliği üyesi olan Pakistan, Hindistan, Bangladeş, Güney Afrika, Nepal, Fas, Uruguay ve Gine'den 18.000' in üzerinde personel ile katkı sağlamaya devam etmektedir.³⁶⁵

Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde gerek etnik gerek siyasi sorunların yoğun olarak yaşanması hem dünya ülkelerinin hem de kıta ülkelerinin bölgede güvenikleştirmeye çalıştığı bir alandır. Özellikle komşu ülke olan Orta Afrika Cumhuriyeti'nde 2013 yılında yaşanan devrim sonucunda yaşanan gelişmelerde mülteci sorunu gündeme gelmiştir. Bu minvalde Afrika'da barış ve güvenliğin sağlanmasında en etkili bölgesel örgüt olan Afrika Birliği'nin yönetimi altında bulunan ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nde organize edilen MISCA'ya DKC'nin asker vermesi Afrika Birliği'nin bu bölgede de aktif olmasında etkili olmuş ve Afrika Birliği iki ülke arasında bir nevi köprü görevi görmüştür.³⁶⁶

Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde, özellikle Doğu DKC'de yaşanan gelişmeler Birleşmiş Milletler başta olmak üzere bölgesel ve uluslararası aktörleri harekete geçirmiştir. Bölgede barış ve güvenliğin sağlanmasında etkili olan BM misyonlarına katkı sağlayan Afrika Birliği ile yapılan iş birliği, bölgedeki istikrarsızlığın, insan hak ihlallerinin önüne geçmeyi amaçlayarak bölgede barış ve güvenlik ortamı sağlamaya çalışmaktadır. Fakat DKC'de yaşanan yoğun çatışmalar bölgesel ve uluslararası örgütlerin çalışmalarına engel olmaktadır. Tüm zorluk ve engellere rağmen Afrika Birliği- Birleşmiş Milletler iş birliği Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde önemli girişimlere imza atmaktadır. Bu girişimler arasında çatışma grupları arasında ateşkes anlaşmalarının imzalanmasına katkı sağlamak ve DKC kurumlarında reform yapmaya yönelik çalışmalar yer almaktadır. Doğu DRC başta olmak üzere ülkede yerleşik bir hal alan şiddeti sona erdirmeyi ve merkezi otoriteyi

³⁶⁴ A,g,e.

³⁶⁵ "MONUSCO Fact Sheet", United Nations Peacekeeping, Erişim 28 Aralık, 2022, <https://peacekeeping.un.org/en/mission/monusco>

³⁶⁶ İsmail Ermağan, "Dünya Siyasetinde Afrika 2(Ankara: Nobel, 2015), 135-136.

güçlendirmeyi çalışan AfB-BM iş birliği, günümüzde de karşılıklı karşılaştırmalı avantajları ile etkinliğini sürdürmektedir.³⁶⁷

Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne ilişkin Birleşmiş Milletler ile beraber yapılan açıklamada DRC'deki durumda BM ile ortak hareket etmenin, ülkenin güvenliği için elzem olduğunu belirtmiştir. BM ve AfB arasında gerçekleştirilen Barış ve Güvenlik Ortak Görev Gücü toplantısında da ülkenin barış ve güvenliğine yönelik birlikte iş birliğine ilişkin 31 Aralık 2016 tarihinde imzalanan siyasi anlaşmasına dayanarak bölgede aktif olduğu ve bölgede daha fazla aktif çalışma yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Yapılan bu açıklamaya dayanarak söylemek mümkündür ki Afrika Birliği, DRC'de askeri destekten daha çok siyasal otoritenin güçlendirilmesi ve sağlanmasına yönelik misyonda görev almaktadır. DRC'de yaşanan yoğun insan hak ihlallerine karşı siyasi otoritenin güçlendirilmesi elzemdir. Arabuluculuk misyonunu üstlenen Afrika Birliği'nin Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde barış ve güvenliğin sağlanmasında kilit rollerinden birisi siyasi mekanizmanın düzeltilmesine katkı sağlamaktır.³⁶⁸

Uluslararası ve bölgesel örgütlerin ülkede barış ve güvenliği sağlamasına yönelik değerlendirmede marjinal fayda sağlanmaya çalışıldığı söylenebilir. Öyle ki ülkede arabuluculuk, siyasi otoritenin gücendirilmesi gibi faaliyetlerde Afrika Birliği daha ön plandayken zorlayıcı eylemlerin gerçekleşmesi ile barış gücü operasyonlarının eyleme geçmesi ise daha çok Birleşmiş Milletler kontrolünde olmaktadır. Fakat bu durum her iki örgütün de görev dağılımında etkin ve etkili olmadığı anlamına gelmemektedir. Hiç kuşkusuz Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde gerçekleşen askeri misyonların, askeri ve sivil personeli Afrika Birliği ve Afrika Birliği üye devletlerinden sağlanmakta ve bu personel en nihayetinde BM çatısı altında görev yapmaktadır.

Ülkede diktatör rejim, farklı etnik grupların çatışması, iç savaş ve sosyo-ekonomik krizlerin neden yoğun insan hak ihlallerinde cinsel şiddet ve istismar vakaları da azımsanamayacak kadar fazladır. Şiddetin bir silah haline geldiği ülkede, ataerkil toplum ve eril otoritenin sürdürülmesi cinsel şiddeti meşrulaştırılmıştır. Şiddet olaylarında en çok

³⁶⁷ Tatiana Carayannis and Aaron Pangburn, "AU and UN Cooperation in Peace Operations in the Democratic Republic of Congo", *WPF*, Haziran 2016, <https://sites.tufts.edu/wpf/files/2017/07/14.-AU-and-UN-DRC-Carayannis-and-Pangburn.pdf>, erişim tarihi: 24 Aralık, 2022

³⁶⁸ "Joint Communiqué: 13th Meeting of the United Nations-African Union Joint Task Force on Peace and Security", *African Union*, 18 Eylül, 2017, <https://au.int/en/pressreleases/20170918/joint-communication-13th-meeting-united-nations-african-union-joint-task-force>, erişim tarihi: 24 Aralık, 2022

etkilenen kız çocukları ve kadınlar olurken erkekler ve erkek çocukları da şiddetin hedefinde yer almıştır.³⁶⁹ İç savaştan kaynaklanan cinsel şiddet ve istismar vakalarının yanı sıra Birleşmiş Milletler Barış Gücü askerlerinin de bölgede cinsel şiddet ve istismara karıştıklarına dair güçlü iddialar yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan raporda DKC’de yaşanan istismar vakalarının büyük çoğunluğunun cezasızlığın yaygın olduğu ve çatışmalardan etkilenen bölgelerde gerçekleştiği belirtilmiştir.³⁷⁰ 2019-2022 dönemleri arasında BM Demokratik Kongo Cumhuriyeti’ndeki Ortak İnsan Hakları Ofisi (UNJHRO) ve BM Demokratik Kongo Cumhuriyeti’ndeki İstikrar Misyonu (MONUSCO) tarafından yayınlanan raporda silahlı çatışmalardan etkilenen bölgelerde 4.946 kurbanı etkileyen kayıtlı işkence, zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele vakası olduğu ve bu vakalarının 492’sinin, 761 kurbanı etkileyen cinsel şiddet ve istismar vakası olduğu kaydedilmiştir.³⁷¹

Güvenlik sorunlarının günden güne arttığı Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde Afrika Birliği ve Birleşmiş Milletler başta olmak üzere ECCAS, EAC, SADC gibi önemli kuruluşlarda da yer almaktadır. Tüm bu kurum ve kuruluşların dahil olduğu ve belirli aralıklarla ülkenin durumu ve bölge ülkelere yansıyan güvenlik problemlerine ilişkin değerlendirme toplantıları düzenlenmektedir. Şiddetin yerleşik bir hal aldığı ülkede özellikle etnik gruplar tarafından yapılan saldırılar, insan yaşamı için büyük bir tehdit arz etmektedir.

Siyasi sorunların çözümüne ilişkin Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Mimarisi’nin (APSA) önemli bir parçası olan Afrika Birliği Akil İnsanlar Heyeti bölgede seçim süreçlerinde aktif rol almaktadır. Afrika Birliği ve REC seçim gözlem misyonları, Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde ulusal seçimlerin sonucunun yeniden teyit edilmesinde önemli bir rol alarak şeffaflığı sağlamaya çalışmışlardır. Özellikle Mayıs 2010, Kasım 2011, Ocak 2015 ve Ocak 2016 seçim ve gergin siyasi çatışma durumlarında bölgede konuşlanarak

³⁶⁹ Kelly Behr, “A Dangerous Euphemism: The Dark Side of Peacekeeping Missions A Case Study of the United Nations Missions to the Democratic Republic of Congo,” (B.A Degree, University of Michigan, The Department of Political Science, 2011), 14.

³⁷⁰ “Torture and impunity widespread in DRC's conflict areas – UN report”, *OHRCR*, 5 Ekim, 2022, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/10/torture-and-impunity-widespread-drcs-conflict-areas-un-report>, erişim tarihi: 26 Aralık, 2022

³⁷¹ “Rapport sur la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants en République démocratique du Congo du 1er avril 2019 au 30 avril 2022”, *OHRCR*, https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/torture/2022-10-04/041022_Joint-report-on-torture-in-the-DRC-01042019-to-30042022.pdf, erişim tarihi: 26 Aralık, 2022

arabuluculuk görevi üstlenmiş fakat nadiren başarı elde edebilmişlerdir. Seçim ve yerel otorite gibi konuların güçlendirilmesinde temel sorun anlaşmaları müzakere etmek değil, uzun soluklu olmasını sağlamaktır.³⁷²

Afrika Birliği'nin bölgede düzen ve istikrar sağlamak için zorlandığı en büyük güvenlik sorunları arasında terör grupları gelmektedir. Farklı etnik ve çıkar grupları Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin farklı bölgelerinde yapılanmış ve bölgesel hakimiyet yarışına girmişlerdir. DKC tarihinde M23, ve Tanrı'nın Direniş Ordusu (LRA)'nın aktif faaliyetleri hem bireyleri hem de ülke otoritesini tehdit etmektedir. Kısa vadede Afrika Birliği tarafından bu gruplara karşı başarı sağlansa da uzun vade de bu örgütler yeniden yapılanarak sahaya inmektedir. Afrika Birliği Bölgesel Görev Gücü (RTF)'nin LRA'yı hedef alan etkinliği siyaset ve kısmen de çekirdek birlikler arasında koordinasyonun eksikliği nedeniyle sınırlı kalmıştır.³⁷³ Hiç kuşkusuz Birleşmiş Milletler ve bölge işbirliği içerisinde teknik ve siyasi sorunların yaşanması Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin bölgedeki imajında da etkili olmaktadır.

31 Ağustos 2022 tarihinde yapılan güncel değerlendirmede ise en büyük güvenlik problemi olarak ele alınan konu önce de bölgede aktif olan M23 hareketinin tekrar canlanmasıdır.³⁷⁴ M23'ün bölgede aktif varlığını sürdürmesi hem insan yaşamı hem de bölgenin güvenliği için çok büyük bir tehdittir. M23 ve bölgedeki diğer aktif silahlı grupların varlığı karşısında DRC ordusu, MONUSCO birlikleri ile Kuvvet Müdahale Tugayı (FIB) ortak iş birliği gerçekleştirerek barış ve güvenliği sağlamaya çalışmaktadır. Her durumda olduğu gibi M23'ün de en büyük etkisi insanlar üzerinde olmuş ve verilere göre 170.000 den fazla insan yerinden edilmiştir. BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi'nin

³⁷² A,g,e.

³⁷³ A,g,e.

³⁷⁴ Mouvement Du 23 Mars (M23), Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren silahlı bir gruptur. Yoğun insan hak ihlallerine sebep olan silahlı grup, öldürme ve sakatlama, cinsel şiddet, kaçırma ve zorla yerinden etme dahil olmak üzere birçok ihlal gerçekleştirmektedir. Özellikle kadın ve kız çocuklarına yönelik cinsel şiddet ve istismar gerçekleştiren örgüt hakkında birçok soruşturma ve araştırma yapılmaktadır. Raporlarda özellikle toplu katliamların gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Kayda geçen birkaç raporda M23 grubunun en küçüğü 8 yaşında olmak üzere kadın ve kız çocuklarına yönelik 46 tecavüz gerçekleştirdiği kaydedilmiştir. Ayrıca çocukları askere almaya yönelik yürütülen kampanyaların akabinde verilere göre 146 genç erkek ve erkek çocuğu silah altına alınmıştır. **Ayrıca bknz:** "M23", United Nations Security Council, erişim 28 Aralık, 2022, <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1533/materials/summaries/entity/m23>

(OCHA) verilerine göre 2022 yılında 2021 yılına kıyasla iki kat daha fazla cinsiyete dayalı şiddet vakası kaydedilmiştir.³⁷⁵

Ülkede gün geçtikçe şiddet ve çatışmalar çeşitlenerek artmaktadır. 2022 yılında M23'ün tekrar canlanması, Doğu DKC'de güvensizliğin artması sonucunda DKC ve Ruanda arasında yaşanan siyasi gerilimler tekrar artmaya başlamıştır. Afrika Birliği barış ve güvenlik konseyi ile MONUSCO'nun FIB'sinin konuşlandırılmasında askeri önlemlerin yanı sıra yoğun siyasi önlemlerde alınmaya çalışılmaktadır.³⁷⁶ BM ve AfB normlarına uygun bir şekilde askeri önlemlerin artırılması ve insan hak ihlallerinin acilen önüne geçilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde yaşanan ciddi güvenlik sorunu kısa bir süre sonra bölgesel düzeyden uluslararası düzeye yayılabilecektir.

3.6. Demokratik Kongo Cumhuriyeti Barış Gücü Operasyonlarında İstismar Vakaları

1999 yılının sonlarında kurulan MONUC misyonuna karşı kurulduğu ilk yıllardan itibaren birçok istismar iddiası yöneltilmektedir. Çeşitli haber kaynakları ve raporlarda yer verilen iddialarda gözlemlenen mağdurların çocuğunun küçük kız çocuklarına yönelik olduğudur. Şubat 2006 yılında yayımlanan MONUC görev sonu raporunda gözlemler, iddialar ve soruşturmalara ilişkin bazı bilgiler yer almıştır. Bu doğrultuda Jane Rasmussen tarafından hazırlanan raporda 1999 ve 2004 yılları arasında cinsel sömürü ve taciz iddialarına yönelik bir dizi araştırma yapıldığına değinilmiştir. Yazılan raporda ise misyon personelinin çoğunun doğrudan veya dolaylı olarak sorunun suç ortağı olduğu belirtilmiştir. Raporda yer alan önemli bir iddiada, bazı personelin istismar vakalarını bildiği fakat bunların resmi bir soruşturma ile takip edilmediği belirtilmiştir. Detaylı açıklama olarak, misyondaki birçok yetkilinin ya cinsel sömürü ve tacizle ilgili BM davranış standartlarını ihlal eden eylemlere katıldığı, bu tür eylemlerden haberdar olduğu ve arkadaşları ve meslektaşları için olayı ört pas ettiği ve olayı bilerek göz ardı ettikleri ifade edilmiştir.³⁷⁷

³⁷⁵ "Situation in Eastern Democratic Republic of Congo (DRC)", *Amanifrica*, 31 Ağustos, 2022, <https://amaniafrica-et.org/situation-in-eastern-democratic-republic-of-congo-drc/>, erişim tarihi: 28.12.2022

³⁷⁶ A,g,e.

³⁷⁷ "DRC: MONUC - Sexual exploitation and abuse - End of assignment report", *Reliefweb*, 25 Şubat, 2006, <https://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/drc-monuc-sexual-exploitation-and-abuse-end-assignment-report>, erişim tarihi: 26 Aralık, 2022

2000 yılında Birleşmiş Milletler Barış Gücü personelinin cinsel şiddet ve istismarlarına ilişkin iddialar ortaya başlansa da iddialara yönelik haberler 2004 yılında basında paylaşılmaya başlanmıştır. Birleşmiş Milletler Misyonu MONUC personelinin kadın ve kız çocuklarına yönelik cinsel sömürü ve taciz iddialarının tekrarlandığı kaydedilmiştir.³⁷⁸ Bu gelişmelerin akabinde BM İç Gözetim Ofisi (OIOS) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tarafından bir soruşturma başlatılmıştır. Soruşturma kapsamında kadın ve kız çocukları ile yapılan görüşmeler sonucunda barışı koruma güçleriyle cinsel ilişkinin düzenli bir şekilde gerçekleştiği ve bu eylemin de yiyecek veya küçük meblağlar karşılığında olduğu doğrulanmıştır. Mağdurların çocuğunun 12 ile 18 yaş aralığında olduğu 72 farklı iddia soruşturulmuştur. 72 iddianın çoğu spesifik olmayan nedenlerden dolayı doğrulanamamış hatta soruşturulmama da OIOS tarafından 20 vaka raporu hazırlanmıştır. Yaşları reşit olmayan kız çocuklarının da dahil olduğu 6 vaka doğrulanmıştır. Hazırlanan raporda elde edilen bulgular dahilinde alınan çıktılar sonucunda vakaların ikisinde kanıtlar nitelikte fakat tam olarak doğrulanamayan iddialar ile 11 vakada barış gücü görevlilerinin cinsel istismarına dair kanıtlar doğrulanamamıştır. 19 vakanın hiçbirinde de barış güçlerinin herhangi bir suç işlemediği kaydedilmiştir.³⁷⁹

2004 yılında Goma’da Kongo polisinin, bir MONUC personelini 13 yaşındaki bir kız çocuğunu istismar ettiği sırada yakaladığı belirtilmiştir. Personele yönelik yapılan soruşturmada kız çocuğuna yaptığı istismara yönelik fotoğrafların yer aldığı harici diskin bulunduğu ifade edilmiştir.³⁸⁰ 2005 yılında Birleşmiş Milletler İç Gözetim Ofisi (OIOS) tarafından yayımlanan bir raporda askerlerin düzenli olarak 13 yaşındaki kızlarla yıkık barınaklarda ve askeri kampların yakınlarında bulunan yerlerde cinsel ilişkiye girdikleri belirtilmiştir. İç savaşta ailelerini kaybeden kız çocuklarına yiyecek ve para vermek karşılığında cinsel şiddet uygulandığı kaydedilmiştir. Askerlerin kız çocuklarına cinsel ilişkiye girmeleri karşılığında para ve yemek verdiği, 8 ile 18 yaş aralığındaki erkek çocuklarına ise kız çocuklarını askerlere getirmeleri karşılığında yiyecek ve para verdikleri

³⁷⁸ “Investigation by the Office of Internal Oversight Services into allegations of sexual exploitation and abuse in the United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo”, 5 Ocak, 2005, file:///C:/Users/ADM% C4% BON/Downloads/0390C554C4F7DE3385256F8600592871-unga-cod-05jan.pdf, Erişim Tarihi: 28 Aralık, 2022

³⁷⁹ A,g,e.

³⁸⁰ “DRC: MONUC - Sexual exploitation and abuse - End of assignment report”, *Reliefweb*, 25 Şubat, 2006, <https://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/drc-monuc-sexual-exploitation-and-abuse-end-assignment-report>, erişim tarihi: 26 Aralık, 2022

kaydedilmiştir.³⁸¹ Başka bir vakada, 16 yaşında, yiyecek toplamak için tarlaya giden bir kız çocuğunun barış gücü askerleri tarafından tecavüze uğradığı kaydedilmiştir. Aynı kız çocuğu hayatta kalmak adına daha sonrasında kendisini Faslı askerlere seks için pazarladığını ve başka çaresi olmadığını belirtmiştir.³⁸² 2005 yılında farklı bir haber kaynağında Birleşmiş Milletler'in söz konusu iddialara karşı yeterli çalışma yapmadığı belirtilmiştir. MONUC askerlerinin küçük çocukların kaçırılması ve onlara tecavüz edilmesine ilişkin 250'den fazla çocuk pornografisi görüntüsünün bulunmasına kadar 150 davanın açıldığı kaydedilmiştir.³⁸³

2005 yılında İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün haberinde yer alan açıklamada MONUC'un güvenilirliğine dair şüpheler yer almıştır. HRW tarafından yürütülen soruşturmalarda, mağdur kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler arasında küçük kız çocukları yer almakta ve MONUC personelinin Kongolu kadın ve kız çocuklarına yönelik bir dizi cinsel şiddet ve istismar vakaları gerçekleştirdikleri kayıt altına alınmaktadır. Soruşturmada 13 yaşındaki bir kız çocuğuyla yapılan görüşmede cinsel şiddet ve istismara uğradığı belirtilmiştir. Ek olarak genellikle "hayatta kalma seksi" olarak adlandırılan yiyecek, içecek ve korunmak için cinsel ilişkiye girdiklerini açıklayan 12-15 yaş aralığındaki çocuklarla da görüşmeler yapılmıştır.³⁸⁴

2016 yılında DKC'deki BM barış güçleri tarafından işlenen istismar iddialarını araştırmakla görevli olan Birleşmiş Milletler Müdahale Ekibinin bulguları, birçok istismar vakasının varlığına değinmiş ve reşit olmayanlarla cinsel ilişkiye girildiği belirtilmiştir.³⁸⁵ Birleşmiş Milletler Demokratik Kongo Cumhuriyeti Örgütü İstikrar Misyonu (MONUSCO) sözcüsü Charles Antoine Bambara, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde mavi bereliler tarafından 11 mağdurun cinsel istismara uğradığını belirterek, mağdurların ifadelerinin alındığını ifade etmiştir. Bambara yaptığı açıklamada, istismara maruz kalan kişilerin çoğunluğunun çocuk olduğuna değinmiştir. Tanzanyalı mavi bereliler tarafından tecavüze

³⁸¹ Jonathan Wald, "U.N. 'outraged' by sex abuse", CCNWorld, 9 Ocak, 2005, <http://edition.cnn.com/2005/WORLD/africa/01/09/congo.peacekeepers.sex/>, erişim tarihi: 28 Aralık, 2022

³⁸² Susan A Notar, "Peacekeepers or perpetrators: sexual exploitation and abuse of women and children in the democratic republic of the Congo," *Journal of gender, social policy & the law*, 14,2, (2006): 417.

³⁸³ "Sex and the UN: when peacemakers become predators", Independent, 11 Ocak, 2005, <https://www.independent.co.uk/news/world/africa/sex-and-the-un-when-peacemakers-become-predators-486170.html>, erişim tarihi: 28 Aralık, 2022

³⁸⁴ "MONUC: A Case for Peacekeeping Reform", HRW, 25 Şubat, 2005, <https://www.hrw.org/news/2005/02/28/monuc-case-peacekeeping-reform>, erişim tarihi: 28 Aralık, 2022.

³⁸⁵ "UN sexual misconduct investigation in DR Congo finds violations and cases of abuse", *Reliefweb*, 4 Nisan, 2016, <https://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/un-sexual-misconduct-investigation-dr-congo-finds-violations-and>, erişim tarihi: 26 Aralık, 2022

uğramaları sonucunda hamile kalan 4 çocuğun doğum yaptığı belirtilmiştir.³⁸⁶ Bu gelişmenin ardından MONUSCO tarafından yapılan açıklamada Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 2016 tarihli 2272 sayılı kararına atıf yapılarak, bu iddiaların derhal ve kapsamlı bir şekilde soruşturulacağı ve doğrulanması halinde derhal harekete geçileceği belirtilmiştir.³⁸⁷

2017 yılında MONUSCO'ya yönelik 18 cinsel taciz iddiası ortaya atılmıştır. MONUSCO'da görevli Koordinatör Adama Ndao Kinşasa tarafından yapılan basın açıklamasında 2016 yılında misyonda görev yapan askeri ve sivil personele 18 farklı cinsel şiddet ve istismar suçlamasının yöneltildiğini belirtmiştir. Ayrıca bazı suçlamaların 2013 yılına dayandığını ifade eden Ndao, şikâyetle bulunanlara tıbbi ve psikolojik destek sağlandığını ifade etmiştir.³⁸⁸

2017 yılında Birleşmiş Milletler Barış Gücü askerlerine yönelik iddialar arasında olan istismar vakaları özellikle çocuklara yöneliktir. Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde her türlü istismara maruz kalan çocuklarla ilgili medyada yer alan haberde, reşit olmayan bir kız çocuğundan çocuk babası olduğu iddiası yer almaktadır. Birleşmiş Milletler'in ülkede görev yapan MONUSCA misyonunun davranış ve disiplin ekip başkanının BBC'ye verdiği demeçte mağdur çocuğun UNICEF'in gözetimi altında olduğu belirtilmiştir. Aynı haberde yer alan bir başka açıklamada ise yetişkinlerin de cinsel şiddet ve istismara maruz kaldığı belirtilmiştir.³⁸⁹

2018 yılında yayımlanan haber kaynaklarında Birleşmiş Milletler 'in 2017 yılına dair Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde kaydedilen 18 vakaya ek olarak BM ofisinin 2016 yılında DKC'de 19 cinsel taciz vakası olduğunu belirtmiştir. Ayrıca MUNOSCO

³⁸⁶ “Demokratik Kongo'daki Cinsel İstismar İddiaları”, *Pusulahaber*, 8 Nisan 2016, <https://www.pusulahaber.com.tr/demokratik-kongodaki-cinsel-istismar-iddialari-441474h.htm>, erişim tarihi: 25 Aralık, 2022, Ayrıca bkz: “Demokratik Kongo'daki Cinsel İstismar Vakaları”, *Gazetevatan*, 8 Nisan, 2016, <https://www.gazetevatan.com/dunya/demokratik-kongodaki-cinsel-istismar-iddialari-932970>, erişim tarihi: 25 Aralık, , 2022, “UN says new sex abuse allegations against peacekeepers in Congo”, *The Himalayan*, 16 Nisan, 2016, <https://thehimalayantimes.com/world/un-says-new-sex-abuse-allegations-peacekeepers-congo>, erişim tarihi: 25 Aralık, 2022

³⁸⁷ “UN sexual misconduct investigation in DR Congo finds violations and cases of abuse”, *Reliefweb*, 4 Nisan, 2016, <https://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/un-sexual-misconduct-investigation-dr-congo-finds-violations-and>, erişim tarihi: 26 Aralık, 2022

³⁸⁸ “Kongo'daki BM Misyonlarına Yönelik Taciz Suçlamaları”, *TGRTHaber*, 16 Şubat, 2018, <https://www.tgrthaber.com.tr/dunya/kongoda-bm-misyonlari-yonelik-taciz-suclamalari-226673>, erişim tarihi: 25 Aralık, 2022

³⁸⁹ “DR Congo: UN peacekeepers face fresh sexual abuse claims”, *BBC*, 28 Nisan, 2017, <https://www.bbc.com/news/world-africa-39745357>, erişim tarihi: 26 Aralık, 2022.

askerlerinin reşit olmayan çocuklara fiziksel şiddet uyguladığı ve kadınlara cinsel şiddet uygulamakla tehdit ettikleri belirtilmiştir.³⁹⁰ 2018 yılında bir başka haber kaynağında bir önceki haberi destekler nitelikte yer alan açıklamada da BM'nin DKC'de barış güçleri ve sivil personel tarafından iddia edilen 18 cinsel şiddet ve istismar vakasını kaydettiği belirtilmiştir.³⁹¹

15 Mart 2022 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan raporda BM personeli ve/veya sahada çalışan kuruluşlar tarafından işlendiği iddia edilen cinsel şiddet ve istismar vakalarında ciddi oranda artış olduğu belirtilmiştir. Azımsanmayacak düzeyde olan vaka sayılarına göre, 2021 yılında BM barış gücü personeline karşı 2020 yılından ortalama 66, önceki 10 yılda alınan ortalama 69'un üzerinde 75 iddianame bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler'e göre çoğunlukla Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki MINUSCA barış askeri personelinin dahil olduğu vakalarda, 2021 yılında toplam 25 iddianame ve 51 mağdurun "mavi bereliler" tarafından istismara uğradığı kaydedilmiştir.³⁹²

³⁹⁰ "UN peacekeepers face new sex abuse claims in DR Congo", *Presstv*, 15 Şubat, 2017, <https://www.presstv.ir/Detail/2018/02/15/552486/United-Nations-Peacekeepers-MONUSCO-Democratic-Republic-of-the-Congo>, erişim tarihi: 27 Aralık, 2022

³⁹¹ "UN registers alleged cases of sexual abuse by peacekeepers in DRC", *ChannelAfrica*, <http://www.channelafrica.co.za/sabc/home/channelafrica/news/details?id=2d143a60-a4cd-499f-ad71-252a03c57e94&title=UN%20registers%20alleged%20cases%20of%20sexual%20abuse%20by%20peacekeepers%20in%20DRC>, erişim tarihi: 26 Aralık, 2022

³⁹² "Reports of sexual abuse by UN personnel are on the rise", *Infobae*, 15 Mart, 2022, <https://www.infobae.com/en/2022/03/15/reports-of-sexual-abuse-by-un-personnel-are-on-the-rise-2/>, erişim tarihi: 26 Aralık, 2022

SONUÇ

Barışın sürdürülebilirliğini, savaş ve çatışmaların yokluğunu daimî kılmak neredeyse imkansızdır. İnsanlık kadar eski olan savaşlar, teknoloji ve uluslararası sistemin beklentileri doğrultusunda değişime uğrayarak topyekün savaşlar sona ermiştir. Fakat, özellikle sömürgeleşme sonrasında bağımsızlığını kazanan Afrika ülkeleri gibi ülkelerde demokratikleşme sürecinde ciddi sorunlar yaşanmış ve bu sorunlar iç savaş ve anlaşmazlıklara yol açmıştır. Hem dünya savaşlarının hem de iç çatışma ve savaşlarının en büyük etkisi birey üzerinde olarak uzun vadeli izler bırakmaktadır. Bugün Afrika ülkeleri barış ve güvenliğin sağlanmasının en zorlu olduğu kıtadır. Kıtada devletlerin bağımsızlıklarını kazanması 19. yüzyıl sonrasında olması dahi Afrika kıtasının uluslararası sisteme ne kadar geç eklemlendiğini göstermektedir.

Bağımsızlığını kazanarak yeni bir entegrasyon süresine giren Afrika'nın derininde yatan güvenlik sorunları yapısal eksikliklerden kaynaklanmaktadır. Devlet olma özelliğini bugün dahi tam anlamıyla sağlayamayan Afrika kıtasındaki bazı ülkeler özelinde Birleşmiş Milletler, barış ve güvenliğin sağlanması için kilit bir rol üstlenmektedir. Şiddetin kronik bir sorun olduğu Afrika bölgesinde özellikle Somali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde istikrarsızlık başta olmak üzere birçok güvenlik sorunu uluslararası barış ve güvenlik için de bir tehdit olmaya devam etmektedir. Uluslararası barış ve güvenliğin koruyucusu durumundaki Birleşmiş Milletler'in üç ülkede düzenlediği barış gücü operasyonlarında farklı misyonlar ve faaliyetler bulunsa da örgütün nihai hedefi barış ve güvenliği sağlayarak bu durumu sürdürülebilir kılmaktır. BM Anlaşması'nın 8.bölümünde düzenlenen bölgesel anlaşmalar ile bölgesel örgütler ile iş birliği yapılması, Birleşmiş Milletler'in yapısal sorunlarından kaynaklanan boşluğu doldurmak için güvenlik konseyi kararlarınca uygulanan bir hamledir. Çalışma kapsamında belirlenen üç ülkede Birleşmiş Milletler- Afrika Birliği iş birliğinde görevlendirilen barış gücü askerlerinin sığınma kampları başta olmak üzere gerçekleştirdikleri cinsel şiddet ve istismar vakaları ve iddiaları en nihayetinde Birleşmiş Milletler'in repütasyonuna ciddi zarar vermektedir.

Birleşmiş Milletler çatısı altında görev yapan ve "Mavi Bereli" olarak adlandırılan askerlere yönelik istismar iddiaları, 1995 yılından itibaren dile getirilmeye başlamıştır. İlk kez Kosova ve Bosna Hersek'te gerçekleştirilen operasyonlarda ortaya çıkan istismar vakalarında özellikle kadın ve kız çocukları yoğun cinsel şiddet ve istismara maruz kalmıştır.

Yapılan araştırma ve analizler sonucunda cinsel şiddet ve istismara uğrayan kadın ve kız çocuklarının yaş aralığı oldukça düşük olduğu gözlemlenmiştir. İddialar arasında en küçüğü 8, en büyüğü ise 30'lu yaşlarda olan bireylerin sistematik tecavüz ve şiddete maruz kalması dünya da insan haklarının ne kadar korunduğunun da bir analizini sunmaktadır. Uluslararası Af Örgütü tarafından hazırlanan raporlarda Birleşmiş Milletler'in suça ortak olduğu ve göz yumduğu ifade edilmiştir.³⁹³

Birleşmiş Milletler için de bir utanç kaynağı olan cinsel şiddet ve istismar vakalarının önüne geçebilmek adına bir dizi önlem alınması gerekmekte ve yaşanan istismar vakalarının suçluları cezalandırılmalı ve Birleşmiş Milletler bu kapsamda caydırıcı politikalar benimsemelidir. İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Af Örgütü raporları başta olmak üzere hem raporlar hem de medya kaynakları göstermiştir ki yaşanan istismarlar daha çok çocuklara yöneliktir. Çocuğa yönelik istismar suçlarına yönelik her iddia en detaylı haliyle araştırılmalı ve tahkim mahkemelerince yargılanmalıdır.

Roma Statüsü'nün 17.maddesinden de anlaşılacağı üzere özellikle Afrika ülkelerinde yargılamanın sağlanması ve dolayısıyla adaletin sağlanması bir o kadar zor, bir o kadar da adaletin sağlanmasına giden yolda otokratik güçlerin engelleri fazla olmaktadır. Bu nedenle çoğunlukla sözde ulusal düzeyde kalan yargılamanın uluslararası düzeyde kesin ve etkili sonuç vermesi oldukça zordur.

En nihayetinde Uluslararası Ceza Mahkemesi, bir Birleşmiş Milletle organı değildir ve dolayısıyla yalnızca taraf devletler tarafından bağlayıcılığı vardır. BM barış gücü operasyonlarındaki cinsel şiddet ve istismar vakalarının yargılanmasında BM tarafından UCM'ye başvuru yapılsa da uluslararası hukukta yargılanan birey değil devlettir. Bosna, Eski Yugoslavya ve Ruanda'da yaşanan gelişmelerde Uluslararası Ceza Mahkemesince verilen kararlarda devletler yargılanmıştır. Bir devletin tabiiyetinde olan bireyin gerçekleştirdiği cinsel şiddet ve istismar vakalarına dair ciddi ve caydırıcı ceza alması gerekmektedir. Bu durumun çözülebilmesi uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukukta büyük bir paradoks olsa da çözüm önerisi olarak tahkim mahkemeleri kurulabilir. Birleşmiş Milletler bünyesinde *ad hoc* nitelikte tahkim mahkemeleri kurulmalı ve suçlular yargılanmalı ve cezalandırılmalıdır.

³⁹³ İsmail Ermağan, *Dünya Siyasetinde Afrika 3* (Ankara: Nobel, 2016), 279.

Konuya ilişkin bir başka çözüm öneri olarak ise, bölgesel anlaşmaların içerik ve kapsamı düzenlenmeli ve sıkı denetim mekanizmaları oluşturulmalıdır. Olayın en temelinde bir Birleşmiş Milletler ordusunun kurulması imkansız denecek kadar zor olmasından dolayı devletlerin askerlerinden oluşan ordularda eğitim ve denetim başta olmak üzere büyük reformist politikalar benimsenmeli ve insan haklarının en üst düzeyde korunması sağlanmalıdır. Aksi durumda yaşanan tüm bu gelişmelerde BM her ne kadar önleyici çalışmalar yapsa da BM'nin repütasyonu ciddi olarak sarsılmakta ve uluslararası sistemde güven kaybına uğramaktadır.

Birleşmiş Milletler' in önemli bir politikası olan sıfır tolerans politikası, cinsel sömürü ve istismara yönelik uygulanan bir politikadır. Sıfır tolerans uygulaması, cinsel sömürü ve istismarın önlenmesi amacıyla bir dizi eğitim ve tedbirleri içermektedir. Bu minvalde benimsenen politikada verilen eğitimde, davranış ve disiplin konuları, tüm sivil, askeri ve polis barışı koruma personeli için zorunlu olan konuşlandırma öncesi ve göreve başlama eğitiminin bir parçasını oluşturmaktadır.³⁹⁴ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 'nin 2016 yılı 2272 tarihli kararında görevlendirilen tüm personel tarafından uygun davranış ve disiplinin yeniden teyit edilmesinin BM barış gücü operasyonlarına etkileri açısından oldukça önemli olduğu belirtilmiştir. Kararda cinsel şiddet ve sömürü vakalarına ilişkin detaylı açıklamalar yer almaktadır. Bu doğrultuda karar, Birleşmiş Milletler barış güçleri tarafından yapılan cinsel sömürü ve tacizin barışı koruma görevlerinin uygulanmasını ve Birleşmiş Milletler barışı koruma teşkilatının güvenilirliğini baltaladığını vurgulamıştır.³⁹⁵ 2272 sayılı kararda BM sıfır tolerans politikasına verdiği destek yeniden vurgulanarak cinsel istismar ve ciddi suistimal biçimlerinin yanı sıra bu tür personel tarafından uygulanan sömürü ve suistimalin kabul edilemez olduğu belirtilmiştir.³⁹⁶

Birleşmiş Milletler içinde cinsel şiddet ve istismar vakalarının azımsanamayacak düzeyde olduğunun bir önemli göstergesi, BM içinde bu konuda özel görevlendirme birimlerinin varlığıdır. Örneğin, Birleşmiş Milletler barış gücü operasyonlarında davranışa

³⁹⁴ "Preventing Sexual Exploitation and Abuse", United Nations, erişim 26 Aralık, 2022, <https://www.un.org/preventing-sexual-exploitation-and-abuse/content/training>

³⁹⁵ "Resolution 2272 (2016) Adopted by the Security Council at its 7643rd meeting, on 11 March 2016", United Nations, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/069/25/PDF/N1606925.pdf?OpenElement>, erişim tarihi: 28 Aralık, 2022.

³⁹⁶ "Resolution 2272 (2016) Adopted by the Security Council at its 7643rd meeting, on 11 March 2016", United Nations, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/069/25/PDF/N1606925.pdf?OpenElement>, erişim tarihi: 28 Aralık, 2022

ilişkin politikalarının uygulanmasından sorumlu olan Yönetim Stratejisi, Politikası ve Uyumluluk Departmanı (DMSPC)³⁹⁷, cinsel sömürü ve istismarla mücadelede davranış ve disiplin konularında genel yönlendirmeyi sağlamakta ve sıfır tolerans politikasına destek vermektedir.³⁹⁸ Her ne kadar BM yapısı içinde cinsel şiddet ve sömürüye ilişkin politikalar ve çalışmalar olsa da bu politikalar yeterli ve sonuç alınabilir düzeyde değildir. 1950’li yıllardan günümüze kadar geçen sürede sayısız insanın cinsel şiddet ve sömürüye maruz kalması affedilebilir bir olgu olmamakla beraber Birleşmiş Milletler’in geleceği için de ciddi bir tehdittir.

Afrika bölgesinde yaşanan önemli güvenlik sorunlarının uluslararası sisteme sirayet etmesinin yolu her zaman açıktır. Uluslararası sistemin başat barış ve güvenlik sağlayıcı aktörü olan Birleşmiş Milletler’in hem kendi içinde hem de bölgesel anlaşmalar kapsamında iş birliği yaptığı örgütlerle oluşturduğu yapı da hem de bölgesel örgütlerin kendi iç mekanizmalarındaki yapısal eksiklikler detaylı olarak incelenmeli ve önemli revizyonist politikalar benimsenmelidir. İlk olarak Birleşmiş Milletler’in bir ordusunun olmayışı yaşanan sorunların temelini oluşturmaktadır. Akabinde BM bünyesinde personelin yeterli eğitim almadan sahaya çıkması, denetleme ve yönetim mekanizmasının eksik oluşu da yaşanan sorunlarda etkili olmaktadır. BM’nin askeri önlemleri uygularken karşılaştığı bir diğer önemli sorun ise BMGK’nin P-5 üyeleri ile özellikle Afrika gibi az gelişmiş ülkelerde fikir birliğine varmasında yaşadığı zorluklardır. Kimi durumlarda P-5 üyeleri ile fikir birliğinin sağlanamaması kimi durumlarda da daimi üye ülkelerin bir üyesi tarafından askeri önlemlerin engellenmesi uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında aksaklık ve bozuklarının meydana gelmesine yol açmaktadır.³⁹⁹ Birliğe katkı sağlayan ülkeler (TCC) açısından değerlendirme yapıldığında ise bu ülkelerin yüksek beklentilerinin olması da BM’nin yapısında önemli bir yere sahiptir. ABD gibi güçlü ülkeler tarafından finansman ve askeri destek sağlanan ülkeler, “başarısızlık” veya “yüksek maliyet” gibi nedenlerle Birleşmiş Milletler operasyonlarına destek vermek istememesine yol açabilmektedir. Şiddet

³⁹⁷ “Department of Management Strategy, Policy and Compliance”, United Nations, erişim 28 Aralık, 2022, <https://www.un.org/management/>

³⁹⁸ “The launch of the new Department of Management Strategy, Policy and Compliance (DMSPC) on 1 January 2019 was a critical step in the path to make the Secretary-General’s vision for a nimbler, more responsive United Nations a reality”, United Nations, erişim 28 Aralık, 2022, <https://www.un.org/management/news/enhancing-management-strategy-policy-and-compliance-dmspc-spotlight>

³⁹⁹ Tatiana Carayannis and Aaron Pangburn, “AU and UN Cooperation in Peace Operations in the Democratic Republic of Congo”, *WPF*, Haziran 2016, <https://sites.tufts.edu/wpf/files/2017/07/14.-AU-and-UN-DRC-Carayannis-and-Pangburn.pdf>, erişim tarihi: 30 Aralık, 2022

ve tehlike yayılcı bir etkiye sahiptir. Her ne kadar Somali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde barış ve güvenliğin sağlanmasında öncü aktör Birleşmiş Milletler olsa da yaşanan gelişmeler daha küçük çapta görev alan diğer sivil toplum kuruluşlarını da etkilemekle beraber bölgelerden mecburi olarak uzak kalmalarına yol açmaktadır.

Afrika Birliği özelinde değerlendirme yapıldığında ise bölgesel bir örgütün, bölgede aktif olması kendi aralarında anlaşmazlık yaşayan ülkelerin engeline takılabilmektedir. Bölgede Birleşmiş Milletler'e nazaran daha kolay konuşlandırma yapabilen Afrika Birliği, bu konuda daha esnek davranabilmekte ve dolayısıyla da operasyonlarda daha az riske izin vermektedir. Bu durumda daha büyük zaiyatlara yol açabilmektedir.

Hem Afrika Birliği hem de Birleşmiş Milletler iş birliğinde değerlendirme yapıldığında ise bu iş birliği bölgesel ekonomik topluluklar (REC) tarafından zorluklarla karşılaşmakta ve ikili ilişkiler zorlaşmaktadır. BM, Birleşmiş Milletler Şartı'nın hem bölgesel ekonomik topluluklar hem de Afrika Birliği için geçerli olan 7. Bölümüne sahipken, Afrika Birliği'nin REC'lerle ilişki kurmak gibi bir mekanizması yoktur. Bu durumda Afrika Birliği'ne karşı sınırlı ve kısıtlı bir iş birliğine neden olmaktadır. Dolayısıyla bölgesel ve alt bölgesel örgütlerin çatışma bölgelerine yakınlığı ve bölgesel çapta istikrar sağlama çabaları kendi çıkarlarına dayanırken bu yakınlık iki ucu keskin kılıca benzemektedir.⁴⁰⁰ İş birliği durumunda Birleşmiş Milletler çatısı altında bulunmaları hem bölgesel hem de alt bölgesel örgütlere katkı sağlamakla beraber bu yapılar birçok istismara da yol açabilme esnekliğine sahiptir.

Birleşmiş Milletler bünyesinde yeterli kaynak ve eğitimle daha başarılı ve uzun soluklu bir barış koruma operasyonları hem önleyici hem de zorlayıcı diplomasi alanlarında etkili olacaktır. 21. Yüzyılda Birleşmiş Milletler' in iyi gelişmiş insan hakları birimleri, sivil işler ekipleri ve toplumsal cinsiyet danışmanları olmalıdır. Hiç kuşkusuz bu çalışmalarda kilit rol alan departman siyasi işler departmanıdır.⁴⁰¹ Birleşmiş Milletler adını taşıyan barış gücü operasyonlarına ilişkin iddialara yönelik BM bünyesinde yeni revizyonist çalışmalar da olduğu ayrıca belirtilmelidir. Son yıllarda BM, bu sorunu çözme ve birlik sağlayan

⁴⁰⁰ A,g,e

⁴⁰¹ Tatiana Carayannis and Aaron Pangburn, "AU and UN Cooperation in Peace Operations in the Democratic Republic of Congo", *WPF*, Haziran 2016, <https://sites.tufts.edu/wpf/files/2017/07/14.-AU-and-UN-DRC-Carayannis-and-Pangburn.pdf>, erişim tarihi: 30 Aralık, 2022

lkeleri zorlama çabalarını artırmıştır. Daha öncesinde gizli tutulan istismar vakalarında 2015 yılı itibariyle BM tarafından kadın ve kız çocuklarına yönelik cinsel şiddet ve istismar gerçekleştiren askerin uyrukları yayımlanmaya başlamıştır. Özellikle Afrika kıtasında bu tür şeffaflığın olması gelecek nesillerin barış ve güvenliğin sağlanmasında da etkili olacak bir unsurdur. Aynı şekilde BM bünyesinde bir güven fonu ve psikolojik bakım, iş eğitimi ve barışı koruma görevlilerinin çocukları da dahil olmak üzere mağdurlar için programlar oluşturulmuştur.⁴⁰²

Mart 2016 yılında cinsel sömürü ve istismardan korunmaya yönelik özel önlemleri içeren bir rapor hazırlanmıştır. Genel sekreter tarafından sunulan bu raporda Cinsel Sömürü ve İstismar Mağdurlarını Destekleme Güven Fonu oluşturulmuştur. Cinsel sömürü ve istismardan korunmaya yönelik özel tedbirlerin ele alındığı raporda, özellikle 2014 yılında cinsel istismar ve taciz iddialarının sayısı ve bu iddialara yönelik soruşturmaların detayları hakkına bilgiler verilmiş ve oluşturulan güven fonu açıklanmıştır. Güven Fonu, mağdurlara yönelik yardım, bilinçlendirme destek hizmetlerini kapsayan fonda, cinsel sömürü ve istismar sonucu doğan çocuklara, mağdurlara ve şikayetçilere destek ve yardım sağlamak amacını taşımaktadır.⁴⁰³

BM bünyesinde şeffaflığa ve yeniliğe ilişkin bir diğer politika, 2017 yılında Birleşmiş Milletler küresel bir ‘‘Mağdur Haklar Savunucusu’’ kurulması olmuştur. Böylelikle mağdur haklarının savunulması için mağdur savunucuları barışı koruma operasyonlarına dahil edilmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres öncülüğünde yapılan çalışmada mağdur haklarının ve hassasiyetlerinin ivedilikle öncelik verileceği belirtilmiştir. Özellikle Orta Afrika Cumhuriyeti, Haiti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi kadın ve kız çocuklarının maruz kaldığı yoğun cinsel şiddet ve istismar ile suçlanan ülkelerde sahada mağdur hakları savunucularının olması ve uzman bilgi ve desteği ile mağdurlar için destek sağlanmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır.⁴⁰⁴

⁴⁰² Skye Wheeler, ‘‘UN Peacekeeping has a Sexual Abuse Problem’’, HRW, 11 ocak, 2017, <https://www.hrw.org/news/2020/01/11/un-peacekeeping-has-sexual-abuse-problem>, erişim tarihi: 29.12.2022

⁴⁰³ ‘‘Special measures for protection from sexual exploitation and sexual abuse Report of the Secretary-General’’, United Nations General Assembly, 13 şubat, 2015, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/041/76/PDF/N1504176.pdf?OpenElement>, erişim tarihi: 30.12.2022.

⁴⁰⁴ Akshaya Kumar, ‘‘UN Plan to Stop Peacekeeper Abuse Puts Victims First’’, HRW, 10 Mart, 2017, <https://www.hrw.org/news/2017/03/10/un-plan-stop-peacekeeper-abuse-puts-victims-first>, erişim tarihi: 30.12.2022

Sonuç olarak her ne kadar Afrika Birliği ve diğer bölgesel ekonomik topluluklar barış ve güvenliğin sağlanmasına katkı sağlasa da bu durum sınırlı bir alanda kalmaktadır. Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında bahsedilen tüm yapıları kapsayan Birleşmiş Milletler kendi yapısında ve anlaşma yaptığı diğer bölgesel kuruluşlarda daha etkin ve etkili politikalar izlemelidir. Afrika'da kendi içlerinde düşman olan ülkelerin Afrika Birliği içerisinde barış için çalışsalar ve barışa katkı sağlasalar da bu durumu kendilerine karşı uygulayamamaktadırlar.⁴⁰⁵ Var olan yapısal bozukluklardan kaynaklanan sorunların çözümü çok uzun yıllar sürebilmekte ve geçen bu süre yoğun insan hak ihlallerine yol açmaktadır. Birleşmiş Milletler doğru politikalar ve doğru stratejiler ile ilerlemeli ve en etkili en kısa zamanda barış ve güvenliği sağlamalıdır.

⁴⁰⁵ A,g,e.

KAYNAKÇA

- Aybay, Rona. *İnsan Hakları Hukuku*. İstanbul, DER Yayınları, 2011.
- Aybay, Rona Elif Oral, *Kamusal Uluslararası Hukuk*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Arel Berdal. *Küresel Güvenlikten Küresel Tahakküme BM Güvenlik Sistemi ve İslam Dünyası*. İstanbul: Küre Yayınları, 2016.
- Abass Ademola, Mashood Badarın, “Towards Effective Collective Security and Human Rights Protection in Africa: An Assessment of the Constitutive Act of the New African Union.”, *Netherlands International Law Review*, 49,1, (2002): 1-38.
- African Union. “Charter of Organization of African Union.”, Erişim 8 Aralık, 2022, https://au.int/sites/default/files/treaties/7759-file-oau_charter_1963.pdf
- African Union. “Peace and Security Council”, Erişim 7 Aralık, 2022, <https://au.int/en/psc>
- African Union. “Peace Fund.” Erişim 9 Aralık, 2022, <https://au.int/en/peace-fund>
- African Union. “Protocol on Amendments to The Constitutive Act of The Africa Union.” Erişim 8 Aralık, 2022, https://au.int/sites/default/files/treaties/35423-treaty-0025_PROTOCOL_ON_THE_AMENDMENTS_TO_THE_CONSTITUTIVE_ACT_OF_THE_AFRICAN_UNION_E.pdf
- African Union. “Protocol Relating To The Establishment Of The Peace And Security Council Of The African Union.” Erişim 9 Aralık, 2022, <https://www.peaceau.org/uploads/psc-protocol-en.pdf>
- African Union. “Assembly of The African Union First Ordinary Session 9 – 10 July 2002 Durban, South Africa”, Erişim 6 Aralık, 2022, https://au.int/sites/default/files/decisions/9564-assembly_au_dec_1-5_i_e.pdf
- African Union. “Panel of The Wise (POW)”, Erişim 8 Aralık, 2022, <https://www.peaceau.org/en/article/panel-of-the-wise>
- African Union. “Member States”, Erişim 6 Aralık, 2022, https://au.int/en/member_states/countryprofiles2
- African Union. “SS/AU/Decl.2 (I) The Durban Declaration in Tribute to the Organization of African Unity and on the Launching of the African Union”, Erişim 6 Aralık, 2022, https://archives.au.int/bitstream/handle/123456789/284/Assembly%20AU%20Decl%202%20%28I%29%20_E.PDF?sequence=1&isAllowed=y
- African Union. “Joint Communiqué: 13th Meeting of the United Nations-African Union Joint Task Force on Peace and Security”, 18 Eylül, 2017, <https://au.int/en/pressreleases/20170918/joint-communique-13th-meeting-united-nations-african-union-joint-task-force> , erişim tarihi: 24 Aralık, 2022

- African Union. "Constitutive Act of African Union ." Erişim 9 Aralık, 2022, https://au.int/sites/default/files/pages/34873-file-constitutiveact_en.pdf
- African Union Commission, "African Union Handbook 2018", Addis Ababa and New Zealand: The African Union Commission and New Zealand Ministry of Foreign Affairs and Trade Publishing, 2018.
- Akkutay, Berat Lale. "Afrika Birliği'nin Askeri Önlemlere Başvurma Hakkı", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2,4, (2016): 21-34.
- Aybay Aydın, Rona Aybay, Ali Pehlivan, *Hukuka Giriş*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Akgül, Fulya. "Uluslararası İlişkilerde Liberal Yaklaşımlar", içinde *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, der. Mehmet Şahin ve Osman Şen 52-72. Ankara: Kripto Yayınları, 2014.
- Amanifrica, "Situation in Eastern Democratic Republic of Congo (DRC)", 31 Ağustos, 2022, <https://amaniafrica-et.org/situation-in-eastern-democratic-republic-of-congo-drc/> , Erişim tarihi: 28.12.2022
- Altınsoy, Zeynep Deniz. "Bir Savaş Stratejisi Olarak Cinsel Şiddetin Feminist Teori ve Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", *International Crimes and History*, 23, (2022): 117-140.
- Aslan, Yasin "Savaş Hukukunun Temel Prensipleri", *TBB Dergisi*, Sayı 79, (2008): 235-274.
- Atvur, Senem. "Kongo Krizi Hakkında Bir Değerlendirme", *Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1,3, (2009): 126-146.
- Altınsoy, Zeynep Deniz. "Uluslararası Hukukta İnsan Ticareti Suçunun Silahlı Çatışmalarda Çocuklar Açısından Değerlendirilmesi," Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.
- Amnesty International. "Amnesty International Report 2012 The State of the World's Human Rights", <https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/pol100012012en.pdf>, Erişim tarihi: 28 Aralık, 2022.
- Aydın, Hasan. "Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Barış Süreci ve Yeni Dengeler", *Afrika Araştırmacıları Derneği*, 9 Nisan, 2019, file:///C:/Users/ADM%C4%B0N/Downloads/Orta_Afrika_Cumhuriyetinde_Baris_Sureci.pdf, Erişim tarihi: 24 Aralık, 2022.
- Aktürk, Hüseyin. "Somali Korsan Krizi", USAK Afrika Raporları 2008, Erişim 16 Mayıs, 2022, <https://silo.tips/download/somal-korsan-krz-uluslararası-stratejik-aratrmalar-kurumu-orta-dou-ve-afrika-alma>
- AÇAU. "Etiyopya Somali'den Çekiliyor", Erişim 11 Mayıs, 2022, <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/406/1.pdf?sequence=1>
- Aslantaş, Alptekin. "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Kapsamında Polis Barış Gücünün Rolü ve Etkisi: Haiti-Kosova Misyonu Karşılaştırması," Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.

- Akşin, Abdülhat. Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.
- Asiaone. "Somalia Gang Rape Victim Accuses African Union Force", 20 Ağustos 2013, <https://www.asiaone.com/world/somalia-gang-rape-victim-accuses-african-union-force>, Erişim tarihi: 20 Aralık, 2022.
- Artokça, İzzettin. "Eş Şebab Terör Örgütü, Somali." *TASAM*, (2013): 1-17.
- Arıkanlı, Zeynep "“Sessizliğin Payı”: Afrika Tarihini Bağımsızlaştırmak", *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 6, (2018): 230-254.
- Amnesty International. "CAR: UN Troops Implicated in Rape of Girl and Indiscriminate Killings Must be Investigated", 11 Ağustos, 2015, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/08/car-un-troops-implicated-in-rape-of-girl-and-indiscriminate-killings-must-be-investigated/>, Erişim tarihi: 25 Aralık, 2022
- Al-Mahaddin Salam. "The politics of the untranslated: an affective discursive approach to Somali pirates in A Hijacking, *Journal of African Cultural Studies*,30,3, (2018): 307-322.
- AMISOM, "Brief Story", Erişim 29 Mayıs, 2022, <https://amisom-au.org/about-somalia/brief-history/>.
- African Union, "OAU Charter", Erişim 5 Aralık, 2022, https://au.int/sites/default/files/treaties/7759-file-oau_charter_1963.pdf
- Arslan,İbrahim. "Soğuk Savaş Sonrasında Afrika'daki Çatışmaların Önlenmesi: Afrika'da Barış ve Güvenlik Mimarisi ve Darfur Krizi Örneği," Doktora Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2014.
- Azarkan, Ezeli. "Uluslararası İnsancıl Hukuk ve Birleşmiş Milletler Askeri Operasyonları", *AÜEHFD*, C, X, S. 1-2 (2006): 83-114.
- Abraham, Kinfe. "The Challenges of Accelerating Economic and Political Integration in The Formation of a Union Government" içinde *Towards a Union Government for Africa: Challenges and Opportunities*, der. Timothy Murithi ISS Monograph Series, No: 140, Addis Ababa January 2008.
- Ay, Zafer. "Afrika Kıtasının Dünya Politikasındaki Yer,", <https://www.gencdiplomatar.com/masalar/afrika/afrika-kitasinin-dunya-politikalarindaki-yeri.html>, Erişim tarihi: 6 Aralık,2022.
- Bennett, A.LeRoy James K. Oliver. *Uluslararası Örgütler*, çev. Nasuh Uslu. Ankara, Serbest Akademi, 2021.
- Biswaro, Joram Mukama. *The Role of Regional Integration in Conflict Prevention, Management, and Resolution in Africa*. Brasília: Fundação Alexandre de Gusmão, 2013

- Buzan Barry, Ole Waever, *Regions and Powers: The Structure of International Security*. United Kingdom: Cambridge University Press, 2003.
- Barry, Buzan ve Lene Hansen, *The Evolution of International Security Studies*. UK: Cambridge University Press, 2009.
- Behr, Kelly. "A Dangerous Euphemism: The Dark Side of Peacekeeping Missions A Case Study of the United Nations Missions to the Democratic Republic of Congo," B.A Degree, University of Michigan, The Department of Political Science, 2011.
- Başgil, A. "Devlet Nedir?: Realist Bir Tarif Denemesi". *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 12 (2011): 981-990
- Birdiqli, Fikret. "Güvenlik Sorunlarına Konstrüktivist Bir Yaklaşım: Yapısal Şiddet Teorisi", ReserachGate, 2021, 1-19.
- Bingöl, Oktay. "Somali'de Barış ve Kalkınma Sürecinde Türkiye'nin Rolü", *Akademik Bakış Dergisi*, 7, 13 (2013): 81-106.
- Bereketeab, Redie. "Rethinking State- Building in the Horn of Africa : Challenges of Striking a Balance between Traditional and Modern Institutions", *African African Studies*, 70,3, (2011): 376-392.
- Baylis, John. "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008): 69-85.
- Batır, Kerem. "Uluslararası Hukukta Devlet ve Başarısız Devletler: Somali Örneği", *COMU Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (4), (2017): 81-102.
- Batır, Kerem *Deniz Haydutluğu ve Uluslararası Hukuk*. Ankara: USAK, 2011.
- BBC. "DR Congo: UN peacekeepers face fresh sexual abuse claims", 28 Nisan, 2017, <https://www.bbc.com/news/world-africa-39745357>, Erişim tarihi: 26 Aralık, 2022.
- BBC News. "Somalia 'Gang Rape' Investigated by African Union", 15 Ağustos, 2013, <https://www.bbc.com/news/world-africa-23710741>, erişim tarihi: 20, Aralık, 2022.
- Central Intelligence Agency (CIA). "The Central African Republic", Erişim 24 Aralık, 2022, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ct.html>
- Call, Charles T. "The Evolution of Peacebuilding: Improved Ideas and Institutions?", United Nations University Centre for Policy Research, (2015), 2-16.
- Council on Foreign Relations. "Instability in the Central African Republic", , 11 Mayıs, 2022, <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/violence-central-african-republic>, Erişim tarihi: 24 Aralık, 2022.

- ChannelAfrica. “UN registers alleged cases of sexual abuse by peacekeepers in DRC”, <http://www.channelafrica.co.za/sabc/home/channelafrica/news/details?id=2d143a60-a4cd-499f-ad71-252a03c57e94&title=UN%20registers%20alleged%20cases%20of%20sexual%20abuse%20by%20peacekeepers%20in%20DRC>, Erişim tarihi: 26 Aralık, 2022
- Carayannis Tatiana and Aaron Pangburn. “AU and UN Cooperation in Peace Operations in the Democratic Republic of Congo”, *WPF*, Haziran 2016, <https://sites.tufts.edu/wpf/files/2017/07/14.-AU-and-UN-DRC-Carayannis-and-Pangburn.pdf>, Erişim tarihi: 24 Aralık, 2022.
- Clarke, Walter S. Robert Gosende, “Somalia: Can a Collapsed State Reconstitute Itself?”, içinde *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, der. Robert Rotberg, 129-158. Washington: Brookings Institute Press, 2003.
- Cohen, Herman J. “Intervention In Somalia”, içinde *The Diplomatic Records 1992-1993*, der. Allan E. Goodman, San Francisco: Institute for the Study of Diplomacy, 1994.
- Cilliers Jakkie. “*Commentary Towards The African Union*”, *African Security Review*, 10,2, (2010).
- Central Intelligence Agency (CIA), “The Central African Republic”, Erişim 24 Aralık 2022, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ct.html>.
- Cassese, Antonio. “International Criminal Law, USA: Oxford University Press, 2003.
- Çaycı, Sadi. *Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması*. Ankara: Genelkurmay Basım Evi, 1995.
- Çaycı, Sadi. “Barış Gücü Harekâtının Hukuksal Esasları”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Ocak 1993, s.103-112.
- Çeçen, Anıl “İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk”, *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 1 Haziran 2013, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/179449>, Erişim tarihi: 24.03.2022.
- Çağırın, Mehmet Emin. *Uluslararası Alanda İnsan Hakları*. Ankara, Barış Kitap, 2011.
- Dursun, Hatice Rümeysa. “Raymond Aron’un Savaş ve Barış Yaklaşımı”, *Muhafazakardüşünce*, Yıl 15, No 56, (2019): 53-66.
- Doyle, Michael. “Three Pillars of the Liberal Peace”, *The American Political Science Review*, 99, 3, (2005): 463-466.
- Dizdaroğlu, Cihan. “Barış İnşası”, *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.13, Ekim 2019, https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/10/BarisInsasi_CihanDizdaroglu_v.2.pdf. Erişim Tarihi: 10.04.2022.
- Dalar, Müge “Afrika Birliği Örgütü’nden Afrika Birliği’ne: Afrika’da Bütünleşme Çabaları,” Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

- Demircioğlu Ö. Faruk. *Somali, Barış ve Kurumsallaşma*. İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Demircioğlu, Ömer Faruk. “Afrika Boynuzu ve Jeostratejik Önemi”, içinde Somali Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma, der. Güngör Şahin, 3-15. İstanbul: Millî Savunma Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Demircioğlu, Ömer Faruk. “Somali’nin Jeostratejik Önemi”, içinde Somali Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma, der. Güngör Şahin, 17-33. İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Demircioğlu, Ömer Faruk. “İç Savaş ve Çözüm Bekleyen Sorunlar”, içinde Somali Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma, der. Güngör Şahin, 71-74. İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Demircioğlu, Ömer Faruk. “İstikrara Katkı Yapan Uluslararası Misyon ve Kurumlar”, içinde Somali Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma, der. Güngör Şahin, 80-86. İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Demircioğlu, Ömer Faruk. “Sosyoekonomik, Sosyokültürel, İdari Yapı”, içinde Somali Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma, der. Güngör Şahin, 35-56. İstanbul: Millî Savunma Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Demiröğen, Ülkü Demirtürk. “Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları ve Güç Kullanma Olgusu (1946-1996)”, *Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi*, 11, (2006), 236-257.
- Demiralp, Oğuz. “Uluslararası İnsancıl Hukuk: Kökenleri ve Gelişimi.” *Uluslararası Suçlar ve Tarih / International Crimes and History* 22, (2021): 21-28.
- Dokuz8haber. “Birleşmiş Milletler Barış Gücü’nde Cinsel İstismar Skandalı”, 12 Ocak, 2016, <https://www.dokuz8haber.net/birlesmis-milletler-baris-gucunde-cinsel-istismar-skandalı> Erişim tarihi: 25 Aralık, 2022.
- Damman, Erin Kimball. “Peacekeeping for Approval: The Rise of African-Led Interventions”, A Dissertation for the degree Doctor of Philosophy, Northwestern University, Evanston, Illinois 2012.
- Ercümen, Merve Aksoy. “Savaşın Değişen Doğası ve Cenevre Sözleşmeleri”, *İNSAMER*, Erişim 20 Mayıs, 2022, https://insamer.com/tr/savasin-degisen-dogasi-ve-cenevre-sozlesmeleri_346.html.
- Ereker, Fulya A. “İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 3, Güz (2004): 1-36.
- Ermağan, İsmail. *Dünya Siyasetinde Afrika 1*. Ankara: Nobel, 2014.
- Ermağan, İsmail. *Dünya Siyasetinde Afrika 2*. Ankara: Nobel, 2015.
- Ermağan, İsmail. *Dünya Siyasetinde Afrika 3* Ankara: Nobel, 2016.
- Euronews. “BM Barış Gücü Askerlerine Yeni Cinsel İstismar Suçlaması”, 29 Mart, 2016, <https://tr.euronews.com/2016/03/29/bm-baris-gucu-askerlerine-yeni-cinsel-istismar-suclaması>, Erişim tarihi: 25 Aralık, 2022

- EU NAVAL FORCE. “Forces of Operastion ATALANTA”, Erişim 1 Temmuz, 2022, <https://eunavfor.eu/>.
- EU. “EUCAP Nestor”, Erişim 2 Temmuz 2022, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede010414factsheeteucapnestor_/sede010414factsheeteucapnestor_en.pdf.
- EUCAP. “Mission Background”, Erişim 2 Temmuz 2022, <https://www.eucap-som.eu/about-us/>.
- Eastern Africa Standby Force. “About EASF”, Erişim 9 Aralık, 2022, <https://www.easfcom.org/index.php/en/about-easf>
- Evrensel. “BM Afrika Barış Gücü Başkanı Görevden Alındı”, 13 Ağustos, 2015, <https://www.evrensel.net/haber/258252/bm-afrika-baris-gucu-baskani-gorevden-alindi>, Erişim tarihi: 25 Aralık,2022
- Engel Ulf and Joao Gomes Porto, “Africa’s New Peace and Security Architecture: Toward an Evolving Security Regime”, *Routledge*, (2009), 82-96.
- Euronews.“BM Askerlerinin Çocuk Tacizi Skandalı Bitmiyor”, 31 Ocak, 2016, <https://www.milliyet.com.tr/dunya/bm-askerlerinin-cocuk-tacizi-skandali-bitmiyor-2187028>, Erişim tarihi: 25 Aralık, 2022
- Farrell, Ronan. “Understanding Turkish involvement in Somalia”, July 16, <https://osintjournal.wordpress.com/2012/09/15/understanding-turkish-involvement-in-somalia/>, Erişim tarihi: 30 Temmuz 2022.
- Foley, Edmund Amarkwei. “Taking a critical Look at Conflict and Human Rights from the Organization of African Unity to the African Union, a Dissertation for the degree of master of laws (LLM) in human rights and democratisation in Africa”, Master ‘s Thesis, School of Humanities and Social Sciences, American University in Cairo,Department of Political Science, 2004.
- Galtung, Johan. “Violence, Peace, and Peace Research”, *Journal of Peace Research*, Vol. 6, No. 3 (1969):167-191.
- Galtung, Johan, (1969), “Violance, Peace , Peace Research”, *Journal Of Peace Research*, 6:39, pp.167-192.
- Ghali, Boutros Boutros, “*Supplement To An Agenda For Peace: Position Paper of the Secretary-General on The Occasion of The Fiftieth Anniversary Of The United Nations*”, Newyork,:United Nation ,1995.
- Ghali, Boutros Boutros. “An Agenda for Peace”, United Nations, Newyork, 1992.
- Ghali, Boutros. “ Empowering the United Nations”, *Foreign Affairs*, 71,5,1992.
- Güngör, Uğur. “Günümüzde Barış Operasyonları”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 4, 8, (2008): 7-20.

- Grenfell, Katarina. "Perspective on the applicability and application of international humanitarian law: the UN context," *International Review of Red Cross* 95, no. 891/892, Autumn/Winter 2013.
- Gazatevatan. "Demokratik Kongo'daki Cinsel İstismar Vakaları", 8 Nisan, 2016, <https://www.gazatevatan.com/dunya/demokratik-kongodaki-cinsel-istismar-iddialari-932970>, erişim tarihi: 25 Aralık,2022
- Howse,Robert. "Montesquieu On Commerce, Conquest, War, and Peace," *Brooklyn Journal of International Law* 33 1 (2006):693-707.
- HRW. "Central African Republic: Rape by Peacekeepers," 4 Şubat, 2016, <https://www.hrw.org/news/2016/02/04/central-african-republic-rape-peacekeepers>, Erişim tarihi: 25 Aralık, 2022
- HRW. "The Power These Man Have Over Us", 2014, https://www.peacewomen.org/system/files/global_study_submissions/The%20Power%20These%20Men%20Have%20Over%20Us.pdf, Erişim tarihi: 19 Aralık, 2022.
- HRW. "Conflict and Armed Conflict", <https://www.hrw.org/topic/childrens-rights/children-and-armed-conflict>, Erişim tarihi: 28 aralık, 2022.
- HRW. "MONUC: A Case for Peacekeeping Reform", 25 Şubat, 2005, <https://www.hrw.org/news/2005/02/28/monuc-case-peacekeeping-reform>, erişim tarihi: 28 Aralık, 2022.
- HRW. "Somalia: Deeply Flawed Rapoe Inquiry", 10 Kasım, 2013, <http://www.hrw.org/news/2013/11/10/somalia-deeply-flawed-rape-inquiry>, Erişim tarihi: 20, Aralık, 2022.
- Haber7. "BM, Gabonlu askerleri 'cinsel istismar' yüzünden geri çekiyor", 15 Ağustos, 2021, <https://www.haber7.com/afrika/haber/3140945-bm-gabonlu-askerleri-cinsel-istismar-yuzunden-geri-cekiliyor>, Erişim tarihi: 25 Aralık, 2022.
- Hess, Robert. "Italian Colonialism in Somalia", *The Journal of Modern African Studies*, 6, 02, (2008): 1.
- Henkin, Louis. "The United Nations and Human Rights", *Cambridge University Press* 19,3,(1965): 504-517.
- Haile, Selassie I. "Towards African Unity," *The Journal of Modern African Studies*, Vol.1, No.3(1963): 281-291.
- ICRC. "The Geneva Conventions of 1949 and their Additonal Protocols", Erişim 17 Mayıs, 2022, <https://www.icrc.org/en/who-we-are/mandate>.
- International Court of Justice. "Certain Expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter) Advisory Opinions, Erişim 11 Aralık, 2022, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/49/049-19620720-ADV-01-00-EN.pdf> .

- Iriye, Akira. *Global Community: The Role of International Organizations in the Making of the Contemporary World*. California: University of California Press, 2002.
- International Crisis Group. "Policy Briefing", Erişim 24 Aralık, 2022, <https://www.refworld.org/pdfid/52a56b7f4.pdf>
- Infobae. "Reports of sexual abuse by UN personnel are on the rise", 15 Mart, 2022, <https://www.infobae.com/en/2022/03/15/reports-of-sexual-abuse-by-un-personnel-are-on-the-rise-2/>, Erişim tarihi: 26 Aralık, 2022
- Independent. "Sex and the UN: when peacemakers become predators", 11 Ocak, 2005, <https://www.independent.co.uk/news/world/africa/sex-and-the-un-when-peacemakers-become-predators-486170.html>, Erişim tarihi: 28 Aralık, 2022
- IGIHE. "African Union Soldiers Accused of Gang Rape", 15 Ağustos, 2013, <https://en.igihe.com/news/african-union-soldiers-accused-of-gang-rape>, Erişim tarihi: 20, Aralık, 2022.
- INSAMER. "Demokratik Kongo Cumhuriyeti", <https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-kongo-demokratik-cumhuriyeti/>, Erişim tarihi: 26 Aralık, 2022
- Investigation by the Office of Internal Oversight Services into allegations of sexual exploitation and abuse in the United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo, 5 Ocak, 2005, <file:///C:/Users/ADM%C4%B0N/Downloads/0390C554C4F7DE3385256F8600592871-unga-cod-05jan.pdf>, Erişim Tarihi: 28 Aralık, 2022
- İPEK, Cemil Doğaç. "Afrika Birliği Örgütü ve Kıtada İşbirliği Arayışları", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum* 1,3 (2012): 111-130.
- Kardaş, Şaban, Ali Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş*. İstanbul: Küre Yayınları, 2014.
- Kalosi, Klavis. "Savaşın Değişen Niteliği ve Jus ad bellum ve Jus in Bello'ya Etkisi". *İnsan Hakları Yıllığı*, 35 (2017): 1-29.
- Kaymaz, İhsan Şerif. "Wilson Prensipleri ve Liberal Emperyalizm", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 23, (2007):145-174.
- Karabulut, Bilal. *Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Boyutu*. Ankara: Barış Kitabevi, 2014.
- Krug, Etienne G. Linda L. Dahlberg, James A. Mercy, Anthony B. Zwi and Rafael Lozano, *World Report on Violence and Health*. Geneva: World Health Organization, 2002.
- Kocataş, Bekir, Özge Özgür, Mahmut Özbek, *Gençlik ve Şiddet Toplumsal Alanda Şiddetin Yükselişi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2010.
- Karagül Soner, İbrahim Arslan, "Afrika'da Barış ve Güvenliğin İnşasında Kıtasal Yaklaşım: Afrika'da Barış ve Güvenlik Mimarisi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 10,19, (2014), 57-98.
- Kant, Immanuel. *Toward Perpetual Peace: A Philosophical Sketch* (1795)

- Kenkel, Kai Micheal. “Five generations of peace operations: from the “thin blue line” to “painting a country blue”, *Rev. Bras. Polit. Int.*, 56 (1), (2013): 122-143
- Keydmedia. “African Union Troops Accused of Somalia Gang Rape”, 15 Ağustos, 2013, https://www.keydmedia.net/news/african_union_troops_accused_of_somalia_gang_rape, Erişim tarihi: 20 Aralık, 2022
- Kumar, Akshaya. “UN Plan to Stop Peacekeeper Abuse Puts Victims First”, *HRW*, 10 Mart, 2017, <https://www.hrw.org/news/2017/03/10/un-plan-stop-peacekeeper-abuse-puts-victims-first>, Erişim tarihi: 30.12.2022
- Lütem, İlhan. *Harp Suçları ve Milletlerarası Hukuk* Ankara: AÜ Hukuk Fakültesi, 1951.
- Niuewenhuizen, Romy “Who will guard the guardians? Sexual exploitation and abuse by peacekeepers: focus on the Democratic Republic of the Congo.” Erişim 28 Aralık, 2022, <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=132415>
- Nation Africa. “AU Troops On The Spot Over Alleged Gang Rape”, 21 Ağustos, 2013, <https://nation.africa/kenya/news/africa/au-troops-on-the-spot-over-alleged-gang-rape-886534>, Erişim tarihi: 20, Aralık, 2022.
- News24. “Somalia Gang Rape Victim Speaks Out”, 20 Ağustos 2013, <https://www.news24.com/News24/Somalia-gang-rape-victim-speaks-out-20130820>, Erişim tarihi: 20 Aralık, 2022.
- MFA. “Türkiye Somali İlişkileri”, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, erişim tarihi: 31 Temmuz 2022.
- “Montevideo Convention on the Rights and Duties of States”, 1933, The Faculty of Law, <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml>. Erişim tarihi: 02.12.2022
- MISCA Peaceau. “MISCA Establishment”, Erişim 24 Aralık, 2022, <http://misca.peaceau.org/en/page/113-establishment-1>
- MISCA Peaceau. “Hat Change to UN”, erişim 24 Aralık, 2022, <http://misca.peaceau.org/en/page/120-hat-change-to-un-1>
- Martin, Felix E. “Critical Analysis Of The Concept Of Peace In International Relations”, *Peace Research*, Vol 37, No 2 (2005):45-59.
- Morgenthau Hans J. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Newyork: Knopf, 1967.
- Maden, Tuğba Evrim. “Somali’de Bitmeyen Kriz”, *ORSAM*, 163 (2013): 1-29.
- Murithi Timothy, “Introduction: Contextualising the debate on a Union Government for Africa” içinde *Towards a Union Government for Africa: Challenges and Opportunities*, der. Timothy Murithi (.SS Monograph Series, No: 140, Addis Ababa January 2008.
- Menkhaus, Ken. The Crisis in Somalia: Tragedy in Five Acts, *African Affairs*, 106, 424. (2007): 357-390.

- MONUC. "Helping bring peace and stability in the DRC," Erişim 28 Aralık, 2022, <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/monuc/index.shtml>
- Notar, Susan A. "Peacekeepers or perpetrators: sexual exploitation and abuse of women and children in the democratic republic of the Congo," *Journal of gender, social policy & the law*, 14,2, (2006): 413-428.
- Olcaý H. Bülent ve Tarık Olcaý. "Dış Politika Araçları", içinde Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, İdris Bal,209-223, Ankara:Lalezar Kitapevi,2006.
- Oran, Baskın. *Az Gelişmiş Ülke Milliyetçiliği Kara Afrika Modeli* Ankara:Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Yayını, 1977.
- Orallı, Levent Ersin. "Uluslararası Hukukta ve BM Sisteminde Askeri Müdahale Olgusu", *TESAM Akademi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1,(2014: 102-124.
- Odman, Tevfik. "Barışı Destekleme Operasyonları", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), (2014): 68-102.
- Odman, Tevfik, Lütfiye Odman, *Örselenen Çocuklar Çocuğun Aile İçi İstismarı ve İhmali*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Oğultürk, Cem. "Somali'de İstikrarın Sağlanmasında AMISOM'un Rolü ve Bölgesel Etkisi", *New World Architecture Of Economy And Security*, (2021): 641-654.
- Orakçı, Serhat. "Afrika Kıtasında Küresel Rekabet", Araştırma 114, *İNSAMER*, Mart, 2020.
- OHRCR. "Rapport sur la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants en République démocratique du Congo du 1er avril 2019 au 30 avril 2022", https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/torture/2022-10-04/041022_Joint-report-on-torture-in-the-DRC-01042019-to-30042022.pdf, Erişim tarihi: 26 Aralık, 2022
- OHRCR. "Torture and impunity widespread in DRC's conflict areas – UN report" 5 Ekim, 2022, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/10/torture-and-impunity-widespread-drcs-conflict-areas-un-report>, Erişim tarihi: 26 Aralık, 2022
- Organization of African Unity. "Lagos Plan of Action for the Economic Development of Africa", 1980.
- Organization of African Unity. "Declaration of the Assembly of Heads of State and Government of the Organization of African Unity on The Political and Socio-Economic Situation in Africa and the Fundamental Changes Taking Place in The World", Erişim 6 Aralık, 2022, https://archives.au.int/bitstream/handle/123456789/562/AHG%20Decl%201%20%28XXVI%29%20_E.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Organization of African Unity,, "African Charter on Human and Peoples Rights", Erişim 5 Aralık, 2022, https://au.int/sites/default/files/treaties/36390-treaty-0011_-_african_charter_on_human_and_peoples_rights_e.pdf

- Orakhelashvili, Aleksander. "Overlap and Convergence: The Interaction Between Jus ad Bellum and Jus in Bello", *Journal of Conflict & Security Law*, , Vol 12, No 2, Spring (2007): 157-196.
- Özerdem, Alpaslan, ve Sung Yong Leo. *International Peacebuilding and Introduction*. London: Routledge, 2016.
- Özerdem, Alpaslan. *Bariş İnşası Kuram ve Uygulaması*. Ankara: Nobel Yayın, 2013.
- Öztürk, Mehmet. "Somali: Bir Ulusun Yok oluşu ve Türkiye'nin Yardım Girişimi", *ORSAM*, 67, (2016): 1-31.
- Öktem, Akif Emre, Bleda R. Kurt darcan, *Deniz Haydutluğu ve Korsanlık: Tarihi ve Hukuki Boyutlarıyla* İstanbul: Denizler Kitapevi, 2011.
- Polat, Doğan Şafak. "Kuruluşundan Çöküşüne Kadar Milletler Cemiyeti Sistemi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 19,76 (2020):1950-1967.
- Pazarıcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitapevi, 2016.
- Pazarıcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk Dersleri, IV. Kitap*, Ankara: Turhan Kitabevi, 2000.
- Peaceau. "The African Union Releases The Key Findings and Recommendations of The Report of Investigations on Sexual Exploitation and Abuse in Somalia", 21 Nisan 2015, <http://peaceau.org/uploads/auc.com.investigation.sea.amisom.21.04.2015.pdf>, Erişim tarihi: 20 Aralık, 2022.
- Pirinççi, Ferhat, Tunç Demirtaş, "Sömürgecilik Mirasının Somali'ye Etkisi" *International Journal Of Social Inquiry*, 13,2 (2020): 765-789.
- Pusulahaber. "Demokratik Kongo'daki Cinsel İstismar İddiaları", 8 Nisan 2016, <https://www.pusulahaber.com.tr/demokratik-kongodaki-cinsel-istismar-iddialari-441474h.htm>, Erişim tarihi: 25 Aralık, 2022
- Presstv. "UN peacekeepers face new sex abuse claims in DR Congo", 15 Şubat, 2017, <https://www.presstv.ir/Detail/2018/02/15/552486/United-Nations-Peacekeepers-MONUSCO-Democratic-Republic-of-the-Congo>, Erişim tarihi: 27 Aralık, 2022
- Peacekeeping UN. "Central African Republic-MINURCA Mandate. ", Erişim 24 Aralık, 2022, <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/minurcaM.htm>
- Paul, Christopher, Colin P. Clarke ve Chad C. Serena. "Somalia 1991 2010", Mexicois not Colombia, Rand Corporation, Washington (2014): 1-223.
- Peace Research* .20The Nature and Scope of Peace and Peace Studies.", no. 3 (1988)
- Richmond, Oliver P. *Peace In International Relations*. New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2008.
- Reyntjens Filip. "Briefing: The second Congo war: More than a remark. African Affairs ", 98,391, (1999):241-250.
- Rikhye, Indar Jit Kjell Skjelsbaek , *The United Nations and Peacekeeping Results, Limatations and Prospects* Newyork: Palgrave Macmillan, 1991.

- Reychler Luc. "Peacemaking, Peacekeeping, and Peacebuilding", Leuven International and Resnick, Evan. "United Nations Peacekeeping Operations: Ad Hoc Missions, Permanent Engagement", *Journal of Affairs*, 55, 2, (2002): 539-544.
- Ratner, Steven R. *The New UN Peacekeeping: Building Peace in Lands of Conflict after the Cold War*. New York: St. Martin's Press, 1995.
- Reliefweb. "DRC: MONUC - Sexual exploitation and abuse - End of assignment report", , 25 Şubat, 2006, <https://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/drc-monuc-sexual-exploitation-and-abuse-end-assignment-report>, Erişim tarihi: 26 Aralık, 2022
- Reliefweb. "UN sexual misconduct investigation in DR Congo finds violations and cases of abuse", 4 Nisan, 2016, <https://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/un-sexual-misconduct-investigation-dr-congo-finds-violations-and>, Erişim tarihi: 26 Aralık, 2022
- Reuters. "UN Peacekeepers linked to new Central Africa Rape Cases", 4 Şubat 2016, <https://www.reuters.com/article/us-centralafrica-un-crime-idUSKCN0VD29D> , Erişim tarihi: 25 Aralık, 2022
- Sındanı, Mondjombo Saidi. "Afrika Birliği'nin Barış ve Güvenlik Yaklaşımı Teorik Bakıştan Gerçekçiliğe Doğru Bir İnceleme.", *Africana-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), (2022): 109-127.
- Sandıklı, Atilla Erdem Kaya. "Barış Kavramına Teorik Yaklaşımlar ve Küresel Yönetişim", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 23 (2013): 59-79.
- Sandıklı, Atilla Erdem Kaya. "Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Barış", içinde *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. Der. Atilla Sandıklı 113-161. İstanbul: BİLGESAM Yayınları, 2012.
- Sur, Melda. "Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Gelişimi ve Geleceği", *Yaşar Üniversitesi E-dergisi* 8, (2013):2535-2550.
- Sarı, Yaşar. "Peace-Building as a Peace Operation", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 25, 20, (2011): 45-64.
- Sındanı Mondjombo Saidi. "Afrika Birliği'nin Barış ve Güvenlik Yaklaşımı Teorik Bakıştan Gerçekçiliğe Doğru Bir İnceleme", *Africana-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi*, 2 (2),(2002), 109-127.
- S, Percy, Shortland, "The Business of Piracy in Somalia", *Journal of Strategic Studies*, 36,4, (2013): 541-578.
- Silva, Mario *State Legitimacy and Failure in international Law*. Boston: Leiden,2014.
- Şöhret, Mesut. "BM Güvenlik Konseyi'nin Uluslararası Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Rolü ve BM Teşkilatının Geleceği", Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2013.

- Şahin, Bilge. "Somali'de Devletsizlik Deneyimi," Master Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Şahin, Güngör. "Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Kapsamında Somali ve Afrika Boynuzu'nun Güvenliği; Aktörler, Tehditler ve Riskler", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16, (2020): 873-914.
- Tamer, Cenk. "Toplumsal Mutabakat Sorunundan Stratejik Düşünce Eksikliğine: Orta Afrika Cumhuriyeti Örneği", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1,1 (2017): 118-143.
- Timothy, Murithi. *Pan-Africanism, Peace-Building and Development*. Aldershot: Ashgate Publishing, 2005.
- The Voice. "African Union Soldier 'Gang Rape' Claims Investigated", 16 Ağustos 2013, <https://archive.voice-online.co.uk/article/african-union-soldier-%E2%80%99gang-rape%E2%80%99-claims-investigated>, Erişim tarihi: 20 Aralık, 2022.
- The Himalayan. "UN says new sex abuse allegations against peacekeepers in Congo", 16 Nisan, 2016, <https://thehimalayantimes.com/world/un-says-new-sex-abuse-allegations-peacekeepers-congo>, Erişim tarihi: 25 Aralık, 2022
- The World Bank Regional Vice-Presidency for Africa. "The Pirates Of Somalia: Ending The Threat, Rebuilding A Nation", 2013, <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/16518>, Erişim Tarihi: 10.05.2022.
- Topal, Ahmet Hamdi. "Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sürdürülmesi Kapsamında Barış için Birlik Kararı'nın Uygulanabilirliği", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 19 (2014): 101-126.
- Tabanlı, Figen. "Uluslararası Ceza Yargılamalarına Başlanabilmesinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Rolü ve Sudan Örneği, YBHD, 3, (2017): 79-104.
- TGRTHaber. "Kongo'daki BM Misyonlarına Yönelik Taciz Suçlamaları", 16 Şubat, 2018, <https://www.tgrthaber.com.tr/dunya/kongoda-bm-misyonlarına-yönelik-taciz-suçlamaları-226673>, erişim tarihi: 25 Aralık, 2022
- Tandoğan, Muhammed. "Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı Bağlamında Afrika Birliği", *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4,3, (2015): 634-650.
- United Nations. "Maintain International Peace and Security", Erişim 06 Ağustos, 2022, <https://www.un.org/en/our-work/maintain-international-peace-and-security#:~:text=Under%20Chapter%20VII%20of%20the,Operations%20and%20Special%20Political%20Missions>.
- UNIC TURKEY. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 377 (V) Sayılı ve 3 Kasım 1950 Tarihli "Barış İçin Birleşme" Kararı, Erişim 20 Haziran, https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020095425bm_32.pdf.

- UN Peacekeeping, “What is Peacekeeping”, Erişim 27 Ekim, 2022, <https://peacekeeping.un.org/en/what-is-peacekeeping>
- UNCHR. “UNCHR ‘What are jus ad bellum and jus in bello?’”, Erişim 26 Nisan, 2022, <https://www.icrc.org/en/document/what-are-jus-ad-bellum-and-jus-bello-0>
- United Nations. “An Agenda for Peace”, Erişim 6 Ağustos 2022, file:///C:/Users/ADM%C4%B0N/Downloads/%5EST_%5EDPI_1247-EN.pdf.
- United Nations Peacekeeping. “MONUSCO Fact Sheet,” Erişim 28 Aralık, 2022, <https://peacekeeping.un.org/en/mission/monusco>
- United Nations. “RESOLUTION 1159 (1998) Adopted by the Security Council at its 3867th meeting, on 27 March 1998.” Erişim 24 Aralık, 2022, file:///C:/Users/ADM%C4%B0N/Downloads/S_RES_1159(1998)-EN.pdf
- United Nations. “Preventing Sexual Exploitation and Abuse”, Erişim 26 Aralık, 2022, <https://www.un.org/preventing-sexual-exploitation-and-abuse/content/training>
- United Nations. “RESOLUTION 1182 (1998) Adopted by the Security Council at its 3905th meeting, on 14 July 1998.” Erişim 24 Aralık, 2022, file:///C:/Users/ADM%C4%B0N/Desktop/N9820596.pdf
- United Nations. “Resolution 2272 (2016) Adopted by the Security Council at its 7643rd meeting, on 11 March 2016”, Erişim 28 Aralık, 2022, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/069/25/PDF/N1606925.pdf?OpenElement>
- United Nations. “RESOLUTION 1230 (1999) Adopted by the Security Council at its 3984th meeting, on 26 February 1999.” Erişim 24 Aralık, 2022, RESOLUTION 1230 (1999) Adopted by the Security Council at its 3984th meeting, on 26 February 1999
- United Nations. “Resolution 2127 (2013) Adopted by the Security Council at its 7072nd meeting, on 5 December 2013”, Erişim 24 Aralık, 2022, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/594/43/PDF/N1359443.pdf?OpenElement>
- United Nations. “Resolution 2149 (2014) Adopted by the Security Council at its 7153rd meeting, on 10 April 2014”, Erişim 24 Aralık, 2022, file:///C:/Users/ADM%C4%B0N/Downloads/S_RES_2149(2014)-EN.pdf
- United Nations. “Department of Management Strategy, Policy and Compliance”, Erişim 28 Aralık, 2022, <https://www.un.org/management/>
- United Nations Security Council. “Letter dated 12 July 2013 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 751 (1992) and 1907 (2009) concerning Somalia and Eritrea addressed to the President of the Security Council”, 12 Temmuz 2013, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/361/85/PDF/N1336185.pdf?OpenElement>, Erişim tarihi: 22 Aralık, 2022.

- UNSCR. “Resolution 1291 (2000) Adopted by the Security Council at its 4104th meeting, on 24 February 2000”, Erişim 28 Aralık, 2022, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1291>
- United Nations. “Resolution 1925 (2010) Adopted by the Security Council at its 6324th meeting, on 28 May 2010,” Erişim 28 Aralık, 2022, [file:///C:/Users/ADM%C4%B0N/Downloads/S_RES_1925\(2010\)-EN.pdf](file:///C:/Users/ADM%C4%B0N/Downloads/S_RES_1925(2010)-EN.pdf)
- United Nations, “United Nations Security Council Resolution 2093 (2013)”, Erişim 20 Aralık, 2022, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/250/96/PDF/N1325096.pdf?OpenElement>
- United Nations. “Resolution 2100 (2013) Adopted by the Security Council at its 6952nd meeting, on 25 April 2013”, Erişim 30 Haziran, 2022, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/314/17/PDF/N1331417.pdf?OpenElement>,
- UNIC, “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi”, Erişim 10 Mayıs, 2022, <http://www.turkishgreek.org/images/belgeler/unclos.pdf>.
- United Nations. “Resolution 762 (1992) or 30 June 1992”, Erişim 15 Mayıs, 2022, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/21/PDF/NR001121.pdf?OpenElement>.
- United Nations. “Items Relating to the Situation in Somalia, Erişim 15 Mayıs,2022, [file:///C:/Users/ADM%C4%B0N/Downloads/S_RES_733\(1992\)-EN.pdf](file:///C:/Users/ADM%C4%B0N/Downloads/S_RES_733(1992)-EN.pdf).
- United Nations Peace Keeping, “UNOSOM I”, 1992, Erişim 30 Mayıs ,2022. <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unosomi.htm>.
- United Nations Peace Keeping. “UNOSOM II”, 1993, Erişim 20 Mayıs, 2022. <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unosom2mandate.html>,
- UnPress. “Daily Press Briefing by the Office of the Spokesperson for the Secretary-General”, 19 Ağustos, 2015, <https://press.un.org/en/2015/db150819.doc.htm>, Erişim tarihi: 25 Aralık, 2022
- UNICEF. “Convention on the Rights of the Child”, Erişim 26 Aralık, 2022, <https://www.unicef.org/turkiye/en/convention-rights-child>
- United Nations. “Charter of United Nation.” Erişim 9 Aralık, 2022, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>
- United Nations. “Main Bodies”, Erişim 5 Mart,2022, <https://www.un.org/en/about-us/main-bodies>
- UN Peacemaker. Peacemaking Mandete”, Erişim 30 Ekim 2022, <https://peacemaker.un.org/peacemaking-mandate>
- UNTURKEY. “Birleşmiş Milletler Anlaşması”, Erişim 6 Şubat, https://turkey.un.org/sites/default/files/2020-02/UN-charter-turkish_0.pdf

- United Nations Security Council. “M23”, Erişim 28 Aralık, 2022, <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1533/materials/summaries/entity/m23>
- United Nations. “The launch of the new Department of Management Strategy, Policy and Compliance (DMSPC) on 1 January 2019 was a critical step in the path to make the Secretary-General’s vision for a nimbler, more responsive United Nations a reality”, Erişim 28 Aralık, 2022, <https://www.un.org/management/news/enhancing-management-strategy-policy-and-compliance-dmspc-spotlight>
- United Nations General Assembly. “Special measures for protection from sexual exploitation and sexual abuse Report of the Secretary-General”, 13 Şubat, 2015, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/041/76/PDF/N1504176.pdf?OpenElement>, Erişim tarihi: 30.12.2022.
- United Nations. “Statute of The International Court of Justice”, https://legal.un.org/avl/pdf/ha/sicj/icj_statute_e.pdf, Erişim tarihi: 31.12.2022.
- Vicdaniret. “BM Askerleri Çocuklara Tecavüz Ediyor”, 8 Ocak, 2016, <https://vicdaniret.org/oacde-gorev-yapan-bm-askerlerine-cocuklara-cinsel-istismardan-sorusturma-baslatildi/>, Erişim tarihi: 25 Aralık, 2022
- Wilson, Woodrow. “The Fourteen Points.” içinde Classics of International Relations. Derleyen John A. Vasquez. New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1996.
- Williams, Paul D. “The African Union’s Conflict Management Capabilities”, *Council on Foreign Relations*, (2011), 1-32.
- Walt Stephen M. “The Renaissance of Security Studies”, *International Studies Quarterly*, 35,2,1991, pp. 211-239.
- Wald, Jonathan. “U.N. 'outraged' by sex abuse”, *CCNWorld*, 9 Ocak, 2005, <http://edition.cnn.com/2005/WORLD/africa/01/09/congo.peacekeepers.sex/>, Erişim tarihi: 28 Aralık, 2022
- Wheeler, Skye. “UN Peacekeeping has a Sexual Abuse Problem”, *HRW*, 11 ocak, 2017, <https://www.hrw.org/news/2020/01/11/un-peacekeeping-has-sexual-abuse-problem>, Erişim tarihi: 29.12.2022
- Yücel Osman Kağan. “Darbelerin Gölgesinde Orta Afrika Cumhuriyeti: İstikrarsızlaştırılmanın Kısa Hikayesi”, *Afrika Araştırmacıları Derneği*, 13 Mayıs, 2017, <https://afam.org.tr/darbelerin-golgesinde-ortaafrika-cumhuriyeti-istikrarsizlastirilmanin-kisa-hikayesi/>, Erişim tarihi: 24 Aralık, 2022.
- Yordanov, Radoslav. “Free to decide their destiny? Indigenous resistance to external forms of socialist modernity in Siad Barre’s Somalia”, *Third World Quartely* 42,3, (2021): 543-559.
- Yüksel, Mehmet Ali. “Bölgesel Güvenlik Kompleksi Çerçevesinde Ulusların Yükseliş ve Çöküşlerinin Etkileri: Somali İncelemesi”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 28,2, (2021): 265-285.

Yalçın, Melahat “Türkiye Somali İlişkilerinde El-Şebab Örgütünün Etkisi”, Doktora Tezi, Yalova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2016.

Yalçınkaya, Haldun Kadir Tamer Türkeş, “Yirmi Birinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, 4,7, (2008): 55-91.

EKLER

Afrika Ülkeleri İstismar Vakaları						
S.No	Vakanın Yeri (Ülke)	Vakanın Açıklaması (Haber Başlığı)	Vakanın Tarihi	Haberin Kaynağı	İçerik	Haber Linki
1.VAKA						
1	SOMALİ	African Union Soldiers Accused of Gang Rape	15.08.2013	İkincil Kaynak (İNGİLİZCE)	The African Union force fighting in Somalia is investigating the alleged gang rape of a woman by its soldiers	https://en.igihe.com/news/african-union-soldiers-accused-of-gang-rape
1	SOMALİ	AU troops on the spot over alleged gang rape	21.08.2013	İkincil Kaynak (İNGİLİZCE)	The allegation that a woman in Somalia was abducted by 3 soldiers from the national army - blindfolded and raped by many men	https://nation.africa/kenya/news/africa/au-troops-on-the-spot-over-alleged-gang-rape-886534
1	SOMALİ	Somalia 'gang rape' investigated by African Union	15.08.2013	İkincil Kaynak (İNGİLİZCE)	Allegations of a Somali woman being abducted, drugged and repeatedly raped by officers from the national army and AU forces	https://www.bbc.com/news/world-africa-23710741
1	SOMALİ	Somalia, Deeply Flawed Rape Inquiry	10.11.2013	İkincil Kaynak (İNGİLİZCE)	A Somali woman said she was abducted 1 day ago on August 9, 2013 - raped and thrown at the door	http://www.hrw.org/news/2013/11/10/somalia-deeply-flawed-rape-inquiry
1	SOMALİ	African Union troops accused of Somalia gang rape	15.08.2013	İkincil Kaynak (İNGİLİZCE)	Alleged abduction, drugging and gang rape of a woman in Somalia by AfB soldiers	https://www.keydmedia.net/news/african_union_troops_accused_of_somalia_gang_rape
1	SOMALİ	Somalia gang rape victim accuses African Union force	20.08.2013	İkincil Kaynak (İNGİLİZCE)	Kidnapping and handing over to the African Union and rape of a Somali woman by 3 national army soldiers	https://www.asiaone.com/world/somalia-gang-rape-victim-accuses-african-union-force
1	SOMALİ	African Union Soldier 'Gang Rape' Claims Investigated	16.08.2013	İkincil Kaynak (İNGİLİZCE)	Alleged sexual assault of a woman by AU and national army officers alleging that they abducted and drugged her before she was raped	https://archive.voice-online.co.uk/article/african-union-soldier-%E2%80%98gang-rape%E2%80%99-claims-investigated
1	SOMALİ	Somalia gang rape victim speaks out	20.08.2013	İkincil Kaynak (İNGİLİZCE)	Kidnapped by the national army and handed over to the African Union, raped "Soldiers raped me... I tried to defend myself but they beat me so badly and I fainted"	https://www.news24.com/News24/Somalia-gang-rape-victim-speaks-out-20130820

BAĞLANTILI HABER- Afrika birliği sitesi raporu						
1	SOMALİ	Gang Rape at Maslah Camp	21.04.2015	Birincil Kaynak (İngilizce)	(i) In September 2013, a case of gang rape of a Somali woman by AMISOM soldiers was reported to AMISOM Mission HQ. The information received indicated that Somali National Army soldiers took the woman to Maslah Camp, and she was gang raped by AMISOM soldiers.	http://peaceau.org/en/article/the-african-union-releases-the-key-findings-and-recommendations-of-the-report-of-investigations-on-sexual-exploitation-and-abuse-in-somalia
2.VAKA						
2	SOMALİ	HRW Raporu: Somali'de Müslüman kızlara tecavüz edildi	08.Eyl.14	İkincil Kaynak (Türkçe)	Somali'deki Afrika Birliği askerlerinin ülkede bulunan Müslüman kadın ve kızlara cinsel saldırılarda bulunduğu hatta toplu tecavüzlerin olduğu açıklandı	https://www.cinarinsesi.com/hrw-raporu-somalide-musulman-kizlara-tecavuz-edildi-61194h.htm
2	SOMALİ	Somali'de Askerler Kadınlara ve Çocuklara Tecavüz Ediyor	08.Eyl.14	İkincil Kaynak (Türkçe)	İnsan Hakları İzleme Örgütü, Afrika Birliği'ne bağlı askerlerin Somali'de kadınlara ve kız çocuklarına tecavüz ettiğini ve karşılığında gıda verdiğini söyledi.	https://www.haberler.com/dunya/askerler-kadinlara-ve-cocuklara-tecavuz-ediyor-6461629-haberi/
2	SOMALİ	Askerler kadın ve çocuklara tecavüz ediyor	08.Eyl.14	İkincil Kaynak (Türkçe)	Kadınlara ve kız çocuklarına tecavüz ettiğini ve gıda yardımını seks karşılığında değiş tokuş ettiğini söyledi.	https://www.milliyet.com.tr/dunya/askerler-kadin-ve-cocuklara-tecavuz-ediyor-1937134
2	SOMALİ	Afrika Birliği askerlerine tecavüz suçlaması	08.Eyl.14	İkincil Kaynak (Türkçe)	"Tecavüze uğrayan kadınlar, askerlerin tecavüz sonrasında kadınlara yiyecek ya da para vererek saldırıyı ticari cinsel ilişki gibi göstermeye çalıştığını söyledi" diyor.	https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/afrika-birligi-askerlerine-tecavuz-suclamasi-116411
2	SOMALİ	African Union forces accused of sexual abuse. Will anyone be held accountable?	08.Eyl.14	İkincil Kaynak (İngilizce)	Raping and sexually harassing women who come to seek medical or food aid	https://www.csmonitor.com/World/Africa/2014/0908/African-Union-forces-accused-of-sexual-abuse.-Will-anyone-be-held-accountable
2	SOMALİ	Askerler tecavüz etti 12 yaşında çocuk da var	08.Eyl.14	İkincil Kaynak (Türkçe)	Tecavüze uğrayanlar arasında en genci 12 yaşında bir kız çocuğu- raporla Somali'deki duruma dikkat çeken kuruluş, "Tecavüze uğrayan kadınlar, askerlerin tecavüz sonrasında kadınlara yiyecek ya da para vererek saldırıyı ticari cinsel ilişki gibi göstermeye çalıştığını söyledi" diyor.	https://www.internethaber.com/askerler-tecavuz-etti-12-yasinda-cocuk-da-var-719153h.htm

BAĞLANTILI HABER- Afrika birliği sitesi raporu						
2	SOMALİ	Rape of Women and Girls and other sexual abuse at an AMISOM's Contingent's Base while accessing Medical or Humanitarian Services	05.Tem.05	Birincil Kaynak (İngilizce)	The HRW report alleged two cases of rape and four of sexual exploitations against the AMISOM Contingent troops. The women were reportedly abused while seeking medical/humanitarian services at the Contingent HQ Base.	http://peaceau.org/en/article/the-african-union-releases-the-key-findings-and-recommendations-of-the-report-of-investigations-on-sexual-exploitation-and-abuse-in-somalia
3.VAKA						
3	SOMALİ	Rape at Baidoa	30.May.13	Birincil Kaynak (İngilizce)	A 12 year old girl at the time, code name, VW30, was allegedly raped by a soldier from AMISOM (name still not known).	http://peaceau.org/en/article/the-african-union-releases-the-key-findings-and-recommendations-of-the-report-of-investigations-on-sexual-exploitation-and-abuse-in-somalia
4.VAKA						
4	SOMALİ	Attempted Rape at Marine Market	08.May.14	Birincil Kaynak (İngilizce)	On 8 May 2014, a case of attempted rape at Marine Market, AMISOM Base Camp, was reported against a Corporal of AMISOM.	http://peaceau.org/en/article/the-african-union-releases-the-key-findings-and-recommendations-of-the-report-of-investigations-on-sexual-exploitation-and-abuse-in-somalia
5.VAKA						
5	SOMALİ	Sexual Exploitation and Abuse of Women and Girls at AMISOM Base by an AMISOM Contingent	BELİRTİL MEMİŞ	Birincil Kaynak (İngilizce)	HRW reported instances of paid sex occurring at the AMISOM base perpetrated by AMISOM soldiers. They gave instances of women and girls who have agreed to sexual relationship with troops because they were promised marriages that never happened.	http://peaceau.org/en/article/the-african-union-releases-the-key-findings-and-recommendations-of-the-report-of-investigations-on-sexual-exploitation-and-abuse-in-somalia
6.VAKA						
6	SOMALİ	Repatriation of Two AMISOM Officers	Eki.12	Birincil Kaynak (İngilizce)	HRW report in October 2012, two AMISOM Contingent officers were repatriated because they had left the base to meet with Somali women for sex. The two officers, a Lieutenant-Colonel and a Major were reportedly in charge of civil-military relations and intelligence, respectively.	http://peaceau.org/en/article/the-african-union-releases-the-key-findings-and-recommendations-of-the-report-of-investigations-on-sexual-exploitation-and-abuse-in-somalia
7.VAKA						
7	SOMALİ	Case of alleged sexual harassment of a local employee, interpreter, code name VW3 by an AMISOM Officer	Haz.10	Birincil Kaynak (İngilizce)	(i) VW3 told the team of an alleged constant harassment she faced when she was working with one Major, an AMISOM Officer, in June 2010.	http://peaceau.org/en/article/the-african-union-releases-the-key-findings-and-recommendations-of-the-report-of-investigations-on-sexual-exploitation-and-abuse-in-somalia

8.VAKA						
8	SOMALİ	Alleged Rape of a 16 year old girl by AMISOM Soldiers	2012	Birincil Kaynak (İngilizce)	The above-mentioned case was also raised in the HRW report. The report revealed that early 2012 an oral complaint was made by relatives of a 16-year old girl to the responsible AMISOM Contingent HQ	http://peaceau.org/en/article/the-african-union-releases-the-key-findings-and-recommendations-of-the-report-of-investigations-on-sexual-exploitation-and-abuse-in-somalia
9.VAKA						
9	SOMALİ	Repatriation of Two AMISOM Officers	Eki.12	Birincil Kaynak (İngilizce)	Two AMISOM Contingent officers were repatriated because they had left the base to meet with Somali women for sex. The two officers, a Lieutenant-Colonel and a Major were reportedly in charge of civil-military relations and intelligence, respectively.	http://peaceau.org/en/article/the-african-union-releases-the-key-findings-and-recommendations-of-the-report-of-investigations-on-sexual-exploitation-and-abuse-in-somalia
10.VAKA						
10	SOMALİ	AMISOM CIVILIAN COMPONENT- Local female civilian staf- VW3	BELİRTİL MEMİŞ	Birincil Kaynak (İngilizce)	The investigation team received a complaint from an AMISOM local female civilian staff, code name VW3, that she has been sexually harassed by an AMISOM Military Officer.	http://peaceau.org/en/article/the-african-union-releases-the-key-findings-and-recommendations-of-the-report-of-investigations-on-sexual-exploitation-and-abuse-in-somalia
11.VAKA						
11	SOMALİ	AMISOM CIVILIAN COMPONENT- Local female civilian staf- VW21	BELİRTİL MEMİŞ	Birincil Kaynak (inglizce)	VW3 -The same local staff also alleged that three other local female staff told her that they were sexually harassed by some AMISOM civilian international staff. The team had an interview with one of the local female staff, code name, VW21, who said her concern was a verbal abuse (not sexual) on her by the Contingent's Commander. Efforts made to have the testimonies of the other two colleagues, were futile.	http://peaceau.org/en/article/the-african-union-releases-the-key-findings-and-recommendations-of-the-report-of-investigations-on-sexual-exploitation-and-abuse-in-somalia
12.VAKA						
12	SOMALİ	Afrika'da "Kriz Bölgelerinde Cinsel İstismar"	14.Eki.14	İkincil Kaynak (Türkçe)	PSC Başkanı Sangiorgis, kıtada çatışmaların yaşandığı bölgelerde, kadın ve kızların cinsel istismara uğradığını belirtti.	https://www.haberler.com/guncel/afrika-da-kriz-bolgelerinde-cinsel-istismar-6587583-haberi/

İDDİALARA YÖNELİK YALANMAYA İLİŞKİN HABER						
	SOMALİ	Afrika Birliği'nden Tecavüz İddialarına Yalanlama	09.Eyl.14	İkincil Kaynak (Türkçe)	Afrika Birliği tecavüz iddialarıyla ilgili, "Bu suçlamalar, AMISOM askerlerinin doğasını ve kültürünü yansıtmıyor." dedi.	https://www.haberler.com/guncel/afrika-birligi-nden-tecavuz-iddialarina-yalanlama-6466613-haberi/
13.VAKA						
13	SOMALİ	Kıtlıktan kaçan Somalili kadınlara kamplarda sistematik tecavüz	04.Haz.18	İkincil kaynak (Türkçe)	Kuraklık ve kıtlıkla mücadele eden Somali'de kadınlar, AMISOM birliklerinin başı çektiği kişilerce sistematik tecavüze uğruyor.	https://www.mepanews.com/kitliktan-kacan-somalili-kadinlara-kamplarda-sistematik-tecavuz-6219h.htm
TÜM VAKALARA İLİŞKİN BAĞLANTILI UN HABER LİNKİ						
	SOMALİ	Allegations of sexual abuse by AU soldiers investigated in Somalia	05.Kas.14	Birincil Kaynak (İngilizce)	The probe follows the release of a report in September by the non-profit Human Rights Watch focusing on soldiers deployed by the AU Mission in Somalia (AMISOM).	https://news.un.org/en/audio/2014/11/594092
14.VAKA						
14	DEMOKRATİK KONGO CUMHURİYETİ	Demokratik Kongo'daki cinsel istismar iddiaları	08.Nis.16	İkincil Kaynak (Türkçe)	BM, ülkenin doğusunda mavi bereliler tarafından cinsel istismara uğradığı iddia edilen 11 kişinin ifadesine başvurdu	https://www.pusulahaber.com.tr/demokratik-kongodaki-cinsel-istismar-iddialari-441474h.htm
15.VAKA						
15	DEMOKRATİK KONGO CUMHURİYETİ	Kongo'da BM misyonlarına yönelik taciz suçlamaları	16.Şub.18	İkincil Kaynak (Türkçe)	(MONaUSCO) personeline yönelik 2017'de 18 cinsel taciz iddiasının ortaya atıldığını bildirildi.	https://www.tgrthaber.com.tr/dunya/kongoda-bm-misyonlarına-yonelik-taciz-suclamaları-226673
16.VAKA						
16	DEMOKRATİK KONGO CUMHURİYETİ	U.N. peacekeepers linked to new Central Africa rape cases	04.Şub.16	İkincil Kaynak (İNGİLİZCE)	Human Rights Watch accuses soldiers from Congo Republic and Democratic Republic of Congo of raping or sexually exploiting eight women and girls between October and December 2015 near Bambari airport.	https://www.reuters.com/article/us-centralafrica-un-crime-idUSKCN0VD29D
DEMOKRATİK KONGO CUMHURİYETİ OLAYLARINA İLİŞKİN BM AÇIKLAMA HABERİ						
	DEMOKRATİK KONGO CUMHURİYETİ	BM cinsel istismarını kınadı	01.Haz.05	İkincil Kaynak (Türkçe)	Birleşmiş Milletler Dahili İzleme Ofisi tarafından geçtiğimiz ocak ayında yayımlanan bir raporda ise, Kongo'da görev yapan BM barış gücü askerlerinin aralarında 13 yaşındaki kız çocuklarının da olduğu kadın ve kızlara yönelik cinsel istismarda ve sömürde bulunduğu dair iddiaların doğrulandığı kaydedildi.	https://www.cnnturk.com/dunya/bm-cinsel-istismarini-kinadi

17..VAKA						
17	Orta Afrika Cumhuriyeti	Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nde cinsel istismar skandalı	12.Oca.16	İkincil Kaynak (Türkçe)	Orta Afrika Cumhuriyeti'nde çocuk yaştaki kızlara seks karşılığı para verdiği ortaya çıktı- Washington Post'un haberine göre, en az dört askerın 13 yaşındaki kızlara seks karşılığı 50 cent ile üç dolar arası para verdiği belirtildi	https://www.dokuz8haber.net/birlesmis-milletler-baris-gucunde-cinsel-istismar-skandalı
17	Orta Afrika Cumhuriyeti	"BM askerleri çocuklara tecavüz ediyor"	08.Oca.16	İkincil Kaynak (Türkçe)	Orta Afrika Cumhuriyeti'nin başkenti Bangui'de, yaşları 9 – 13 arasında değişen çocuklar yiyecek ya da para karşılığında cinsel ilişkiye zorlandı.	https://vicdaniret.org/oacde-gorev-yapan-bm-askerlerine-cocuklara-cinsel-istismardan-sorusturma-baslatildi/
17	Orta Afrika Cumhuriyeti	BM askerlerinin çocuk tacizi skandalı bitmiyor	31.Oca.16	İkincil Kaynak (Türkçe)	İki kızın tecavüze uğradığını diğer iki kızın ise fuhuşa zorlanması	https://www.milliyet.com.tr/dunya/bm-askerlerinin-cocuk-tacizi-skandalı-bitmiyor-2187028
18.VAKA						
18	Orta Afrika Cumhuriyeti	BM Barış Gücü askerlerine yeni cinsel istismar suçlaması	29.Mar.16	İkincil Kaynak (Türkçe)	Orta Afrika Cumhuriyeti'nde görev yapan Faslı ve Burundili bazı askerlerin tecavüz vakalarına karıştığını gösteren iddialar bulunduğu-	https://tr.euronews.com/2016/03/29/bm-baris-gucu-askerlerine-yeni-cinsel-istismar-suclamasi
19.VAKA						
19	Orta Afrika Cumhuriyeti	Central African Republic: Rape by Peacekeepers- VAKA 1	04.Şub.16	Birincil Kaynak (İngilizce)	<i>Case 1:</i> A 14-year-old girl said that two peacekeepers attacked her in November as she was returning home from the MINUSCA base at the airport	https://www.hrw.org/news/2016/02/04/central-african-republic-rape-peacekeepers
20.VAKA						
20	Orta Afrika Cumhuriyeti	Central African Republic: Rape by Peacekeepers- VAKA 2	04.Şub.16	Birincil Kaynak (İngilizce)	<i>Case 2:</i> A 30-year-old woman said that a peacekeeper raped her in Bambari in November while she was cutting wood in the bush near the airport	https://www.hrw.org/news/2016/02/04/central-african-republic-rape-peacekeepers

21.VAKA						
21	Orta Afrika Cumhuriyeti	Central African Republic: Rape by Peacekeepers VAKA 3	04.Şub.16	Birincil Kaynak (İngilizce)	<i>Case 3:</i> An 18-year-old woman said that armed peacekeepers forced her into the bush and gang-raped her when she visited the base of Republic of Congo troops near the airport in late 2015 seeking food or money.	https://www.hrw.org/news/2016/02/04/central-african-republic-rape-peacekeepers
21	Orta Afrika Cumhuriyeti	Central African Republic: Rape by Peacekeepers VAKA 4	04.Şub.16	Birincil Kaynak (İngilizce)	<i>Case 4:</i> A 14-year-old girl said she was walking by the MINUSCA base at an old cotton factory in late December when a peacekeeper from the Democratic Republic of Congo attacked her	https://www.hrw.org/news/2016/02/04/central-african-republic-rape-peacekeepers
21	Orta Afrika Cumhuriyeti	Central African Republic: Rape by Peacekeepers VAKA 5	04.Şub.16	Birincil Kaynak (İngilizce)	<i>Case 5:</i> A 29-year-old woman said that a soldier from the Democratic Republic of Congo raped her in October 2015	https://www.hrw.org/news/2016/02/04/central-african-republic-rape-peacekeepers
21	Orta Afrika Cumhuriyeti	Central African Republic: Rape by Peacekeepers VAKA 6	04.Şub.16	Birincil Kaynak (İngilizce)	<i>Case 6:</i> A 16-year-old girl said that a peacekeeper from the Republic of Congo who was based at the airport gave her food and money in exchange for sex from October to December.	https://www.hrw.org/news/2016/02/04/central-african-republic-rape-peacekeepers
21	Orta Afrika Cumhuriyeti	Central African Republic: Rape by Peacekeepers VAKA 7	04.Şub.16	Birincil Kaynak (İngilizce)	<i>Case 7:</i> An 18-year-old woman said that in November she exchanged sex for food and money with soldiers presumed to be from the Republic of Congo, who were based at the airport. Her friends, who were already trading sex for basic supplies, and a family member encouraged her to approach the contingent because her family had “problems of food and money.”	https://www.hrw.org/news/2016/02/04/central-african-republic-rape-peacekeepers

21	Orta Afrika Cumhuriyeti	Central African Republic: Rape by Peacekeepers VAKA 8	04.Şub.16	Birincil Kaynak (İngilizce)	Case 8: The girl had sex with one peacekeeper in exchange for food. Then two other peacekeepers appeared and raped her.	https://www.hrw.org/news/2016/02/04/central-african-republic-rape-peacekeepers
21	Orta Afrika Cumhuriyeti	CAR: UN troops implicated in rape of girl and indiscriminate killings must be investigated	11 Ağustos 2015	Birincil Kaynak (İngilizce)	Rape of 12-year-old girl on 2 August: She was hiding in the bathroom during a house search around 2 am on 2 August. Allegedly, a man wearing a blue helmet and vest belonging to UN peacekeepers took her out and raped her in the back of a truck.	https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/08/car-un-troops-implicated-in-rape-of-girl-and-indiscriminate-killings-must-be-investigated/
22.VAKA						
22	Orta Afrika Cumhuriyeti	Daily Press Briefing by the Office of the Spokesperson for the Secretary-General	19 Ağustos	İkincil Kaynak (İngilizce)	Alleged rape of three young women by three members of a MINUSCA military unit	https://press.un.org/en/2015/db150819.doc.htm
23.VAKA						
23	Orta Afrika Cumhuriyeti	U.N. peacekeepers linked to new Central Africa rape cases	04.Şub.16	İkincil Kaynak (İngilizce)	The U.N. peacekeeping mission for Central African Republic said on Thursday it has identified seven new cases of sexual abuse by its troops including women and girls Human Rights Watch (HRW) says were raped or gang raped.	https://www.reuters.com/article/us-centralafrica-un-crime-idUSKCN0VD29D
BM AÇIKLAMASI						
	Orta Afrika Cumhuriyeti	BM Afrika Barış Gücü başkanı görevden alındı	13.Ağu.15	İkincil Kaynak (Türkçe)	Birleşmiş Milletler (BM), tecavüz, adam öldürme dahil birtakım suistimal iddiaları üzerine Orta Afrika Cumhuriyeti'nde görev yapan BM Barış Gücü (MINUSCA) Başkanı Babacar Gaye'yi görevden aldı.	https://www.evrensel.net/haber/258252/bm-afrika-baris-gucu-baskani-gorevden-alindi
	Orta Afrika Cumhuriyeti	BM, Gabonlu askerleri "cinsel istismar" yüzünden geri çekiyor	15.Eyl.21	İkincil Kaynak (Türkçe)	Birleşmiş Milletler, Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki (OAC) barış gücü misyonunda görev yapan Gabonlu askerleri cinsel istismar iddiaları üzerine derhal geri çekeceğini açıkladı.	https://www.haber7.com/afrika/haber/3140945-bm-gabonlu-askerleri-cinsel-istismar-yuzunden-geri-cekiliyor